

કરણીનો ફેજ.

અરદેશર બ. દેશાઈ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૪૧૫૦ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ૩૨ (૫૧)નો ફેર

વિષય ૬૪૪૪:૩

કરણીનો ફેજ.

(પારસી સંસારની એક વારતા)

અંગ્રેજી ઉપરથી બનાવનાર
અરદેશર ખરશેહજી દેશાઈ
તે

‘નવરંગ’ માસિકના માલેક અને અધિપતિ;
‘બાપનો બોગ,’ ‘જીગર કે દીગર !,’ ‘અબજાનો કીનો,’
‘શેરદિલ શુરવીર,’ ‘તુમાખી તેહેમી,’ ‘મદિરાની
મોહકાણી’ ‘બાપના આપ,’ ‘બદોના બસમાં,’
છત્યાદી વારતાઓના કર્તા.

‘નવરંગ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ’માં મી॰ અરદેશર ખરશેહજી દેશાઈએ
આખું છે અને પ્રગટ કર્યું છે. બજારગેટ સ્ટ્રીટ,
કોટ, મુંબઈ.

આવૃત્તી પેહેલી.

ક્રમ સં ૧૯૨૧.

કીમત રૂ. ૧૫.

કોલાબામાં મારકીટ !

હાજી, એ બીલકુલ સાચી વાત છે.

મારકીટનાજ કીકાચત ભાવે અમારે

ત્યાં સર્વ ચિજો મળે છે.

એકવાર પધારી ખાત્રી

કરી જુઓ.

દીનશાહ એન્ડ કંપની.

નં. ૨, રહીમ મેનશન

કોલાબા, મુંબઈ.

પેટન્ટ

મેડીસીનો,

પરફ્યુમરી,

હર આઇલો, હર

લોસન્સો, ટોઇલેટ

રેકવિઝીટસ, પ્રોવી-

ઝન્સ, બામ, જેલી,

બીરકીટસ, ચોકોલેટસ,

સ્વિટસ, ચીઝ, સારડીન,

સીગાર, સીગરેટસ, ટોબેકોના

અમો આગેવાન વેપારી છીએ.

દરેક ચીજો અમારે ત્યાં

તાજી અને ચોખીજ મળે છે.

પ્રસ્તાવના.

—૨૦:—

આ ન્હાની પણ દીલચ્છપ વારતાની ચોપડીને એકાદ ખાસ લાંબા લચાક દીઆઆની જરૂર નથી. એ વારતા કાંઈ નવી નથી. તે આજથી છ વરસની વાત ઉપર આમારે હરતક પ્રસીધ્ધ થતાં માસિક “નવરંગ” માં કટકે કટકે પ્રગટ થઈ ગઈ છે. એ વારતા તે વેળા મોટા ઉત્સાહ ને વખાણથી વંચાઈ હતી, અને ત્યાર કેડે તેને લગતી ફાઇલો અસલ કરતાં પાંચ ગણે દામે પણ શોખીન વાંચકવર્ગ તરફથી ઉલ્લટથી ખરીદવામાં આવેલી અમોએ ખુશી સાથ જોઈ છે. એ વારતાની ફાઇલો તમામ ખપી ગઈ છે; કિંતુ એ માટેની માંગણી હજી શોખીન વાંચનારી આલમ તરફથી થતીજ રહેવાથી એને આ ન્હાનકડાં પુસ્તકરૂપે અમોએ પ્રગટ કરાધી છે.

ભાડુતી અર્પણોના અમો હિમાયતી નહીં. અઘાપી પર્યંત આમારી વારતાની ચોપડીએને અમોએ આમારાં સ્નેહીઓ કે મિત્રોના ચરણે, તેઓની અમો પ્રત્યેની કંઈ ને કંઈ ભક્તાઈ અને નેકી અર્થે ધરી છે. આ વારતા પણ આમારા એક વયોવૃદ્ધ મિત્ર અને નામાંકિત નટ મીં સોહરાબજી ફરામજી ઑંગરાને અમોએ દીક્ષોજ્ઞનીથી અર્પણ કરી છે. મીં ઑંગરાની ખાસ ઓળખ આપવાની આવશ્યકતા અમો વ્યર્થ વિચાર્યે છીએ. આજે વર્ષો થયાં હિન્દી નાટક તખ્તાની ધરા પોતાની અદ્ભુત રમુજી અંકટીંગથી ધુમ્મની રહેલા એ પ્રસીધ્ધ પારસી કોમીડીયનને કયો નાટકનો શોખીન નહિ પીછાણુનો દરો? નટો તો આપણા વચ્ચે ઢગલે ઢગલા છે. કરણારમ ભજવનારાઓ તો ધણા મોજુદ છે અને વળી વિખ્યાત છે. પરંતુ રમુજી એક્ટરોનો આપણા વચ્ચે સરિયામ ટોટોજ છે. એક મીં ખુરશેદજી બાલી-વાલા કે મીં સોહરાબજી ઑંગરા સિવાય યીજા રમુજી નટોમાં ખપતા સાહેબો તો માત્ર જોવાનાજ છે. સ્વર્ગસ્થ મીં બાલીવાલા પછી ખરી કુદરતી રમુજની ઉમદા મોંજ તમાશખીન આલમને અખાડનારા મીં ઑંગરા એક એકલા હૈયાત નટ છે. તેઓ એક મહાન રમુજી ખેલાડી ઉપરાંત એક અતિ બાહોશ ડાયરેક્ટર પણ પૂરવાર થયલા છે. એકથી અનેક ઉમદા સાહેબો પોતાની બાહોશીબરી દેખરેખ હેઠળ રંગભૂમી ઉપર ફતેહમદીથી

રજી કરી એઓ આજે કીર્તિના શીખરે પુખ્તા છે. એવા એક સુમંદા નટ અને માહરા બલા યુન્નેર્ગ મિત્રને આ ચોપડી અર્પણ કરવાનો મોકો મળવા માટે મને ધણીજ ખુશાલી ઉત્પન્ન થાય છે.

અમારે હસ્તક પ્રકટ થતાં માસિક “નવરંગ” ના એક મોટા શુભેચ્છક અને નામાંકિત સાક્ષર કવિ બાહ્યશંકરજી વિદ્યારામ પંડિતે આ ન્હાની વારતાના પુસ્તકને એક ઘણી વિદ્વાનરી પ્રસ્તાવનાથી નવાજી અમને આભારી કર્યા છે તે માટે એ સુપ્રસિધ્ધ કવિ મિત્રનો અમો અતિ ધણી આભાર માનિયે છીએ.

“નવરંગ” ના જન્મથી તેના જમણા હાથ સમ થઈ પડેલા અમારા મોટા મદદગાર બાહ્ય એદલજી હોરમસજી દેશાધનો પછુ અમારે આભાર માનવો ઉચિત છે. સાહિત્ય મધ્યેના અમારા પ્રત્યેક પ્રયત્નમાં એ બાહ્ય મોટી ઉલટથી મદદનિશ થાય છે. આ ચોપડી માટેની થોડી પણ ધરખમ જાહેર ખર્ચરોથી અમને આપેલી મદદ વાસ્તે અમો એમના આભારી છીએ.

નવરંગ પ્રેસ,
તા. ૧-૧-૨૧. }

અરદેશર અરશેદજી દેશાધ.

નવલકથાના સાહિત્ય સાથે મહારી આજની મુલાકાત.

લખનાર:—કવિ લાઇશંકરજી વિહારામ પંડિત.

મંત્રી:—સનાતન ધર્મોપદેશકમંડળ—મુંબાઈ.

:૦:

માનવસૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ અને તેની સંવૃદ્ધિ પછી, ઐતિહાસિક સંશોધનની પરાકાષ્ટાએ, તેની પ્રાચીન હાલત ઉપર અજવાળું નાંખી જે નિશ્ચયો ઉપસ્થિત કરી આપ્યા છે; તે ઉપરથી દહતર અને નિર્વિવાદ એમ તો સિદ્ધ થઇ ચુક્યું છેજ કે યુરોપમાંના પતન આથિન્સ અને રોમના જન્મકાળ પહેલાં ભારતવર્ષ! સકળ સંસ્કૃતિ કળાએ સમૃદ્ધ હતું, એટલુંજ નહિ પણ એ ઉપરાંત વ્યવહાર પ્રત્યેક દિશાએની પ્રગતિનાં અપ્રમેય સુત્રો સંઘડીત અથવા શાસ્ત્રોચ્ચે તે અલંકૃત હતું. પ્રારંભકાળનાં વેદવેદાંગો અને ગદ્યાકાવ્યોને તેના આદ્ય પુરાવામાં મુકી શકાય. તેમાંની અધ્યાત્મિક અજરાગર ખીલવણી, તીવ્રકોટિકમ કુશાગ્રમુદ્ધિવાદ, સુક્ષ્મ વિવેચન પદ્ધતિ, ને કલ્પકલ્પ સહિતની અપુર્વ રચના વિશુદ્ધિ જોઇ કોઇ પણ વિચારક તેના રચનારાઓની અલૌકિક શક્તિનાં મુકતકડે વખાણુ કર્યા વગર રહી શકશે નહિ. કલ્પનાના ઓધોનો પ્રવાહ આ પછી થોડે કાળે ગદ્ય પદ્ય મિશ્ર નાટકાદિ આલેખનો તરફ, અને તે પાછળથી નાના મોટા અગણ્યા આવેશો, ઉદ્દેશો ને પ્રયત્નોની ઘટમાળ સરખી કેવળ ગદ્યાત્મક રચના એટલે કે નવલકથાના બંધારણ તરફ વળેલો જોવાય છે. (De Foe) કે ફ્રે અથવા ફિલ્ડએ જેમ નવા ધોરણથી પહેલ બહેલા ગદ્ય ગુચ્છના પ્રયોગો આરંભ્યા હતા છતાં વિભાવતના વિદ્વાનો સર વોલ્ટર સ્કોટથીજ નવલકથાના કાળનો આરંભ કરે છે; તેમ સાર્વજનિક સંસ્કૃત સાહિત્યના કાળમાં અનેક વિદ્વાપુણ્ય વ્યક્તિઓએ પોતાના મનોવેધી સંવિધાનક આતુર્યનો એ દિશા તરફ પ્રથક પ્રથક દૃષ્ટિએ સુદક્ષિત ઉદયોગ આરંભ્યો હતો, છતાં પાછળની રસતૃપ્ત સૃષ્ટિએ

તેના સવળા પ્રયાસોને બાબુ પર રાખી, દંડી, સુખધુ અને બાણુને, તેમના દશકુમાર સરિત્ર, ને કાદંબરી જેવા સુંદર યૌવો જોઇ સરકૂત નવલકથાઓના મુગધવર્તક તરીકે ચુંટી આગળ આણ્યા, એ સર્વાંગે વાસ્તવિક ને ન્યાય પુરઃસર થયું છે એમ તેમની હાથ લાગતી પ્રાસાદિક સામગ્રી સિદ્ધ કરે છે. ગદ્યલેખન શૈલીમાં ખીલી ઉઠતી ભાષાની મનોહરતાએ તે પછી પોતાની તરફ ધણી વિદ્વાનોને આકર્ષી લેઇ, તેમને હાથે બિન્ન બિન્ન દૃષ્ટિએ કથા સરિત સાગર, સિંહાસનદ્વાવિશિકા (સિંહાસન બગીચી) વેતાલપંચવિશંતી (વેતાળ પચ્ચીસી) વિક્રમાંક ચરિત ઇત્યાદિ હજારો કલ્પિત કથાઓ, ને અસંખ્ય ઉપાખ્યાનોને ઉપખ્યાન્યાં અને પ્રસરાવ્યાં છે; કે જેનાં કમપ્રસરણને લક્ષમાં રાખીનેજ તે પછીના ધણા મોંઝા કાળ ઉદભવેલા પાશ્ચિમાત્ય અને પૌરસ્ત દેશોમાંના બુદ્ધિશાળી પંડિતોએ પોતપોતાની ભાષામાં કલ્પિત કથાઓ ને કાદંબરીઓનો ગંગાવર ઢગલો વાળેલો દૃષ્ટિએ પડે છે. નવલકથાઓની પ્રગતિનો પાકટ અભ્યાસી ટ્રાફેસર લેખર એ વાતની પરિપુષ્ટિમાં ખોલતાં કહે છે:—

“Allied to the fables are the Fairy Tales and Romances, in which the luxuriant fancy of the Hindus has in the most wonderful degree put forth all its peculiar grace and charm. These too share with the fables the characteristic form of setting just referred to, and there by, as well as by numerous points of detail, they are sufficiently marked out as the original source of most of the Arabian, Persian and western fairy tales and stories.”

(H. I. L. By, Pro. Weber. P. P. 212-213.)

કે દંતકથાઓની સાથે પરીઓની વાર્તાઓ, અને તેવીજ ખીણ અદ્ભુત જોડી કાઢેલી જે જે વાર્તાઓ છે; તેમાં હિંદુઓએ પોતાની વિશાળ કલ્પના શક્તિ વડે વિલક્ષણ રમણીયતા અને મોહની દર્શાવેલાં છે. દંતકથાની પેઠે આ વાર્તાઓનું પણ બધેએસતી રચનાનું ખાસ સ્વરૂપ ખાલમ પડે છે. અને એ કારણથી તેમજ તેમાં દર્શાવેલી સંખ્યાબંધ વિગતોને લીધે અરબસ્તાન, ઇરાન અને પશ્ચિમ તરફની પરીઓની વાર્તા અને દંતકથાનું મુળ (બરતબડતી) એ વાર્તાઓ છે એમ સ્પષ્ટ જણાય છે.

મીપુત દાદાભાઈ એમ. પી. આથી પણ ઉચ્ચતર કોષે પોતાના
Speeches and writings નામના ગ્રંથમાં લખતાં જણાવે છે:—

“Horace Wilson thinks it probable that in fiction much of the invention displayed on the revival of letters in Europe was referable to an Indian origin: that enough has been ascertained to determine the actual existence in Sanskrit or in vernacular translations from it of a very extensive literature of fiction, in which, many of our European acquaintances are at once to be recognised; and that the Hindus occupy an early and prominent place in the history of fiction.”

કે હોરેસ વિલસનના મત પ્રમાણે યુરોપમાં વિદ્યા પાછી સંજીવન થયા પછી, ભરતખંડની વારતાઓને આધારેજ ઘણી ખરી દંતકથા જોડી કાઢવામાં આવી છે; તેમજ સંસ્કૃત ભાષામાં, અને તેનાં દેશીભાષામાં થયેલાં અનુકરણોમાં પુષ્કળ દંતકથા છે એ વાત પૂરતાં પ્રમાણોથી નક્કી થઈ છે. અને તે દંતકથાઓની સહાયતા આપણા તરફના ધણુએક યુરોપિયન વિદ્વાનોએ લીધી છે એમ સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે. આથી દંતકથાની ખાખતમાં હિંદુલોકો પ્રાચીન અને પ્રધાનપદ ભોગવે એ સર્વાંશે વાસ્તવિક છે.

આટલું સ્પષ્ટ થયા પછી હવે આપણે નવલ કથાના અર્વાચીન પ્રકાશ તરફ વળીએ. વસ્તુ માત્રને અવસ્થાંતર સ્થીતિ હોય છે, તેજ નિયમે મહાદેશસ્થ સામ્રાજ્યના રાષ્ટ્રીય સાહિત્યનું પણ બન્યું. નવ નવાં ધોતક અચિર સ્થાઈ સત્ત્વોએ સમાજ પ્રજ્ઞાવિકાપર ગત્યો કીધી, તર્કવિતર્કો વધ્યા, મુળ ભાષા અવાચ્ય ને અપ્રવેસ્ય જણાઈ, બુદ્ધિમાં અસ્થીરતા આવી, સ્મરણશક્તિ કોંઈક ન્યુન દર્શાઈ. અને વિચાર કાઠિન્યે અગો અંગનાં બંધન તોડી સ્વચ્છદે વિહરવું ચાલ્યું. આવા કુદરત પ્રેરિત મહાઉલ્કાપાતનું પરિણામ પાછળથી એ આવ્યું કે વિકટ અભ્યાસની ને ગુચવાવલાં અલંકારિક વર્ણનોની મુશ્કેલીઓ તોડવા, ક્ષુદ્ર ક્ષુદ્ર પ્રાદેશિક સાહિત્યની કળાઓ પુરાઈ, ને તેમાં પ્રાંતિય પરિચિત ઉચ્ચારોએ ભાષાનું સાદુ-સરળ ટિકાટ સ્વરૂપ ધારણ કર્યું. અહિંથી આપણી ગુજરાતી નવલ કથાઓનો ઉદયકાળ શરૂ થાય છે. વિરમતી ક્ષાત્રશક્તિ

પુલનારાં પરદેશી આક્રમણો પછી ગુજરાતીઓ સંસ્કૃત ગ્રંથોનાં ભાષાંતર સિવાય, ખીજું કંઈ થોડુંજ લખી શક્યા છે. આસમાની સુલતાનીના અસ્તકળે આંગણ પ્રગળે ગુજરાતનું આધિપત્ય સ્વીકાર્યું. વિચારબળ અમત કરનાર કોઈ ધર્માત્માની ગેરહાજરીમાં ઠેકઠેકાણે ઇંગ્રેજ કેળવણી પ્રસારી. આ પાશ્વત્ય જીવનના સંસર્ગે પ્રાચીન ગ્રંથોની શીઘ્રતાને અકારી બનાવી, તેને ઠેકાણે ઉપર ચોટીયા લાગણી ઉત્કેશાય ને ક્ષણિક લોભાય એવાં પોતાના દેશનાં સંખ્યાબંધ નૌવેલોનાં સત્વને, ઉગતા ગુજરાતિયોને અંતરે ઉતારી તેમના દ્વારા તેના અનુવાદનું મનમોહક અતિથ્ય મેળવ્યું. ત્યારથી ગુજરાતની નૌવેલ સદૃષ્ટિ સંસ્કૃત સંસ્કારી અને અસંસ્કૃત સંસ્કારી એમ બે વિભાગમાં વહેંચાઈ ગઈ. સરસ્વતીચંદ્ર, ગુલાબસિંહ, કરણચેલો, વનરાજ ચાવડા, કાદંબરી, ઇરાવતી, એરેમિયનનાઇટસ, કથાસરિતસાગર, કુસુમાવલી, પૃથુરાજ ચઢુઆણુ, રાસેલાસ, ગંગાગુર્જર વાર્તા, મણીમોહન, મુક્તા, એ બહેનો, ઇસપ નીતિ, દીલ્લીપર હલ્લો, પંચતંત્ર વગેરે વગેરે ગ્રંથો પહેલા વર્ગના વિદ્વાનોની બુદ્ધિમત્તાના સુંદર નમુના છે. એમાં કાંઈક તેમણે પરદેશી વાચનમાંથી, તો કાંઈક મનઃકલ્પિત અથવા બનેના અજળ મિશ્રણમાંથી, સંસ્કૃત સાહિત્યની રંગરોનકે, ગ્રંથ સંપતિના વિપુલ નમુના યોગ્ય ગુજરાતને ધણું ઉપજાવી આપ્યું છે.

ખીજા વર્ગમાંના વિદ્યા વિદ્વાસી જે કેટલાએકે પરભાષાના વિદ્યા દ્રવ્યને આપણી ભાષામાં ખેંચી આણવાનો સ્તુતિપાત્ર ચત્ત કરેલો, તેમાં પારસી ભાઈઓનો આશ્ચર્યજનક આત્મભોગ આપણું પ્રથમ લક્ષ ખેંચે છે. એ સાહસીક ધનાઢય પ્રગળે તેની પાછળ લખલૂટ ધનવ્યય અને અખૂટ કાળક્ષેપની તકેતકને હાથ કરી લેવામાં કયાશ રાખી નથી, જેના પરિણામે આજે તેમની બહોળી એ ગ્રંથઓલાદ, કીર્તિને સન્માનના આંગણમાં આનંદ કલ્પેલા કરતી, પોતાના આચાર વિચારને જુના અનુભવના બડોળમાં એક અજળ ઉમેરણ તરીકે ઠાવવી રહી છે. તેમાં આજે આ “કરણીના ફેજ” નામના સુંદર નૌવેલનો વધારો હું અત્યુત્તમ આવકારદાયક લેખુ છું. એના રચનાર મીઠ અરદેશર ખરશેદજી દેશાઈ ગુજરાતી પાંચક વર્ગને ભાગ્યેજ અભણ્યા હશે. આ અગાઉ તેઓ “અખણનો ડીનો” અને “જીગર કે દીગર” એ બે નૌવેલો લખી, પોતાની જાળખાણ પાકે પાચે પાડવામાં પુરા ફતેહમંદ નિવડી ચુક્યા છે.

ઉપરાંત તેઓ પેપરના અને મશુરના બયંકર દુષ્કાળની લાંબી ફક્તો વચ્ચે એકસરખી રીતે સાત વર્ષથી, પેટબર મહેનતાણું નહિ મળવા છતાં, મુંઝાળ ખાતે સંઘની બેઠકની હાડમારીઓ વચ્ચે "નવરંગ" નામનું અંદ્રિ-તિય માર્સીક ચલાવી, ગુજરાતી ભાષાની બારે સેવા ઉઠાવી રહ્યા છે; એવા એક અર્વાચીન કેળવણી પારગત પારસી યુવકની, ભાષાથી નહિ પણ વિચારમાં હિંદુ પદ્ધતિસરની બહુશ્રુતતા, ગંભીરતા ને મીઠાશમરી ચાલતી કસમ જોઈ, કયા બ્રાહ્મ ઉત્કર્ષના દિમાગતીની છાતી આનંદથી ઉભરાયા વગર રહી શકશે ?

આ આખી નવલકથાની ટુંકી વસ્તુ ચિતરવા માગીએ, તો તે અત્રે થોડીજ લીટીઓમાં સમાઈ શકે તેમ છે. પણ લુખી સુકી એટલીજ પ્રસાદ ગુમધીથી કોઈ ઉતાવળીયો વાંચક, તેની અંદરનાં પચ્ચીસ પ્રકરણોદ્વારા, મધ સરખા અલંકાર પૂર્ણ વાણીપ્રવાહના આસ્વાદન વિહોણોજ, ઠેકતે પગલે આગળ વહી જાય, ને પાછળથી કદાચ એ ગુમાવેલી તક માટે પશ્ચાતાપનું ટાણું તેને પ્રાપ્ત થાય, તો તે તકે તેનો દોષ તે પ્રસ્તાવનાકારને માથે ચઢાવે નહિ એ પ્રખર ચિંતાના ચિંતવને, એ દિશામાં ચાલતી મારી કસમ આટલેથીજ અટકી જાય; અને તેને સ્થાને પાત્રોની સ્વસ્થ સમાધોયના તરફ વહી જાય તો તે અયુક્ત કે અસંગત લેખાશે નહિ. મેઘની કાળી ઘટામાંથી શર્દ પુર્ણિમાનો ચંદ્ર ઉગે, એમ કનકમંડળ એચકરમાં ખપના શેઠ શાપુરજી શેઠના મૃત્યુવીલમાંથી, નવલ ઘટનાને પહોંચી વળે એવા દિલકશ ફણગાઓની હાર કુટાડતાં, વાર્તાકારે તેને પોતાની કુદરતી શક્તિનો અચ્છો મસાલેદાર રસ સિંચ્યાનું જોઈ શકાય છે. મરનાર સર નાઇટની બેવકા ધણીઆણી લેડી આખમાય, પોતાની ખુશસુરતીના બગીચાને, જીવનની છેલ્લી ધડી સુધી મનની મલીનતાના પાણીએ રમદોળા કેવી રીતે ઝરખાદ બનાવી મુકે છે; એ વર્ણન અવશ્યે કરીને તોંધવા જેવું છે. કાઉ બનાજી, જન્મથીજ ઉઠાકગીર છે. પોતાની ગેરસજુકાઇભરી રેણીકેણીથી તેને મામાની માલેતુજાર મિલકતો હાથે ચઢેલી જતી રહેવાનો બચ લાગે છે; ને તેથી તે આઝીલ જઈ કેવા કાવાદાવા ખેલે છે તેનો આખેહુમ નમુનો દશમાં પ્રકરણ પછી સ્પષ્ટ થાય છે, અને તેમાં તે જુઠ્ઠાઈના નમુનેદાર હુન્નરનો અખતરો ઠીક અજમાવે છે. ઝોમ, બોમો સદ્ગુણશાળી ને વ્યવહારસંપન્ન પુરુષ છે. તેનો દર્પ સૌક ઉપરનો સમાનભાવ, તેની આંતરમહત્તાનું સ્વરૂપ

આંકે છે. ખુદાઈ આસિયત તેને દરેક પળે મદદગાર બની, આવતાં વિધતી બચાવી લે છે ને છેવટે આનંદપૂર્ણ સ્થિતિ અનુભવાવે છે. મીસ ફ્રેન્ચી કામા પ્રાચીન કાળની સતીઓ જેવી સ્વધર્મમસ્તને દહાડલી બાધ છે. તે પોતાનો પ્રેમ, ધનરૂપ કે યૌવન ઉપર નહિ પણ હૃદયની પવિત્રતા ઉપર ઢોળે છે. મન ડગાવનારા પ્રચંડ ઉલ્કાપાતોને તે પગની ઠોકરે ચડાવી ફેંકી દે છે ને તે સાથે પોતામાં રહેલી દૈવી શક્તિનું ચમ્પ્દેશબ્દમાં બાન કરાવે છે. ખેરામ ખામકોટ, દંગા ફિસાદનો ઉસ્તાદ ને જડસાદનો પારાવાર અભ્યાસી છે. પોતાની બહેન આઈમાયના મકકમ જવાબોને તે પોતાના એકજ ઇલાજથી પોચાપચ્ય બનાવી પિંગળાવી મુકે છે, ને અદસ્યાદસ્ય દેખાવ દેનો, વાંચકોની વૃત્તિને આશ્ચર્યજનક ઉંડાણમાં લઇ ક્યાંનો ક્યાં નિકળી જાય છે. કુમ્મી સતોક, મીંડ કેનન, ને ડાં પીટરસન આ જાણુ પાત્રો છે, ને તે દરેક પોતપોતાનો ભાગ એવી તો સરસ રીતે ભજવે છે કે તેઓની જરાતરાની હિલચાલમાં પણ શીખનારને માટે બસબલી ગુચવાડાભરી અડચણોનો ખુદાસો રમુજી ઢમે ખુલ્લો બની રહે છે. આવી રીતે નવરસધારા સરખા, નવ પાત્રોની ગુંથણીએ અંધનાં પૃષ્ઠેપૃષ્ઠને છલાછલ ભરી કાઢી, તેમાં ઊગતી પ્રજા ગ્રહણ કરે, અને પાકટ પ્રગ્લને અભ્યાસમાં કંઈક ઉમેરવા જેવું લાગે એવું બહોળું સત્ય વેરવામાં અંધકર્તાએ જે અવિશ્રાંત પ્રયત્ન લઈ સાહસ્યતા મેળવી છે તે બદલ તેમને આ સ્થળે પુનઃ ધન્યવાદ આપી નવાજી લેતાં હું હૃદય વિરૂધ્ધ કંઈજ કરતો નથી. કેટલીક વખત વિરેક શક્તિ (Reason) કંઈ કંઈ બાબતોનો ખુદાસો કરવા અશક્ત નિવડે છે તેવે ટાણે આવા વાર્તાગ્રંથો હૃદય રંજન કરી એક સારામાં સારા શિક્ષાગુરૂની ગરજ સારે છે. ગુજરાતનાં વર્ષોથી જીવ્યા કરતાં, સદ્વર્તનથી જીવ્યાની લાલસા, આવાં અંધઓષ્ઠો સિવાય બિન્નબિન્ન રૂમીનાં જનમંડળોમાં ફેલાવી શકાય નહિ. ગુજરાતની ચારે બાજુએથી મને પુષ્કળ વાર આવા આત્મિક સંદેશાઓના રણકાર સાંભળવામાં આવે છે, કે ગુજર્નર સાહિત્યમાં સુપાઠ્ય નૈતિક પુસ્તકો હજી નહિ જેવાંજ અસ્તિત્વ ભોગવે છે, એવાં કે જે પુરૂષ અને સ્ત્રી બંનેના હાથમાં નિઃસંકોચે મુકી શકાય. આવી એકપ્રદ ફરિયાદોનો ‘મીંડ દશાઈજીની રચેલી આ, અને આ અગાઉની એ એમ ત્રણ નૌવેસોથી, અને તે ઉપરાંત પોતાના ‘નવરંગ’ માસીક પત્રમાં શરૂ કરેલી ‘આપના ભોગ’, ‘તુમાખી

તેહેમી', 'મદીરાની મોહકાણુ', અને 'આપનો આપ' વગેરે ઘટના પૂર્ણ માર્ગિક વાર્તાઓથી વગર સંકેત-શ્રમે દુર્યો આપી જતો. જોઇ પ્રત્યેક પ્રભાવશાળી ગુજરાતી વાંચકોના હૃદયમાં તે પોતાને માટે હ્રિય સ્થાન પ્રાપ્ત કરશે એવો અને પાકો બરોસો છે. અંધકાર ઇંગ્રેજી વાંચનના જગરા અભ્યાસી હોવાથી, સઘળી જાતની સાવચેતીઓ રાખ્યા છતાં સ્વતઃ ભાવ કલ્પિત કલ્પનાઓને તેઓ વિદેશી હાંટણુથી 'પુરેપુરી દુર રાખી શક્યા નથી. છતાં જમનારની રચીને અનુસાર તેઓ પુરપાટ વાનીઓ પીરસી શક્યા છે ને ટોફણીને પાત્ર નિવડતા બચી ગયા છે એ તેમના સુપશનું એક સ્મારક ચિન્હ છે. વાનગી રૂપે અંધમાંથી ધણું અલંકારબદ્ધ વર્ણનો ચુંટી શકાય તેમ છે પણ તે દરેક પોતપોતાના પ્રસંગસિંધ ઘાટમાં ખુશખુશાલ હાલત બક્ષતાં હોવાથી તેને તેનાં અંગોથી તોડીવછોડી જુદાં પાડી બતાવવાની હું શક્તિ કરી શકતો નથી. માથા કરતાં મનોદર મોટું થઇ ગયાની ખીકે દોડતા મનોવેગ આપોઆપ અટકે છે. છેવટ દરકોઈ આ અંધની યાત્રાએ નિકળેલો પ્રવાશી એજ કહી શકે, કે ઇંગ્રેજી નાવેલ સૃષ્ટિની તારવણી કરી જેમ જોન સમ્રકે સારાં સારાં સો નાવેલોની અમૃતપ્રસાદી હસ્તામલકવન કરી આપી છે. તેમ કોઇ ગુજરાતી સાક્ષર કરવાને પ્રેરાય તો તેવી વાંટણીમાં આ નાવેલના કરતા મીઠા અરદેશર અરશેદજી દેશાધનાં સંખ્યાબંધ નાનાં મોટાં લખાણોમાંથી કેને કેને બાદ કરવાં, ને સ્વીકારવાં, તેને માટે તેને ધણું જ ખહોળા વિચાર પ્રદેશમાં માથું મારવું પડે. કહેવાનું ધણું હોય ત્યાં પણ લખવાનું તો આટલું જ હોઇ શકે. અનુકરણ કે છાયાશરણ વગરના કલમ પીચરણમાં આ કરતાં વિશેષ મેળવવાની આશા રાખીએ, એજ આપણી દોષિત દૃષ્ટિની શુભશુભામણી છે. સુજ્ઞાનકવહુના—

સમર્પણ.

કેને કહે ? કેને કહે ? એવા ખ્યાલોમાં હોતો, તેટલામાં
અમારા મામાજી શેઠ ખેરામજી ફરામજી મોઢીએ
અતિ મનપસંદ સૂચના કરી કે હિન્દી સ્ટેજના
હીરા, અમારા એક ભલા બુલ્લેર્ગ મિત્ર અને નામાં-
કીત રમુજ ખેલાડી

મી० સોરાખજી ફરામજી ઓગરાને

આ ચોપડી અમારે અર્પણ કરવી. હું તે અત્યુત્તમ
સૂચના અનુસાર આ પુસ્તક એ નામાંકિત નટને
એઓની સ્ટેજ ઉપરની અતિ ફ-તેહ-
મંદ કારકિર્દીની અઢના પીછાનમાં
અર્પણ કરું છું.

કર્તા.

મશહુર પારસી એક્ટર

મી. મેહારામજી ફરામજી આગરા.

કરણીનો ફેજ.

પારસી સંસારી વારતા.

પ્રકરણ પહેલું.

લેડી આઘમાય આઘખારાના સોહામણા મુખડાએ એક ધોએલી ચાદર જેવો શીકાસ તે સ્નાનના સમાચાર સહમજતાંજ પકડયો. તેણીનાં ગાત્રે ગાત્રે તે દહેસ્તનાક ને સત્યાનાશીના ગજબનાક સમાચાર મળતાંજ દીકાં થઈ ગયાં. તેણીને હર હમેશને તોસ્વતો ઠસ્સાદાર એહરો એક પક્કવારમાં તે દારૂન આફતની ખજર સુનતાંજ રૂની પુણી જેવો સુફેઃ બની જઈ, દયા ઉપજાવવા જોગ હદ સુધીનો રડમસ ને દયામણો બની ગયો.

ખરેજ તે બહુજ, તેણીના બાબમાં, બુફે થયું હતું. સર શાપુરજ આઘખારા પોતાની બીસ્વાર એસ્કયામત ને પુંજમાંથી પોતાની ધણીઆણીને છેકજ એવારનીવાર ને રહ બાનલ કરી ગયા હતા એ શું લેડી આઘખારા માટે થોડા ગજબ ને સીતમની વાત હતી ?

“તમે શું એમ કહેવા માંગોછ કે મને કંઈજ મળનાર નથી—માહરા ધણી માહફે નામજ વીલમાં મુકતાં સદંતર વીસરી ગયાછ ?” તેણીએ ક્રુજતા હોઠો ને ધડકતાં જીગરે, પોતાના મરનાર બરથારના સોલીસીટર મી૦ જૉન કેનનને સવાલ કર્યો.

“નહી, છેકજ એમ તો નથી,” તે ધરડા ધારાના હીમાયતીએ ધીરથી ને ધીમેથી જવાબ કર્યો, જાણે લેડી આઘખારાને કહી સહમજવેલા સત્યાનાશીનાં સમાચારથી નાશીપાશી કે કોષ જેવું કંઈ પછુ તેણીને નિપજ્યુંજ નહીં હોય, યા તો તેવું કંઈ નિપજ્યુંજ ન જોઈએ એવો કંઈ ધરાદો મનમાં ધરાવવા જેટલી બધી બેપરવાઈથી તે ડાસો બોલ્યો, “તમાફે નામ

મરનાર સર શાપુરજી કંઈ છેકજ એકદમ વીસરી તો ગયા નથી. તમને દર માસે રૂ. ૧૦૦ મળે એવી ગોઠવણ થએલી છે, મેંકમ !”

“શુ‘ઉં‘ઉં?” લેડી આઘખારાનો એહેરો નાઉમેદી ખીજવાટ અને ગુસ્સાને મારે રાતો થઈ ગયો. તેણીની આંખોમાં ગુસ્સાનાજ અંગારા જળવા લાગ્યા. “શુ‘ઉં‘ઉં?” તેણીએ ફરીથી પાછું બાર મેલીને ને દાંતે દાંત પીસીને જાણવા ઇચ્છ્યું, “સો રૂપરડી?”

“હાજી રૂપ્યા સો !” મી૦ જૉન કેનને બેહદ ઠંડાઈથી સ્પષ્ટ સહમન્ય તેવા અવાજે કહ્યું.

“અરે ! એ તમે બોલોછ શું તેનું તમને કંઈ જ્ઞાન છે કે, મી૦ કેનન ?” લેડી આઘમાય આઘખારાએ પોતાનો નાજુક ન્હાનો હાથ ટેબલ ઉપર ગુસ્સાથી અફાલીને જાણવા ઇચ્છ્યું, “મહીને દહાડે હજારોનો ખરચ રાખનારીને માગીક સો રૂપરડી ? એવી એક નજવી બીખારડી રકમ ઉપર હું માહરો નિર્વાહજ કેમ કરી શકીશ ?”

જવાબમાં તે ઘરડા સોલીસીટરે પોતાનાં ખખાં અને બવાં બેદરકાર કીસમે ચઢાવ્યાં.

“ત્યારે મીલકત ને રોકડ પુંજનો મોટો હીરસો કોણને ફાલે ગયોછ ?” તેણીએ જરા વાર રહી પુછ્યું.

“તમારા બાણેજ મી૦ બહમનજ બનાજીને !”

“કોણને ?” લેડી આઘખારાએ હવે વંધતી અગમ્યખીથી બવાં ચઢાવ્યાં. તેણીના એક ખી આમી વગરનાં નાજુક ગોરાં કપાળ ઉપર ગુસ્સાનો ચીલ્લો હવે ખુલ્લો પ્રગટી રહ્યો, “કોણને, બૉમ બનાજીને ?”

“હાજી ! તેવણનાં નામપર તમામ રોકડ પુંજ, ઉપરાંત આ ‘લોકતી લોડજ’ અને તેને લગતી તમામ જમીન, અદેરી ખાતેની મોટી જગીર અને પુના, માહબશેશ્વર, માયેરાન અને દેવલાલી ખાતેનાં ખંગલાઓ પણુ છે !”

“ત્યારે માહરી કુમ્બીનાં નામપર શું છે ?”

“મીસ કુમ્બી સતોકના નામ ઉપર રૂપ્યા એકાવન છે,” મી૦ જૉન કેનને ઉત્તર આપ્યો.

“અરે એ તમે બકોલ શું? કંઈ માંડા તો નથી થઇ ગયા? કંઈ શુદ્ધી તો નથી ગુમાવી બેઠા? એમ કદી હોય બી કે?”

“બાનું, એમજ છે,” મીં કેનને પોતાના ગંજમાંથી એક લાંબુ પરબીડું ખેંચી કાઢી અંદરથી એક કામળ બહાર કાઢતાં, જરા પશુ દીલ-સોઝી તેણીની નીરાશીએ તથા નાશીપાશીએ તરફ બતાવ્યા વિના, કહ્યું. “આય વીલ જીવો, એ મરનારનું સોથી છેવટનું છે. તે સને ૧૯૦૬ માં થયેલું છે, તેમાં તેવણે પોતાની તમામ એસ્કયામત અને માયાપુજના વારસ તરીકે પોતાના મોટા ભાણેજ મીં કાવસજી બનાજીને ગણેલા છે; ને તેની કળરજ બાદ પોતાના વારસ તરીકે પોતાના ન્હાના ભાણેજ મીં બદમનજી બનાજીને ઠેરવ્યા છે. અથવાનાં તમે જાણો તેમ મીં કાવસજી પોતાની પાછલી જીંદગીમાં છેકજ રહ બાનજ બની ગયા હતા, અને સદંતર નમોજી જીંદગી ગુનરતા થઈ જવાને લીધે તેવણે મરનાર સર શાપુરજીએ પોતાના ધરમાંથી હાંકી મેલ્યા હતા; તેને કાઢી મુક્યા પછી મીં કાવસજી પોતે આઝીલ તરફ ચાલી ગયા હતા, અને ત્યાંથી પશુ ખબર આવતી હતી તે મુજબ તેવણે એક ધણીજ રખડેલ ને બદચલણ જીંદગીએ ત્યાં બી વખત અશર કરતા હતા. બહેસ્તી સર શાપુરજી એ માટે મનમાં બહુજ મુંજતા ને બલાપો કરતા, તેમજ પોતાના ભાણેજની આવી લ્યાતની જીંદગી માટે તેને ખરા મનથી ધીક્કારતા થયા હતા, અને છેવટે આઝીલ ખાતેના પોતાના ભાણેજના હદ બદારના કુકર્મોની વીગત બ્યારે તેઓને ઉપરા સાપરી કાને આવી ત્યારે તેવણે તેને પોતાના વારસા હિસ્સામાંથી બાતલ કરવાનો મનસુખો કર્યો; અને મરનાર તેમ કરવાની તૈયારીમાં હતા તેટલાં આઝીલથી ખબર આવી કે તેવણનાં ભાણેજ કાવસજી ત્યાંના એક પીકાંમાં છાકટ બની ત્યાંના એક પોતાનાં જેવાજ લોદર સાથે કળયો કરી ઉઠી, તે ઉપરથી હાથોહાથ થઇ જઇ, અંતે તેની સાથે ‘ડુએલ’ રમવા જેટલી પ્રાણુધાતક હદ સુધીની હોળનોજમાં ઉતરી પડ્યા હતા, અને પરીણામમાં પીસ્તોલબાજીમાં પોતાના હરીફને હાથે તત્કાળ માર્યો ગયા હતા. આ ખબર આવ્યા પછી મરનાર સર શાપુરજીએ વીલ ફેરવવાનો વિચાર માંડી વાલ્યો, કેમકે કરેલાં વીલ મુજબજ મીં કાવસજીની કળરજ બાદ મીં બદમનજી વારસ છે, અને ખુદ ના ખાસ્તા એવણની કળરજ બાદ મરનાર સર શાપુરજીના વારસ તમારા આગલા વરની બેટી મીસ કુર્મી સંતોક છે.”

એક પલ, ફક્ત એક પલ ભેડી આઘ્યાસની આંખોમાં છુપી ખુશાલી ચમકી રહી, પણ ખીજી પલે પોતાને થયેલા વિચારનાં બેહુદાપણાં બાન થતાંજ તે એહેરામાં ઝનુન ને દ્રેષથી વધુ લાલ બની. તેણીની બેડીને એમ તો છેકજ વીસારી દેવામાં આવી નહતી; આમની કમરગળા આદ તેણીના મરનાર લક્ષાપતી બરધારની તમામ બહોલી મીલકતો ને હજારોની મોટી આવકોની તેણી એકલી વારસ હતી, એ વિચાર થતાં તેણીના જીગરમાં એક પલ આનંદ પ્રગટી રહ્યો, પણ માત્ર એકજ પલ—અને ખીજી પલે તો તે તમામ પડતી ગયો. તે લાખખોની કાંમતી અને હજારોની આવક ઉપજાવનારી જગરદસ્ત માલ મીલકતોના ધણી, આજે તો શું પણ વરસો પછી પણ બનવાનો એકકે લાભ તેણીની બેડી કુંભીને ભાગ્યેજ હતો, કેમકે જામ બનાજ સાંજે તાંજે રાતો માતો તંદરોસ્ત જવાંન હતો !

તેથી, તે હસહુથી વધુ તિવ્ર બની. એમ પોતે ને પોતાની બેડી છેકજ ઓવારનીવાર ને રદ ખાતલ થઇ જાય એ તેણીને માટે હદથી જ્યાદા પોતાના ધણીના જીહાડકી જીદમ જેવું હતું. એવી આશા તો તેણીએ સ્વપ્ને પણ રાખી ન હતી. એટલી હદ સુધીનું જીદ બનવાની તેણે મુતલબ વક્કીજ રાખી ન હતી. વરસોના અચાતથા થઇ રહેલા પોતાના અપંગ પણ લક્ષાપતી ખાવીંદ તેણીના નામપર અને તેણીની પ્રાણ પ્યારી બેડી કુંભીના નામપર એક અસાધારણ મોટી રકમ જરૂરજ, કંઈ નહીં તો તમામ બહોળી એસકયામતના વારસ કરી જવા કરતાં કરી જશે એમ તેણીને તો પુરી ખાતરી હતી.

અને એ બધી ખ્યાલી ખાતરીઓજ તો બધી આફતોનું મુળ હતું ! અને આફતો બી તે ક્યાં જેવી તેવી આફતો હતી? હસદ, જીરસા, નાશી-પાશી અને નાઉમેદીથી સરખસર દેમાગ ગુમાવી બેઠેલી તે ઓરતે હવે જોયું કે આફતો કાંઈ તેણીનાં એમ વારસા હિસ્સામાંથી રદ ખાતલ થવામાંજ આવીને ખટકી જતી નહીં હતી; કારણ તે સ્થાને પણ ઓર દારૂન મળજ ને સીતમ તેણીની સાંમે મોજુદ હતો—અને તે તેણીનું બારે કરજ હતું !

પોતાના અપંગ બરધારની અચાતથા ચાલતી ખીમાર હાલત ઉપરથી તેં હવે જીવી જીવીને કેટલું જીવશે એ ખ્યાલથી, અને મરશે તો ને મોટી દોલતનો વારસો તેણીને મળવાની દીલાવર અને મુસ્તુકીમ ઉમીદો તેણી ધરાવતી હતી, તે મોટી ઉમીદોની પગભર મુસ્તાકીઓપર તેણીએ પોતાનો

અરચ હદ બહારનો લખસુટ ને બેઅંદાજ રાખ્યો હતો; અને પરીણામમાં એક મોટી રકમ તેણીને પોતાના પતી તરફથી દર માસે માસિક અરચ તરીકે મળવા છતાં, તે સ્થાને પણ વધુ ભાર ને મોટા અરચો તેણીએ રાખ્યા હતા. અને એ તો તેણીની એક મોટી ખામી ને દુસ્મૃત્ય હતો કે જેને મરનાર સર શાપુરજીને તેણીના તરફ એટલા દીલે બેકદર ને સીતાના સંગદીલ બનાવી ચૂક્યા હતા.

મરનાર રૂ. ૫૦૦ જેવી મોટી રકમ પોતાની ધણીયાણીને પોકેટ અલ-વન્સ તરીકે દર માસે નિયમિત આપતા હતા પણ લેડી આઘમિયા આઘખારા તો તે પાદશાહી રકમથી ધરાતાં નહીં હતાં. તે તો હજી તે આઘજી સાહેબને ઓછી પડતી હતી. તેવણુના અરચો તો બીસ્માર પાદશાહી ને સુલતાની હતા; અને તે બેઅંદાજ અરચોને પુગી વળવા, પોતાની મોટી મોટી ઉમીદોને બર લાવવા તેવણુ વધુ ને વધુ મેળવવાનું દયાણુ મરનાર સર શાપુરજી ઉપર ચાલુ કરતાં રહ્યાં હતાં; જેનું પરિણામ એ આવ્યું કે સર શાપુરજીનું દીલ તેણીપરથી તમામ ઉડી ગયું; તેવણુનો સંધળો ચાહ ને મોહબત હડહડતા ધીકકારમાં છેલ્લે છેલ્લે બદલાઈ ગયો, અને તેમા તેવણુની જરાએ કસુર ન હતી.

મરનાર સર શાપુરજી એક જગપ્રસિદ્ધ સાયન્ડીસ્ટ હતા. મુખ્યત્વે કરી કુંમરીલ પદોડકટસોની અંદર તેવણુ એક એક્ષપર્ટ અને બીનહરીફ વિદ્વાતા ધરાવતા આખી દુન્યામાં ગણાતા હતા. એ બીકટ વિષયને લગતી ધણીજ અગતની ને મહત્વભરી શોધખોલો તેવણે ચક્ષાવી જાહેરમાં મુકી હતી; અને તે મહાન કામચાપ નિવડી હતી. તેવણુની વિખ્યાતી તે શોધખોલોના પરીણામમાં જમ જાહેર બની ગઇ હતી. પુર્વ અને પશ્ચિમમાં એક મતે સર્વે સ્થળે સ્વિકાર થતો હતો કે સર શાપુરજીની એ બાબતની વિદ્વાતા અરેજ મહાન હતી. એ વિદ્વાતાભરી અને ભારે અગત્ય ધરાવનારી શોધખોલોના પ્રતાપે તો તેઓ સર નાઇટનું અનુપમ માન સરકાર તરફથી ખાટયા હતા; અને મોટું ધન એકઠું કર્યું હતું. પોતાની નવી નવી શોધોના પરીણામો તેઓ આ દેશના અને કોન્ડીનન્ટ ઉપરના જગવિખ્યાત કેમીસ્ટો અને દર્ગીસ્ટોને લાખોની મોંઘી ને મોટી કીંમતે વેચતા હતા. અને તે કુશળ હિન્દી વિદ્વાનની ભારે મહત્વ ધરાવનારી નવા પ્રદાર્યો, દવાઓ, અને જુદી જુદી કોસમની કેમીકલ મેળવણીઓ, તથા ઇલાજો મેળવવાને અને પોતાની

કંપનીમાંથી તે માટેનો એકલો ઇન્ટરો મેન્જરી બહાર પાડવાને દુન્યાના મોટા મોટા કંપીરો અને દારૂરો વચ્ચે એક તંદરોસ્ત અને મજબૂત હરીફાઈ ચાલતી હતી.

પણ એ ઉપયોગી અને ઉદ્યોગી જીંદગી જતસમાજના લાભાર્થે હજી તો કંઈ વધુને વધુ પગમર કરી બનવાને તે પેઢેલાં એક કમનશીય અકસ્માને તેના ઉપયોગીપણાનો અંત આણ્યો. એક દિવસ એક બીકટ એક્સ-પેરીમેટ, પોતાના પેદર રોડ ઉપર આવેલા બંગલા લોકની લેંડનમાંની લેમોરેટરીમાં કરતાં એક એકકસ જલ્દત પ્રવાહીની બરેલી ટેસ્ટ ટ્યુબ સર શાપુરજી એક મનસન બરતર ઉપર ઉઠાવના હતા, તેટલાં બદ ચોક્કસ એ એક મોટા ધડાકા સાથે તે ટેસ્ટ ટ્યુબ ફાટી અને તેમાંની ઉકળતી જલ્દત પ્રવાહી ઉઠાશે ખાધને તેવણની આંખમાં પડી અને તે ધડીથી સર શાપુરજી પોતાની આંખોનું અમુદ્ય રત્ન સંદાનું ગુમાવી બેઠા. અને એવી રીતે એક કમનશીય અકસ્માતના જલ્દત પરીણામમાં એક ખરી હીનાર્થી જીંદગીની ઉમીદોનો નાશ થયો.

પણ એ મોટા ખુદરતી સીનમથી કંઈ સર શાપુરજી હારી બેઠા નહીં. આંખ જેવું એમુલ ગૌહર ગુમાવ્યા છતાં તેવણે પોતાની સ્ટડી ચાલુજ રાખી. પોતાના બાણેજ બૉમ, કે જે એક બી. એ., બી. એસસી., હતો, અને જેને પણ સાયન્સ તરફ જમરો ચાલુ હતો, અને પોતાના પ્રખ્યાત મામાના હાથ હેડળ તે વરસો વેર કેળવાયેલો હતો, તેની મદદ સાથે તેણે પોતાની શોધ બોલો પુરેપુરી નહીં તો થોડાં ધણાં પ્રમાણમાં પણ ચાલુ રાખી. પોતાની અપંગ હાલતને લીધે નવા નવા પ્રયોગો હવે તેવણે કરવા બેશક અશકત બની ગયા હતા; પણ છતાં બી નવી નવી ચોપડીઓ સાયન્સના જુદા જુદા અંશરો વિષયો પર બહાર પાડવા લાગ્યા; અને એ રીતે પોતાની અશકત હાલત છતાં પણ પોતાની ઉદ્યોગી જીંદગીને ઉપયોગી બનાવતા રહ્યા. અને તેવણનાં એ પાછલાં કામમાં તેવણની એક દુરની સગાની હોકરી મીસ ફેની કામા—તેવણની પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી કીમતી મદદગાર થઇ પડી હતી.

મીસ ફેની કામા તે જુદા અપંગ સર નાઇટની તેવણની પાછલી જીંદગીમાં એક મોટી દીક્ષણ મદદગાર ને ખરી ખેરખાહ થઇ પડી હતી. મરનારની માવજતમાં સારો દિવસ રહ્યો, તેવણના પડખા બોલો ઉપાડી, તેવણ

જે બેલે યા લખાવે તે લખી નોંધી લઇ, તેવણની બીજી પણુ દરેક ધરમતુ જરૂરયાતો પર લણુજ બારીકાઈથી ધ્યાન આપી, તેણી તેવણની બેઠક માનીતી બની ગઇ હતી, અને બુદ્ધા સર શાપુરજીનો બી એ ફેની કામા ઉપર, એ તેણીની તેવણ માટેની હદ બહારની કાળજી, કેખરેખ ને હિફાજત માટે, ધણે આહ હતો. તેવણે તેણીને એક મોટા માસિક મુસારા આપી પોતાના બંગલામાંજ દરેક સુખ સગવડમાં રાખી હતી; અને જે ધરડા સર શાપુરજીની પાછળની જાંઘીનાં ઘોડાં ધણાં બી દિવસો જે સારા ને સુખ કરારમાં ગયા હોય તો તે તમામે તમામ મીસ ફેની કામાની ખંતીલી મહેનત ને કાલજીના પ્રતાપેજ હતા.

તેવણના ધણીયાણી યા તો બેટી (કે જે આદિમાયના આગલા વરને પેટની હતી) તે બન્નેને સર શાપુરજી મરતા હતા યા જીવતા હતા તેની બધ દરકાર હતી. તે બન્ને સ્વાર્થ આ બેટીઓને સર શાપુરજીની એક કમરસ બાર પણુ શીકર કે કાળજી નહીં હતી. સ્વાર્થમાં મરી રહેલી, ને પોતાનું ને પોતાનુંજ હીન હર વખત હેડે ધરનારી તે લોભી મહીલાઓને સર શાપુરજીની પરવાહ હોયજ શાંતી ?

તે લોભી અભિલાષાઓની બરેલી લુચ્ચી ઓરતની તમામ ઉમીદ સર શાપુરજી સાથે બીજ વર કરી આવવામાં તેવણના ખેતાબની ભાગીદાર બનવાની અને તેવણની લખખોની દોલત ને માલમીલકતોની ચહેલ મહેલની શોધાણી થવાનીજ હતી.

લેશ બાર પણુ પ્યાર બુદ્ધા સર શાપુરજી માટે તેણીને ન હતો; જે કે સર શાપુરજી તો તેણીની ખુબસુરતીથી આંધળા બની જઇ, પગથી માથાં સુધી પ્યારમાં પડી જઇતેજ તેણી સાથે વરયા હતા; અને પરણીને ગરીબ બિચારા રૂસા-વેચાયા હતા ! પરણ્યા પછી દુકં અરસામાં તેવણે પોતાની બૂલ જોઇ લીધી. એક કેવી બાંગડ ને નાલાયક ઓરતના—તેવણ તેણીની બહારની ખુબસુરતીથી અંબાજી જઇ-બસમાં પડયા હતા તે થોડુંક-માંજ તેવણે જોઈ લીધું.

અને જેવી માદર તેવીજ દુખ્તર હતી. માયનું દરેક બાબતમાં જાણે બીજું સ્વરૂપ હતું. ખામી માત્ર એટલીજ કે તે પોતાની માતા જેવી સ્વરૂપવાન ન હતી; પણ ખવાસ, ચાલચલન ને બીજી બધી રીતની સાન-સોમતમાં તો બસ તે માતાનો તે બેટી બીજો અવતાર હતી.

માય જેવીજ તુંમાખી, અદેખી, લોભી હસદથી ભરેલી અને પોતાતુંજ જોનારી સ્વાર્થી અભિલાષોથી ઉરપુર ભરપુર હતી; અને ધરડા સર શાપુરજીને તે તેણીની માતાની માફકજ બીલકુલ નહીં મમતી બની મઘ હતી.

શાપુરજીના અચાનક અપંગ બનવા પછી પણ તે નિર્દય મા બેટીઓએ પોતાની અભાવી ને તીરસ્કારી કાઢવા જોગ વર્તણૂકમાં કશો બી ફરક પડવા દીધો નહીં હતો. બુદ્ધાજી પોતાના ઝોરડામાં કેમ રહેતા હતા, રીચતા હતા કે મરતા હતા, તેની દરકાર કે અરે તે બંને સંગદીલ મા બેટીઓને એક જરાક બી નહીં હતી. પણ તેઓની એ શરમભરેલી હદ સુધીની બેપરવાહ વર્તણૂક એટલામાંજ આવીને અટકી નહીં હતી. છેલ્લે છેલ્લે તો તેઓએ હદ કરી હતી. મરનાર સર શાપુરજી જે વાર છેલ્લા ધણું બીમાર થઈ ગયા હતા તે વખતે તે બંને મા બેટીઓ દારજીલીંગ તરફ ફરવા ગયાં હતાં. બામે તેઓને પાછું આવવા, શાપુરજીની તખીઅત વધુ નરમ ચાલતી હોવાથી, અનેકવાર લખ્યું હતું, પણ દારજીલીંગની શીતલ ટેકરી ઉપર મોજમજહમાં મહાલતી તે બળાઓને સર શાપુરજીની નરમ તખીઅતની યા તેની પોતાની પણ ભલ ચીંતા હતી !

બામના, સર શાપુરજીની નરમ તખીઅત માટે ચાલુ આવતાં પત્રોનો જવાબ પણ કરવાની દુરસહ તે કરીથી મા બેટીઓને ભાગ્યેજ હતી. અંતે સર શાપુરજીની તખીઅત વધુ લથડતાં બામે તેઓને તુરત નીકળી પડવાનો તાર કર્યો; પણ તે પણ બહેરાં કાનો ઉપરજ નજીને પડ્યો. તેઓની આંખની પાપણ બી તે ખબરથી ફૂડકી નહીં. તેઓ પોતાની મોજ મજહમાં એટલાં તો લીન બની ગયાં હતાં કે તે છોડી તેઓને મુંઝઈ શાપુરજીની ઉકવેઠ ને સારવાર કરવા જવાજ કેમ ગમે ? તેથી તેઓ દારજીલીંગમાંજ પડી રહ્યાં. કેવી બેકદર કર્પણી કઢાયાઓ ? કેવી દયાહીણ નાતરસ દદાઓ ? અંતે તેઓની એ મોજ મજહનો ફરબપાત અંત આણુવા સર શાપુરજીના મરણનો તાર બામ તરફનો તેઓને એકાએક મળ્યો. અને ત્યારેજ તેઓ પોતાના દીલના કંખથી ચમક્યાં; અને તુરત મુંઝઈ આવવા નીકળી પડ્યાં.

અને એ સમજાં પછી જો સર શાપુરજીએ તે બંનેને પોતાના વારસાના હીરસામાંથી રદબાતલ કર્યાં હોય તો તેમાં શી નવાજ છે ?

“મીં કેનન?” જરા વિચારમાં થોભીને લેડી આધ્યાત્મિકતાએ તે બુદ્ધિ ધારના હીમાયતી તરફ જોઈ સવાલ નાંખ્યો.

“કેમ?”

“એ શું માહરા મરનાર પત્નીની હદ બહારની સખામાં ને જીવિતમાં જેવું નથી કે એમ મને છેકજ તેઓ પોતા પાછળ રવડાની ગયા. પોતે મુલા તો મુલા પણ અને બી સાથેસાથ મારી ગયા.”

સોલીસીટર મીં કેનને તે પ્રશ્નનો ઉત્તર ક્યો નહીં. તે ઉત્તર તે બી શું કરે? તેણીની પોતાના ઘણી પ્રત્યેની અમાતી ને નાપસંદ કરવા જોગ-બજારે ધીકારી કાઢવા જોગ કુર્મી વર્તણૂકથી તે પુરતો માહેર હતો. મરનાર સુર શાપુરજીના માત્ર ધારનાં સજ્જાહકાર ઉપરાંત તેવણનો તે એક દિવસોજ મિત્ર હતો. અને મરનારે પોતાની પત્ની અને બેટીની નાલાયક ચાલો માટે એક વાર નહીં પણ અનેકવાર તેની આગળ પોતાના દીવનો બેહદ ગમ અને બક્ષાપો બહેર ક્યો હતો. તેઓની તે ન છાજતી વર્તણૂક વિષે તે જ્યારે ત્યારે તેની આગળ બખાલ્યો હતો. એટલે એ બધું બખવા ને ફેટલેક દરજ્જે પોતે જાને જોયા પછી તે ઘરડો સોલીસીટર લેડી આધ્યાત્મિકતા સવાલનાં તે જવાબ તે બી શું દીએ?

તેનું તો મન ટપુટપુ થતું હતું કે હમણાંજ તે અપક દેતું કે રોકડુંજ પરખાવી દે કે મરનાર તેમ કરવામાં તદ્દનજ બાજબી હતા; અને તેણીને તેમ થવે અપલી શીક્ષા બીજકુલજ યોગ્ય ને ઘટતી હતી. પણ તે ભલા ટોપીવાલાએ એવું કશું બોલીને પણ વધુ દુઃખપર હલામ દેવામાં હલાપણુ વિચાર્યું નહીં, અને તેથી, તે ચુપજ ગગડી રહ્યો.

“મને લાગેલ કે સૌથી મોટો ગેરહંસાફ તો વીલમાં એક બીજને થયોલ,” જરાવાર ખામેશ બેસી રહી મીં જોન કેનન બોલ્યો.

“ક્યાણે?” કંઈક આતુરતાથી આધમાઈ બોલી ઉઠ્યા; તેવણે ધાયું કે તે કુમી માટે બોલતો હશે, અને તે સખબંધીજ તેવણે બેહદ જીજ્ઞાસાથી પુછ્યું.

“મીસ ફેની કામાને!”

“કાંય? વરી એ મુઠને ગેરહંસાફ તે શું થયો?” આધમાય પોતાની ધારણામાં નામુરંદ થઈ જવાથી, જરા બીજવાયલા અવાજે ચીંચવાયાં.

“એનું નામ વીલમાં બીલકુલ દેવામાં આવ્યું નથી, એ ધણે દરજ્જે નાશીપાશીબયું તેણી માટે છે. મીસ ફેનીએ છેલ્લાં પાંચ વરસ થયાં મરનારની એવી તો કાકજી અને જતનથી માવજત ને ઉઠવેક કરી છે, કે એક સારી જીવી રકમ તેણીનાં નામપર કરી જવી મરનારને ધટારત હતી. મરનારનો બી તેમ કરવાનો વિચાર તો હતો, પણ આજે કંઈ કાલે કંઈ એમ કરતાં રહી ગયું. બધા માણસને વીલ બનાવવાનોજ જખરો વહેમ હતો. તેવણુ એમજ સમજતા હતા કે વીલ કરવાથી મોહિત વધારે નજદીક આવે છે. કેવો વિચિત્ર વહેમ એવા એક શીખેલા બણેલા ને વિદ્વાન માણસને વારતે?”

પણ લેડી આધમાયના પેટમાં તો તે સમજી ગુસ્સાનો દરિયાવ ઉછલતો હતો. ફેની કામા સામે તો તેવણુને જખરો કાર હતો. તે આવ્યા પછી અને સર શાપુરજીની સારવાર ને હેફાજતમાં ખંતીલી દેખરેખ તેની થયા પછી, સર શાપુરજી ધણે મોટે દરજ્જે આધમાય કે કુંભીના પર આધાર રાખવાથી અલગ થયા હતા; એટલે તે ધરડા સર નાહટ પણ પોતાની યૈરી કે બેટીની ધણી દરકાર કે તુંબા રાખતા ત્યાર પછી જણાયા નહીં હતા. ફેની કામામાં તેવણુને એક એવી તો તેવણુ ઉપર પીનાતુલ્ય હેતથી વીહીલી પડતી તાબેદાર દીલશોઝ બેટી મળી ગઈ હતી કે તેવણુને હવે વધુ વાર તે તુમાખી ને ઉપકાર કરી તેમની માવજત કરવાના દેખાવો કરતી તે તુંડ યૈરી અને બેટીની જરા પણ દરકાર રહી ન હતી. અને તે (ફેની કામા) એમ શાપુરજીની વાહાલી ને માનીતી થઈ બેઠી હતી, અને તેને લીધે સર શાપુરજી તે બંને મા બેટીઓની જરા પણ દાદ કે દરકાર ન લેતા યા રાખતા થયા હતા, તેથી તે બંને મા બેટીઓ ફેનીની બેહદ અદેખી બની હતી, અને તે સખખસર તેણી માટે કદરના ને દયાના સખુનો મીઠા કેનનને લાગણીથી બોલતાં સહમજી આધમાયને આડાં ને ઉભાં આવ્યાં.

“મરનાર એને મોટી રકમનો પગાર જાહેરતા હતા, તે શું થોડો હતો કે હવે તેવણુ વળી વધુ કાંઈ એના નામપર કરી જાય?” તેણીએ હદ વગરના કડવાસથી કહ્યું.

“હશે! મને જ લાગ્યું તે મેં તો કહ્યું!” મીઠા કેનન ઉઠતાં બોલ્યા, “લેડી આધમાય હવે હું તમારી રજા આહું, કેમકે મને મીઠા બહમનજીને મળ્યું છે! બીજું કંઈ તમારે પ્રુછવુંં યા કહેવુંં?”

“હા! માહરૂં રહેવાનું શું? તે માટે કંઈ વીક્ષમાં છે કે?” લેડી આંખોમાં સંવાલ મુક્યો.

“તે માટે એક શબ્દ પણ વીક્ષમાં નથી!”

“ત્યારે શું અને આય ‘લોહની લોડન’ છોડી જવો પડશે?” સખ્ત નાશીપાશી ને ખીજવાટથી પોતાના હોડો જોરમાં કરડી તેણી બોલી.

“બેશક! જો મીં બહમનજી તેમ ચાહશે તો! પણ હું નથી ધારતો કે મીં બહમનજી તેમ કરે! તેવલુ ધણું ઉદાર ને ભક્ષા છે; ને તેવલુને હું સારી રહેસે આળખું છું તે પરથી કહેવાને શક્તિવાન છું કે તેવલુ એમ કદી કરશે નહીં, પણ ઉલટું તમે મા બેટીઓને દરેક સમવડ કરી આપશે!”

“ખુદા માહરા વરતું ખી શું—” તે કંઈ ધણોજ આડો શબ્દ જાહેર કરતી કે બોલી દેવા જતી હતી પણ તેમ કરતાં તે તુરત પોતાની જગ્યા પર કાપુ રાખી અટકી મઠ, “ભણું કરશે? અમને કેવી અગવડ ને અડચણ ભરી મુશ્કેલ સુશીમનોમાં એવણે છેકજ એકદર રીતે ઉતાર્યાં છ!”

“તે બધું ખરૂં. પણ તેમાં મરનારની જરા ખી કસુર નથી!” મીં કેનન ખારણું તરફ જતાં બોલ્યો.

“તો કાણુનો છે?”

“તમારો ને તમારી બેટીનો ખુદ પોતાનો!” તે બોલ્યો; અને તુરત ખારણું બોલી લે રમમાંથી બહાર નીકળી પડ્યો.

પ્રકરણ ખીજું.

બેશક તે એક જગર તોડ નાશીપાશી હતી. લાખખોના સર નાઈટ ધણીની ધણિયાણી તરીકે સેહેકડો બલકે હજારોનો બાદશાહી ખર્ચ ચાલુ નિભાવી, પોતાનો દમાગ ને વકકર ખીજાઓમાં બતાવવા સદા તત્પર રહેતી લેડી આંખોમાં માટે તે ખરેખર એક જખરદસ્ત હીણપરતીજ હતી.

માસિક રૂ. ૧૦૦! અરે સો રૂપરડી! લેડી આંખોમાંના નાકનું ટીચકું તે તુચ્છ રકમનું નામ સમજતાંજ આસમાનસે ચઢી જતું હતું. એવી સો

ફરડી તો તેણીના માસિક ટાઇસ્ટ ખર્ચમાં પણ નહીં ચાલે તેમ હતું. તો ખીજી મોજમગ્નહો ને ફેશનની શીશયારીઓની તો વતજ થું કરવી ?

તેણીએ પોતાના નાણુક હોઠો ભારે ક્રોધ અને અદેખાઈનાં આંધળાં ઝનુનથી તેમાંથી લોહી ઝરતું થયું ત્યાં સુધી પોતાના હાંતો વચ્ચે પીસી મુક્યા.

“મરે એ મુવો મરતો,” તેણી સુમાર વિનાના ઝનુન ને ખીજવાટથી ખમડી અને જે નાણુક આર્મચેરમાં તે બેડી હતી, તેની નરમ ગાદીઓપર અદેલાઈ, આંખ વીંચી તેણી વિચારમાં પડી.

લગભગ ચાળીસની ઉપરની ઉંમરની પણ દેખાવમાં ભાગ્યેજ ત્રીસ જેવી દીસતી લેડી આછાચારા હતી. સીધી સરોવર જેવી હાંચી; તંદરોસ્ત ખાંધાની, મોહક દેખાવની, ને ગોરી દુધ જેવી પણ જરીક રતાશનો ભાશ ધરાવતી ચામડીની તે અનખ જેવી રૂપસુંદર હતી. તેણીની મોટી કાળી આંખો, લાંબુ અંબાણું નાક, દાડમની કળી જેવા શુદ્ધ સુફેદ હાંતો, અને કાળા અળકતા બાલોનાં બરાવદાર માથાં સાથ તેની ખુગસુરતી ઓર ખી મનપસંદ ને જોવાળેગ લદ સુધીની દીલછત થઈ પડતી હતી. પણ તેણી જેમ તનની સુંદરતા ધરાવતી હતી, તેમ કમનશીએ મનની ન હતી. તેણીનો ખવાસ હલકો, અદેખો, સ્વાર્થી. અને કોઈનું ખી બહું ન દેખી શકે તેવો મહા ખુશો હતો.

તેણી કોણ હતી, કોણની બેડી હતી, ક્યાં ખાનદાનમાં જન્મી હતી, તે તો કોઈજ જાણતું ન હોતું. મુંબાઈમાં તેણી એક શાપુરજી સતોડ નામના એક મધ્યમ સ્થિતિના વેપારીની બૈરી તરીકે જણાવલી હતી; પણ તેની અગાઉ તેણી કોણ હતી, ક્યાંની રહેવાશી હતી, અને ક્યાંથી આવી હતી, તે તો માત્ર તેણીજ જાણતી હતી.

પોતાના પહેલાં ધણીના મરણ પછી, તેની મળેલી જરારતી પુંજ ઉપર ને પોતાની ખુદરતી ખુગસુરતીની ઉપર મદાર બાંધી તેણીએ યાહોમ એક નવીજ જીંદગીમાં જીવવાવું હતું. પોતાની આગત્રી મધ્યમ સ્થિતિમાંથી એક નવીજ પ્રકારની જીંદગીમાં તેણીએ યાહોમ હોમાવ્યું. પોતાના અસલ ધણીનું સાદું માદું ઘર ખાલી કરી તેણી જરા દાઢમાઢ્યો, પોતાની નહાની બેડી કુંમી સાથ લેમીંગટન રોડ ઉપરની એક ભપકાદાર બીલ્ડીંગમાં જરીક વટમાંજ આવી રહી હતી, અને મોટાં મોટાંમાંએ વચ્ચે બેલાવાનું શરૂ કર્યું હતું.

એ જાતની જીંદગી પોતાના ભરચારની મજેથી ટુંક પુછમાંથી તે લાંબો વખત નિભાવી શકે એમ બીજકુલજ સંભવીત નહીં હતું, તે તેણી સારી રવેસે બાળુની હતી. મગર તે પાવરથી ઓરત કંઈ ઘણી મોટી ગણત્રીથી કામ લઇ એ નવી ખરચાણ જીંદગીમાં જીવવાની આવી હતી. પોતાની ખુબસુરતીના આકર્ષણ ઉપર પગબર મુસ્તાકીઓ ધરાવી તેણીએ એમ યાદોમ જીવલાવવાની જગ્યરી કામ ભીંડી હતી; અને તેણીના તકદીરે બી કાંઈ અસાધારણ જોર કયું.

બાળીના પારસી સાયનટીસ્ટ સર શાપુરજી આધ્યાપારા, જેવણ તે વાર તુરતનાંજ સર નાઇટ થયલા હતા, અને એક ‘કનફર્મડ એચલર’ માં ખપતા હતા; અને તેવણને ફસાવવા માટે મોટે મોટે ઘરે જગ્યાં છટકાં મંડાવાં હતાં; કંઈ દજનખંધ માતાઓ પોતાની નઓજવાંન દલાડેવારેની દુકતીઓને તેની સાથ ગોઠવી દેવા માટે લાખ જાતનાં વજખાંઓ મારની ફરતી હતી; કુંડીખંધ જવાંન પરીસુરત પારસણો તે ગખ્ખર શીકારને પોતાના નાંજેઅદા ને નખરાંથી સપડાવવા શીકારીઓ બની હતી; તેવણ સાથ એક દિવસે ગીસીસ વહાડયાને ત્યાંની એક ન્હાની પાર્ટીમાં તેણીને ઓળખાણ થઇ; અને પેહેલી મુલાકાતમાંજ સર શાપુરજી આધ્યાપાયની મોહક ખુબસુરતીના ભોગ થઇ પડ્યા. “માહરે લાયકની કોઇ છોકરીજ નથી” એમ મુજબર તાવ હતા તે ચીકાસદાર સાયનટીસ્ટ આધ્યાપાય સંતોકની તે દીલ આકર્શક મધુર મોહીનીથી અંજાઇ ગયા, અને તે મુલાકાત પછી બહુજ ટુંક અરસામાં તેણી સાથ શાદીની ગાંઠથી એક થયા!

તેઓની પરણેલી જીંદગી કેવી નિવડી તે આપણે ઉપર સવિસ્તાર વાંચી આભ્યા છીએ; એટલે તે ઉપર વધુ મુજાહેમત કરવાની અમો જરૂર જોતા નથી. એટલુંજ કહેવું પુરતું થઇ પડશે કે સર શાપુરજી સાથની તેણીની ૧૫ વરસની પરણી જીંદગી દરમ્યાન વર્ષે ભાગ્યે એક અઠવાડયું એવું પુર પાધકું કોઇ કદાચેજ ગયું હશે કે જે અઠવાડયામાં સર શાપુરજી પોતાની મોહરદારથી કોઇ પણ બાબતમાં, સાતો દિવસ પુરા રાજ થયા હોય.

અને એટલી હદ સુધીનું અતેકું તે એકદર ને એદરકાર ઓરતે—એવી સ્વાર્થી અને રદખાતલ ઓરત માટે ઘણાણી જોવો એક માનભર્યો શખ્દ લાખરવાનું બી અમો નામુનાસેખ ધાર્યે છીએ!—કર્ચા પછી મરનાર સર

શાપુરજી હાલ જ તેવણે ક્યું હતું તેથી કંઈ જુદું ને ઉલટું કરી જાય એમ માનવું કે ધારવું એવકુશીભયું ને બેહું છે !

લેડી આછબારા વિચારમાં ગીરકતાર બની બેઠી હતી; અને તે વિચારે કેવા હશે તે તો લખવા કરતાં વિચારી લેવું વધારે ઠીક થઈ પડશે. તેણીના કપાળ ઉપર ચઢેલી ચુસ્સા ને હંડા દર્શાવનારી ન્હાની નાજુક કરચલીઓ અને અંગારા માફક ચમકારા ભારતી તેણીની કાળી ભમ્મર આંખો પરથી તેણીના વિચારે કેવા નાશીપાશી, નાઉમેદી, અદેખાઈ, ચુસ્સા અને એવીજ બીજી યુરી લાગણીઓથી ભરેલા હતા તે પ્રદર્શિત થતું હતું.

પણ તેના તે ખ્યાલોનાં ખાખમાં તેટલાંમાં ખલલ પડી. તે રૂમની અંદર હલવેથી આરણું થોડી જવાબ ન મળવે, એક ત્રેવીસ ચોવીસ વર્ષની અતી સ્વરૂપવાન છોકરી અંદર આવી. તેણીના નાજુક, અને સંગે ભરમરમાંથી ફોરી કાઢેલા જેવા દીસ્તા સુફેદ હાથોમાં થોડાંક ટાઇપ કરેલા તાવો પકડેલા હતા; અને તે તાવો ઉપર તેણીની મનોહર ગોરી ગરદન વાંકી વળેલી હતી; અને તેણીની નરગીશ સમ વ્યથમે તે ઉપર ટાઇપ કરેલું ધ્યાનથી વાંચવામાં ચુંચાઇ હતી. સોનેરી વાળોનો મોટો ભારો ધણીજ સફાઈથી ફોરી, સાઇડમાંથી ખેંચેલા એક સીધા સેંચા સાથે તે નાજુક ખુબસુરત મુખડામાં ઓર બી જલેહ આપનારા એક વધારા સાથે ધણીજ સંભાળથી રૂસ કરેલા હતા.

“આછમાય ?” તેણીએ મીઠા મધુર હલકે, પોતાનું નાજુક સીર ઉંચકી પોકાયું.

લેડી આછબારા પોતાના ખ્યાલના ખ્યાલમાંથી ચમકી ઉઠી. “કેમ શું છે ?” તેણીએ ધણીજ તોર ને તુચ્છકારથી તે છોકરી મમ જોઈ કહ્યું.

“આપ ખદેસતી શાપુરજીની છેલ્લી ચોપડીના છેવટના બે પ્રકરણો મેં ટાઇપ કીધાંછ તે મોકલી આપું કે પખ્લીસરો પર,” તેણીએ જાણવા ઇચ્છ્યું.

“હંડા” લેડી આછબારા કાંતી કરાંજીને બોલ્યાં, “જોડ” અને પછી તે તાવો હાથમાં લઇ અહીં તહીંથી ઉપર ટપકેથી જોવા. “તે એમાં મને શું પુછેછ ? વળી મને કે હંડાડે તું એવું પુછતીતી ? બાંમને પુછતી ?”

“બાંમ—આછ મીન બહમનજી પેલા સોલીસીટર મી. કેનન સાથે વાતે વલખ્યાછ; ને તારાપોરવાલાને ત્યાંનું માણસ આવેલું છે તે મકુને તૈયાર બી છે તે આપી હઉં ?”

“હીક છે!” આઠમાય તે તાવો તેણીના હાથમાં પાકાં મુકતાં બોલ્યાં, “આપ!” આ વખતે ઝોરડામાં કુમી-આઠમાયના આગલા વરને પેટની છોકરી દાખલ થઇ, “પણ સખર ફેની માહરે તુંને કંઈ કહેવુંછ. એ કોપીઓ કુમીને આપ, તે માણસને આપી આવે. લે. કુમી ડીયર, આવ તાવો બહાર તારાપોરવાલાનું માણસ ખોટી થાય છે તેને આપી દે!” ફેનીએ તેના કહેવા મુજબ કર્યું. કુમી તે તાવો લઇ બહાર ગઇ, અને માણસને આપી તરત પાછી ફરી.

ફેનીનીજ ઉમરની તે હતી. મધ્યમ ઉંચાઇની, મરોડદાર બાંધાની, ઉજલી ચામડીની મગર જરીક વધારે લંબાયા મુખડાની અને સમજ્યા નેવાજ મોડલવાળી તે હતી. ખીજ બધી રીતે તે એક કેળવાયેલી ને લાયક છોકરી હતી.

“ફેની?” જરા વાર રહી લેડી આઠમાયરા બોલ્યાં.

“કેમજી?”

“હવે સર શાપુરજીના મરણ પછી હું નથી ધારતી કે તાહરે કંઈ કામ લોકતી લોડજીમાં હોય!”

ફેની કામા આ ધડાકો નધાર્યો સમજતાજ શીકડી પડી ગઇ! “હું નથી સમજી શકતી કે તમે શું કહેવા માંગોછ?” તેણીએ પુછ્યું.

“તાહરે હવે અહીં શું કામ છે? મરનાર શાપુરજીની પ્રાઇવેટ સેક્રેટરીનું તું કામ બગાડતી હતી, પણ તેવણુ હવે વધુ વાર રહ્યા નથી એટલે તું ખી હવે અહીંથી જાય તો સારું. અને તો કાલ પરમમાંજ તું તાહરે બધું તૈયાર કરી દેજે. તુંને નોટીસનો પગાર મળશે!”

તે અચાનક ખબર સમજી તે સુંદરીનો દુઝો ભરાઇ આવ્યો. તેણી તે ધરમાં એટલી પસોટાઇ ગયેલી હતી કે તે ધર છોડવાનું તેણીને ઝેર જેવું લાગ્યું; અને વળી તે ધર છોડવાની સાથ પોતાના પ્યારા બાંમને પણ છોડવાના કારી ખ્યાલે તે ખબર તેણી માટે મોહોતથી પણ બદતર ને ગળાનાક બનાવી, બાંમ ઉપર તેણી જીગરો જાનથી કુરબાન હતી; અને બાંમની લાગણી પણ તેણી માટે કંઈક અંશે તેવીજ હતી એમ તેણી જાણતી હતી. જોકે બાંમે હજી સુધીમાં તેની મતલબનું કંઈ પણ બોલી કે કરી બજાવ્યું ન હતું; મગર તેણીના જીગરનો એક છુપો અવાજ એવું

માની ધારી લેવા તેને સુચવતો હતો. અને ખરેખર તો હતું પણ તેમજ. ઔમ પણ તે પોતાની દુરની રૂપસુંદર સગી ઉપર મરી રીટતો હતો.

અને એ તો ખીચું એક મોટું દુઃખ હતું કે જે લેડી આઘખારાને હરહંમેશ ખટકતું હતું. ઔમ સાથે પોતાની દીકરીને ગોઠવી દેવાની તેવ-ણની દિલ્લની ઇચ્છા હતી, અને જ્યાં સુધી ફેની તે ઘરમાં આવી, ત્યાં સુધી પોતાની ઇચ્છા પાર પડશે એવું લેડી આઘખારા ધારતાં હતાં, પણ તેવણની તે ધારણા પણ ઊંધી વલી. ફેની આવીને આવી કે ઔમમાં અચુક ફેરફાર થઈ ગયો. કુમ્મીને તે હવે જાખીને જોતો પણ ન હતો. ફેનીની મોહક મોહી-નીતો તે સાચુત પરસ્તાર બની જઈ કુમ્મીને સંપરદા પર વીસારી બેઠો હતો.

અને એ એક મોટું ને મુખ્ય કારણ હતું કે જેને તે બંને મા બેટી-ઓને ફેની સામે હદ વગરનો ધીકકાર ધરાવતાં કરી મેલ્યાં હતાં; અને આજે ફેનીને અચાનક ને અચાનક મળેલી અણધારી નોટીસનું તે એક સાચુત કારણ હતું. તેણીની લોહની લોહજામાંની હાજરી તે બંને માદીકરી-ઓને અને તેઓના લોભી લાભોને સજ્જડ ખટકતી હતી. અને, તેથીજ, કાસલ કાઢવા એમ ફેનીને ખેરવી નાખી, ફરી કુમ્મીનો વગ ઔમ પર વધારવાની ઉંડી ને મતલબી મક્કસદથી આઘખાય આઘખારાએ એમ એકાએક પાણીચું ફેનીને પકડાવી દેવાની પેરવી કરી. જેકે તેમ કરવા માટે કશો અખત્યાર હવે તેણીને નહીં હતો. હવે તેણીનું ચલણ કે સત્તા તે મોટા મહાલમાં વધુ વાર હસતી ધરાવતી રહી ન હતી. જામના સીદા ને એકલા વારસ સર શાપુરજીના બનવાથી તે હવે સર્વે ચીજનો મુખત્યાર હતો. પણ તો ખી લેડી આઘખારા એમ છેકજ દાર આઘ ચુપ બેસે એવી કાચીપોચી ઓરત નહીં હતી. રસી જળે તો જળે મગર વળ ન છેડે તેમ મક્કમતાથી હાંત્યાં પીસીને ગમે તે થાય તો ખી મજબુતાઈથી સર્વે મુશ્કેલી ને મોહકાણો સામે બાથોબાથ લડવાનો દૃઢ નિશ્ચય તેણીએ કર્યો હતો, અને મુશ્કેલીઓના પર્વતની સામે બલતવારીથી લડવાની શુરૂઆત કરનાર આ તેણીનું પ્રથમ પગથિયું હતું. ફેનીને ઔમની નજર બાગબાગી દુર કરવામાં તેઓની સલામતી, અને નાશીપાશી અને મુશ્કેલીની મુશીબતોમાંથી બચી જવાની એક બારી હતી ખી હૈયાત હતી; તેમ થવેથી—ફેની નજરથી દુર જવેથી કદાચ ઔમના જીગરથી ખી દુર થાય અને કુમ્મી પર પાછો તે જરા ધ્યાન આપતો થાય તો વળી કંઈ પાસો બદલાય !

પણ શીકા પડી ગયેલી ને હેખતથી હડબડી ગયેલી ફેની હજી તો પોતાને એમ મળેલી એકાએક ને અચાનક નોટીસનો જવાબ વાળે તે પહેલાં તે ફાઈંગ રમતું બારણું ખુલ્લું અને બામ બંનાજી અને મીંડ કેનન અંદર આવ્યા.

કદાચ બાંધાનો પહોલી પેશાની ને એહેરામાં અસાધારણ ખુબસુરતી ને ખેંચાણુ ધરાવતો તે ત્રીસથી બત્રીસની વયનો પણ બાગેજ પચ્ચીસ જેવો લાગતો તે જવાંન હતો.

“અરે, બામ, બામ! તેં મને કાંય નહીં ખુલ્લું અગાઉથીજ કહેવાડ્યું કે બહેરતી એટલા બીમાર છે તે જલદી નિકળી પડે!” ભેડી આશ્ચર્ય ઠોંગી અચરતી બતાવતાં અને આંખમાંથી એ ત્રણ તાણી તોડીને આંસુ બી ખેરતી તે નુંછતાં નરમ દયાયલા સાહે બોલ્યાં. કંઈ ખુશાસો બી તો પોતાની કુર ને હથવાન્યત વર્તણુંક માટે કરવો જોઈએ કેની? એટલે તે ખુબસુરત બળાએ સામું ચોર કોટવાલને દડે તેમ બામનેજ ઠપકો દીધો. અત્રે જણાવતું જરૂરતું થઇ પડશે કે તે બાંને મા બેટી આજેજ એક કલાકજ અગાઉ દારજીલોગથી આવી પુખ્યાં હતાં; અને વીસની ખખર તેઓને સુણાવવા ખાસ બામની આજ્ઞાથી સોલીસીટર મીંડ કેનન પ્રથમમાં પોતેજ તેણીને દીકાસો દેતો ગયો હતો.

“એ તમને તારો વટીક કરીને તો ચેતાવ્યું!” બામે બારે કચવાયલા દીક્રે ખુશાસો કર્યો. તે કોઈ બાબતથી અંગણુ નહીં હતો; એટલે ખરી વાતની બાંતી તેને પુરતી હતી. તે ખુબસુરત મકકાર ચરત કરતી હતી, તે તે સારી રવેશે જાણતો હતો. અને ફેની અને મીંડ કેનનના બાબમાં બી તેમજ હતું.

“ઓ, પણ હું શું જાણું કે એટલી બધી હદ સુધીનું રંધાઇ ગયું હશે?” મોટા અફસોસના પેતરાબર્યાં ગમનાક કચકાંઓ વચ્ચે તેણીએ દયામણુ અવાજે જારી રાખ્યું, “મરે એવું જાણતે તો હું ઉડીનેજ આવતે!” અને એમ બોલતાં સમેત ધસાંધસ રડી પડવાનોજ તેણે દેખાવ કર્યો, અને તે ચરનોમાં તાંબડોળ કુંમી પણ તેવાંજ હાવભાવ સમેત સામેલ થઇ.

“હવે એ ગઇ શુજરી જવા દેવ?” મીંડ કેનને, તે મા બેટીઓના એ મોટા ગમના ઠોંગી પ્રદર્શનથી ખરે મને કચવાઇને કહ્યું. “અને

હાલની મુગ બાબતપરજ તમારા દીલનો ગમ, જો તે બે હજાર હોય તો, કમી કરી આવો !”

“મામીજી, તમને સોલીસીટર મીં કેનને સઘળી વીગત વીલ સંબંધી કહી ?” બાંમે મારીકુટીને ધારણ કરેલા માયાળુ અવાજે કહ્યું. “હું તમારે માટે ખરેખર દલગીર છું પણ જરા બી તમે આન્ડી ડીયર મનમાં કોઈ બી પ્રકારનો વસવસો કે શીકર રાખશો ના. ધર જેમ તમારું હતું તેમ તમારુંજ હજી બી ને હવે પછી પણ સમજાવે. જેમ રહ્યાં હતાં, તેમજ તમે રહેજો. અને તમને કોઈ બી તરેહની અગવડ કે અડચણ ન પડે તેની હું બનતી તકેદારી રાખીશ. મરનાર તમને જે લવાજમ દર માસે આપતા હતા, તે પણ હું આપવાનું દર માસે જારી રાખીશ, કે નાણાં સંબંધી અડચણ તમને પડે નહીં !”

“થેંકસ !” લેડી આધખારાએ બાંમ તરફ જોયા વગર જરા ધુખરા-યલા ને કરાણભર્યા સોદે દમથી એટલુંજ કહ્યું. અને તે જોતાં સોલીસીટર મીં કેનનના ડોળા તો ઉપર ચઢી ગયા.

“કેવી બેકદર ને બેલા ઝોરત છે !” તેણે મનથી વિચાર્યું, “કોઈ હોય તો કેવી દીલની ઉંડી લાગણી અને જોશથી આ સઘળી અનુપમ માયા મેહેરબાનીઓ બતલાવવાની ભલામી વાપરવા ખાતર બાંમનો આભાર માને, ને આવ-માહરા ખોદા ! એને શરમ કે લાજ નથી !”

“ને કુમી, ડીયર કઝીન, તું બી,” બાંમ પોતે આધમાયે બતાવેલી અસાધારણ હંડાઈ ને તુમાખથી ઝંખવાણો પડેલા જેવો પોતાની કઝીન તરફ ફરી બોલ્યો, “તું બી તાહરુંજ ધર સમજી રહેજે; ને તને બી જે મુસારો દર માસે મામાજી આપતા હતા તે આપવાની હું કાળજી કરશ.”

“થેંકસ, બાંમ ડીયર,” કુમી બાંમની નજદીક આવી તેનાં ખભાંપર હાથ મેલી બોલી, “તું કેવો ને કેટલો ભલો છે ?” અને એમ બોલી તે પકડી પોરીએ પ્યારના ફરેબી હાવબાવોથી પોતાનું માથું તેની છાતીપર નાખ્યું. તે તો એમજ ન્યાર ત્યાર હજી પચ્ચ તેને લલચાવવા ને ફસાવવા માણુ જીવતોડ ચત્ન કરતી હતી. બાંમ તેણીને ધણો ગમતો હતો. તે હતોજ એવો કે કોઈ બી છોકરીને ગમ્યા વગર રહેજ નહીં.

બાંમે હળવેથી ટુરતજ પોતાની કઝીનનું નાજુક સર ખસેડ્યું, અને પછી ફેની તરફ ફર્યો. આ વાર તેના ગાલોપર રતાશ અઢ્યો હતો, અને

તેની આંખો ચમકારા મારી રહી હતી, “અને ફેની તું—” તે બોલ્યો, એહેરામાં હવે વગરનો ગુલાબી બનતાં, અને તેજ હાલ ફેનીતો બી હતો. તેને બી પોતાનો ગુલાબી બની ગયેલો મનોહર મધુર મુખડો શરમથી નીચો નમાવી દીધો હતો !

“ફેનીને તો હવે રમ આપ, માહરૂં માને તો, યામ” લેડી આધખારા વચ્ચે બોલી ઉઠ્યાં. તે બેના રૂખસારોમાં જે ફેરફાર થયો હતો, તે તેવણે ધણીજ ખારીકથી જોયો હતો; અને તે દેખી તેવણે જાસ્તી અદેખાં ને અંતસથી આંધળાં બન્યાં હતાં ! “હવે એનું કામ શું રહ્યુંછ ? નાહકનો મોટો પગાર ખાલી ફાકટનો આપવાનો !”

“નહીં મામીજી, મને એનું ધણું કામ હાલમાં છે ને બચિબ્બમાં બી પડશે, બોમે ઉતાવળે કહ્યું, “હાલમાં મરનારનું ચારિત્ર લખવાનો મને મેસરસ તારાપોરવાલા એન્ડ સન્સ તરફથી હુકમ થયોછ ને તે લખવામાં ફેની મને કીમતી મદદગાર થઈ પડશે. વળી તમે જાણોછ તેમ આવતાં ખ્રીસ્તી નવી સાલથી હું એક માસિક-સાપ્તસ જરનલ કાઢનાર છું. તેના કામમાં બી ફેની મને એક ઉપયોગી હમશરીક થઈ પડશે !”

“હું એ તાહરું કામ મોટી ખુશીથી ઉપાડી લેવશ, યામ ?” પોતાની માતા તરફથી થયેલી એક છુપી ઇશારતને માન આપી કુંમી મોટી ઉલટ લેતાં બોલી ઉઠી, કે જે ઇશારત મીઠ કેનનની ચગોર ચસમથી છુપી રહી શકી નહીં.

“તે તાહરાથી નહીં બનશે, મરનારનાં સમાગમમાં કુંમી તાહરાં સ્થાને ફેની વધારે આવીછ એટલે એ મને એ બાબતમાં વધુ લાભ આપશે. માહરાં ચોપાન્યાના કામમાં બી તું તદ્દન નકામી થઈ પડશે; જ્યારે ફેનીને સાપ્તસની જુદી જુદી બાબતોની હવે સારી માહીતી છે એટલે એ મને તેમાં બી ઉપયોગીજ માલમ પડશે !”

“પણ થોડાજ વખતમાં કુંમી એ બધી ખામીઓ દુર કરી નાંખશે.” આધમાયે હજી બી લડત ચલાવી.

“તે મનવું મહાલ છે,” મીઠ કેનન આધમાયની હવે વિનાની ખદગી વચ્ચે બોલ્યો, “કેમકે સાપ્તસ એક એવો વિકટ વિષય છે કે જેમાં મીસ કુંમી કદી રસ લઈ શકશેજ નહીં. એવણનાં એજની વચણજ એ તરફ જણશે નહિ.”

“પણ તમે કેમ જાણ્યું કે કુંભીના મનની વલણ તે તરફ નથી?”
ધણંજી કરડા બવાળે, નેણ ફેરવીને લેડી આઘખારાએ મીંડ કેનન પાસ
જાણવા પ્રવૃત્ત્યું.

“એમાં વળી જાણવા ને જોવાનુંજ શું છે, લેડી આઘખારા?” મીંડ
કેનને અદ્ય વાલતાં આરતે રહી કહ્યું, “જો મીસ કુંભીની મરજી હતે તો
મરનાર સર શાપુરજીનેજ તે કાંચ નહિં મદદગાર થઇ પડી હોતે? ને તેમ જો
થયું હોતે તો મરનારને મીસ ફેનીને પોતાના ખાનગી મદદનીશ બનાવવાની
ગરજ કે જરૂરતજ શું રહેતે? એઅદબી માફ કરજો, મીસ કુંભીના મનની
વલણ તો સાચ-સના અધરા વિષય કરતાં ફેશનની ફિસ્મારીએ તરફ દેખીતી
જ્યાદા છે. માટે એ કામ તેણીથી બળવી શકશે નહીં. માહરી તો મીંડ
બાંમને મજબુત બલામણ છે કે મીસ ફેનીને તેવણે પોતાની પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી
બનાવવી, અને મને સોએ સો ટકા ખાત્રી છે કે મીસ ફેની તેવણની એક
કાંમતી હમશરીક જરૂરયા જરૂર થઇ પડશે!”

“અચ્ચીતજ,” બાંમ ફેનીની હદ વગરની ખુશહાલી વચ્ચે બોલ્યો,
“મેં તે માટે નક્કી નિશ્ચય કર્યો છે.”

અને લેહિના એક મજબુત ગોટ ગલી તે પોતાની બેટીને અને તેમ
કરી આડકત્રી રીતે પોતાનેજ મીંડ કેનન તરફથી થયલું હડહડતું અપ-
માન-લેડી આઘખારા જેમ તેમ સહન કરી ગઇ. બીજો છુટકોજ શું હતો?

“ચાલો, હું હવે તમારી રજા ચાલું છું, મીંડ બહમનજી,” મીંડ કેનને
જવા ઉઠતાં કહ્યું.

“ઓ યસ, માફ કરજો. આજે તમને ધણું ખોટી અત્રે થયું પડયું છું,”
બાંમ તેને શેકહેન્ડ કરતાં બોલ્યો, અને પછી તે ધારાના હિમાયતી સાથ,
તેને બીજાઓને સલામ કરી રહેવા બાદ, તે ડોઇંગ રૂમમાંથી બહાર પડ્યો.
ફેની પણ તુરત તેઓની પુઠે નીકળી ગઇ; અને તે બંને આ બેટી રૂમમાં
એકલાં પડ્યાં.

“એ મરે મુઠ્ઠા એબદશા!” કુંભી દાંત્યા પીસી ફેનીને જતાં જોતી
બોલી, “મુઠ્ઠાએ આવીને માહરો બધો કચરડો કાઢી નાખ્યો! આ, એ
આએ બધી શું આફત?”

પણ આ બોલે શાંત? તેવણ તો કાંઇ એવા હંડા વિચારના વમ-
જામાં ગરક થયા હતાં કે તેવણ જરા સસરયાં કે વસરયાં બી નહીં! કુંભીએ

તો પોતાને લાગેલા ખમડાતનું માફું ગળડાવ્યા કર્યું, પણ કંઈજ જવાબ પોતાની માતા તરફથી ન મળવાથી છેવટે વધુ ક્રૂદી ચટકીને ઉઠી ત્યાંથી ચાલતી થઇ.

થોડો વખત રમમાં ગંભીર શાંતી ફેલાઇ. જરા પણ હિલ્ચા કે ચાલ્યા વગર આઇમાય આઇમારા ખુરશીમાં ચીટકી રહ્યાં હતાં. તેવણની નજર ખાલી ફાંખમાં ચોંટાયલી હતી. ખ્યાલોના ખ્યાલમાં તેવણ એવાં તો મનખુત જકડાયલાં હતાં કે આંખુખાંખુનું ભાન તેવણને ન હતું. નહીં તો તેઓ જોઇ શકતે કે બંગલાના બહારના કંપાઉડમાં એક રખડતો જેવો પોસાગીર દેખાવનો પારસી તે રમની બારી નજદીક કહારનો દમકપા કરતો હતો; અને આખો તાણી રમની અંદર જોતો હતો; અને આંતે રમની અંદર તેણીને વિચારના વમળમાં પડેલી સિવાય બીજાં કાંઈને નહીં જોઇ તે ઓર્ચીતા એક જુરકા સમેત તે નીચી બારી કુદાવી અંદર પેઠા.

“આલાં,” બહુજ ચોકસાઇથી અને સંભાળથી અંદર ચાલી આવી તે ધીમેથી પુકાર્યો. આઇમાય પોતાના ખાબની બેખબરીમાંથી ઝબકી ઉઠ્યાં અને તે અવાજ આંખો હતો તે તરફ ફર્યાં. અજબબી અને ગભરાટનું એક મોટી ચીસ તેને જોતાં તેણીનાં મુખમાંથી નીકળી જતી હતી. પણ તેમ થાય તે પહેલાં પેલાએ એક ક્રૂદકા સમેત નજદીક આવી તેણીનું મોઢું ચપટ પકડી લઇ, તેણીને તેમ કરતાં અટકાવી!

મકરણ ત્રીણું.

તે બહુ બહુજ અણધાર્યું ને એકાએક ઓર્ચીતું બન્યું.

બહાર બાગમાં ભટકતા તે પોસાગીર જેવા પારસીનું લાગ જોઇ ચપ હેતું કે તે આરાસ્તા દિવાનખાનાંની નીચી બારી કુદાવી અંદર પેસવું, અં પછી લેડી આઇમારાને તેણીનાં લાડકાં નામે બોલાવવું; લેડી આઇમારા ખ્યાલોની બેખબરીમાંથી ઝબકી ઉઠી તે અવાજના કાઢનાર તરફ જોઇ, તે પીછાણી ગભરાટ અને અજબબીની એક તિણી ચીસ પાડી ફેલાં તે પાં

સીનું તેનું મોઢું જોરમાં પકડી લઇ તેણીને તેમ કરતાં અટકાવતું, એ સૌ બહુ બહુજ દુઃક વખતનાં ન્દાનાં અરસામાં બન્યું.

“ખમોશ! ખુદાને ખાતર, ખમોશ!” લેડી આઘખારાનું મોઢું જોરમાં આંપી તે બોલ્યો, “આલો, તું કરવા શું માગેછ?” તેણે પોતાનો હાથ તેણીનાં મોઢાં પરથી દીલો કરતાં જારી રાખ્યું, “તું મને ઓળખેછ કેની? શું એટલો બધો ફરફાર માહરામાં થઈ મયોછ કે તું મને પીછાણી બી શકિત નથી?” અને એમ બોલતાં તેણે પોતાની આંખો લેડી આઘખારાની સાથ મેળવી.

“ક-કોણુ: બે-રા-મા” લેડી આઘખારા તેના હાથોમાંથી છુટી થઈ એ કદમ પાછલ હડી જઈ, તેને એકઠી ટગરે થોડો વાર જોઇ બબડી.

“હા. બેરામ, તાહરો મા જન્યો બાઇ બેરામ બામબોટ!” તે બોલ્યો.

“ચુપ! ધીરે બોલ, હળવે બોલ, કોઇ સમજશે?” લેડી આઘખારા મભરાટમાં પડી બોલી ઉઠી; અને પછી તુરતજ પારણા તરફ દોડી જઈ તેને અંદરથી મજબુત બંધ કર્યું, “તું હંધ કાંય આયો? શું કામ આયો? તને ને મને લેવી દેવીજ શું છે? તાહરું માહરી સાથ કામજ શું છે? ચાલ જમદી જે કહેતું હોય તે કહી દે ને પટ!”

“હંધ કાંય આયો?” બેરામ બામબોટ એક કાચ ઉપર કરારને જીવે અરડાઈ પડી મળક કરતાં બોલ્યો, “ને હંધ શું કામ આયો? અરે; વાહરે બેહેન માહરી વાહ! આય આવીજ તું તાહરા મા જણ્યા બાઇની ખાતરદારી કરેછ કે? વરસો પછી પાછા ફરેલા તાહરા મા જણ્યાને આવો દીલો-જનીલયો આવકાર આપેછ કે? આફીન, આલો, આફીન! દુન્યામાં બેહેનો હોજને તો બધાની માહરા જેવીજ હોજને!” અને એટલું બારે અનકાથી બોલી તે બોખરે સાદે હસ્યો.

“મુગો મર! હું તાહરું કાંધ બી સાંભળવા માંગતી નથી,” લેડી આઘખાય નેણુ ફરવીને બોલી, “બોલી દે ઝટપટ, તું શું કામ અહીં આયોછ, કાંય આયોછ?”

“ધીરે, બેહેનજી, ધીરે! એમ ઉતાવળે કંધ આંખા પાકવાના નથી. વળી શું કામ આયોછ ને શાને માટે આયોછ તે તો તું અવ્વલથીજ એતી ગઇ હતોજ, એટલે ઉપરથી વળી મને શાનું સતી થઇને પુછેછ! આલો, શું કામ આયો એમ પુછવા બદલ હજી મને એમ સવાલ કર કે ‘તું કાહરે

આપો' કે હું જરા ખુશી થાઉં ને મનમાં સતોષ પકડી દિવાસો લઉં કે આસ કંઈ નહીં—કેાઈ નહીં તો આ ખોટાલી ધરતિ ઉપર માહરી અદર કેદરની એક માળખ તો છેજ કે જે—”

“ચુપ ! તાહરી એવી બેહુદી બકવા હું સમજત્રા ધમ્મતી નથી । તાહરી સાથ વાત કરવાની મને મુતલબ દુરસદ નથી !” લેડી આઘખારાએ મગડાટ કર્યો.

“અરે વાહરે તાહરો કરસો ! જાણે દાદીશોહની દીકરી !” બેરામે ચેષ્ટા કર્યો, અને પછી મંભીરાધથી ઉમેયું, “જોની આઘાં, બકી તું કંઈ એમ બેમ મનમાં ખાંડ ના ખાતી કે એવી ધાંધલ ધરપચ જે તું કંઈ કરશે તો તેથી કંઈ હું દબી જઈ અહીંથી ખરી જવશ !”

“પણ તું માંગેજ શું ?” આઘમાયે ગુસ્સાથી પોતાનો પગ અક્ષાત્રી જાણવા ધમ્મયું !

“વળી શું ? ચઉદ વરસનો ન્હાનો મધ જેવો દેશવટો ભોગવી આવેલો એક ‘જેલ બડ’ અને ‘ટીકેટ ઓવ લીવ મેન’ વળી શું માંગે—પૈસા ! તાહરી મેહેરમાની જેમ અસલ હતી તેમ પાછી આધુ કર, એટલુંજ માગુંજ ! વળી ખીજું શું ?”

“નોનસન્સ ! તે કંઈ હવે બનશે નહીં !” આઘમાયે ઉત્તર આપ્યો.

“એટલે ?” બેરામે અજબખીથી ભવાં ચઢાવ્યાં.

“એટલે એટલો ! હું તને છેડો છેડાવીને કહી દઉંજ કે માહરી પાસથી એક અર્ધાની ખી આશા હવે રાખતો ના !”

“એમ કે આઘમાય ?” ભારે અનકામચી અવાજે બેરામે પુછ્યું.

“હા એમ ! તુને અગાઉ હું જે આપતીતી તે ખી હવે તો માહરાથી અપાવાનું નથી. તુને તાહરી પર આધાર રાખતાં શીખ્યું જોઇએ ! તાહરા હાડકાં સમાર્ગે રગદોળી તાહરાં પેટનો ખાડો તાહરેજ પુરવો જોઇએ. સક-માઇ ને આપબળથી તાહરે બાકીનું જીવન માળવાનો દદ નિશ્ચય તાહરે કરવો જોઇએ ! વાહ તું છુટા કાઢારે ?”

“એક અઠવાડયાંની વાતપર !”

“ને હવે તું શું કરવા માંગેજ ?”

“શું કરે વળી? જીવવા માંગું છું!”

“શા પર?” આઘમાયે તેના બેહુઠાં જવાબથી ગુસ્સો કર્યો.

“હે-હે-હે! વળી શા પર? માણસ શા પર જીવેછ? ખોરાક પર!” તે કઠોરતાથી હસતાં બોલ્યો, “આહાં, જે હવે બધી તું લાંબીકુંડી મુકી દે, ને ગુપચુપ દાહી દીકરી બની જા, અને મને જે અગાઉ તું લવાજમ આપતી હતી તે થોડા વધારા સુધારા સાથ પાછું આપતું કર. તું જાણેછ તો ખરી કે હાલમાં મોંઘવારી વધી ગઈછ, એટલે તેનાં પ્રમાણમા માહર લવાજમ બી તાહરે વધુ કરી આપવાનો દુસ્તો દિલગુરદો બતલાવવોજ જોઈએ; ને તે માટે મને જરા બી શક કે સંદેહ નથી કે તું માહરી હમેશની અઠરકઠરની વ્હાલી બેહેન તે માટે બનિ શકતું દરેક ઘટતું કરી મને સગવડ કરી આપશે,” અને એટલું બોલી તે જે સોફા ઉપર અરડાઇ પડ્યો હતો, તે પરથી ઉડી આઘમાયવાળા સોફા પર આવવા ગયો.

“ત્યાંજ બેસી રહે!” આઘમાયે આંગળીની ઇશારતથી તેને ત્યાંજ બેસી રહેવાની નિશાની કરી તરારો કર્યો, “બેરામ, હું તને સાફ સાફ છેડો છોડવીનેજ કહી દઉંછ કે તું જે આશાથી અહીં ધસડાઇ આવોછ તે તાહરી આશા કદી બી ફળીજીત થનાર નથી! તું માહરી પાસેથી એક ખોટી પૈ બી હવે મેળવી શકનાર નથી.”

“આંલ રાઇટ! એમ તો એમ! ચાલ, સાહેબજી!” બેરામ થડાક દેતો કે, જાંજર બની ગયલો, સોફા પરથી ઉછળી ઉભો થયો, “એ વાંકી આંગળી વગર કંઇ ધી નીકળે નહી,” અને એમ બોલતાં તેણે ખારણું તરફ ચાલવા માંડ્યું.

“કાંઠાં જાયછ?” આઘમાય ગભરાતમાં પડી જઇ તેને તે તરફ જતાં રોકતી બોલી.

“વળી કાંઠાં? બાહર” બેરામે ઉત્તર કર્યો.

“જે રસ્તે આવ્યો તેજ રસ્તે જા!” આઘમાયે બારી બતાવી હુકમ કર્યો.

“કાંય? શું કામ? કોઇના બાપની યોરી છે કે?”

“એક નહીં એક લાખ વખત! તું માહરો બાપ છે એમ કોઇને જણાવવા હું ઇચ્છતી નથી. તાહરે લીધે માહરી આખરમાં ફાટકા ઉડાવવા હું માંગતી નથી!”

“ઓ-હો-હો-હો ! બાઈ સાહેબની આબરૂ !” ભારે એટા કરતી ઢપે બેરામે કહ્યું, “તમારી આબરૂ જેવું બી કંઈ છે ખરું કે ? છ, છ વાર રાજના પરાણ તરીકે મફત મહેમાનદારી આપી આવેલા બેરામ બામબોટની સગી બેહેનની આબરૂ આ દુન્યામાં જરા રતી બી હોવી જોઈએ ખરી કે ?”

“તાહરી જીભને રોક,” આધ્યાય ગુસ્સાથી તપી જતાં બખાલી. તેણીની આંખો કોષથી અંગારા માફક ચમકારા મારવા લાગી. બેરામના અનકાથી પૂર બોલવાએ તેણીને હદ વગરની વિકાળ બનાવી દીધી, “બેરામ બામબોટ કોણ ને તેની બેહેન કોણ ? હું સર શાપુરજી આધમિારાની ધણીયાણી લેડી આધમિારા છું. બેરામ, અહીં કોઈ આપણા બાપદાદાને નામે મને પીછાણતું જ નથી. માહરાં આમણાં નામની હસ્તી અંહી કોઈને ખબર નથી !”

“તો ખબર આપવી પડશે !”

“શું ?” આધ્યાય વીંછણની પેઠે ઉછળી ઉડી, બેરામને મારાજ ધસી જતી હોય તેમ તેની પર બહુ જ ઝનુની બની ધસી જઈ, તેને બાજુમાંથી પકડી મક્કમ ધટોલી કાઢતાં બોલી, “અંડાળ ! તું કહેવા કરવા શું માંગે છે ?”

“સારી આલમને જણાવવા કે પારસી સોસાયટીની રાણીમાં ખપતી સર શાપુરજી આધમિારાની મનમોહક મહોરદાર લેડી આધ્યાય આધમિારા એક ‘જેલ બર્ડ’ અને ‘ટીફ્ટ ઓવ લીવ મેન’ ની સગી બેહેન છે ! એટલે મગરૂરીમાં ફેફટમાં પુગરાતી ટીપ-ટોપ પારસી સોસાયટી બી જાણે કે તેઓ વચ્ચે કેવાં, તાહરાં જેવાં, કાળાં મેદાંઓ ઠસી ગયાં છે !”

“કનકાંઉક યું !” લેડી આધમિારા કોષથી દાત્યાં પીસી નાખતાં બખડી, “શું તાહરો એવો ધરાદો છે ?”

“ખચીતજ !” બેહેરામે હકારમાં ડોકું ધુણાવી કહ્યું.

“પણ તેમાં તાહરું શું વળશે ? સાંમો તું માહરો કચરડો કાઢી નાંખશે ? મને ઉંધાડી પાડી નામોશી લગાડશે !” તેણીએ તકરાર કરી.

“અને તે ઠીકજ થશે ! હું તાહરો બાઈ જેવો બાઈ રખડતો રખડતો અને પૈએ પૈનો મોહતાજ ટવલતો ફરે, ને તું હંઈ બેસી કરારને જીવે સુખચેનમાં દહાડા ગાળે ને લાખ્ખોની શેકાણી અને આ બધી બાદસહી ચહેલમેહેલોની સાહેબી કરે; એ શું કોઈ બી રવેસે વાળખી છે ?”

“બેવકુફ, તું કંઈ ખી મને કરી શકનાર નથી ?” આઈમાએ બપટ્ટી કરી, “જા, તાહરીથી થાય તે કર ! હું સાદું નામુકર જવશ. તાહરી હસ્તીનીજ વાત ધડ મુળથી ના પાડશ, તો પછી તાહરી પાસ એવો એક ખી પુરાવો નથી કે જેથી તું સાબિત કરી શકે કે હું તાહરી એહેન આલાં ખામખોટ છું. જા, દેઁ થા, તાહરીથી થાય તે કર !” અને ડોળા કમડાવી બેરામને ચાલી જવાની ખુબ તોર ને તુચ્છકારથી તેણીએ ઇશારત કરી !

“તાહરે એમ, હું જાઉં ?” બેરામે ફરી એકવાર પાછું પુછ્યું.

“હા ! અત્તર ધડી, નહીં તો માણસને બોલાવી ધક્કા મરાવી તને બહાર કઢાવશા !”

“તો તો સત્તર આના ને બે પૈ ઉપર થશે ! તાહરે તો ચટને પટ અને વળી અત્તર ધડી બધો નિવેડો આવી જશે. આપ તાહરાં બે ચાર કાગળો અગાઉ માહરીપર લખેલાં અન્ને માહરી પાસ મોજુદ છે, તે પરથી પલકવારમાં બધું દીવાની જોત જેવું ખુદલું પુરવાર થઇ જશે.”

આઈમાય એ છેલ્લા નવા ધડાકાથી શીકી પડી ગઇ.

“શું છે માહરું તાહરી પાસે ?” તેણીએ લથડતી જવાને પુછ્યું, “કાગળો ? કયે વખતનાં ?”

“આજથી ચઉદ પંદર વરસ અગાઉનાં, કે જ્યારે તું શાપુરજ સાથ તરતનીજ પરણેલી ને તેં માહરી પર તાહરી ખરી ઝોળખ છુપી રાખવા ધણુંજ કરગરીને લખેલાં તે !”

“એસ, બેરામ, એસ !” લેડી આઈમારા તાગડનોખ તમામ થંડાગાર બની ગયાં.

“કેમ ઠેકાણે આવી ગયાં કે ?” બેરામે અનકો કર્યો, “પહેલેથીજ સીદી વાત કરતે તો નહીં ચાલતે ? નાહક આટલી ગડબડ ને ટીપાટમાં તોફાન કર્યું. હું કંઈ કાચ્યે પાયે કામ કરું એવો આઈમા, તું જાણેજ તેમ આલાં, ઉઠેજ નહીં. આંખ જો તું જરૂર દાટી વધારે કરતે તો ખર કહુંજ કે હું ખી ફેરાવન બની જઈ એ તાહરાં બધાં કાગળો જાહેરમાં મુકતે અને તાહરે ત્યાં ખી પહોંચાડતે !”

“પહોંચાડીને કરતે શું ? તું જાણતો નથી લાગતો કે સર શાપુરજ આજે પાંચ દહાડા થયા હક થયાછા !”

“તે મને બધું ખબર છે,” બેરામ બોલ્યો, “શાપુરજી હક થયા તે મેં જાણ્યું, ને જાણ્યું ત્યારેજ ધાર્યું કે હવે માહર કામ જરા વધારે મુશ્કેલ બનશે, ને બન્યું બી તેમજ. પણ મેં આગમચથી દરેક તૈયારીઓ મજબુત હાથે કરી રાખેલી છે; તાહરી દરેક તાણનોડાને સારી રવેશે પુગી વરવા. આલાં, તું કંઈ એમ ના સમજતી કે હવે તું આપ બોહોલી માલમીલકતોની એકલે હાથે શેઠાણી થઇજ તેથી મને કાંઈ તું તુચ્છકારથી હરકાતી કાઢી શકશે. ઓ નો! એમ ધારવા યા માનવામાં તાહરી ભુલ છે—મોટી ભુલ! હું તને ઠેક વેર પુગી વળીશ. તાહરી તે—તું કંઈ માહરી આગલ ચાલનાર નથી. તાહરી સુડી માહરા હાથમાં છે, ને જો તું જરા બી આડી ચલવલ ચલાવતી મને જણાશે તો હું તે ગમે તેમ મરડીશ !”

પ્રકરણ ચોથું.

તેઓ બન્ને ભાઈ બેહેન થતાં હતાં. લેડી આઘબારા અને બેરામ બામબોટ, એ આપણે તેઓનેજ મોઢે ઉપર સમજી આવ્યા છીએ. એટલે આ તકે વારતાને જરા થોભાવી તેઓની આગલી પાછલીની થોડીક કેરીયતો જણાવવા જોવાનું યોગ્ય થઈ પડશે. તેઓ અમદાવાદમાં એક ધણાંજ વયલે વાંધેના માઆપને પેટે અવતર્યાં હતાં; અને તે સ્થળેજ પોતાની શુરઆતની કેળવણી સંપાદન કરી હતી. તેઓના બાપ સુતારનો ધંધો કરતા હતા, અને તે ધંધાની દુકં આવકમાંથી જેમ તેમ ગુજારો કરતાં હતાં, છતાં બી તે બન્ને બાળકોની કેળવણી માટે તેઓએ પોતાની ગુંજસ ઉપરાંતનો ભોગ, પેટે પાટો બાંધીને વટીક, આપ્યો હતો. બેરામ કે જે આઘમાયથી પાંચ વરસ મોટા હતો તેને છેક મેટ્રીક વેર અમદાવાદની હાઇસ્કૂલમાં મોટે ખર્ચે શીખવ્યો હતો, અને તેને વધુ શીખવવા માટે તેના માઆપ ધણાંજ ઉત્સાહી હતાં. તેઓનો સપુત શીખી બણી નામ કાઢી તેઓનો દહાડો વાળે એવી તેઓની મોટી ઉમેદ અને હોંશ હતી. પણ ગરીબનાં નસીબ પણ ગરીબજ હોય છે, તેમ સાત ચોપડી સુધી સારા ઉત્સાહ અને જોમથી અભ્યાસ મનભાતતી ક્ષીસમે કરી આવી બેરામ આલસુ ને લાસરિયો બની

ગયો. શીખવા પરથી ધ્યાન તેણે હઠાવી લીધું અને કુસંગમાં પડી તે સુલેથી પોખારા માંખી જવા લાગ્યો અને વળી અધુરામાં પુરૂ મામના બટ-કતા અને રખડતા રઝળતાઓની પુરી સોળતમાં પડ્યો.

સોળતની અસર કેવી જોરાવર હોય છે તે તો સર્વ કાળને રાક્ષસ છે; અને બેરામ જેવો પંદર વર્ષનો નાદાન પોર્યો ખરાબ સંગતમાં ફસી તેની પુરી અસરમાં ફેટલી હદ સુધીનો પુરો થોડા સમયમાં બની ગયો એ શું વિસ્તારીને કહેવું જોઈશે? ગામના લુચ્ચા બદમાશોની દોસ્તી માંડી, 'સોળત તેવી અસર' તે મુજબ તે પણ તદનજ રદખાતલ, તેના ગરીબ પણ આખરદાર માખાપની ભારે નાશીપાશી અને નામુરાદીઓ વચ્ચે થઇ ગયો તે વાસ્તે લંબાણથી બોલવાની કંઈ જરૂર છે?

પોતાનાં બલાં ધરડાં માતાપીતાની ધણી બી માયાળુ સમજાવતો અને દીલબેદક કાકલુદી ભરી પતાવતો થોકરે મારી તેઓની જૈફ જીંદગી કે જે જીંદગી તે ખીચારાંઓએ તેને કેળવણી મેળવી આપવાના સાંધતો પેદા કરવા માટે તેઓએ જરૂરયાત ઉપરાંત વર્ષો સુધી ભવીષના સારાંની આશામાં રહી રગડી હતી તેનો કંઈ પણ ખ્યાલ કે વિચાર લાવવાને સરખસર વીસારી મેલી તે તેઓને પોતાના બદકાર બદમાશ દોસ્તોની કુમક ઉપર તજી ગયો.

અને એવી રીતે માખાપોને તરછોડી તજી જનારાઓનો આજ વેરમાં શું સારો ફેજ આવ્યો છે કે બેરામ ખામખોટનો આવે? શીખી બણીને ભવીષમાં તેઓને તે વળતો સુખી અને ખુશી કરશે એવો મદાર બાંધી તેની કેળવણી પાછલ તન મન અને ધનનો ભોગ આપનારાં તે બલાં માત-પીતાની સારી શીખો અને ભવીષની આશાઓને કુતાથી બ્રષ્ટ કરનાર તે કપુત બેરામ શું સહેજ બી, એવો એક અજીમ અપરાધ કર્યા પછી, સુખી થવાને લાજમ હતો? ખીલકુલજ નહીં! અને એવા બાબમાં જેમ હંમેશા બને છે તેમ બન્યું પણ તેમજ. પોતાના માતપીતાનું બચગીથી તેને બહા-લથી આશરો આપતું આવેલું માયાળુ શીરછત્ર તે હંકારથી છોડી ગયા પછી તે છેકજ રદ થઇ ગયો. પોતાના કુછંદી દારૂયા અને પાંચો લક્ષણમાં પુરા એવા દુષ્ટ મીત્રોની બદફેલ સોળતમાં તે બી તેઓના જેવોજ બની ગયો અને પરીણામમાં એક નહીં, પણ બધે ત્રણ ત્રણ મરતખા તે અમદાવાદ ખાતેથી જેલમાં વટીક જાતજાતના અપરાધો સર ગયો.

આ નામેશી તેનાં ગળવે મરીય પશુ દીલે ખરાં અમીર માખાપોને ધણીજ કારી પુરવાર થઇ. તેની જૈદ માતા તો પોતાના બેટાને એટલી હદ સુધીમાં નીચાણમાં ગણડી પડેલો નિહાલી તુટેલાં છગરે દુઃખથી રીબી રીબીને મરણ પામી. તેની આવી નીરલજ વર્તણૂકથી તેના અમીરી ખ્વાસના બાપને ખી અમદાવાદમાં વસવું ઝેર જેવું કડવું થઇ લાગ્યું. અને સેવટે નામેશી નહીંજ સહન થઇ શકવાથી તે ત્યાંથી નીકળી પોતાની બેટી આલાને લઇ મુંબઇ આવતો રહ્યો.

બેરામ પશુ તેઓ પાછળ મુંબઇ ઘસડાઇ આવ્યો; અને મુંબઇમાં તો તે અવ્વલમાં હતો તેથી દશ ગણો વધુ યુરો બન્યો.

મુંબઇ આવ્યા પછી આલાની શાદી તુરતજ શાપુરજી સતોક નામના એક આબરદાર અને મધ્યમ સ્થિતિના વેપારી સાથે થઇ. તે ઘણી દેખાવડી હોવાથી તુરતજ ઉચ્ચકાઇ મળી અને તે પછીના એક સાલના ટુંક અરસામાં તે બિચારો બાપ પશુ પોતાના કપુત બેટાના કુકર્મોની કેરીબતો સમજતાં કાયર બની જઈ તુટેલાં હૃદયે માર્ગે લાગી ગયો.

શાપુરજી સતોક, આધમાયનો પહેલો ભરથાર, તેણી સાથે વર્ષો પછી દોઢ વરસમાંજ બિચારો, એક છોકરી પોતા પાછળ મેલી, બહેશતનસીન થયો; અને તેના ગુજર્થો પછી આધમાયે કેવી જીદગીમાં યાહોમ છપલાવી દઇ નશીબનાં જોરે સર શાપુરજી જેવા સધ્ધર શીકારને કેમ ફાર્યો તે આપણે સવિસ્તર આગળ જોઇ આવ્યા છીએ.

પોતાની બેહેનને સર શાપુરજી જેવા ધનાઢ્ય શેડ્યા સાથે વરેલી જોઇને તેણે હવે પોતાની નજર તેણીપર ફેરવી. તે હુમ્મ્યાએ સહેલથી અનુમાન કર્યું કે સર શાપુરજી આલાની આગલી પાછલીથી તો બેશક અંગણુજ હોશે. તેણી પ્રથમમાં કેણુ હતી, કેણુની બેટી હતી વિગેરે વીગતોથી તેણીને તે નવો થતો ભરથાર બેવાકેફ તમામ હોવોજ જોઇએ એમ અટકલતાં તેને ઝાઝુ મુશ્કેલ લાગ્યું નહીં, કેમકે સર શાપુરજી તેના જેવા એક 'જેલખડ'ની બેહેન સાથે પરણે એ બીલકુલજ બેહુંડું હતું. એટલે તેને ફરેલી અટકલ તદનજ સહેલી અને સક્ષામતજ હતી કે તે સર્વે વાતોથી બીન માહીતગાર હતો. તેથી, તેણે તે બાબતને લાભ લેવાને નિશ્ચય કર્યો; અને પોતાની બેહેન ઉપર તેણે દયાણુ ચલાવી પોતાનું મોહું બંધ રાખ-

વાની કીંમત તરીકે રૂ. ૫૦ નો માસિક મુસારો તેણે ફરજિયાત મેળવ્યો; અને અલખતાં તે તેણીને આપવોજ પડ્યો.

પણ તે મુસારો તેના નશીબમાં ઝાઝો વખત મેળવવાનું સરળપણ હતું નહીં. એ મુસારો ખંધાયાની બીજેજ માસે, દારૂ પી તમામ ભરે-ભાર છાકટ બની જઈ તે એક પોતાના જેવાજ બીજા પોશાગીર પારસી સાથે, ગેઇટી થીએટર નજદીક મોહોણી પર ઉતરી પડ્યો, અને દારૂ અને ગુસ્સાની લેલછા ભરી ઝુનુનની જુમમાં ત્યાં બેઠેલા એક સોડા લેમન ઇત્યાદી વેચનારાના સ્ટોલ પર મુંકેલી એક ભરેલી સોડાની બાટલી ઉઠાવી તેને જોરમાં પોતાના હરીફના મસ્તકમાં મારી તેને લોહીલોહાણુ કરી મેલ્યો, અને પરીણુમમાં બીજેજ દીવસે તેને કોર્ટમાં તે અપરાધસર ઉભો કરવામાં આવ્યો, અને આગળ અનેક મરતબા તેને શિક્ષા થએલી હોવાથી તે સેશન-કમીટ થયો; જ્યાંથી સાત વરસનો લાંબો દેશવટો ભોગવવા તે ચાલતો થયો.

બાટલી-જરૂરી ઝોળખ આપ્યા પછી આપણે આપણી વારતા સાથે આગળ વધીશું.

“બેરામ, તું ધારેજ તેવું કંઈ નથી. સર શાપુરજીના મરણથી તેવણી બહોળી માલમીલકતોની કાંઈ હું એકલી ને સીદી વારસ બની નથી,” લેડી આધ્યારાએ હવે નરમ બની જઈ ખુલાસો કરવાની જરૂર વિચારી, “મને દર માસે માત્ર રૂ. ૧૦૦ મળનાર છે. વધુ એક અર્ધાં નહીં અને માહરી કુખીના નામ પર તો રોકડા રૂ. ૫૧ છે.”

“એત તારીની! શું ખરી વાત?” બેરામ અભયબીથી ડાચું વકાસી નાશીપાથી ભર્યા સાદે બોલ્યો.

“હા!”

“પણ ત્યારે બધું કોણને મળ્યું?”

“માહરા બાણેજ બામને!”

“એ વરી બામ તોમ કોણ મુલાજ?”

“માહરા બાણેજ!”

“એ તાહરા બાણેજ થતો અંગેજ—”

“તોનસન્સ! એવકુક બોમ કંઈ અંગેજ નથી, એ તો, બહમનનું લાડકું પારસી નામ છે.”

“માશાઅલ્લાહ! એ વળી શું નવું ઘટીંગ પારસીઓમાં નામ મરડી મચરડીને ફેરવવાનું પેદું પડ્યુંછા!” બેરામે અચરતી પ્રદર્શિત કરી કહ્યું, “વાર પછી!”

“વળી પછી એ પછી! બાબત એવી બનવાથી માહરા બહેશતી ધણીની લાખખોની મીલકતના ધણી બનવાના માહરા અમખરાઓ તો સ્વપ્નાંસમ પુરવાર થયાહ.”

“ધણુંજ બોટું થયું! તાહરે માટે હું ધણોજ હજીર છું. પણ એમ એટલું ખુશ બનવાનું કારણ?”

“એ કારણે કારણ? મુવાં માહરાં નશીબજ કાણાં તે—”

“તે તું હવે શું કરશે? તાહરો બધો આવો બાદશાહી અર્થ ને વેબવ તને છોડવો પડશે, ને તેમ કરવાનું તો તાહરા જીવ પર આવશે!” બેરામ વચમાં પુકારી ઉઠ્યો.

“આવશે તો ખરુંજ તો,” આદમાય દાયાં પીસીને બોલી, અને પછી બેહદ ધીકકારથી વધાયું; “મુવું મન તો એવું થાયછ કે એ મુવા બામતું ગળુંજ ગોટી નાખું! એનો ટોટોજ પીસી નાખું!”

“તો તેમાં તાહરો શું શુકવાર થશે?”

“માહરી કુંમી બધાંની બામ પછી વારસ છે!”

“ઓહ! કેહું એમ છે?” બેરામ બમડ્યો અને થોડીવાર ગંભીર વિચારમાં પડ્યો. જરા વારમાં કંઈ વિચાર આવતાં તે ખુરશીમાંથી કુદકો મારી ઉઠ્યો થઇ ગયો, ‘કંપીટલા રીવતી કંપીટલા! આલાં બોલ એક હા ને બસ તાહરું કામ પાર, તાહરાં મનની મુરાદ પાર!’

“એ શું ગાંડાની કાંતી બકેછ?” પોતાના ભાઇની વિચિત્ર વર્તણૂંકથી આશ્ચર્ય પામી આલાં બોલી.

“એજ કે જો તું હા કહે—એક હા કરીને બસ મને એક નાહાલ્લા બોલથી કબુલાત આપે તો-તો-”

“તો શું?” બેહદ ઘતેજરીથી આલાંએ પુછ્યું.

“તો કુંમી સરંશાપુરજીની વારસ બને!” ધણેજ ધીમેથી બેરામ બોલ્યો.

“તે કેમ?”

“તે કેમ તે માહરું કામ છે, ને તે સરંજામ ઉતારવા હું તૈયાર છું. જોઈએ છે બસ તે કામ ફલીજીત કરવા માટે એક તાહરી હા અને બવીપમાં મને મદદની કબુલાત!”

“તું શું બકે છે તે માહરી સમજમાં નથી આવતું?”

“તો માહરી નજદીક આવી એસ, હું તને સમજાઉં,” એરામ બોલ્યો.

આણં તેની બાજુમાં સોફાપર આવી બેઠી, “બામનો કાંટો હું દુર ફરી નાખશ. માહરી નજરમાં એ બચ્ચાંની રમત જેવું સહેલું કામ છે.” તેને જાણે તે સાધારણ વાત કરતો હોય તેટલી બધી ઠંડાઈથી કહ્યું.

આણં તે સમજી હેઝતથી હડબડી ગઈ. તેના બોલવાના બાવાઈનો ખરો બાસ તેણીને થતાં તે દેહશતથી ધ્રુજ પડી.

“શું ખુન?” તેણી મોટી ખુમ પાડી ઉઠતાં જેમ તેમ અટકી ગઈ.

“અરે ચુપ! એ તું શું કરે છે? ગાંડી, એવો શબ્દ મોટેથી બંધ બારણે કાઢવામાં પણ ધણા જોખમ છે.”

“પણ ત્યારે તું બીજું કરવા શું ધારે છે? કાંટો કાઢવો એટલે શું વળી? ખુન!”

“શ-શા! ખુનજ કંઈ રીત કાંટો કાઢવાની એકલી નથી. મને બીજી અનેક રીતો તેમ કરવાની ખબર છે, જેને દુન્યાની કોઈ પણ અને મને તેટલી પણ બાહોશ જુરી અકસમાતની ઉપમાં આપશે. એ તાહરો જાણેજ થતો જામ કંઈ સાધકલીંગ, રાઈડીંગ કરે છે કે?”

“રોજ સહવારના રાઈડીંગે નીકળે છે ને પછી કામકાજે સાઈકલ પર જાય છે.”

“ઓ, ત્યારે તો એ કામ માહરે મનથી બચ્ચે બાલેકા બેલ જેવું નીજીવ છે. બોલ તાહરો શું ધરિદો છે? તાહરી એ મોટી સેવા બજાવવા હું તૈયાર છું, બલબતાં તે સેવાની કદર આપદે તુને કરવી તો પડશે, ને તે તું ખુનવા ચુકશે નહીં એ તો માહરી સંપુર્ણ ખાત્રી છે. બોલ છે તાહરી મરજી?”

“ઓ નહીં! એવું ધાતકી નાતરસ કઈ વળી ખુન નહીં તો બીજું શું?”

“બેલી છોકરી! ખુન હું કે તું ધારશે. સારી આલમ તો તે માત્ર એક અકસ્માતનું જાલીમ પરીણામ માનશે. તો પછી શું છે?” એરામે સમજાવ્યું.

“પછી શું છે એટલે? એક માણસની જીંદગી લેવાનું કામ તું શું એટલું નજીવું અને ખીન અગત્યનું સમજેછ કે એટલી હદ સુધીની ઠંડાઇ અને બેપરવાહીથી તું વાત કરેછ?”

“અરે એવાં તો કય કંઈ કામ સેવક કરીને પાર પડી ગયેલા છે,” મોટી ઉકમાઇ લેતાં તે તાતરસ છનસાન રૂપી હયવાને જણાવ્યું.

લેડી આઇબારા કમકમાટથી આખે દીલે ધુજ તેની બાજુમાંથી હડી ગઇ.

“માઇ ગાંડા! તું શું એટલી હદ સુધીનો વીખરીને બદકાર બની ગયોછ?” તેણીએ બારે કચવાટ અને તીરસ્કારથી સવાલ નાંખ્યો.

“એ વાત જવા દે! તેની સાથ તને કંઈ ક્ષાગતું વળગતું નથી. આલાં, તું માહરા બોલવાથી એમ ખીહી નાં, ખાલી ફોગટમાં ધુજ નાં. હું એ નામચિન હુનરમાં પ્રવીણ છું, એક ખીનહરીફ સત્તાધીશ છેહું. એવી બાબત મને સોંપવામાં તાહરી સલામતી જરા ખી જોખમાશે નહીં. તાહરા તો શું પણ માહરા બાલને ખી સહેજ ખી અલવલ આવશે નહીં. કોઇ શકની આંગળી વટીક આપણું તરફ ઉપાડવાની હીંમત કરી શકશે નહીં. કામજ હું એવી સફાઈ અને સીફતથી સરંજામ ઉતારશ કે કોઇનાં રવાને પણ ખરી વાતની બ્રાંતી સ્વપ્નામાં ખી થશે નહીં. બોલ તાહરો શું વિચાર છે?” એકાદ પાનાનો ઢાવ રમવાની નજીવી અને ખીન અગતની માંગણી તેણી પાસ કરતો હોય તેવાજ ખીન દહેસ્ત સાદે અને ઠંડા હાવબાવોએ એરામે પ્રશ્ન કર્યો.

“ન-ન-નહીં! જા, ચાલી જા, તું હંધથી! તું માણસ નહી ખવીસ છે,” લેડી આઇબારા સુમાર વગરના કમકમાટથી બબડી.

“અને ખવીસનીજ હાલ તને જરૂર છે,” એરામે ગાંડું, પોતાની હૈયા-સુની વાતનું, આમલ ગખડાવ્યું, “આલાં, તાહરો મોબો, દરજ્જો અને દમ-પર-સુમાર વટ અને જાહોજલાલી સવેની-અને સુખ્યત્વે કરી સોસા-યટીની નંજરમાં જાળવી ટકાવી રાખવા અર્થે તને એક ખવીસની અફ-

લાવુન મદદનીજ ખરી અમત છે. શું આમ મોટા મહેલ, અને તેની બાહ-
શાહિ મહેલ મહેલ તને તજ દેવા ગમશે? લાખોની રાજ કરતી રાણી
ઉપરથી એક મોહતાજ મુશ્લીસમાં ફેરવાઈ જવાનું તને પસંદ આવશે?
તાહરી બધી મોજ મગહો ને દિલાવર આશાઓ પર પાણી ફેરવવા તને
હીક લાગશે?" અને તે મહાપુરો એટલું બોલી અટકી ગયો. તે નશ્વતો
હતો. આલંની તમામેતમામ સ્વાર્થી ખાસીયતોનો તેને અનુભવ હતો. તેણીના
અદેખા સ્વભાવ અને મોટી લોબી અભિલાષાઓ તે નશ્વતો હતો.
એટલે તેણીની એ નબળી લાગણીઓને તીવ્ર બનાવી તેણે સુપજ
બની જવામાં ડાહ્યાપણ જોયું. તેનું બોલવું જોઈતી અસર તેણીના ઉપર
નિપજવ્યા વિના રહેશેજ નહીં, એવી તેને યમજર ખાતરી હતી, તેથી, તે
સુપજ રહ્યો.

આલંએ વિચારના વમળમાં વિટલાઈ ગઈ સોફાની નરમ ગાદીઓ
પર અદેલાઈ પડી, પોતાનો નાજુક હાથ પોતાના કપાલ ઉપર પટકયો.
જાણે તેમ કરી પોતાનામાં પેલા પડેલા તે અદેખા અને લોબી ખ્યાલોને તે
હાંકી કાઢવા માંગતી હોયની!

થોડીક પલ તે રૂમમાં સુપકીદી ફેલાઈ—ગજબનાક સુપકીદી!

“મને જવાબ દેની! બેહેન, શું એ બધું તું છોડી દેવા રાજ
છે?” અતે બદ્દકાર બેરામેજ તે દારૂન સુપકીદી તોડી એક બીજો
ફટકો લગાવ્યો.

આલં રડી પડી. તે માત્ર ખ્યાલોનો બી સીતમ સહેવવાનું તેણી
માટે હદ ઉપરાંતનું જહાકારક થઈ પડ્યું.

“ઓ, મને ના પુછ—ના પુછ!” તેણી અસરકારક ક્રીસમોએ પોતાના
હાથો જોડી કમળી પડી, “એ ખ્યાલ બી માહરે માટે એટલો સીતમ
બર્થો છે કે—”

“ત્યારે તુંજ દર્શાવત કરતી આલં, કે ખ્યાલ કરવામાં બી તને આટલો
ગજબ જણાયજ તો—તો પ્રછી તે બધા હાંડેશાઓ વેઠતાં તુંને શું વેઠવું
પડશે? શું એટલુંજ તુંને મને હા કહેવડાવવા પુરતું નથી?” બેરામે વચમાં
ચીંગારી મુકી. તે મહામુજ તો બસ ખાધપીને પોતાની બેહેન પાસ તે સમ-
તાન્યત સાઠું નક્કીજ કરાવવા બેઠો હતો.

“છે તો ખરું?” થોડા વાર ગંભીર ગૌર કરી આછમાયે જવાબ કર્યો, “પણ—પણ—” તે પાછી ગડગદી પડી, તે મહાથોર કરારના પરીણામેનો વિચાર થતાં. બેરામ નેણીના મનની મુજવણ ચેતી ગયો.

“આલાં, તું સહેજ બી બીહી ના. તુંને જરા અલવલ નહીં આવશે. તાહરી તરફ કોઇ નહીં શકની નજરથી જોશે.” બધું કામ હું એવી રીતે બજાવશ કે જરા બી આ વાત બહાર પુટશે નહીં. વળી વધુમાં આ મકાનમાં હું આજ પછીથી પાછો આવશ પણ નહીં. હું માહરું કામ માહરો બાહરથી તને મળ્યા પ્રજ્યા વગર ગુપચુપ કર્યો જવશ—જે મને દરસ્ત લાગશે તે! ને જે તું ઇચ્છશે તો તે પરીપૂર્ણ ફતેહમંદ રીતે થયા પછી પણ અત્રે કોઇ બી દિવસ આવશ નહીં. બસ મને તું ચોકકસ ઠેકાણું ચોકકસ મદદ દર માસે પુગાડજે, એટલું થયું. આપણને પાછું મળવાનું કંઈજ કામ નથી. એટલે તુંને ધારતી યા ચીંતા રાખવાનો બી જરા જેટલો પણ સખખ નથી. પછી તો જેમ તાહરી મરજી. તું સવ વાતની તાહરાં બલાં બુરાંની મુખત્યાર છે. હું તો તને મદદ કરવા તૈયાર છું. તને પૈસા ટકા, વાડી વજીફા અને આ બધી સુલતાની મોજ-શોખો છોડવી નહીં હોય, ભવિષમાં તમામ એ બધાંની એકલે હાથની કરતી કારવતી ને શેઠાણી બનવાનો તાહરો ધરાદો હોય, તો કહે મને, તેમ તને કરી અપાવવા માટે હું માહરો જીવબી તું જાલી બેહેન કાજ કુરખાન કરવા તત્પર છું! બોલ તાહરો શું વિચાર છે?”

આછમાય ગંભીર વિચારમાં ગરક થઇ. નેકી અને બદી વચ્ચે તેણીનાં નાનુક જીગરમાં જબરું યુદ્ધ જગ્યું હતું, અને તેમાં કાણુની કામચાખી થશે એ વિચારી લેવું કંઈ પણ મુશ્કેલ તો આલાંની સ્વાર્થી અને લોભી ખાસી-અતો અને હસદી હાવભાવોથી સારી રવસે અત્યાર આગમચ માહેર થઇ ચુકેલા અમારા પ્રિય વાંચનારાઓને નથીજ. અંતે બદીનીજ ફતેહ થઇ. તેણીના જીગરમાં જરાવતી ટગમગુ ધર ધાલી રહેલી બલી લાગણીઓ પર મોજશોખ ને સત્તાની જોરાવર મોહીની ધરાવનારા તે ઝોરતના બદ ખ્યા-લોજ સર્વોપરી પુરવાર થયા. બલાધની સધળી અછાડપછાડ ને તાનતોડા છતાં બદીના જડ ધાલી બેઠેલા જોરાવર રોહએ તે સર્વેને ઠંડાગાર કરી પોતાનું કામ પાકકું કર્યું.

ધણા વાર ઉલટા સુલટી વિચારોની અફડાતફડીઓમાં જકડાઇ રહી અંતે તેણીએ જવાબ આપ્યો.

“હું કમુલ છેઉં!” તેણી માંડ માંડ સમજી શકાય તેવા સાદે બોલી, અને તે સમજી એક શયતાન્યત હસ્તુજ તે મહા કર્પણ બેરામના ચેહેરા ઉપર પ્રગટી નીકળ્યું.

પ્રકરણ પાંચમું.

તે મહા કસરેવજનીજ અંતે ફ-તેહ થઇ.

લેડી આઘખારાને પટાવી, પુસલાવી, સમજાવી, મનાવીને તેણે તે શયતાન્યત સાદું જાણે ખાધ પીને જસ તેણી પાસ અંકેજ કરાવ્યું.

ધણીજ સમજાવતો અને મુશ્કેલ મનાવતો પછી આખરે લેડી આઘખારા મહા મુંશીયતે જેમ તેમ કમુલ થઇ. તેણીએ, તેની બદ પુસલવણીઓથી અંજાઇ જઇ, પોતાના સ્વાર્થી લોભી લાભોને અગ્રપદ આપી, પોતાના અંતકરણના અવાજને અભરાઇએ મેલી દઇ, તે ખાનાખરાખીનું કારજ પાર ઉતારવાની પોતાના મહા ખુરા માગ્યકાને રજા આપી.

ભવિષની “લોહતી લોડજ” અને તેને લગતી ખિસ્વાર માલમીલકતો અને જખરદસ્ત રોકડ પુરાંતનાં એકલે હાથે ધણી થઇ બેસવાના લોભી ખ્યાલે તેણીને એટલી બધી તો બેફામ ને બેચિચાર બનાવી મુકી કે આખેરી અંજામ તે જ્યાંગાર સાટાંનો શું આવશે તેનો ખ્યાલ કે વસવસો મનમાં સહેજ પણ લાવ્યા વગર તે કમુલ થઇ.

તેણીએ જોઇતી રજા પોતાના લાભને આપી અને તે મુજ પોતાને સોંખાયલાં તે ખાનાખરાખીના કારજનું ટુંકમાંજ શુભ મંડાણ કરી દેશે એવો તેણીને સધ્યારો આપી ગયો.

અને તેણે પોતાનો સીકકો બજાવ્યો. આઘખાથે વહીં મુતલગજ નહીં રાખેલી એટલી બધી હદ સુધીની અસાચારણ ઝડપમાં તેણે પોતાના કામેનું મંડાણ તાબડતોબ કર્યું.

જે દિને તે શયતાન્યત સાદુ તે જાઘ બેહેન વચ્ચે નકંદી થયું, તેજ દિવસે સાંહાંજે બામ એક પ્રાણુધાતક અકસ્માતનો સાખુત ભોગ થઇ પડતો. સુભાગ્યે બડી મુશ્કેલીથીજ બચ્યો.

‘લોહતી લોહ’ પેડર રોડ ઉપર એક ડુંગ્રા ટેકરાને મથાલે આવ્યો હતો. એ મોટા ધપધપ્યામાં ગચ્ચાતા રસ્તા ઉપર તે દમામદાર બંગલો સહથી હંચે આવેલો હતો; અને તેની ઉપર જવા માટે એક મોટા આકકટ્રો ‘સ્લોપ’ (ધલાવ) ખાસ બાંધેલો હતો. રસ્તા ઉપરથી કંપાઉડમાં દાખલ થતાંની સાથજ એ ‘સ્લોપ’ ઉપર બંગલાપર ચઢતો શરૂ થતો જણાતો હતો. તે આજુબાજુથી મોટા ઝાડો અને “લોહતી લોહ” આસપાસ આવેલા બાદશાહી બગીચાના બીજા અનેક ખેંચાણો, માંડવાઓ, ‘સમર હાઉસીસો,’ ફરનરીઓ ઇત્યાદીથી ખેડ દીશાએ છવાયેલો હતો.

સમી સાંઢાજનો સમો હતો. સુર્ય તરતનોજ પશ્ચીમમાં ગાયબ થયો હતો અને ‘લોહતી લોહ’ની આજુબાજુ ચોખંડ પંથરાયલા બહોલા વિસ્તારના જંગી બગીચાના ઝાડોની ગીચ ઘટાઓને લીધે તે “સ્લોપ” ઉપર બહાર રસ્તા સ્થાને વધુ ઓજસ પડવું શરૂ થઈ ચુક્યું હતું.

એ વખતે ઔમ પોતાના હંમેશના રાખેતા મુજબ ફરવા જવા સાધકલ ઉપર નિકળ્યો. બંગલાની મોટી સંજે મરમરની સીડીઓ ઉતરી તે સાધકલ પર સવાર થયો અને ધીમે ધીમે સંભાળથી તે “સ્લોપ” ઉતરવા લાગ્યો. અર્ધો “સ્લોપ” તે ઉતર્યો નહોં તેટલાં તેને માથે આવેલી ઝાડોની ગીચ ઘટામાના એકની એક મોટી ડાળી એક જબરા કડાકા સાંથ નીચે તુટી આવી, તેની સાધકલના આગલાં ચક્કર ઉપર મોટા ધબકારા સમેત પડી, અને તે ચક્કરનો તુરતજ ચુરેચુરો થઇ ગયો, અને ઔમ પણ સાધકલપરથી ઉખલાઈ જોરમાં જમીન સાથ મજબુત ઠપકાયો. એક જરા જો તે આગલ હોત તો તે મસ મોટી ડાળ આપ્યાદ તેની ટાલકી પરજ આવી પડી, તેને સ્વર્ગધામ પોહાંચાડી દીધો હોત.

આખા લોહમાં બધી હોહો ને ગડગડ સડગડ થઇ રહી. શું થયું હતું તે જાણી આધમાય તો ધુજવા ને ધડકવા પડી ગઇ. એ કાંઈ અકસ્માત નહોં પણ જાણી જોઇને ઔમનું કાટલું કાઢવાનું બેરામનું તે કર્પાણ કાર્ય હતું, એમ એતી જતાં તેણીને વાર લાગી નહોં. રખેને ખરી વાતની બ્રાંતી કાઢને થાય એ શીકરથી તેણી અર્ધમુઠ જેવી થઈ મઇ, અને તુરતજ ઔમ આમળ દોડી પોહોંચી.

ઔમ બેશુધ થઇ ગયો હતો. તે ઘણો મજબુત ઠપકાયો હતો, અને તેનો જમણો હાથ તેમજ પગ સખ્ત મોરચાયો હતો. તેને તરતજ અદઃ

હંચકી લઈ જવામાં આવ્યો અને તુરંતજ લોડજના ફેમીલી ડોક્ટરને તાબડ-
તોમ ત્યાં આવી પોહોંચવાની ખબર ટેલીફોનથી આપી. તે આવી લાગે તે
અરસામાં ફેમી કામાએ તે ફર્સ્ટએડનું થોડું ઘણું મળતી હોવાથી, તેને
દરદ થતું અટકાવવા માટે ઘટતી ગોઠવણ બની શકતી તરતથી કરી.
ફર્સ્ટએડનું શીક્ષણ હોકરા બા હોકરીએને શીખવેલું આવે કટોકટ અને
મુશ્કેલ આઘ્યામ વખતે ઘણું ભારે મહત્વનું હરહંમેશ પુરવાર થાય છે.
ડોક્ટર આવી પુગે તે આગમય દરદીને સારી હીજાજતથી વધારે દરદ ન
થાય એવી રીતે સુત્રાડવા, તેને પડેલા જખમોમાંથી લોહી અમરશું વહી
જતું તુરંત તુરંત અટકાવવા વિગેરેના ઇલાજ તાબડતોમ પુરા પાડવા એ
નમુનેદાર શીક્ષણ ખરેખર એક આશીર્વાદરૂપજ છે; અને સમજી આપાપોને
એ નાદર શીક્ષણનો લાભ ફરજયાત પોતાના બાલકોને આપાવવા માટે
વાજખીજ ભલામણ તેથી કરી શકાય.

ફેમીલી ડોક્ટર પીટરસન થોડા વારમાં ત્યાં આવી ચઢ્યો; અને જામને
તપાસી તેને હુસ્વાર કરવાના આંપતા ઇલાજો લઈ; તેને થયેલા અકસ્માતની
વિગત સમજી તેને તપાસી કંઈ ગંભીર પ્રકારની ઇજા તેને નહીં થયેલી
હોવાનું તેણે મન આપ્યું.

“પણ એ બન્યુંજ કેમ?” તેણે ભારે અજાયબી બતાવી કહ્યું, “આજ
સુધી કદી એમ બન્યું નથી, ને આવી જાડી મોટી ડાળ એકાએક કંઈ બી
કારણ વગર અચાનક તુટી પડે એ ઘણું વિચિત્ર છે. સ્ત્રોપની અધવચમાં
એક ડાળ આડી પડીજ તેજ તુટી પડી કેની? મેં હમણાંજ આવતાં
આવતાં તે માફરી ગાડીમાંથી જોયું.”

“હા, તેજ!” કુંમી બોલી.

“આશ્ચર્ય! આવી એક મોટી ડાળી એમ તુટીજ કેમ પડે, કંઈ બી
સખ્ય વગર?” ડોક્ટરે ભાર મેલીને પોતાની અજાયબી પાછી પ્રદર્શિત કીધી.

લેડી આઘ્યાસારા ચાદર જેવી શીકકી તે સમજતાં મારી ગઈ. તેણી
તનખદનથી ધ્રુજ પડી. પણ સમયસુચકતા રાખી પોતાના હોઠો જોરમાં
કરડી, તેણીએ જખાન લથડી પડતી જેમ તેમ અટકાવી કહ્યું, “ખરેખર
એ ઘણું અજાયબ જેવું છે. કંઈ વીજળી જેવું તો બી કંઈ પડ્યું તો નથી?”

“કાંઈજ નહીં!” પીટરસન બોલ્યો, “મને તો લાગેજ કે—કે—” તે
બોલતાં બોલતાં જરા અચકાયો.

“કે શું?” બારે ઇન્ટેબ્રરી ને હેમતથી ધક્કાં છગરે લેડી આધ-
બારાએ પુછ્યું.

“કે-કે એ ડાળી કાઢએ જાણી જોઇને તોડીછા!” તે બોલ્યો.

લેડી આધબારાની છાતીનાં પાટયાં તે સમજી બેસી ગયાં.

“મને બી ડાક્ટર એમજ લાગેછ,” ફેની વચમાં બોલી હડી, “એ
બનાવટ કંઈ છુપી મતલબ યા મક્કસદ માટેજ છે. આજે સહવારનો એક
પોશાગીર જેવો પારસી આપણા અંગલાની અનરાઈમાં દમકમા કરતો હતો,
અને મને મજાનુતાઈથી લાગેછ કે એ તેનુંજ કામ છે, કેમકે માત્ર એકજ
ક્લાક અઝાડ મેં જોયું કે તે આપણા બાગના ઝાડોની ‘સરવે’ કરતો હોય
તેમ તેને ટીકાટીકાને અને ધ્યાનથી ચીંચીચીંચીને જોતોતો. વળી તેના
ઈંગલીશ કોટના ગજવામાં કંઈ લાંબી અને ભારી મોટી ચીજ ઉપસાઈ
આવેલી મને માહરા રમતી બારીએથી પરગરી જણાતી હતી. કાંઈ નહીં
તે કાંઈ હથ્થાર હોય?”

“છટા તાહરા મનના એ બધા ધખારા જણાયછા! વળી તેં બધું
એટલી ચોકસાઈથી જોયું બી કે તે આપણા બાગમાંના ઝાડોની ‘સરવે’
ટીકાટીકાને અને ચીંચીચીંચીને કરતોતો,” લેડી આધબારાએ હસીને તે
વાત ઉઠાવી કાઢવાની કોશિષ કરી.

“નહીં મને મીસ કામાના બોલવામાં ઘણું વજુદ લાગેછ,” ડાક્ટરે
માથું ધુણાવી કહ્યું. “વારું, મીસ કામા એ તમે જોયસો રશીયન જેવો
પારસી કગાર ઉઘો, બરેલા બદનનો, ડાઘી મુંઝાવેસો, અને સુફેદ પાટલુન
ને તપખીરીયા દગલામાં સજ ચપસો હતો?”

“હા, બરાબર! માથાપર જુની પુરાણી ફેટ હેટ અને પગમાં
ડેગ શૂ હતો!”

“આખાદ તેજા! મેં પોતે એવા એક પોશાગીર જેવા તમારી જાનવાલાને
આથ રોડને નાકે ઉબેસો હમણાંજ જોયો. અને મીસ કામાના તે બાબેના
બારીક પકકા પુરાવા પછી મને પણ શક જાયછ કે મીસ કામાના બોલવામાં
ઘણું મોટા હદ સુધીની સચાઈ છે!”

“ઓ ડેશ છટા! એમ જરા જેટલા સંજોગ ઉપરથી દોરવાઈ જવાની
જરૂર કે અગત નથી. ડાક્ટર, તમે બી શું એ નાદાનની સાથે દોરા બાળીને

પોરા કરો?" લેડી આઘ્યાસાએ હૃદ વિનાના બાતેનના ગભરાત વચ્ચે, બહારથી બડી મુસ્કેલીથીજ શાંતી જાણવતાં કહ્યું; કેમકે પેલા રસીયન પારસીનું વર્ણન આબાદ બેરામ બામબોટને મળતું આવતું હતું.

“એક મિનીટ થોભો!” ડાક્ટર બોલ્યો, અને તુરંતજ દિવાનખાનામાંથી બહાર પડી, અકસમાત બન્યો હતો તે જગ્યાએ ઝડપમાં ગયો; અને પેલી તુડી પટેલી ડાળીની બારીકાથી તપાસ કરી.

તેનો શક, તેણે ધન્યું કે ખરોજ હતો. તે ડાળી આપોઆપ પડીજ નહતી; પણ, તેને બારીકાથી તપાસ કરતાં માલમ પડ્યું, કે ખાખસુસ કાંધએ કાપી હતી.

તે પોતાની તપાસ પુરી કરી બંગલામાં પાછો ફર્યો.

“માહરી તમને મજબુત બનામણુ છે કે આ બાબત ચાંપતી જુસ્તેજો કરો; નહીં તો પોલીસની એ બાબતમાં સફાઈ લેવ.” ડાક્ટરે આઘ્યાસાને ગભરાત બેસુમાર વધારી મેલતાં પુર ગંભીરાઈથી જણાવ્યું.

“પણ એટલું બધું તે શું થઈ ગયુંજ ને?” તેણીએ વાંધો ઉઠાવ્યો. તે જેમ તેમ ઉપલું મઠા મુશીબતેજ બોલી,

“ડાળી દેખાઈતી કાંધએ કાપી છે.” ડાક્ટરે ભાર મેલીને કહ્યું. “અને તેનો સખજ શું છે તે જણાવું જોઈએ? એ કાણે કાપી? કેમ કાપી? ક્યારે કાપી? અને વળી સખજ શું કે મીઠા જલમનાજી જ્યારે પસાર થતા હતા તેજ કટોકટ વખતે બરાબર એ કાંધએ કાપી નીચે તોડી પાડી? મને તો કંઈ એમાં ઉડો બેદ લાગેજ અને તેથી હું સુચના કરું કે તમે એ બાબતની પોલીસને તાકીદે ખબર કરો.”

“અને તમારી એ સુચનાને હું ફિસામનથી ટેકા આપુંજ.” ફેનીએ વધાર્યું, અને પછી લેડી આઘ્યાસા તરફ ફરી પુછ્યું. “હું પોલીસ પર ટેલીફોન કરી છુપી પોલીસ ખાતાંના એક અમલદારને અંહી તેડાવું.”

“નોનસનસ! એવો નાહકનો દારસ કંઈ કરવા હું ઇચ્છતી નથી.” આઘ્યાસે બેહદ ખીજવાત અને ગભરાટ વચ્ચે ચીચવાઈ કહ્યું, “હું એવી તમારી બેહુદો સુચના બહાલ રાખવા ધસીને ના પાડુંજ. વાતમાં કંઈ દમ નથી, ને તમે લોક તેને એટલું ગંભીર રૂપ શાંતુ આપી દેવા માંગોજ?”

તેણીના ગભરાટની હવે સીમાજ ન હતી. પોલીસને બોલાવવાની વાત નિકળતાં તે ફરી ઉજલી સર્પ મારી ગઈ. તેનું હૃદય ગભરાટ અને ધાસ્તીને

મારે જોરમાં ઉછાલા મારવા લાગ્યું અને પોલીસનું નામ દેવાતાં તો તેણીના રંગોમાંનું દોડતું લોહી પણ ગોચા એ ઘડી સ્તબ્ધ બની ગયું.

રખે તેનું પાપ પકડાઈ જાય! પોલીસ આવી ચડતાં ચાંપતી તપાસ કરી રખે ખરો બેદ શોધી કાઢાડે એ વિચારના ગળજથી તેણી રંગરંગમાં ધ્રુજ પડી, અને હવે ખરા મનથી તે પાપી કાલકસર પોતાના દુષ્ટ ભાઈ સાથે કરવા માટે પસ્તાવામાં પડી!

પણ પાછળનો પશ્ચાતાપ શું અપનો છે? પાપ કરીને પાપને ઘોઈ નાખવા જવું એ સરયામ હેમાકતજ છે. તેમજ પાપ કરી તે પાપને ઢાંકવા જવું એ પાપોનો પાહકજ માંથે હોરવા મીસાલ છે; કેમકે એક પાપ છુપાવવા બીજું, બીજું છુપાવવા ત્રીજું, ત્રીજું છુપાવવા એક વધું, અને એમ એક એક પછી વધું કરતાં પાપોની સંખ્યાની અંતે સીમાંજ આવતી નથી, અને તેમાં જકડાયેલો કમનસીબ શીકાર છેવટે ખરાખીની ઉડી ખાલીમાંજ જઈ પડે છે. અને તેજ હાલત અંતે આઘમાયતી થઈ પડનાર હતી એમ હાલમાં તેણીને ક્યાં ખબર હતી? એક નાહતો જેવો બોલ પાછલથી કેટલી બધી હદ સુધીનો જ્યાંગાર હજી પેછીથી થઈ પડનાર હતો તેનો તેણીને ક્યાં સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ હતો.

અમે ઉપર જણાવ્યું તેમ પોલીસનું નામ સમજી લેડી આઈબારા મબરાટથી ગાફેલ જેવી બની ગઈ; અને હવે શું કરવું, કેમ કામ લેવું તે થોડો વખત તો તેણીને સુતસંગ સુઝ્યું નહિ. પોલીસની મદદ લેવા ધસીને ના પાડ્યા પછી પણ તેણીને ઘણી ધાસ્તી હતી કે રખે ડાકટર યા ફેની તેણીપર કરવા માટે વધુ દયાણુ કરે, તો તે ઘટનામાં કેવી વલણ અપત્યાર કરવી તેના ખ્યાલમાં તે હતી તેટલાંજ તેણીના જોરાવર એકબાલને સખમે ખુદરત તેણીની વહારે તે કટોકટ સમયે આવી.

ડાકટર યા ફેની પોલીસની મદદ મેળવવા વધુ દયાણુ તેણી પર ચલાવે તે પહેલાંજ બામે શુદ્ધીમાં આવનાના ચીન્હો બતાવવા માંડ્યાં, એટલે ડાકટર અને બધાંનું ધ્યાન તે તરફ ખેંચાતાં લેડી આઈબારાને બારે અણુ-ગમતી અને તરખાત આપનાર તે નાપસંદ વાત ત્યાંજ દબ પડી ગઈ, અને તે માટે તેણીએ મનમાં ખુદાના શુકરાના કીધા.

પ્રકરણ છઠું.

એક અઠવાડિયું ઉપલા અકસમાત પછી કંઈ થી જાણવાનું બનાવ બન્યા વગરનું વહી ગયું.

બામ જેનો જમણો હાથ અને પગ સખ્ત મોરચાઓ હતો તે એ અરસામાં ધીમે ધીમે પાછો સાજો થવા લાગ્યો. તેને બહાર નહીં નિકળવાની અને ઘણી દીલચાલ નહીં કરવાની ડાઁ પીટરસન તાકીદ કરી ગયા હતા, તેથી, તે પોતાના રૂમમાં જ ગોંધાઈ રહેતો હતો, અને ફેની તેની આગળ આખો વખત રહેતી હતી.

આધ્યાય તે આખા અઠવાડિયામાં માત્ર એક જ વાર બામની ખચર પુછતાં જાતે આવ્યાં હતાં, બાકી રોજ સહવારે આખા પાસે જ તેની તબિયતના સમાચાર તે પુછાવતી રહી હતી. કુંભી દરરોજ ચારથી પાંચ ઘડેલા ખાતી હતી. અમે ઉપર એક વાર જણાવી ગયા છે તેમ બામ તેને ઘણા જ ગમતો હતો; અને તેની મોહરદાર બનવા તેણી એકે પગે તૈયાર હતી. ફેની કામા એ તેણીના મોઢાં અરમાન અને દીઠાવર ઉમીદની વચ્ચે એક મોટી નડ હતી, કે જે કંઈ કરી નિકળવી મુશ્કેલ દીસતી હતી.

ફેની અને બામ આખો વખત એકલાં રહે? ફેની બામને ચાલું તેની હાજરીમાં અને નજર આગલ રહી પોતાના નાંજેઅદા અને વિવેકલુ હાથ-બાવેથી આંજ્યા કરી તેને પોતાનો શીકાર બનાવવાનો ચાલુ પ્રયત્ન કરે, તે કુંભી કેમ જોઈ કે સાંખી શકે? તેથી જ તે ઘડેલા ખાતી એમ બામ આગળ ચાલુ આવી બેસતી હતી, અને તેને તરફવાર કીસમે રાજી રાખવા, તેનું ધ્યાન પોતા તરફ ખેંચવા સેંકડો જાતના પ્રયત્નો કરતી હતી. પણ બામને તે આટલું ચંધને ગમતું નહીં હતું. કુંભી આવી તેની અને ફેનીની દીલપુશ જોડતેજામાં હરકત કરતી હતી તેથી તે ઘણો નારાજ થતો હતો અને તે સખ્ત કુંભીની સઘલી વાત અને તેની મદારત માટેની અનેક પ્રકારની ચાલુ દીલસોઝ દીસતી હેપજોનો તે માત્ર ડોકાના લહેકાથી જ મુજો સ્વિકાર કરી તેણીને વધુ તેવી કંઈ અદ્રાલ ઝીંક નાહકમાં ન કરવાની હથારત તે વખતો વખત એમ આડકત્રી રીતે કરતો રહ્યો હતો. પણ કુંભી કાંઈ તેની તે કડી રીતબાત ને બેપરવાહ વર્તણૂકથી નાશીપાસ થા

નારાજ બની ગયથી જણાઈ જ નહીં. તે તો યામના ખોલ્લે ખોલ્લા અન-
ગમાં અને લાગણાગટ તોરછોડ છતાં તેની આગલ આવતીજ રહી અને
કલાકો વેર તેના ઓરડામાં બેસી તેની સાથે વાત કરી, હસાવી બોલાવી તેને
રીઝવવાના લાખ તરેહના વલખાંઓ ફાકટમાં ખી, મળતી નિરાશીઓથી
સહેજ માત્ર પણ ડગમગ્યા વમર, ચાલુ મારતીજ રહી. તેને જોઈતી મુકતી
દરેક ચીજોપર ઘણું જ આરીકાઈથી લક્ષ દેખ ખુદ જાતે શ્રમ ઉઠાવી તેને
તાખડતોખ મોટી હીકાજત અને મદારતના દિવાવર દેખાવો સાથ તે જોઈતું
મુંકતું સર્વ પુરૂં પાડી, ફેનીને તેના સમાગમમાં વધુ આવતાં ગમે તે
કરીને બની શકતી દરેક તરકીબથી અટકાવવાના ફૂપોતાના કસદને યામની
અસાધારણ બેપરવાહીથી પુર નીરાશીબરી વર્તણૂક છતાં તે મક્કમપણે
વળગીજ રહી.

એમ તે આખું અડવાડયું યામ, કુખી અને ફેનીના બાબમાં પસાર
થયું ત્યારે એ બધો વખત લેડી આઘમાય આઘખારા શું કરતાં હતાં ?

તેવણુ તે હેખત ધસકે ધ્રુજ રહ્યાં હતાં. રખેને તેવણુનું પાપ કાઢ
અણુધારી કીસમે એકાએક ધ્રુડી જાય, તે ચીંતાથી તેવણુ અંદરખાનેથી
બળી જળીને ખાખ રાખ થઈ જતાં હતાં.

જે કે સીપાઈ સપરાણુ રોખણુ તે અકસ્માત સંજથી તપાસ ચલાવવા
અર્થે જગાડવાની તેઓના ફેમીલી ડાં પીટરસનની મુચના તો પાછી, તેણીનાં
મોટાં નશીબે, નિકળીજ ન હતી. તે વાત તો તે સાંજનીજ દય પડી જઈ
બધાનાં મગજમાંથી તમામ નિકળી ગઈ હતી. પણ બિવિખ્યમાં એવો બનાવ
ફરી બનતાં, એ વાત પાછી નવેસરથી પુર જોશમાં સજીવન થવાની સોએ
સો ટકા તેણીને ખાત્રી હતી. એટલે તે બિવિખ્યમાં આવી પડનારી આફતની
બલાના રંજથી તે ઘણીજ દિલે દર્દ મંદ હતી.

તેનો બદકાર ભાઈ બેરામ પોતાને સોંપાયતું તે જલ્દીમ કામ નવેસરથી
તુરતમાંજ આરંભશે એ તો એક લેશ માત્ર પણ સહેલ વગરનીજ વાત
હતી. તે કંઈ અટકનાર, એક નાશીપાશી યા નીરાશી મળ્યાથી, નડી હતો.
તે જરૂરજ પાછું તે કર્પાણુ કાર્યનું મંડાણુ ફરીથી કંઈ નવી મક્કમ તર-
કાબથી તાખડતોખ શુર કરશે એ વાતની આઘમાયને પુરેપુરી ખાતરી હતી;
અને તે હીનમાગ્ય ખાતરીએજ તેણીને હેખત ધસકથી અર્ધમુઠ કરી
મેલી હતી.

હવે તે ખરા અંતકરણથી તે પાપી કારણમાં પોતાની સામેશ્વરીની સંભતી આપવા માટે પસ્તાતી થઇ હતી; અને તે કરારને હજી બી દુકેથીજ ડહામી દઇ રહ કરાવવાના નિશ્ચય પર તેણી આવી હતી. પણ તેમ કેમ કરવું તે તેણીને સુઝતું યા સમજ પડતું નહીં હતું. બેરામ તો તેને હવે મળનારજ નહીં હતો, અને તેનું ઠર ઠેકાણું બી આછમાયને માલમ નહીં હતું, કે તેને તેણી લખીને પણ તે ખાનાખરાખીના કારણથી એકદમ હાથ ઉડાવવાની સુચના કરે.

એથી તે બમણી શીકરમંદ અને ચીંતાતુર બની હતી. રોજ, તે સવાર, બપોર અને સાંજ અવારનવાર આખો પેદર રોડ એક નાકેથી બીજે નાકે વેર ભટકી આવતી હતી, એવી મક્કસદથી કે બેરામ કાચ તે અતરાફમાં ભટકતો તેને હાથ લાગી જાય, અને તેમ થવે ફરી કંઈ એવું ખાતકી કર્મ ન કરવાની ખુશ્કી એતવણી તેણી તેને આપી દે.

પણ તેમ બી બન્યું નહીં. બેરામની તો ધન નસલજ, આછમાવતી વધતી જતી ધાસ્તી વચ્ચે જણાઇ નહીં.

એક અડવાડયાં પછીની સમી સાંકળતો તે સમો હતો કે જ્યારે કુંભી છેલ્લા લગભગ દોઢ કલાક થયાં બામના રૂમમાં જઇ બેઠી હતી. તે અને ત્યાંની કડવા આંચે એવી શાંતી અને ચુપકાડીથી ખરે મને કાયર થઇ, બગાસાંપર બગાસાં ખાતી, બહાર નિકળી પડી.

બામ અને ફેતી બન્ને ચોપડીમાં મુઝાં ખોસી બેઠાં હતાં, એટલે તેણીને માધવજીની કાંતી એકઠું ચુપ બેસી રહેતાં જીવ ઉપરજ આવ્યું. તેણીએ તે બેઠને વાત કરાવવાની મીઠ્યા કાશિશ કરી બોલ. ફેતી તો જરા જોટથી બી ધસી ધામીને બે ત્રણ શબ્દો તેણીના સવાલોના જવાબમાં મોંઢ ખોલી બોલતી હતી; પણ બામ તો માત્ર ડોકાનાં લહેકા અને હા, ના-ના હંકા અને ટચ પ્રતિકત્તર આપી. તેના સીનાં સેરવી નાંખતો હતો, એટલે કુંભીને તો અચાચીઓ પર અચાચી આવવા લાગી, તેથી, છેલ્લે સરવાળે તે ત્યાંથી ઉડી, બહાર પડી, ખમડેલી ચટકેલી પોતાની માથ, જે નીચે બંગલાના વરંડામાં બેઠી હતી, ત્યાં આવી બેઠી.

“મહા ગરીબ બિચારી!” બામ તેના જવા પછી ચોપડીમાંથી મુઝ કાઢી ફેતી તરફ જોઇ હસીને બોલ્યો.

ફેનીએ હસીને તેની તરફ એક પળ જોયું; અને બીજીજ પળે ઓચીંતા લાક બની ગયલા પોતાનાં રૂપસારાઓ છુપાવવા શર્મથી માથું પાછું ચોપડીમાં ખોસ્તું.

“ફેની?” બામે જરા વાર રહી હાંક મારી.

“હા!”

“અહાં આવ,” બામે નરમ અવાજે કહ્યું, “માહરં એક અગતનું કામળ લખવાનું છે. લખશે?”

“જરૂરજ, બહમનજ, કાંય નહિ? વળી એમાં માહરી મરજી પુછવાનુંજ શું છે?” ફેનીએ ઉડી ને અધેરાયકો હતો તે કાચ તરફ પોતાની ખુરશી જરા દુરથી મુકી પોતાની આગળ એક નાધરી ટી-પાઇ સેરરી, તે ઉપર લખવાની સામગ્રીઓ લાવી મેવતાં કહ્યું.

“કારણ તે એક સાધારણ કામળ નથી; પણ જરા વધારે નાચુક ને અગતનું છે!” બામે ખુલાશો કર્યો.

“શું હું તમારી ખાતગી મદદનીશ નથી? તમે ફરમાવો તે અખવવા હું સરોચશમથી શું અધાયકી નથી?” ફેનીએ તકરાર લીધી.

“તાહરં કહેવું તમામ રાસ્ત છે. પણ ફેની, વાત એમ છે કે તે એક પ્યાર પત્ર છે.” બામે બોલ્યો.

“પ્યાર પત્ર!” ફેની લથડતા અવાજે બોલી.

“હા લવ લેટર! અને તેથીજ હું તાહરી મરજી પુછતોતો?” બામે તેણીના એકેરાપર ઓચીંતા પ્રગટી નિકળેલો ફેરફાર નિહાળી મનમાં તે માટે રમુજ પામતાં મુજમાં હસતાં બોલ્યો.

“હું નથી ધારતી, બહમનજ, કે તે હું લખી શકશ.” ફેની હોઠ કરડી, પોતાની લાગણી પર જેમ તેમ કાચુ રાખતાં બોલી. અરે! તે મિચારીના આશાથી પુર જીવાંનું જીવનમાં કેવો અસહ્ય દુઃખનો સખ્ત ચિમટો તે ધડીએ તુટતો હતો, તે તો માત્ર ને મિચારીનેજ ખચર હતું. જે માણસ પર તે જીવરોગનથી કુરખાંન હતી, તેજ માણસ એક પ્યાર પત્ર પોતાની માથુક પર લખાવે ને તે બી વળી તેની પાસેજ; ઓ! એ કેટલું તેણી માટે ન ખમી શકાય તેવું બલેમ જખુન હતું!

“કારણુ!” બામે તેની તરફ પોતાની નજર એકઠી રૂમરે ચીટકાવી રાખતાં સવાલ કર્યો.

“કારણુ-કારણુ-તો—,” તે લથડી પડતી જાનને બડી મુસ્કેલીથી બોલી, “તે ઠીક લાગશે નહીં. એક પ્યાર પત્ર એક પારકું આસામી કેમ લખી શકે?”

“ઓ, તેનો મુજબ નથી, ફેની! તું તાહરે લખ. માહરી માણુક કંઈ તે માટે જરા ખી કનવાર કરે એવી નથી. તુંને તો કંઈ અડચણુ નથીની?”

કંઈ ખી જવાબ આપ્યા વગર ફેની કલમ ઉપાડી, નોટપેપર આગળ એવી લખવા તૈયાર થઈ બેઠી. બામે તે જોઈ લખાવતું શરૂ કર્યું.

“માહરા જીંદગીના આધાર—આજે તું પ્યારીના મુખારક હાથની છોડ્યોક માંગણી કરવાની હું હામ બીડું છું. મેં તને જોઈ છે ત્યારથીજ પ્યારી હું તાહરો પરસ્તાર બન્યો છું. તું વાહલી માહરી નજર આગળ દિવસ અને રાત દમકયા કરે છે. કેમે કરી તાહરી વાહ માહરાં જીમરથી હું દૂર કરી શકતોજ નથી માટે માહરો હાથ કબુલ રાખી, તું મને સ્વર્ગ સુખી બનાવ. ડીયર, મને આશા છે કે તું આ કાગળ મળતાંજ મને ઉડી આવી મળશે, અને મને આ દુન્યામાં સૌથી સુખી માણુસ બનાવશે.

લા. તાહરો—”

ફાનતા હાથોએ અને ઉડતાં જીમરે તે કાગળ મહા મુસ્કેલીથીજ તેણીએ જેમ તેમ ચીતર્યું. કાગળપરનું તેણીનું ગમે તેવા દસ્તખતે જુસ્તી મારેલું છેક તે ખતમ થવા આવતાં તો જાણે બધું લીધાઈ ગયું હોય એમ તેણીને પોતાની આસુંઓથી કોઈપણ પળે તર થઈ જવાની અણીપર આવી લાગેલી ચશ્મોએ લાગ્યું. તે આપડીના જીમરમાં જે જખરી ઉચતપાચત તે કાગળ લખતાં થતી હતી તે તેણી માટે હદ વિનાની અસહ્ય અને જખુન હતી. તેણીનું નાનુક જીમર જાણે દુઃખથી ચીરાઈ ફસાઈ જતું હતું. અંતરમાં ઉભરાતો બેશુમાર ગમ, કોઈપણ પળે, ધ્રાંધમાર આસુંઓ તેણીની આંખોમાંથી બહાર પાડી, તેણીને ફસાવી મેળશે એ ધાસ્તીથી જીવપર નેરાવરી કરી તેણીએ પોતાની દુઃખી લામણીઓ કાપુમાં રાખવાની એક ખરેખ તારીફ લાયક જખરદસ્ત કોશેશ પોતાના હોડો દાંતમાં ખુળ નેરમાં કચકચાવી લાખી મેળી બેસી રહેતાં તેણીએ અસહાયણુ દબેરીથીજ કરી.

“લખ્યું?” બાંમે બોલ્યું પુરૂં કર્યા પછી જરા વાર રહી પુછ્યું.

“હા!” દર્પનાક દુઃખનું એક સાચુત ક્યકલું મહા મુશીબતે છુપાવતાં નીચી ચશમોએ તેણી જેમ તેમ બોલી, “શરનામું શું કરું?”

“શરનામું?” બાંમ ખડખડાટ મોટેથી હસી પડતાં બોલ્યો, “વલ, લખ કે બાંમની સર્વથી પ્યારી પુતલીને મળે!”

અન્યથાથી ડોળા ઉંચકી તેણીએ બાંમ તરફ જોયું! બાંમ તેણીની આંખમાં ધાધ આંસુમાં આંસુઓ પરગરાં જોઈ શક્યો.

“શું છ?” તેણીએ સવાલ કર્યો, “શું લખ્યું?”

“બાંમની સર્વથી પ્યારી પુતલીને પુગે.” બાંમ ફરીથી હસીને બોલ્યો.

“પણ તે કેમ પુગશે? પોસ્ટમેન બિચારો શું જાણશે કે એ બાંમ કાણ ને તેની સર્વથી પ્યારી પુતલી કાણ? એ બહુ વિચિત્ર છે!”

“બીલકુલ નહિ, ફેની!” બાંમે વાંધો લીધો, “એ જરૂર તેના ખરા માલેકનેજ મળશે!”

“પણ તે કેમ બને? એવું અચોક્કસ ને લગભગ સુખાંધ જેવું શરનામું વાંચી બાપડો પોસ્ટમેન બી ગબરાઈ જશે.”

“બીલકુલ નહિ!” બાંમ બાર મેલીને પાછું બોલ્યો, “ફેની, એમાં તાહરી જુલ છે. માહરી પકડી ખાત્રી છે કે એ શરનામું તેના ખરા ધણીને એ કાગળ પુગાડવા માટે પુરતું છે. વળી એ પોસ્ટમાં બી શું કામ જશે? એ એમજ પોતે જાતેજ એના સુંદર માલીકને શોધતું જશે. કંઈ બી મહેનત મસાગત કે પોસ્ટમેનની તકલીફ વગર,” બાંમ સોફા ઉપર ઉઠી બેસતાં અને ફેની બેઠી હતી તે તરફ વાંકો વક્તાં ધણાંજ નરમાસથી ભરપૂર સાદે બોલ્યો, “તે કાણ છે તે તું જાણેછ?”

“હું-હું-કે-મ જાણું?” ફેની લથડતા સાદે બોલી.

“નહીં, તું જાણે છે? આપ કાગળ કાણ માટે છે તે જોઈશું હું જાણું છું તેટલુજ તું જાણે છે? કારણ એ કાઠ માટે નહીં પણ ફેની કામા માટેજ છે!”

તે નાહતું નાજુક સર ટેબલપર જુંમી પડ્યું; અને આંસુઓ ધોધમાર તેણીની નરગીસ સમ મનોહર ચશમોમાંથી બેંગાટકાવ, હવે, નિકળી પડ્યાં. તે દર્પના આંસુઓ હત્યાં.

“તમે માહરી મશ્કરી કરોજ, બામ-અરે-બહમનજી!”

“કેની, તું શું એમ ધારેજ કે એક માણસ પોતાની જીંદગી પ્રત્યેની સુખદુઃખની આગયણુ પસંદ કરતાંબી મશ્કરી કરે?” બામ તેણી આગળની ટીપાંધ આણુ કરી નાંખી-તેને પોતા ગમી તેના નાણુક હાથે પકડી એ ચતાં બોલ્યો, “ડીયર. હું તને ચાહુંજ, અને મને ખબર છે કે તું વાહલી બી માહરા તરફ બેદરકાર તો નથીજ. ખરું કેની?”

“હા” તેણી, તેની ગોદમાં ભરાઇ જઇ એક મીઠાં ચુંબનથી તે પાક કરાર પર તેને, પોતાનાં પરવાલાં સમ હોઠો ઉપર, સીધ મારવા દેતાં બબડી!

પ્રકરણ સાતમું.

કુંમી બાંમના રૂમમાંથી ફફડેલી ચટકેલી નિકલીને સરભોગ બાહાર વરંડા ઉપર પોતાની માથ બેઠી હતી ત્યાં રોહસાબેર ગઇ.

“એ હું બીલકુલ સાંખી શકવાની નથી?” તેણીએ ત્યાં જઇ ચઢતાંને વાર એક નાહની લો. ચેરમાં ઢપ દઇ બેસી જઇ, પોતાના પેટમાં એકઠો થયેલો ગુસ્સાનો ઉભરો ખુમ બરબેલાફ કીસમે બાહાર કાઢવો શુર કર્યો.

“શું નથી સાંખી શકવાની, કુંમી?” આછમાયે પોતાના વિચારના વમલમાંથી બેદાર થતાં તેણી તરફ જોઇ સવાલ નાંખ્યો.

“બામ હવે દાહાડે માહરી સાથ ધણી ધાતકી રીતે વર્તેજ,” કુંમીએ ખીજવાટથી ખુલાસો કર્યો, “મુંબ પેલી સાથ હસી હસીને મોંઠ મલકાવીને વાત કરેજ ને હું કંઇ પુછુંજ મુકુંજ તો તરત સીરીયાઉંસ બની જઇ અરં-ડયું પીધાં જેવું ડાચું કરી, માહરાં સીનાં સરી જાય તેવા કુંકા ને ટચ જવાબો બેહદ ઠંડાઇ અને બારબોજથી આપેજ. એ હવે હું સાંખી શકવાની નથી!”

લેડી આછબારાએ પોતાની બેઠી ગમ કંઇ બી ઉત્તર આપવાની જરૂરીયાત વિચાર્યા વગર પ્રથમ થોડીક પળ એકકડી ટગરે જોયું.

“એ આવતી મરે, મુઠએ માહર નિકંદન કાઢી નાંખું. મુઠ એવ-
દશએ તો તેને આંછ નાંખી માહરા ઉપરથી તેનો મનકુતારો સરખસર
કરાવી મેલ્યો,” કુંભીએ બેહદ કડવાસથી ફેની સામેનો પોતાનો અંતરના
હદ વગરના કારનો બખાસો કાઢવો ભરી રાખ્યો, “દિવમાં તો એવું થાયછ
કે એ મુઠનો ટાટોજ પીસી નાંખું. એ મરે આવતી જતી!!”

આઘમાંય કંઈજ બોલ્યાં નહીં. તેમણે તો વિચારમાં ગરક બની,
તેણીનો એહરો એકકી નજરે જોતાં હતાં. કુંભીના જીગરમાં જમ તે પછે
ફેની માટે બેહદ ધીકકાર ને વેરનો જોશ ઉછળા મારી રહ્યો હતો. તેમ
આઘમાથનું અંતઃકરણ પણ તે પછે ફેની માટે કુંભીનો ખળખળાટ નિહાળી
લેખી બન્યું હતું. ફેનીએ આવી કુંભીનો બામ પરનો વગ એક લહેખમાં
પોતાના સુંદર સ્વરૂપની જોરાવર અને દિલપ્રસ મોહિનીના બુદ્ધિથી તોડી
નાંખ્યો હતો, તે તેણે આ ટાંણે યાદ કર્યું; અને કુંભીનાં તરફ દૃષ્ટિ નાંખતાં
બામને તેમ કરવામાં કેટલી હદ સુધીનો કુંભીમાં કસુર જણાયો
હતો, તે શોધી કાઢવા પ્રયત્ન કરવા પડી. કુંભી, અમે આગલ
એક મરતબા જણાવી ગયા છે તેમ બધી રીતે સાત સોગતની
મગ્ગહની છોકરી હતી. ફેનીના બાગમાં બી તેમજ હતું, પણ એક રવેસે ફેની
ચઢિયાતી હતી. અને તે તેણીનો ધણોજ મનમોહક મોડલ હતો.

બસ એજ તેઓના બહારના ખેંચાણનો મુખ્ય ફરક હતો. કુંભી
મોડલમાં કોઈ બી રવેસે ખેંચાણકારક યા દિલકશ તો હતીજ નહિ, પણ
તેજ વેળાએ સાધારણ ખેંચાણ ધરાવતો બી છેકજ તે નહીં હતો, એમ
કહેવું બી તેણીને મંભીર જોઈન-સાફ કરવા બરાબર ગણાય.

પણ બામને તે બે વચ્ચેનો સઉથી મોટો ફરક તો તેઓની રહેણી
કરણી અને વર્તણૂકમાં દીસતો હતો. ફેની સાદી માદી, મીઠા સ્વભાવની,
દિલની બોળી અને માયાળુ હતી. જ્યારે કુંભી તેથી સરસબર ઉલટુંજ
કપરી, લોખી, ફેશનની ખોટી શીસરીયાઓનાં મોટાં ઇતરાતમાં મરી ચરી
રહેતી, અને દરેક પાંતીએ પોતાની માના જેવીજ હલકી અને દુન્ટ
અભિલાષાઓથી ઉરપુર ઉભરાતી હતી. એ બામથી અંજલુ નહીં હતું;
અને એજ બામનું કુંભી તરફના ચાલુ અભાવ ને તીરસ્કારનું મુખ્ય અને
ખસુસ કારણ હતું. તે જુલ્મી નહીં શકતો હતો, તે ખેરહેમ મા ખેટીઓએ

પોતાના મુરખાની તોલના મામાજી સાથે તેવણની છેક છેલ્લી મરતી ઘડીવેર તેઓએ ચલાવેલી નિરદય અને બેકદર વર્તણૂક. મરનાર સાથની તીરસકારી કાઢવા જોગ તેમની જાણેમ ગેરવર્તણૂકે તેના જીવનનાં ઉંડાણમાં તેઓ માટે ભારે ખલભળાટની જોશવર લાગણીઓ વ્યપાવી હતી કે જે લાગણીઓ જાહેરમાં પ્રદર્શીત કરી દેતાં અત્યાર તુલીકમાં તે જ્યાર ત્યાર ખડી મુશ્કેલી-થીજ અટકી શક્યો હતો. પોતાના બાદશાહી મામાને દરેક રીતનું સુખ હતું, મગર તેવણના તે સંસારના મોટા સંતાપે તેવણની જીંદગીને કેટલી હદ સુધીની કાહેલી ને દુઃખી બનાવી દીધી હતી, તે તેને સારી રવેસે રોશન હતું; અને તેથીજ, તે બંને મા બેટી તેને આટલી થઇને ગમતી નહીં હતી.

વળી તે બેક મા બેટીઓનું એવું ધારવું બીજકુલ ગણત હતું કે બોમ ફેની લોડજમાં આવી તે અગાઉ કુમ્મી પર જરારતી બી આટી મીડી નજર રાખી ધ્યાન આપતો હતો. તેઓની એ ધારણા તો તેઓના મનની માત્ર જામણા હતી. તેમાં લેશ ભાર પણ વળુદ જેવું નહીં હતું.

બોમ કુમ્મી સાથે અગાઉ બોલતો ચાલતો હતો એ ખરું, મગર તેનો સખબળ જીવોજ હતો. તે મોટા લોડજમાં પોતાનો વખત બી તો તેને સોહવાડાવવો જોઇએ કેની? એટલે તે કુમ્મી સાથે તમામ મન વગરનું પણ ફરજ્યાત બોલતો હતો. કોઈ સાથે તે મુધાર જેવા જખરદરત મોટા મહાલમાં બે ઘડી મોંઘ હીજાવીને વખન કાઢવા બોલવું તો જોઇએજ એટલેજ બીજું કુમ્મી સિવાય ત્યાં તે વાર કાઢજ ન હોવાથી તે તેણી સાથે ફરજતો મારેલોજ બોલતો ચાલતો અને હરતો ફરતો હતો, બાકી બીજું વધુ તો કાંઈજ નહીં હતું. તે તે બંને મા દીકરીઓને પોતાના મરનાર મામા તરફની તેઓની ન છાજતી અને બેકદર ચાલ માટે ખરાં મનથી ધીકારતો હતો. સર શાપુરજીની જીંદગીને અકારી અને કડવી બનાવી મેલનાર તે બેક તરફ તેને મનમાં બહુજ કાર હતો; પણ તે તે કંઈજ બોલ્યો કે બોલતો, અત્યાર વેરમાં, નહીં હતો; અને જાણે કંઈ તે બહુ જ્નેતો, જાણતો યા સમજતોજ નહીં હોય તેમ તે આટલાં વરસો વેર તેઓ સાથે વરસો હતો. અને તેથીજ, આઈમાય અને કુમ્મી તેને માટે એવો ખોટા વિચાર લઇ બેઠાં હતાં કે તે કુમ્મીપર ધ્યાન આપતો હતો, અને મોડે વેહેલે તે તેણી સાથે ગોઠવાવાનો ધરાદો મનમાં વસાવી રહ્યો હતો.

પણ તેટલાં તો ફેનીની નધારી લોડજમાં આમદ યઇ. સર શાપુરજીને એક ખાનગી મદદનીશ જોઇતો હોવાથી, તેવણે તે બોલતો અખત્યાર પોતાની

એક દુરની ગરીબ પણ્ય ધન્યજીતદાર સગીની બેઠીને તેડી સોંપ્યો, અને તે (ફેની) આવીને આવી કે બામને એક મનગમતો અને દિલપુશ સોંપતી મળી જવાથી, તેણે ખુદરતીજ કુંભીની અનગમતી અને અળખામણી સોંપત છોડી.

વાત તો ખરી બધી એમ હતી, જ્યારે ઉલટું અને ઉઠુંજ, ફેનીની આધમાય, કુંભીને અકારી થઇ પડેલી આમદની અગાઉ, તે બંને મા બેઠીઓ બામની આસને માટે માની, ફાકટમાંજ, ખરી વાતની સ્વપ્ને પણ વાકેરી વગર, ગોટાં ખાવાં કરતાં હતાં !

“ખરેખર દીકરી કુંભી, એ આવી કે બામની નજરમાંથી તું ઉતરી ગઇછી !” આધમાયે થોડો વાર રહી ખામેશી તોડી, પોતાની બેઠીના બોલવાને ટેકો આપ્યો, “એની ખુશસુરતીથી એ તમામ અંગત ગયોછ.”

“પણ માહરેથી એ કારમખી એટલી બધી તે શું ખુશસુરત છે કે બામ એનીપર અચ્ચુચ્ચ શીદા થઇ ગયો ?” કુંભીએ શુરસાથી પોતાનો પગ અદ્વાળી નાણુવા ધ્રુચ્યું.

“તે તો તુંજ તાહરે એહેરે આરસીમાં જોઇને નકકી કર !” આધમાયે મોંઘમમાંજ જવાબ કર્યો, “કુંભી, એ તાહરી માંનીતી મુરાદ વચ્ચે મોટી નડતલ ઉભી તો વગર શકે થઇછ, અને તે દુર થવી બી બડી મુશકેલ છે, એ તો દીસ્તુંજ છે. મેં તાહરે માટે એ બાબતમાં, કુંભી, તું જાણેછ તેમ ધણું કયું છે. તે દાહાડે બી મેં એને અત્રેથી ખેરવીજ નાંખવાની બાજી સફાઈથી ખેલી જોઇ, પણ મુવા પેલા ધરડા બિલાડા કેંને વચમાં આટો જાશી માહરી ઉમીદને ધુળમાં રમદોલતી કરી. હું નથી ધારતી કે હવે કંઈ બીજા સારા સીંધા લાગે એને લોફતી લોડજમાંથી દુર કરવા માટે મને આશાની યા સહેલાઈથી મળે ! પણ તે મળે યા ન મળે, તો બી બનતી દરેક તકે ફેનીને અહીંથી, તાહરે ખાતર, ખેરવી નાંખવાની એકેએક બની શકતી તમનીજ હું ચાલુ આદરસ. તે માટે તો, કુંભી, તું ખાત્રી રાખજે !”

“તે માટે મને તમારે વિષે પુરેપુરી ખાતરી છે, મ્મા !” કુંભી ઉડીને આધમાય બેઠાં હતાં તે ખુરશીના હાથપર જઈ બેસી, તેવણને ધણીજ મમતાથી એક ચુગી લઈ, તેવણનું માથું પોતાનાં પેટમાં પ્યારથી દાખતાં બોલી. તે ગમે તેવી લોભી, સ્વાર્થી, અને અદેખા ખયાસની હતી મગર તે

સર્વ છતાં તેણીના જીવનમાં પોતાની માવિનર માટે બેઠક માન અને આદર હતો. તે પોતાની માતા માટે હદ વગરનો પ્યાર ધરવતી હતી, અને તે માતા પણ પોતાની બેઠીને ધણાંજ હેતથી આહતી હતી.

ખુદરતનોજ એ એક કાવદો છે. માતાની બચ્ચાં પ્રત્યેની અને છોકરાંની પોતીકી માવીનર તરફની પ્રીતિ રોજ અવશ્યથીજ એવી મક્કમ અને ઘાડી સદાની છે. ગમે તેવી એક મા અથવા બચ્ચું હશે, ગમે તેવું રદ-ખાતલ, વીખરેલ યા બેઠકેલ હશે, તેના જીવનમાં હયા કે મોહબન જેવી ચીજ કોઈ વાસ્તે એક કટરા બાર બી હસતી ધરાવતી ન હશે, છતાં પણ એક ચીજ તો તેના હૃદયના ઉંડાણમાં—તેના ગમે તેવાં રદખાતલ યા બે-કેરબર અંતઃકરણના મુખમાં જડ ઘાડીને બેઠેલી તો અવશ્ય હશેજ, અને તે નેતી મા અથવા ખાળક તરફનો પ્યાર છે. એ પ્યારનો નાશ કદી થયો યા થતો નથી.

“તમે માહરે વાસ્તે ધણું કરોજ, તેથી, હું સદંતર વાકેફ છું,” આ ડાળીંગ, પણ માહરે કમનશીમે તમે તેમાં ફાવતાં નથી એ બચ્ચીતજ માહરી તેમજ તમારી મોટી દીકરીની ને નાશીપાશી છે.”

“કુંભી દીકરી, હું તાહરાં બક્ષાંને ખાતર શું શું કરી રહીજ તેની તુંને પુરી ખબર નથી,” કુંભીને પેટમાં દાખનાં તે હેવાણુ માતા બોલી, અને તે બોલતાં તે દિલથી ધ્રુજ, કુંભી ખાતર તે કેવાં કાલાં કતુકોમાં બાગીદાર બતી હતી તેની યાદ થતાં તે પોતાના અંતઃકરણના દંખથી ચમકીને ધ્રુજ, “મેં તાહરે ખાતર શું શું કરવા માથે ઉડાવ્યુંજ તે તુંને કાંઈજ માલમ નથી. હું-હું—” પણ તે વધુ બોલતાં અચકી ગઇ; કેમકે તેજ વખતે લોડળના એક નોકરને અકબાયશે મમરાયશે તેઓ તરફ દોડી આવતાં તેણીએ જોયો.

કંઈ છુપી ધાસ્તીની ગૈમી બસારતથી તે ખુરશીમાંથી ઉઠી ઉભી થઇ. “શું છે?” તેણીએ દખાયલા અવાજે પુછ્યું.

“ઓ, બાઇ, બાઇ, બહમનજી રોકના રૂમમાં આગ લાગીજ,” ધાસ્તીથી ઉશકેરાયશે તે નોકર બાગાં તુટા શબ્દોમાં ઉપડ્યું બોલ્યો; અને તે સમજતાં સાચજ હજતથી હડમડી જઈ આપમાય ધ્રમમ દેની કે પાછી ખુરશીમાં ઢલી પડી!

મકરણ આઠમું.

ફેનીની ખુશહાલી માત્ર સમાપ્ત જતી ન હતી. કેવા મોટા હરખના ખરા દિવસના જખરા જોશથી તે તે વાહલા જવાંનની છાતીમાં પ્યારથી દબાઈ તે શું સમજાવવું જોઈશે? તે વાહલા જવાંન માટેની તે દિલજીત રૂપસુંદરીની સુમાર વિનાની શીઠાગીરી અને પાક પ્યારના જોરાવર અને અસરકારક રોહએ તેણીનું જીવાંન નાજુક જીગર બારે ખુશહાલીના મોટા જોશ સમેત તેણીનાં ગદામાંજ લાવી ખુગાડ્યું એમ કહેવામાં શું એકકે સંહરાગત કહેવાશે?

તેણીની તે જવાંન પ્રત્યેની અધાગ શીઠાગીરીની કસોટી વિચિત્ર કીસમે કરી તેણીનું ધમનેહાન લેવા સાથ લગોલગ તે પ્યારા હાથની માંગણી કરવાની ઓમની અણુધારી આદરની, એક પણ અગાઉ દુઃખ અને નાશી-પાશીની નીરાશીથી ચીરાઈ જતાં જીગરવાલી તે મનમોહન માહયુગ ખીજીજ પળે તો પોતાને સ્વર્ગ સુખી અનેથી માનવા ને ધારવા પડી.

“ઓ, ઓમ—ઓમા!” તે પ્યારા જવાંનની ગોઠમાં વધુ અને વધુ હેતથી દબાતાં, અને હરખના આંસુઓની ધારાથી ભીંજાઈ ગયલા પોતાના ગોરા ગુલાબી ગાલો કે જેમાં તેણીના હસવાં અને મલકાતાં સાથ સુમવા લાયક ખાડાઓ ખુદરતી પડી, તેણીની સુંદરતાને જોર ખી મનઆકર્ષક અને મોહ પમાડનારી જલેહ દેતા હતા તે, તે વાહલા જવાંનની નજદીક કીસ માટે ખરા દિવસનાં હેતથી ધરતાં તેણી પ્યારથી બોલી, “તે” અને આજે સ્વર્ગ સુખીજ બનાવીજ! જાણે-જાણે હું માની શકતીજ નથી, ઓમ ડીયર, કે એ માહભારત સુખ માહરાં નશીયમાં એક ધડીના ટુંકા અને ટચ સમય માટે પણ કદી સરખાયું હોય!”

“ડાર્લિંગ, તુંને એમ નહીં માનવા યા ધારવાનો સખખજ શું છે?” ઓમે તે મધુર સુખડાને સુખીઓથી ભરી નાખતાં કહ્યું.

“સખખ? સખખ તો તાહરાં ખાનદાનનો છે! ઓમ, તું કોણ અને હું કોણ? તું એક લક્ષ્મીપતી સરનાઇટ મામાનો બાણેજ અને વારસ, ને હું-હું મુરલેસીમાં—”

“મુગી રહે, ફેની! જે મને તે ના બોલ.” બામ તેણીને બોલતી અટકાવી બોલ્યો, “વાહરી, તું મને જે છે તેજ પ્યારી છે. મને ખીચું વધુ કંઈજ નોંધતું નથી. ડીયર, હું તુંને ચાહું છું-કેટલી હદ સુધીના જોરાવર ને પુત્રાંદ પ્યારથી ચાહું છું તેનું વર્ણન, કાર્ડિંગ, હું તુંને શબ્દોથી આપી શકતો નથી. મગર મને કહેવા દે કે તું પ્યારી પુત્રીને ખાતર તમામ દુન્યાનો બેગો ખખ્ખનો ખણુ હું ઠોકરે મારવા તૈયાર છું.” તે પાક પ્યારની જોરાવર પુરવારીઓ પુરી પાડનારા અસરકારક ને જુસ્સાદાર સંબુનોનો મુગો સ્વિકાર ફેનીએ તે વાહવા જવાન માટે મોહનનાં મધુર મીઠાસથી છઠ્ઠાછઠ ઊભરાતાં પોતાનાં જીવનની પુરવારીઓના પ્રતીકતરમાં ધણુંજ હેતથી તેને સુંબન કરતાં કર્યો.

“ઓ હું કેટલી સુખી થઈ?” તે બોલી, “બામ ડીયર, તાહરાં મામી-”

“ફેની,” તુરતજ બામ તેણીને બોલતી અટકાવી જરા કડવા સાદે બોલ્યો, “એ માહરી મામીનું નામ તો તું વચમાં લાવતીજ ના. તાહરે નજરનું નોંધએ કે હું હવે આ લોડજ અને તેની મીઠકતનો એકલો અખત્યાર ધરાવું છું, અને મને કોઈ સાથે લેવાદેવા યા સ્નાનસુતક નથી. હું માહર કામ કેમ લેવું તે બરાબર સમજું છું, અને માહરાં કામની વચ્ચે કામને માથું મારતાં હું જોનાર કે સાંખનાર નથી. માહરી મામી આપણા કારજની વીરથ તો જરૂરજ પડશે. કેમકે એવણી હવાઈ ઉમીદ તો મને કુંમી સાથ વરેલો જોવાની છે. કુંમી સાથે!” બામ તુચ્છકાર અને અનકાથી હસી આગળ જરી રાખતાં બોલ્યો, “માહરી જાંદગીને જીવતું દોજખ ખનાવવા માટે! આપમાયને પરણી ગરીબ બિચારા માહરા બેહસ્તી મામાજી જેમ દુઃખી ને કાયર થયા તેમ એ માય જેરીજ આપાદ બેરીને વરીને!”

ફેની આ વખતે ધારતીની એક ભવંકર કીકયારી પાડી ઉઠી. બામ ૧૨૬ તે રમતી ઉઘડતી ઉઘાડી બારીમાંથી એક સળગતું કપડાંનું પોટું જોરમાં બાંદર હડસેલક આવી આપાદ બામના બીજાનાની કુરતણી ઉપર ૧૩૫ અને તુરતજ તે કુરતણી સળગી ઉઠી. એ જોતાં ફેનીએ હેબટથી ધીસાચીસ કરી મુકી.

“ઓ મયરે, આગ!” તેણી બોલી અને બામે નજર ફેરવી જોયું તો ૧૪૦ બોલ્યો આપો સળગી ઉઠ્યો હતો, અને પેચોલનો મળપુત વાસે ૧૪૧માંથી નિકલતો હતો.

“એ પેત્રાલ કાંઠાંથી વાસ આવેજ?” તેણે અજ્ઞાન થઇ પુછ્યું.

“એ પેલા અંદર હડસેલઇ આવેલાં પોતાનું છે. તે પેત્રાલથી પચ-
પચાવેલું હશે. એ અંદર કાઠએ નાંખ્યુંજ, જાણી જોઇને! માયરે હવે શું
કરીએ બામ? તાદરાથી ઉઠાશે કે જલદી ચલાશે બી નહીં? ઓ, હવે શું
કર?” તેણી સરયામ ગમરાઇ ગઇ અને ચીસાચીસ મદદ માટે કરી મુકી.

“ફેની ગમરા ના, ધીરી થા. માલરી ચીંતા ના કર. બાહાર દોડ ને
માણસોને બોલાવ, તે લોકને કહે કે પાણીની બાલકીઓ જલદી લેતા આવે.
એ હમકલું હમણાં બુજવઇ જશે?” બામે ફેનીને ધીરજ આપી કહ્યું.
પણ ફેની તો સસરી નહીં. ધુમાડા ને બલ્લતાંથી ઘેરાઇ ગયલા તે રમમાં
પોતાનાં પ્રાણપ્રિય બામને એકલો ધારતીમાં છોડી જવા તેણીએ ધસીને ના પાડી.

“હું કહું તેમ કર! માણસો બધાં પછવાડે હોશે તે દોઢ તાલરી બુમ
સમજવાનું નથી. તું માલરી ચીંતા ના કર. બળતું આવ તરફ તરત
બેંચઇ આવશે નહીં, ફેની, જા દોડી જા, માણસોને તેડ!”

“ઓ હું કેમ તને એકલો છોડી જઈ, બામ!” ફેની ગમરાતથી
ગાફેલ જપી બની ગયલી બામને વલગી પડી બોલી, “ઓ આવ તને
આહીથી હું ઉઠાવી લઇ જઈ!”

“અરે તું શું મને ઉંચકતીંતી!” બામ તેણીની તેને માટેની હદ
વગરની કાલજ અને શીદાગીરી માટે મનમાં મગશ્ય થતાં ને મલકતાં
હસીને બોલ્યો, “હું કહું છું તેમ કર. દોડ, માણસોને બોલાવ!”

અતે ફેની બીજે કંઇ ઉપાયજ ન જોઇ તાબે થઇ ગઇ. તે માણસોને
તેડવા દોડી. સુભાગ્યે તેણીની બુમો હાલમાં સાફસુફ કરતાં બે ત્રણ માણુ-
સોએ સગજ હતી. તેઓ તાબડતોબ ઉપર દોડી આવતાં તેણીને સામાજ મળ્યાં.

તેણીએ ઝટ શું બન્યું હતું તે તેઓને કહ્યું, અને બામને એક
આર્મચર ઉપર મુકી રમની બહાર પહેલાં લાવવાનો તેણે તાકીદનો હુકમ
કર્ષો. તે હુકમની બુજવણી કરવા તેઓ તુરત ધરયા, પણ બામે ધકેલો નારી
તેઓને પોતાની નજદીકથી હડસેલી કાઢયા.

“મુરખાઓ, પહેલાં એકદમ આ સજગતાંપર પાણી નાંખી તેને બુજવી
નાખો. મને બહાર લઇ જવાની શાંતી એટલી બધી નાહકની અદ્દાતદડી

કરો છ ? આપ બોલ બોલતાંમાં રૂમની કારપેટ સળગી જશે. તે સળગી ઉઠતી અટકાવો !”

તે નોકરોએ તેમ કયું હાડેહાડે અને આત્મી બાલદીએ પાણીનો મજાનુત મારો ચાર પાંચ મિનીટ ચઢાવી તેઓએ હુલકું બગાડી નાંખ્યું.

આઠમાય બી એ અરસામાં ત્યાં ઘસડાતાં ફસડાતાં ધારતીથી ઉડતાં જીગરે ગજરાયલાં આકળાયલાં આવી લાગ્યાં. તેવણનાં પેટમાં કસેજ ન હતી. તે નવા ઘડાકાએ તેવણ પાછાં પાણી પાણી ચઢ ગયાં હતાં, અને હેબતથી હાથડી નહીં ધમધમ દેતાં કે પુરસીપર ફસડાઈ પડ્યાં હતાં, એ તો આપણે આગલ વાંચી આવ્યા.

“ઓ માય, એમ શું તમે હમણે પુંજે થઈ જાવ છ ? ઉપર આવો તો ખરાં, શું થયું તે તો જોઈએ ?” કુમ્મી તેવણનો હાથ ખેંચી બોલી અને આઠમાય જીવ ઉપર જોરાવરી કરી, ઘાંતો મજાનુત કચકચાવી જોમ તેમ ઉપર ગયાં. બડકું તે વાર બુગાવી નાખવામાં આવ્યું હતું.

“અહીં આવો, તમે બેચાર જણ બાગમાં દોડી પોહોચો, અને બરાબર તપાસ કરો કે ત્યાં કોઈ છે કે ? એ પેત્રોલથી પચપચતું સળગાવેલું પોટું અંદર કોણે ફેંક્યું ને હું જાણુવા માંગુ છ, જાવ !”

થોડાં માણસો તાબડતોળ તે હુકમની બજાવણી કરવા દોડી ગયાં.

“એ વળી શું નવી આફત, બોમ !” બોમની નજીક આવી બેસતાં આઠમાય દયાથી બોલ્યાં, “એ તાહરાં કોઈ દુશમન પરજ કેમ એવા ગજબનાક વીંટળનાં વીંટે છે ?”

“હું તેજ જાણુવા માંગુ છ કે એ માહરાજ રૂમમાં ને તે બી વળી માહરાજ બીજાણાપર બરાબર બાખસુસ ફેંકવાની કોણે એમ સરકશી કરી છ ? હું જો એ ઢોલિયા પર તે ધડીએ હોતે તો જરૂર બળીને ભરમ થઈ ગયો હોતે !”

“કેવું બયંકર !” કુમ્મી બોલી, “એ કોણે કીધું હોશે ? ને એમ કરવામાં તે કરનારની શું મતલબ હશે ?”

“તે તો હવે આપણને જ એ ફેંકનાર ધણીને શોધી કાઢી જાણુવાનું છે.” બોમ બોલ્યો, “પણ એટલું તો દીરતુજ છે કે એની નેમ માહરી તરફ છે. પણ કાંય ને શા સાથે તે હું સમજી શકું અટકળી શકું નથી.”

“મને તો લાગેજી બહમનજી કે આંવ કર્પાણી કામ પેલાજ ધણીનું છે કે જે ધણીએ પેલી ડાળી તમારા સરપર તોડી પાડવાની હીચકારી કાશેજ તે દહાડે કરી હતી,” ફેની બોલી.

“હું પણ એમજ ધારૂંજી,” કુંભી બોલી, અને તે સમજતાં આધમાયનો એહેરા એક ધાએલી ચાદર કરતાં વધુ સિઆલ તો તે પગે નજ થયો.

“માહરી તો આજે બી તે દહાડાની કાંનીજ તમને મજાનુત બઝામણ ને આગ્રહ છે કે એ બાબત પોલીસને ખબર કરો; કારણ એવો ત્રીજો ખનાવ ફરીથી નહીં બનશે તેની જામીનગીરીજ શું છે?” ફેનીએ સૂચના કરી.

“હું પોલીસનું લફરું કરવા માંગતો નથી. પણ એ બાબતની મુજ મક્કસદના હેઠાણમાં તો હું તલાસ ચાંપતી કરાવવા માંગુજી. એ હીચકારા હુમલાઓ માહરો જીવ સેવાની તક્તથીજ થયાજ એમ મને બી મજાનુતી સાથ લાગેજી. તેથી, એ બાબત વધુ બોળ કરવા હું ઇન્ટેન્ડર છું. હું એક માહરા મિત્ર પ્રાઇવેટ ડીટેક્ટીવને એ સંબંધી તલાસ કરવા તોડાઉંજી. કેમ મામીજી એ દીક કેની?”

પણ મામીજી જવાબજ શાંતા દેય? ત્યાં ચાલી રહેલી વાતના ધડક મુજરાથી એવા તો જોરાવર ગબરાટ અને દહેરતની જાલગ અસર તેવણની શીકર ચીંતાથી ઉરકેરાઈ રહેલી નજ તબિયત ઉપર થઈ હતી કે તેની મજાનુત અસરમાં તેવણ તો બેફાંમ બની ગયાં હતાં.

પ્રકરણ નવમું.

એક પખવાડીઉં પસાર થઈ ગયું. સપાટામાં પંદર દહાડા નિકળી ગયા, પણ તે આધમાયમાં કંઈ બી નવું નોંધવા જોગ બન્યું નહીં.

પ્રાઇવેટ ડીટેક્ટીવ આબો અને ગયો બી. પણ તે કંઈ પણ કરી શક્યો નહીં. તેણે અચાગ થમ તે બેદ ખુદ્દો કરવા માટે, તેને ઇનસાફ આપવા ખાતર અમારે કહેવું તો જોઈએજ, ઉઠાવ્યો; પણ તે કશુંજ નવું અજા-

વાળું ને બનાવની બાતેનની મક્કસદપર નાંખી શક્યો નહીં. તેણે ખીસ્માર મહેનત અને બાગનાં ખુણેખુણાની તલાસ મળ્યુત હાથે ધણી જોડમત ઉઠાવી કર્યા પછી તે ફક્ત એટલુંજ માત્ર શોધી કાઢવા ફતેહમંદ થયો કે બામના રૂમમાંની પેલી બારી કે જેમાંથી સળગતું પેત્રોલથી તરબોળ કરેલું મોટું પોટકું અંદર ફેંકવામાં આવ્યું હતું તે, બારીની બરાબર સામેજ બાગમાં આવેલાં એક મોટાં ઝાડનાં થડ ઉપરથી, નાંખવામાં આવ્યું હતું. એમ અનુમાન બાંધવાનું કારણ એ હતું કે તે ઝાડનાં થડ ઉપરથી કપડાંના ટુકડાઓ, એક અરધી અધુરી પેત્રોલની બાટલી, અને એક જુની પુરાણી ફેલ્ટ ફેટ—જે તેનો માલેક ઉતાવલી નાહસબાગની દોડધામની ધમ લમાં પોતા સાથે લઇ જતાં ચુકી ગયો હતો—એટલુંજ મળ્યું.

પણ તે ફેલ્ટ હેટે એક નવુંજ અજવાળું તે બનાવ ઉપર નાંખ્યું. તે એ કે ફેનીએ પહેલા અકસ્માતની બાદગાર સાહાંજે બાગમાંના દરવાજા આગમ્મ દમકયા કરતાં જોયલા પેલા પોશાગીર જેવા પારસીનીજ તે હેટ હતી. તે જેતાં સાથજ તામડોતોય ફેનીએ પીછાણી અને તેપરથી, ત્યારે, એટલું તો બેતકરાર સિદ્ધ થતું હતું કે તે પારસીનોજ આ કાળીજી કાર્યમાં હાથ હતો. તે તેનાંજ માથાપરની હેટ હતી એમ ફેની ખાતરીથી અને મળ્યુતાઇથી બાર મેલીને જણાવતી હતી, તે એટલું તો સાફ સુચવતું હતું કે તે આગનો જવાબદાર તેજ ચંડાળ પારસી હતો. અને સાથ સાથ વધુ માનવાના તે પરથી પગબર કારણો દીસતાંજ હતાં કે પેલી ડાળીના તોડી પાડવાના ખુરા કર્તુકનો તકરીરવાર બી તેજ હોવો જોઇએ. પણ હજી એ છેલ્લી બાબતની ચોક્કસ માન્યતા માટે માત્ર એક સિવાય બધાંનાં મનમાં થોડો ધણો વસવસો ને દગદગો હતો. તે એક તે લેડી આઇમાય આઇબારા હતી. તે તો ખાતરીથી જાણતી અને માનતી હતી કે તે બેડ કાળાં કર્મો તેના મુજબ ભાઇ બેરામ બામબોટનેજ આબારી હતાં, અને તેણીની તે ખાતરીને પેલી ડીટેક્ટીવે ઝાડપરથી શોધેલી ફેલ્ટ હેટે મળ્યુત ટેકા આપ્યો હતો.

તે તેણીએ જેતાં સાથજ પીછાણી; અને જે વારે તે બધાંઓ જે રૂમમાં બેસી વાત કરતાં હતાં ત્યાં તેઓ વચ્ચે તે લઇ બોમને શોધનો ને બોલાવતો તે પ્રાઇવેટ ડીટેક્ટીવ આવ્યો ત્યારે તેની પર નજર પડતાં સમેત ધાસ્તીબે મારે ફરી એકવાર બેશામ પોતાને બની જતી જેમ તેમ અને મહા મુશ્કેલીએજ લેડી આઇબારા અટકાવી શકી હતી.

હડી હડી એમ બેશુધ બની જવાનું કેમ પરવડે? એકવાર તેમ થવે તો બધાંએ એમજ માની લીધું હતું કે બાંમના જીવ ઉપર આવી પડેલી ન ધારી ધાડની ધાસકથી તેવણ બીયારાં ડર ખાઇ જઈ બેશુધ બની ગયાં હતાં, પણ એમ વારેહડીએ અને તે બી વળી પેલા કોઇ બાંમના છુપા મુદ્દમની જરા જોટલી વાત નિકળતાં જો તેવણ શીકકાં ફૂચ મારી શુદ્ધ પુદ્ધ વગરનાં અવાર નવાર થાય તો પછી બીજાઓના મનમાં તે માટે શંકા કે વહેમ ઉત્પન્ન થાય તેમાં શી નવાઇ? એ ચીંતાના બેવડા બનેલા ધાકથી તો તેવણ છરીની ધારપર આટલા દાહડા રહ્યાં હતાં, તેમાં પેલો પ્રાઇવેટ ડીટેક્ટીવ જ્યારે આવ્યો ત્યારે તો તેવણનાં લપ્ખાંજ હર વેળા લેવાનાં હતાં. પણ જ્યારે આઠ દશ દિવસ પછી તે કંઈ વધુ કરી શકવા અશક્ત હતો. એમ જાહેર કરી તે લૉડજમાંથી હમ્બેશનો તે કામથી દાઢ ઉઠાવી ગયો ત્યારે હડી આખાંઆરાએ છુટકારોનો દમ સાંતીથી ખેંચ્યો!

પણ એમ થનાં ક્યાં બધી તેણીની બસાઓ દુર થઈ હતી. ડીટેક્ટીવ વધુ કંઈ પણ ન કરી શકવાની ઉમેદ દરશાવી, લૉડજ છેલ્લો છોડી ગયા સાથે ક્યાં આખમાય પરની આફતોની હસ્તી નીસ્તીમાં ગરક ગઇ હતી. તે ડીટેક્ટીવ આવ્યો તેવોજ તેવણના મોટાં નશીએ કંઈ બી ધરખમ બગાડ્યા વગર નીરાશ થઇ તેવણની મોટી ખુશહાલીજ વચ્ચે પાછો ફર્યો હતો એ વાત ખરી, મગર તેથી કંઈ બેરામ સાથે તેણે કરેલાં શયતાન્યત સાંટાને નિકાલ ક્યાં સદાનો આવી ગયો હતો? તેણીએ પસાર કરેલું બાંમની કબજનું વૉરંટ તો તેના દુબ્ધ બાઇ પાસે હજી કાયમ હતું. તે તે રફ કરવા શક્તિવાન બની ન હતી; એટલે રાત દિવસની એ બીજી મોટી ધસક તો ચાલુજ હતી કે રખે બેરામ એક બીજે વધુ ફટકો તુરતમાંજ મારે, કે જેમ બનવું ધણું અસંભવીત તો આમલા ઉપરાસાપરી બની ચુકેલા બે બનાવો ઉપરથી જોતાં બીલકુલ નહીં હતું.

પાણીના રેલાની માફક પંદર દિવસો ગયડી ગયા હતા; અને તે પછીના એક શુકરવારની સહવારે સાડા અઘ્યાંરના સમયે લૉહતી લૉડજમાંના સધળાંએ તે મોટા મહાલના બહારના ગંજવર વરંડા ઉપર વાત કરતાં બેઠાં હતાં. બાંમ પણ હવે આલહાલ કરવા શક્તિમાન બનેલો હોવાથી આવીને ત્યાં એક ઈંગ્લીશ ઉપર 'ટાઇમ્સ' વાંચતો બેઠયો હતો. કુખી એક નાવેલ વાંચતી તેની આજુમાંજ બેઠી હતી. લેડી આખાંઆરા ગંજીર વિચારોમાં એક

અગ્રેજી ફેશન પેપરના પાનાંઓ બેઢરકાર ને બેધ્યાન કાસમે ઉપસાવતાં તેઓની નજદીકમાંજ બેઠાં હતાં અને એ ત્રણથી જરાક છેટે ફેની કંઈ મુંઘતી બેઠી હતી.

“જામ?” આઘમાયે પેલું ફેશન પેપર એક બાજુની ટેબલ ઉપર ફેંકતાં જામને હાંકે મારી.

“કેમ મામીજી?”

“દીકરા, હું તાહરી સાથે એક ઘણી અગતની વાત કરવા માંગું છું. એ વાત કહેવા માટે આજે દહાડાઓ થયાં હું ઇન્તેજાર છું. તું સમજશે?”

“મોટી ખુશી સાથે! કાંય નહીં?” જામે ટાઇમ્સ બાજુ મુકતાં જણાવ્યું. આઘમાય તે સમજી કુંભી તરફ દુર્ધા. “દીકરી કુંભી, ફેની તમે બેક તેટલાં જરા બાહાર બાગમાં ફરશે. યા અંદર જશે, એક પાંચ દશ મિનીટ!”

તેઓ બંને-કુંભી અને ફેની-તુરત ઉઠવાં અને તે અર્જને માન આપી બાહાર બાગમાં લટાર મારવા નિકલી પડ્યાં.

તેઓના દુર થવા પછી આઘમાય પોતાની ખુશી જામની સામે નજદીકથી ખેંચતાં બોલ્યાં, “જામ, હવે તાહરો શું ધરાદો છે? તું દાહાડે વાહરેનો તો કે દાહાડેનો થઈ ચુકોજ, અને ખુદાએ બક્ષેલું બી તાહરી કને પુરતું છે, એટલે હવે તું સંસારમાં જન્મ અને એમ જલદી પડે એ જ્નેવા હું ઘણી ઇન્તેજાર ને ખુશી છું. અલગતાં તરતમાંજ તાહરાથી લગ્ન તો મરનારના શોકની યોગ્ય મુદત વિતયા અગાઉ થાયજ નહીં; પણ તે માટેની તૈયારીઓ હું કરી રાખવા માંગું છું. બેટા જામ, તાહરી કંઈ એવી બલાધમાં જામ લેવા હું બેહદ તત્પરછું અને તેથી, હું ઇચ્છું છું કે હવે તું કેાઈ સારે ઠેકાણે ગાઠવાવાનો વિચાર કરે. વળી સાહેબ ઠેકાણું બીજું શા સાહેબ ને કાંય શોધવા જાય? જ્યારે જને તાહરે ધરને આંગણેજ આવી ખુશસુરત પુતલી એક પડેલી છે, તે છોડી બીજી કાઠની શોધમાં તને જવાની અગત કાંઈજ નથી. એ તાહરે માટે દરેક ગીતે લાયક મોહોરદાર છે.”

“મામીજી, તાહરો બી એજ વિચાર હતો અને છે. તમારી તાહરા પ્રત્યેની આવી ખેરબાહીભરી હાંડી દિલશોમી માટે હું તમારો આભારી છું. તમે મને આજે કહ્યું તે અગાઉનો એ મને વિચાર આવ્યો છે, અને મેં તે

પર પુખ્ત ખ્યાલ હોડાવી તેનો નિર્ણય પણ કરી નાંખ્યો છે. તમે સમજીને ખુશી થશો કે તમારા વિચારને આપાદ બંધમેસ્તુ ને મળતુંજ મેં અત્યાર આગમય કર્યું છે. આપણા ઘેરનીજ એક મધુરી મોહીનીને આજે પંદર દિવસ થયા વરવાનું વયન હું આપી ચુક્યો છું. મામીજી, તે આપણી ફેની છે," બામે કહ્યું. જાણે મામીજી કાણુને વારને તે વાત કરતાં હતાં તેથી સહતરજ અજાન હોય એવીજ બોલી બટાક અદાઓએ તેણે પોતાના ફેની સાથના નકકી થઇ ચુકેલાં કારજની વાત સફાઇ અને સીધતથી જાહેર કરી.

એક તાટવેસા બામે છાતીની આરપાર કાઢએ ઓચિતિ ઘેંચી ધાલ્યો હોય તેમ લેડી આઘમાય આઘખારા તે ખચર સમજી ચમકી ઉઠ્યાં.

"શું?" તેવણે અજાનથી અને અકલામણથી ડોળા ફાડીને પુછ્યું, "તું શું બોલ્યો?"

"હું આપણી ફેની કામા સાથ પરણવાના કોલથી બંધાઇ ચુકોછ!"

"તું કંઇ ગડિા તો નથી થઇ ગયો, બામે? હું કાણુને વરે કહેવા ઇચ્છતા'તી ને તું એ શું બકી રહ્યોછ? તું ફેનીને વયન આપી ચુકોછ?—ફેનીને? બામે, ફેનીને?—આણ રખડતી બીખારડીને?" આઘમાય અંતરના સુમાર વગરના ખીજવાટથી ચીચવાયાં, "હું કાણુને વરે કહેવા માંગુંછ તે તું જાણેછ કે?"

"હાજી! પણ માહરી પસંદગી ફેની પર ઉતરી ચુકોછ!" બામે કહ્યું.

"છાકરા, તાહર' મગજ ઠેકણે લાગતું નથી. એ તું કરવા શું બેઠોછ? શું તને વિચાર કે વકુદ નથી કે તું કાણુને પરણવા તૈયાર થયોછ?" આઘમાય બખાલ્યાં.

"મને ઇચ્છેઇંચ લાયક મોહોરદાર નિવડે એવી એક સદગુણી નારને!" બામે ધીરે રડી બોલ્યો.

"જરા ખી નહીં. તે કાણુ-તું કાણુ? તે કાંહાં-તું કાંહાં? ને એ શું બેવકુદાઇ? અર્ધી વગરની તે બીખારડી ને એજલગામણી દુકતી સાથ તાહરા જેવા એક ધનાઢય શેઠયો વરે, ઓ, એ શું કહેવાય?"

"મામીજી, હું તમને આરજ કરુંછ કે ફેની માટે કંઇ ખી પ્રકારનો એક પણ આડો સજ્જન આવરવાથી મહેરબાની કરી તમે

પરહેજ રહેજે. તે ગરીબની છોકરી છે તેથી કંઈ તેને ચુનેહગારી કીધી નથી, તેથી કંઈ તે જે અપશબ્દો તમે તેના માટે કાઢી રહ્યાં છો તેને જરા જેટલા વાર્તા પશુ લાયક નથી.”

“ઝામ, મને લાગે છે કે તાહરે મસ્તક ડેકણે નથી, નહીં તો તું એમ બોલે યા એવું કરેજ નહીં. ફેની સાથે વરવાથી તાહરા મોઢા મોબ્બા, આજ્ઞા દરજ્જા અને માન પામેલી ધજગતની કેવી બરબાદી થશે તેના કંઈ તને હાલમાં ખ્યાલ થતો હોય એમ લાગતું નથી. તુંને તાહરા મોબ્બા અને ખાનદાનની યુલ્લાસનો ખ્યાલ દાનેશમંદીથી કરી એ વાતથી એકદમ બાઝ થઈ મોડું થઈ જવા પામે તે પહેલાં આવી જવું જોઈએ, એવી માહરી તુંને ખરાં અંતરણની સલાહ છે. ઝામ, માનજો.” ધણીજ અસરકારક કીસમે બોલવાનું જરી રાખનાં લેડી આછમાય આછમારા બોલ્યાં, “ખાત્રીથી માનજો કે ફેની જેવી યુન્માદ અને ખાનદાનની હલીકી ને” —

“ચુપ રહો !” ઝામે મિઝાજ બોલ ગગડાટ કર્યો. પોતાની મોહબતની મુરતીને એમ હલકા વિશેષણો છડે એક તેની હાજરીમાં દેવાતાં તે કેમ સાંખી જઈ શકે ? તેણે ધણીજ ગુસ્સો કરી વધાર્યું. “એક બોલ બી એ બાબત વધારે બોલતાં નાં. મેં જે કીધું અને કહ્યું તે વાળબી છે અને અગર એકબારગી ગેરવાળબી બી હોય તો તે માટે હું બિખમદાર ને જવાબદાર છું. મને શીખામણુ કોઈની જોઈતી નથી; તેમજ કોઈને મને શીખામણુ સુણાવવાનો હક નથી. હું સમજું છું બધું બરાબર રીતે કે ખરું શું છે, અને તેથી મામીજી, એ વિષે વધું કંઈ નહીં બોલવાની હું તમને અર્જ કરું છું ?”

“મને શું ? ફાડ માથું ને કાઢ રાતું ! મને તો જે સારું ને સીધું લાયકું તે તુંને કહ્યું, પછી તો તે તને અકારું યા માડું લાગતું હોય તો તેમાં કંઈ માહરો તકસીર નથી. માહરી ઇચ્છા ને અરમાન તો તાહરે ખાતર કંઈ જીદુજી હતું, પણ તને એ બાબતમાં આમ ફટાકેં થઈ બેઠેલો જોઈ હું દીલગીર છું. હા ઝામ, બેહદ દીલગીર છું. માત્ર એટલાં માટેજ નહીં કે તું માહરું તે માનીતું અરમાન પુરું પાડવા સામર્થ્યવાન થતો નથી, મગર એટલાંનેજ ખાતર કે ફેની સાથે શાદી કરી તું તાહરી પોતાની બરબાદી નાહકની કરવાની કોશિષ કરેજ; એક એવી મજબનાક બોહારીના હંડા ગારમાં તું પડવા માંજે છે કે જેમાંથી તાહરો છુટકોજ થનાર નથી. ઝામ, હું માહરા

આપના બોલથી તને ખાનરી આપું છ કે ફેનીને તાહરી મોહરદાર કરી એક એવી આદતકારક બધા તાહરે માંગે—”

“બસ ખામોશ ! આધમાય, તમે જુલ્લી જતાં જણાવજ કે આંધ શોડજમાં તમે માત્ર પરાણાં જેવાં છેવ, અને નહીં કે અસલ જેમ હતો તેમ તેનાં શેઠાણી ! હું તમારી સાથે આડો થવા માંગતો નથી, પણ જે તમે એ ખાખતમાં જણાવે બની હક પકડી રાખી એમ મોંઘ ભાવતું માહરી વાહલી ફેનીને માટે કંઈ બી વધુ બોલશો, નો-નો—” બામ વધુ બોલતાં અટકી ગયો, “વેલ, જવા દેવ તમારું દિલ દુઃખવવા હું માંગતો નથી.”

તે મોટાં ટાંણાની ભારે ખીમ્મતની જખરી હીલુસ્પનીથી આધમાયનું ઉભઈ આવ્યું. તેવણની છાતી ક્રોધથી ધગધગી ગઈ. તેણીની ચશમે અંગારા માફક ચમકવા પડી. તે કાટીસ ટાંણાએ તેણીને ગુસ્સાથી આહવરીજ બનાવી મેલી !

તે એક બણેજ કડક જવાબ તે કડક ટાંણાના પ્રતીકિત્તરમાં આપવા જીભ ઉપાડવા ગઈ; પણ તેટલાં એક ટેક્ષીના સ્થોપ ચઢી આવી માહાલના દરવાજા આગળ થોભવાથી તે અટકી ગઈ.

“વળી એ કોણ આવે કદજે વખતે આવ્યું,” બામ આવે વખતે કોણ મળવા આવ્યું હશે તે માટે મનમાં અજબ થતો તે આવનારને આવકાર આપવા ઉડ્યો. ટેક્ષીનું બારણું ખુલ્યું, અને અંદરથી ઇંગ્લીશ ડ્રેસમાં સજ થયેલો એક પારસી જવાન બહાર નિકળ્યો.

તેને જોઈ બામ અને આધમાય અજબખીથી અકડી જઈ તમામ દીગમુદજ બની ગયાં !

“માહરા ખુદા !” બામ પોતે જે જોઈ રહ્યો હતો તે એક માનીજ ન શકાય એવું કંઈ હોય તેમ અચરતીથી અડી ગયો. તેણે પોતાની આંખો જોળીને તે નવા આવનાર ગમ પાછું નિહાળ્યું; જાણે તેની ચશમે દગો દેતી હોયની !

“એ જીવતો ! માહરા ખુદાય ?—એ જીવતો ?—” તે વધુ ખ્યાત્ર સમતોલ મગજથી સીધો કરી શક્યોજ નહી. તે ખુરસી પર ધમમ દેતો કે પાછો બેસી પડ્યો !

પ્રકરણ દશમું.

તેઓ અચરતીથી દ્વાધ ગયાં! બામ તો છેકજ સકમચકમ બની ગયો; પણ આહમાય જરા નેટલી બી સમયસુચકતા રાખી બીજીજ પળે તેને આવકાર આપવા આગળ વધ્યાં.

“કોણુ!—કાવસ,” તેવણુ અચરતીથી પુકાર્યા.

“હા મામીજી, તમારો તાબેદાર બાણેજ કાવસ!” તે બોલ્યો, અને બીજીજ પળે લોડનની સીડીઓ ધસારાખેધ ચઢી આવી મોટા હરખના ઉભરા સહીત તેવણુને બેટ્યો.

“તું-તું-જીવતો?” બામે અજ્ઞયબીથી અડી ગયલી પોતાની જખાન ધણીજ કદંગી કીસમે ઉપાડી.

“હા, બેરાદર બામ, હું જીવતો છું,” કાવસ બામને ચાંપીને શકહેન્ડ કરતાં, તેના ચેહેરા તરફ એક છુપી ફતેહથી ડુગરાતી ચશમોએ જોઇ, હસ્તાં અને ટકોર કરતાં બોલ્યો, “હું જીવતો જાગતો છું,” તેણે બેઅદબ કીસમે ખડખડ દાંત કાઢતાં જારી રાખ્યું, “કેમકે હું મરીજ નહીં ગયો હતો.”

“પણુ ત્યારે તાહરા મરણુના સમાચાર અહીં કેમ ફરી વળ્યા?” અજ્ઞયબીનો પ્રથમ ઉભરો સમી જતાં, આહમાયે હવે જખાન ખોલી.

તે પાછું મોટે સાદે હસ્યો.

“મરણુના સમાચાર! હેં-હેં-હેં-હેં! સરખામ જુદું! તમે જોતાં નથી-હું તો જીવતો જાગતો ને હડતો કડતો તમારી સામે ઉભોછ;” તે ટેક્ષીલાલાને બાકું ચુકરી આપતાં બોલ્યો, “મામીજી, હું મરી ગયેલો હોતો તો વરી જીવતોજ કેમ થતે?”

“તે તો ખરું! પણ ત્યારે તું દુસ્મન ગુજર્યો એમ ખબર અહીં કેમ આવી?” આહમાએ પ્રશ્ન મુક્યો.

“એ તો મેંજ મોકલાવી!” કાવસે ખડખડ હસ્તાં કહ્યું.

“તેંજ મોકલાવી? કાંય? એમ કરવાનું કાંઇ કારણુ?” બામે પુછ્યું.

“બામ દીકરા,” એક આર્મચેર ઉપર અરડાઈ પડતાં તે બોલ્યો.

“તેનું કારણુ તો તું પોતેજ છે.”

“શું ? એ તું શું બોલ્યો, કાક ?” બાંમે અચરતીથી બનાં ચઢાવી ઘુસી કરતાં કહ્યું, “મને તાહરા મોહનના સમાચારની સાથ સંબંધ શું છે ? તું બમે તેવો માહરી તરફ હોય મગર હું પોતે નો તને-તું ગમે તેવો રદઆતમ અને વડેલ ફટાંકે છતાં એક માન્યાના અઝીઝ વાહાણથીજ ચાલું છું, તે તો તુંને સારી પેઠે રાશન હશે ?”

“ઓ ધણું-ધણુંજ, બપાવા બામ, ધણુંજ !” કાકે એકા કરતી ઢમે કહ્યું, “ઓ, એ આય બે બેરાં કાણુ ?” બાગમાંથી ફેની કુંભીને આવનાં જોઈ તેણે અચરતીયા પુકાર્યું.

“એ તો આપરી કુંભી છે.” આછમાયે કહ્યું.

“ને બીજી ?”

“એ તો તાહરા મરહુમ મામાજીની પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી ફેની કામા છે.— એ આપણી દુરની એક સગી બી સર શાપુરજી તરફની થાયજ.” આછમાયે કહ્યું; અને તે બંને લોકજની સીડીઓ ચઢી ઉપર આવનાં તેઓને તેની સાથ જોળખાવી.

“કુંભી દીકરી, આય તાહરા કઝીન કાવસ, જેને આપરે આઝીઝ ખાને મુવેજો ધારતાતાં તો !” આછમાયે પેહેજો કુંભી સાથ તેનો હસ્તમીત્રાપ કરાવ્યો; અને ત્યાર કેડે ફેનીને કાક સાથ જોળખાવી.

કાકે તો બસ આંખો ફાડીને ફેનીના મોહક ચેહેરાનેજ બેઅદબ કીસમે બેઅટકાવ દીકરો જતો હતો. તે પરીચેહેર પુનલીને જોનાં સાથ તે બારે હલ સુધીનો એક પળકારામાં મોહ પામી ગયો હતો. તેણે તેણીનો હાથ શેકહેન્ડ કરતી વાર જોઈએ તે કરતાં બી વધુ વખત પોતાના હાથમાં રાખી મેલ્યો; જ્યારે તેની ચશ્મો તો તે સમજો વખત તેણીના સોહામણા મુખમાં ઉપરજ એકકી ટગરે ચીટકાયલી હતી.

ફેનીએ તેને એમ પોતાને ગોખી ગોખીને જોનાં જોઈ કચવાઈને પોતાનો હાથ તેના હાથમાંથી જોર કરી ખેંચી લીધો; અને પછી તુરતજ તે બેઅદબ નીમાહમાંથી બચવા પીક ફેરવી ત્યાંથી ખસી જઈ બાજુમાં જઈ એક ખુરસી ઉપર બેઠી, અને બાડી આંખે તે બેઠ બાહજોને એકક પછી જોવા પડી.

કેવો આસમાન ને જમીન જેવો મોટો ફરક તે અને ભાઇઓમાં હતો.

બામ સીધો ઉઘો, કઠાવર ને ચાહવા જોગ હદ સુધીનો સ્વરૂપવાન જવાંન હતો; જ્યારે તેનો વડો ભાઇ કાવસ ઉઘો, કાવસો, ખેસી મથકાં ડાઘાં અને આંખો વાજો, જીંદગીનો ખરો ઉપયોગ આડે રસ્તે કરી તેનો બરબાદ ને નાશ કરી મેળનારો રદબાતલ જવાંન હતો.

“શું ફાંકડી પોટડી છે?” કાઉ ફેનીતી મોહીનીથી હચરત બની મનથી તેના વખાણુ કરતાં બખડ્યો, “તે એવણુ હમણાં અહીં શું કરેછ?” તેણે પોતાની મામી તરફ ફરી પુછ્યું.

“હાલમાં એ બામની ખાનગી મદદનીશ છે!”

“આહોહો! એમ છે?” તેણે બામ તરફ જોઇ ટકોર કરતાં કહ્યું, “વળી એવન શેઠ પોતાનો પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી બી રાખી ચુક્યાછ કે? મામાનાં પૈસાનો દારવાટલો કરતાં બી—અને તે બી વળી આવી ખુબસુરત પોટડીઓને મદદનીશો બનાવીને ઘણુંજ મગ્ગલનું આવડેછ! બન્ને કાજ કે ખંડેસી દોલતની પોટલી એમ આપી ગીયા કે આવાં ખુબસુરત પંખેરાંઓને પોતાના સપાટામાં રાખવા તે મોટી મદદરૂપ થઈ પડેછ!”

બામનો પી-તો ઉછલી આવ્યો. ખેઅઃખ કાઉ પોતાના ખ્વાસ ઉપર જમ જે ગલીચ ટીકકા તેની પ્રાણુપ્રીય ફેની માટે ખેત્રકક કર્યો જતો હતો તે જોઇ તેનું લોહી ગુસ્સાથી તપી આવ્યું. ફેની પણ તે અમર્યાદાભર્યા ગલીચ ટીકકાઓ સમજી ધણીજ લગજવાઇને જખવાણી પડી મઠ. તે નજસ બોલો સાંભળી તેને ઘણુંજ લાગી આવ્યું; અને તે સુંદરીને ઘણોજ દોષ અને કાર તે રદબાતલ જવાંન માટે છુટ્યો.

“કાઉ, તાહરી જખાંનને રોક! તું જે નીલ્કજ ટીકકા કરી રહ્યોછ તે માટે તાહરે શરમાતું જોઇએ. હું જોઇ ઘણો દીક્કગીર છું કે તું આટલો લાંબો દેશવટો બોગની આવેલો છતાં જેમ અસલ હતો તેવોજ રદબાતલ અને બદકેરદાર છે. તાહરી હાલની વર્તણુક એક ગૃહસ્થને હાજે તેવી બીલકુલ નથી!”

“માહરે માટેના તાહરા આવા ઉમદા વિચાર માટે હું તાહરે આભાર માનુંછ. એ સ્થાને વધારે સારું મત તું મને આપશે એવી આશા તો મને ભાગ્યેજ હતી. તું માહરે માટે કેવી જખરી અભીતી પ્રથમથીજ ધરાવે છે તેનો અનુભવ મને પુરતો છે, એટલે માહરે બોલેલું તને રહેજ શાનું? એ

દુઃખે તો મને બ્રાહ્મીસથી તમામ ખોટી ખબર માહરા મરી જવાની બાહાર માડવાની દરજ પડેલી, કેમકે મેં ત્યાં સમજ્યું કે તું તાહરા લાગવગ મામાજી પર લગાડી, તેવણુને સમજાવી, કુસત્રાવી માહરો હક દુઃખાવવા ઇચ્છતો હતો, અને તેથી નવું વીસ કરાવવા ખુદાજીને સમજાવી રહ્યો હતો. મને એ વાતની ત્યાં ખબર પડી. મેં જોયું કે જો કંઈ સીફત કે કુનેહથી કામ નહિ લેવશ તો એખખોજ સદા સુધીનો રડી રહેવશ. તે મેં અતે આપ પ્લાન રચ્યો. માહરા મરણુની જુડી યુમ અહીં મોકલાવી આપી, કારણ મને ખાતરી હતી કે મામાજીને વીસ બનાવવા બાબત જગરો અણુગમે, ધીકકાર અને વહેમ હતો, તેથી, હું યુજરી ગયો છું એમ જાણતા બામ ત્યાર પછી તો સર્વતો વારસ છેજ એમ વિચારી તેવણુ જરૂર વીસ નહીં ફેરવશે એમ મેં માની ને ધારી લીધું. અને આજે હું જોઉં છું કે મેં ત્યાં જે સમજ્યું તે બધું ખરું જ છે?”

“એ બધું હડહડતુ જુદું છે!” બામ ઉશકેરાઈ બોલ્યો, “તું નાહક શીડતો એ મસે જગાડવા માંગેછ. કાઉં, હું તને માહરા બાપના બોલથી ખાતરી આપું છું કે તાહરી વીરધ એક પણ શબ્દ કે કાર્ય મેં આજ સુધીમાં જાણી જોધને તો શું મગર અનજાણપણામાં પણ કયું નથી. મેં મામાજીને તાહરી સાંમે કદી બડકાવ્યા નથી. તેવણુ તાહરી સાંમે ખદા થયા હતા, અને તેમ બનાવાના અનેક કારણો તેં તેવણુને જાણીયુજીને તાહરી મેશરમ વર્તણૂકથી આખ્યાં હતાં, તેથી, રજા અને દુઃખી થધને તેવણુ તને એવારનીવાર કરવા તઇવાર બન્યા હતા. મેં તેવણુને તેમ કરવા કોઈ પણ દિવસ સમજાવ્યા કે લજ્યાવ્યા નથી. ખુદા માહરો સાહેદ છે કે માહરી જખાનથી એક પણ એવો આડો શબ્દ કદી નીકળ્યો નથી, એટલુંજ નહીં પણ એવો ખુદો ખ્યાલ વડીક એ બાબત માહરા મનમાં મેં હરગીઝ થધને વસાવ્યો નથી!”

“તો તેમાંજ તું મને જોધને બખરાઈ બોલ્યોતો શીકકો મારી ગયો. તાહરા પાખી દીલના કખે તુંને મને જોતાંની સાથજ અકબાની ગુબરાવી મેલી પાણી પાણી કરી નાંખ્યો, તે તો તાહરા મોહત જેવા શીકકો મારી ગયલા એહરા પરથી હું પ્રગટ જોઈ શક્યો!” કાક તીરસ્કારથી તરડાયો.

“ખરું છે કે તને જોધને હું બે ઘડી બેફાંમ જેવો બની ગયો, પણ તેમાં અજાણ્યો જેવું કંઈજ નથી. અમે તુને દરેક જણુ અતે ખહેસ્તનશીન

ચલશે ખરેખરે જાનતાં હતાં, અને તેથી તુને એમ એકાએક જીવતો પાછો ફરેલો જોઇ હું એ ધડી બર અન્યથાથી બખરાઇ ગયો. હાઉ તો તેમાં માહરો કસુર શું છે?”

“એ બધી ગોલ ગોલ વાત તું જવા દે. ખરું શું છે તે હું બરાબર સમજી જી. બહમનજી શેઠ, મને જીવતો જોઇને તમારાં મેલાં દિલમાં તમારાં પાપી કર્તુકની યાદ ને કરી ચિમકો આવીતો. તોડી માહરી તરફની તમારી ફગાવ્યાજ ચાલ માટેની યાદ તમને એકાએક આપી, તે યાદની જોરાવર અસરથી તમારા પાપી હૈયામાં અચાનક બરપા ચલ્યા ગમસટે. તમને ધાર્તીથી શીકા ફર્ય-ફરની પુણી જેવા બનાવી દીધા, ખરું કેની? યામ, તું તાહરે કીધું કર્તુક ઠીંગણાં મારી ટાંકવાની બેવકુફાઇભરી કેશીશ ના કર.”

“ભાઈ,” યામ થડાક દેતો કે શુસ્સાથી ઉઠી જતી છાતી સાથે ખુરશી પરથી ઉઠી ઉભો થયો, અને વર્ષો પછી આવીતા પાછા ફરેલા પોતાના બદલાર ભાઇ તરફ પુર ગંભીરાઇથી જોઇ બોલ્યો, “ખુદા ખાતર, તું તાહરો એ ખોટા ખ્યાલો મુકી દે. તું ધારેજ ને માનેજ તેવું મેં કશું કીધું નથી. તું એમ બોલી નાહક કંકાસ ને મીનાકેસો આપણાં વચ્ચે ઉભો કરેજ. હું તને ખાતરી આપુંજ—માહરો સત ધર્મથી ખાતરી આપુંજ કે તું વહાલા ભાઇને જીવતો પાછો ફરેલો જોઇ હું નીહાયત ખુશી છું. તને તાહરે જે હોય તે મુજારક. તે મેળવવા મેં આજ તુલીકમાં કદી આજીવ કરી નથી, અને હાલ પણ કરતો નથી. કાવસ, વહાલા ભાઇ, મને તાહરી તરફ એક આટલો બી ખોદ કે કચવાટ નથી, એમ ખાતરીથી જાણું. તુને તાહરે સર્વસ્વ આજ પળે સ્વાધીન કરી દેવા હું તૈયાર છું. ખુદા એ તુને સુખથી ભોગવવા લાંબો કાળ દેખાડે એવી માહરી ખરા અંતઃકરણની દુવા છે.” ખરાં દિલથી અને ધણીજ લાગણીથી યામે બોલવું પુરું કર્યું.

“અરે વાહરે, યામ, તાહરે નમુનેદાર જીકાણું!” કાકે પોતાના ભાઇની તે અસરકારક કાકણીને જરાક બી મચક, પોતાની હેવાન્યત આસ્પત ઉપર જઇ બિન દયાએ ન આપતાં એટ્ટા કરતાં બોલ્યો.

“શું? તું શું બોલ્યો?” યામ હવે હલ બાહાર ઉશકેરાઈ ગયો, “શું તાહરી હજી ખાતરી થતી નથી?”

“ખીલકુલ નહીં. તું મને જે સમજાવવા પ્રયત્ન કરેછ તે તદ્દન ઉકું છે. માહરા મામાને કુસલાવી માહરી વિરૂધ કરનાર તું હતો, એમ આપકાર હું જાહેર કરુંછ.”

“કાવસ તે માહનાગી સાહેબના નામથી—આપણી મરનાર માનવંત માહરના કેસમ આધ કહુંછ કે તું જે ધારેછ તે માનેછ તે બધું તદ્દન ગલત છે. તાહરા મનમાં બેસી ગયેલો એક તમામ ખોટો ખ્યાલ છે.”

“એવા તો તું દોઢીયાના દોઢસો સોગંદ ખાશે !”

બસ, હવે તો હદ થઇ ગઇ. પોતાની મરનાર માતાજીના નામના સોગંદથી પણ તે બદમાશને પોતાની હુજૂરત ન છોડતો જોઇ, અને ઉપરથી વળી તે સોગંદની ગંભીરતા અને કીમ્મતને એક કોડી બરાબર બી તેને ન આંકતાં દેખી તે ગુસ્સાથી બાહાવરો બની જઇ, તે મુંજ બાઇને મારવા તેનાં આંગ પર ધસી જવા ગયો.

“ચંડાલ !” તે દાંતમાં પીસી બોલ્યો, અને કાઉ એકો હતો તે ખુરસી તરફ તેનો ગીરદાપેચ કરી નાખવાની મકસદથી ધસ્યો !

પ્રકરણ અગ્યારમું.

એક ત્રીસ સમેત આધમાય હવે વંચ્યે પડ્યાં. તેવણ આટલો બધો વખત સુખજ ગગડી રહ્યાં હતાં. તે બે બાઇઓ વચ્ચે થયેલી સર્વે ટપાટપી તેવણે ઠડે કલેજે એક બોલ પણ વચમાં બોલ્યા વગર શાંતીથી સમજી હતી. જો કે બામ પોતાની દલીલોમાં ફેટલી હદ સુધીનો વાજબી અને સાચો હતો તે આધમાયને પુરાં પ્રમાણમાં રોશન હતું, તે છતાં બી તેવણે વચ્ચે તેની તરફથી બોલવામાં પોતાનું સાર્થક વિચાર્યું નહીં. કાવસના પાછા એકાએક ટુટી નીકળવાથી એક પળમાં તાબડોતોય તે પાવરધી ઓરતે કંઈ તરફની વલણ અખત્યાર કરવામાં તેણીનો જમાદા લાભ સમાયલો હતો તે જોઈ ને નક્કી પણ કરી લીધું અને તેથીજ, તે ખામોશ મરી રહી. પવન જોઈ પીઠ આપવામાં તેણીએ હાપણ વિચાર્યું; અને બામનું કહેવું તદ્દનજ

રાસ્ત ને દરોસ્ત છતાં, તેને ટેકો આપવા એક લક્ષ્ય પણ પોતાના મોઢમાંથી કાઢવાની તેણીએ તકલીફ લીધી નહીં. શું કામ લય? આમની પણ પકડવાનું હવે તેણીને કારણુજ શું હતું? તેમ કરવામાં તેણીને લાભ કે ફાયદોજ શું હતો? કાઢ મરનાર સર શાપુરજીનો ખરો હકદાર વારસ હવે હતો તો પછી અલ્પતાં પોતાના સ્વાર્થી લાભો તરફ દૃષ્ટી કરનાં તો બેશક તેવણે હવે કાઢીનેજ સામ્રેડે ઢળી જવામાં પોતાનો ફાયદો જોયો.

“શું કામ તમે અમસ્થો ફેસાહ ઉઠાવો છ?” આઘમાય હવે ધણુંજ ખાકું થઈ જતું જોઇ વચ્ચે પુરાવાં, “કાઢ, ધીરો પડ, એમ ઉશ્કેરાઇ ના જા આવતાંને વાર શા સાર ફેાપટમાં કંકાસ કરતો ફરેછ?”

તે મતલબી લુચ્ચીએ કાઢને ટાઢો મીઠો રાખ્યા દીકાસો દીધો, જ્યારે તેવા નર સપુતોની ખરી અગત તો બિચારા બામને હતી. બામને ઉશ્કેરાવાનું કારણ મોઢમાવતા દુઃખદાયક ટીકાઓ કરી કાઢીએ આવતાંની સાથ કંઇ બી કારણ વગર વીઝાકું લઇ આપ્યું હતું. એ તો ખુશ્કું ને દીસ્તુંજ હતું, પણ તો બી તે મકરબાજ મદીલાએ બામને એક દરફ પણ સંધારા વાસ્તે ન કહેતાં સાચું તે શીસાદના મુગ કાઢીનેજ મરકો લગાડી ખુશ કરવા પડી, જ્યારે બામ તરફ તો ધુન્કારીને નજર ઉંચકવા જોટલી જરા રતી બી તકલીફ તેણીએ લીધી નહીં.

ફેની લોહીનો ગોટ ગલીનેજ તે, જેમ તેમ, બધું સાંખી ગઇ. કાઢની તે તોહડી, તરકડી અને છીતાં જ્યતરાં શોધવાની બેહવા વર્તણૂકે તેણીનાં જીવાંન જીગરમાં ચુસ્સાની જ્વાલાજ જળતી કીધી. જે હડહડતા જીકાં અને તમામ ખોટાં ગલીય આશ્લેષો તે માહ પુરો ભાઇ પોતાના માખયા ઉપર ખાખસુસ તેને સતાવવા અને પજવવાની નીચ મકસદના પુરા સખખને સર બેધડક મેલ્યો જતો હતો તેનું પોકલપણું તમામ માહેર ને જાહેર છતાં, તેને તેમ કરતો અટકાવવાની યા ઠપકો આપી વારવાની ફાશેશ કરવા બદલ, આઘમાયને તેનીજ તરફદારી કરતાં જોઇ, અને આડકત્રી રીતે તેને (કાઢને) તેના અધર્મી અને અધરીત ખોટા ખ્યાલોને અનુમોદન આપતાં નિહાળી ફેની કામાને બહુજ ચુસ્સો ચડ્યો, પણ તે અમેા ઉપર જણાવી ગયા છીએ તેમ લોહીનો ગોટ ગલી ખામેશજ રહી. તે બેલે તે બી શું? તેને બોલવાનો હક યા સત્તાજ શું હતી? તેને વચમાં પુરાવાનો સખખજ શું હતો?

“હું ફેસાદ મચાવવા માંગતોજ નથી, મામીજી,” કાવસ બોલ્યો, “હું તો જરા માદરા બેરાદર ને હેતના કટકા બામના કાન બોલવા માંગુ છું કે તેવણુની માદરી વિરૂધની તમામ હીલચાલોની ખરી ફેરીઓથી હું તમામ માદેર છું, ખીજું કંઈજ નહી.”

“કાઉ, તને જે કહેવા કરવાનું હોય તે ખીરે સાંસને કર્યો કરજે, હાલ તો તું ખામેશી અપ્તવાર કરી જા. વખત આવવે બધું થઈ રહેશે. હાલ આવતાંની સાથે તું એમ ફત્તો ઉભો કરે તે કંઈ શોભામયું તો નથીજ!” આઘાથે તેને સમજાવ્યો.

“મામીજી, એક કલાક જેટલી ખી હુંક મુલત માટે પણ તેમ કરવાથી પરહેજ હું રહી શકતો નથી, તે માટે ખરેજ ધણો દીલગીર છું. પણ તમે જોઈ શકતાં હોશોજ કે તેમાં માદરો વાંક કે કસુર નથી. વરસોના મોટા દેશવટાના જુલ્મમાતમાં મેં પુરતું શોર્યું છે; અને તે વગર અગત્યે શોસ્વા છતાં બનિયમાં પણ માદરો કચરડો કાઢી નાંખવાનો પાપી તાગડો અત્રે થતો સાંભળી માદરી ત્યાં કેવી ગજબનાક દુઃખભરી સ્થિતિ થઈ હશે તે તમને પુરા પ્રમાણમાં સવિસ્તાર કયા શબ્દોમાં રોશન કરી શકું? મેં ધણુંજ અમ્યું છે. પ્રથમથીજ દુઃખોના પાહાડો માદરીપર તુડી પડ્યા છે. વગર કારણે મરનાર મામાજી એકાએક વીજળી ને ગડગડાટના જેવા ઝડપી-બરખા થયલા ચુસ્તાના મોટા કડકા સાથે માદરી પર ઉતરી પડ્યા, મને ઘર બાહાર રખળતો, રખડતો, પૈએ પૈનો મોહતાજ ટાવળતો કર્યો, એજ માદરે પ્રથમ સડેથી મોટું દુઃખ હતું તે તો હવે સમજ્યા, ત્યાર પછી હું અહીંથી દેણું ખી નહી ને દાણું ખી નહી એવી ઉમદા અને મોતેબર મકસદથી આઝીલ ચાલી ગયો, પણ ત્યાંથી ખી મેં શું અનુભવ્યું? માદરી પર હંમેશગી વેરનીજ દારૂન આફતોનો વરસાદ વરસાવવાનાજ બધા પાપી પ્લાનો ગાહવતો માદરો અંડાલ માજણ્યો બાઢજ મને પકડી પુરવારીઓ સાથે મને ત્યાંથી ખી જણાયો. મેં જોયું કે માદરા કસાઈ બાઢની પલીદી દુસલવણીઓથી માદરે નીકંદન, વગર સહરાગતે નીકળી જતું હતું; તેથી મેં પણ જેવા સાથે તેવાજ થવાનો ઠરાવ કર્યો; અને માદરા મરણના ખોટા સમાચાર અત્રે મોકલાવી, હું આઝીલ ખાતેથી નીકલી શીલડેલશીઆ તરફ જતો રહ્યો. આજે હું જોઉંજ કે મેં ફેકેલા પાસા પોત્યાર પડ્યા છે. માદરી આજી ફાવી છે. મરનારે પોતાનું વીજ ફેરવ્યું નથી, કેમકે વીજ

કરવાનો યા બદલવાનો મરનારને બેહદ અભાવ હતો. હકદારનો હકજી હંમેશાં બરહદ છે, ને મામીજી, તમે જોવજી તેમ બીજાઓની આંધળી અજાણ પછાડો ને પાપી પ્રયત્નો છતાં તે માહરે માટે બરહદજી નીવડયો છે.”

“તાહરં બોલવું બોલેબોલ સત્યથી વેગળું છે,” બામે માણું ઉશકેરાઈ જાણવ્યું, “તું કે કાંઈએ બોલું માહરે માટે બમાવ્યુંજ; હડહડતું જુહું તાહરી આગળ અડાવ્યુંજ. મેં તાહરી વીરધમાં જાય એવું કશું કયું નથી. કાઉ, હું તું આહે તે પવિત્ર ચીજના કસમપર ખાતરી આપુંજ કે મરનાર મામાજીને મેં જરા બી બમાવ્યા યા સમજાવ્યા નથી. તાહરી સામે મેં એક પણ શબ્દ હોઠ બાહાર કદી તેવજી આગળ કાઢ્યો નથી. તું આઝીજમાં કેવી જાંદગી પસાર કરતો હતો તેનો બારીક વીગતવાર રીપોર્ટ ત્યાંથી તેવજી આણુ મેળવતા રહ્યા હતા; અને તાહરા અમાધ અને શયતાનને બી લગવાણે એવા બુરાં અને અધર્મી કુકર્મોની કુશીઅતોની વીગતો બધી અત્રે સ્વિસ્તાર આણુ આવતીજ રહેલી જોઈ, તેવજી છેકજી નાશીપાશ ને દુઃખી થઈ ગયા હતા. તાહરી બેશરમ આલથી તેવજી બિચારાને ધણુંજ લાગ્યું. બોનાં હું કેવું ઇચ્છુંજ કે મરનાર તાહરી નીર્વાજ ને કુછંદી જાંદગીની કાંઠાંણીથી જે મોટા ખેદ ખાધ મનમાં ને મનમાં કેટલી બધી હદ સુધીના દુઃખી બની તે માટે ખરાં દીક્ષનો સંતાપ તેવજી આણુ કરતા હતા તે તું જોતે, જાણતે, તો—તો મને લાગેજ કે તેવજી બિચારાને તે તાહરી બદ આલથી નીપજેલી અસહ્ય વેદનાની જીગરતોડ નાશીપાશી પર પણ દયા લાવી તું જરૂર સુધરવાની કોશિશ કરતે!”

“બોહો! એટલું બધું કે બદમનજી બા!” ભારે ખીજવાટ ઉપજાવે એવી હમે એણા કરતાં કાઉ બોલ્યો. “ખરેખર મને નહીં ખબર કે માહરો બાધ જુહું બોલવાના નમુનેદાર ને મોતેખર હુન્નરમાં એટલો બધો પ્રવીણ થઈ ગયોજ! પણ એ તાહરી બધી જુહી આપણુસી ને જાનનાદરાંજ તથા ફરેબી અને ઢાંગી દિલશોઝીના દેખાવોથી હું કાંઈ અંજાણુર નથી. હું કહી ચુકોજ, અને ફરી એક વાર ભાર સુકીને ને ચોખ્ખે ચોખ્ખું સ્પષ્ટ કહુંજ કે તે માહરી વીરહ મરનાર મામાજીને ઉશકેરવામાં કશું બાકી રાખ્યું નથી. તે માહરો બાધ થઈ એક કસાઈથી બી બહતર ભાગ માહરી વિરહ મળજોજ. એક ગયે ભવના કદા વેરીથી બી હજારગણા બોહો કાતીલ વેરી તું માહરો આય ભવનો નીકળ્યોજ અને—”

“અસ કાઉ, હમણું તો એ નાપમંદ છુકર જવા દે!” આપમાયે કાઉને સમજવવાનો પતન કર્યો, “આવાંને વાર તું એમ દિસાદ જગાડે છે તે કાંઈ કીક નથી. ધીરે રહી કાલ પરમ તાહરે જે ખુસાસાઓ કરવા હોય તે કર્યા કરજે. આમ, હાલ તો અંદર આમ, કપડાં બપડાં નાહીને બદલ, ચાલ,” આપમાયે, કાઉને ત્યાંથી રખે રૂપચું કંઈ વધી પડે એ ધાસ્તીથી, લઈ જવા કર્યો.

પણ બાંમ કે જોનો પીતો તેના ખુરા માખયાએ મુકેલાં મચીય અને તમામ ખોટા આજોથી હદ વગરનો તામસી બની ગયો હતો તે હવે વચમાં પુકારી ઉકર્યો, “શરમ છે તાહરી પર! આટલું સીદી ને સારી રીતે તે માહનામી સાહેબના નામના પાક કસમ પર વડીક ખાતરી આપું છું તે છતાં તું સમજતો નથી. કાઉ, તું હજીથી કાઠી મુકેલો મયલો તેના કરતાં બી દશ ગણો જવાદા બાતલ અને બદકેરદાર બદમાશ બની પાછો ફર્યો છ. તાહરા દિલમાં માણસાઈ ખવાસ ને ખાસ્તત બીલકુલ ગેરહાજર જણાયછ. એટલો બધો તું અગાધ અધર્મી મધ ગયો છ. કાઉ, તું આપણા મરનાર વાહલાં માતાજી તથા તે માહનામી સાહેબના સોગંદથી નથી સમજી શકતો તો તું શાથી સમજી શકવાની આશા રાખેછ?”

“કશાથી નહીં, બેરાદર બાંમ, કશાથી નહીં!” કાઉએ અનકો કરી કહ્યું. “સુરજ સામે જુળ ફેંડી તેને હાંકવાની કોશિશ બરાબર મીડયા તજવીજ છું તાહરાં કીધાં ક્યુંક છુપાવવા માટે ના કર! તાહરું કંઈજ વલવાનું નથી!”

“આપણા કુટુંબી સોલીસ્ટીટર મીન જોન કેનન તને ખાતરી કરી આપશે કે—”

“અરે માર ગોલી એ સત્યાનાસના ગયલા કમખખત કેનનને! એ અંગલે તો આગલ પડી માહરો બધો જોલો પોંગલો વાળી મુકયો છ, એ મુજને તે અખ થડી તેડાવી તેના હાથમાંથી માહરું કામ તમામ છીનવી લઇ, એ બદમાશને હાત મારીને લોડજમાંથી સલાની ખરતી આપું છ. જા, કુંમી ડીયર, એ લુખ્યા કેનનને ટેલીફોન કરી તાજડતોય અહીં આવવા કહે,” તેણે કુંમી તરફ જોઇ કહ્યું. કુંમી તેનો હુકમ બળવવા તુરત દોડી, પછી બાંમ તરફ નજર ફેરવી તે મહા ખુરાએ પોવાનું બોલતું બરી રાખ્યું, “ને બાંમ તું બી, તુને હું ૪૮ કલાકની નોટીસ આપું છ, માહરો લોડજ છેડી જવા માટે, તું સમજ્યો કે?”

“તે તું શું એમ સમજેછ કે તાહરી આતી ખેલા ને બેસરખ ચાલ પછી એક દીવસથી વધુ હું આ ઘરમાં રહેવશ કે? હું પોતેજ લોડન છોડી જવશ.” બોમે હાક કરડી પોતાનો વધ્યો જતો ખુસ્સો એમ તેમ કાણુમાં રાખતાં કહ્યું, “જો ઇનસાન રૂપી હવવાન પોતાની જનેતી માતાના નામથી લેવાયલા સોગંદને એક કોડી બરાબરની કીમતનાં આકે તેવા એક ઇશ્વીસ સાથ હું એક ઘડી બી વસવા રાજી કે તૈયાર નથી !” અને એટલું બેહદ ઉશ્કેરાઇ જઇ બોલી, તે ત્યાંથી તુરત પોતાના રૂમમાં ચાલતો થયો.

પ્રકરણ બારમું.

—:—

તે બહુજ ખોટું અને ખુરં થયું. બ્રાઝીલ ખાતેના એક વચલે વાંધેના પીયામાં કાંઈ સાથ બોલાચાલી થતાં ‘ડયુએલ’ રમવાની જીવલેણ હદ સુધી ઉતરી પડી, પરીણામમાં પોતાના હારીફના હાથે તત્કાળ માર્યો ગયસો કાવસ બનાજી એમ આકાએક પાછો ધ્રુટી નીકળ્યો, એ બેશક બામતા બાંબમાં તો ઘણુંજ ખુરં બન્યું. પણ તેની તેને (બામને) ટચાકડી બાર બી દરકાર ન હતી: તેના તેને આટલો મુગ્ધકા નહીં હતો. તે તો કલકટું કાઢના સલામત પાછા ફરવાથી બરા જીગરથી વીહાયત ખુશી ને સુખીજ થયો. પોતાના માર્યા ગયલા માન્યાને જીવતો જાયતો પાછો બર્યોપુર્યો આવેસો દેખી તેનું હૃદય પ્રથમમાં તો હરખથી છાંછાજળ બની ગયું. જો કે તેના પાછા ફર્યાથી તે એક ધનાઢય શેકયા ઉપરથી એક કોડી વગરનો રખડતો, તેજ મળથી, થઇ જતો હતો. કાઢિની આમદથી તેના મરનાર મામાજીતી તમામ એસક્રામત વીલ મુજબ તો તેની થતી હતી, છતાં બી પોતાને એમ મુશ્કેલીમાં અચાનક ને એકાએક ગમડી પડેલો જેવા છતાં બી તે કાઢિને બોધ હર્ષિત થયો. તે જીગરે ધ્રુણોજ બસો હતો—એટલે બસો કે જેનું ભલાપણું પ્રદર્શિત કરવાનું સર્વના નશીબમાં પ્રાપ્ત થતુંજ નથી.

પણ તેણે પોતે હાલેલી એ બધી બલાઈ ને સાલેસાઈ છતાં પણ બાર ખેદ ખાવાનું કારણ તેનાં મુજ્ય મામાપાએ આવતાને સાથ જાણી બોધને તેની ઉપર તમામ ખોટા ગલીચ આલેયો બેધડક મેલી આપ્યું, તે તેને ઘણુંજ લાગ્યું. પોતે લખખોમાંથી ખાતલ બન્યો હતો તેના તેના દીલમાં

જરરાક ખટકો ન હતો, મગર તેનો ભાઇ કલ્પી ન શકાય એવા ઘોર પાપોનો જવાબદાર તેને ગણતો અને માનતો હતો તે તે ભણા જવાનને મનથી એક નહીંજ સહન થઇ શકાય એવું જગદે જમુન દુઃખ હતું.

ખુદા સાહેબ હતો કે એવું તેણે કશું કયું ન હતું. કદી બી કાઉ સામે કાન બંધેરનારી કશી પણ પ્રકારની ગતીય યુગતી તેણે પોતાના મરનાર સુરખી મામા આગળ એક હરફ જેટલી પણ કરી ન હતી; છતાં પણ તેનો ભાઇ એટલી હદ સુધીની સતાવણીઓ કરી ગમે તેવા ભયંકર પાપોનો તકરીરવાર તેને ઠેરવતો હતો; એ તેને માટે હદથી જ્યાદા થઇ પડ્યું અને જ્યારે તેને પોતાની મામીએ એ બાપનની પુરી ને ખરી બારીકે બારીક બધી માહિતી છતાં અખાડાગમ્મી કરી જઇ ખુદે ખુદી તેના ભાઇની પક્ષ પકડતાં, અને તેના ગતીય યુગતોને જેવા આક્ષેપોને ટેકા આપતાં જોઇ, એ તે ભણા જવાનને માટે અઝાંડ તુડી પડવા જેવુંજ થયું.

તેણે પોતાની મામી તરફ કેવી ભણાઇ દાખરી હતી. રૂ. ૧૦૦ ના માસિક નજીવા મુસારા ઉપરાંત વધું કંઇજ તેના નામ પર ન કરી જવાના મરદુમ સર શાપુરજીના વસ્યનથી તેણીને પોતાનું ટકું ચકાવવું કેવું અને કેટલું બારી પડશે તેનો ખ્યાલ થણી ભણાઇથી કરી તેવણું મરનાર જે મુસારો દર માસે પોતાની દેવાંતીમાં આપતા હતા તે પોતા તરફથી આપવાનું ઉઘાર અને ઉમદા ખમીર તે ભણા જવાને બતાવ્યું હતું. તે બધી તેની ભણી ભલાઇ અને ઉઘાર મેહેરયાનીઓ તે મકારે આરત હાલ તમામ વીસારી દેઇ કેવી રીતે તેની સાથ વર્તતી હતી તે ખ્યાલથી બામનું હૈયું ભરાઇ આવ્યું.

અને વાત કરતાં પોતાના પક્ષે ભાઇની હેવાન્યત તકરારોથી પોતાના મીઝાઝ પરનો કામુ બોઇ એસવાની બીહીકથી તે તેની ધીકકાર ઉપજનવાની હાજરીમાંથી નીકળી જઇ પોતાનાં રૂમમાં આવી ગયો.

ફેની કામા તુરત તેની પુઠે ગઇ.

તે અખળા તે પ્યાર જવાનના મિતરમાં ફેની અસહ્ય ઉથલપાથલો થતી હતી તે અટકતી શકી હતી, તેથી, તે તુરત તે વહાલાને દિલાસો દેવા પુઠે ફોડી.

ધીમેથી બામના રૂમનું બારણું ઉઘાડી તે અંદર પેડી, અને માહેથી બારણું બંધ કર્યું. પછી બામની નજદીક આવી એસી થણીજ મમતાથી, તે વહાલા જવાનની આંખોમાં પ્યારથી જોઇ બોલી. “બામા”

બાંમે અસહ્ય દુઃખથી ભરાઈ આવેલા દિલ સાથે ફેની તરફ ચુપ-
જાદીથી જોયું. ફેનીએ તેના હાથ પોતાનાં હાથમાં લીધો, અને તે પ્યારથી
પસવારી, તેને ધીરજ મળે એવી મમતા અને હેનથી દાખતાં તેનાં રડમસ
બની જવા આવેલા દુઃખી ચેહેરામાં એકી ટગરે જોયું.

બાંમના અંતરમાં અસહ્ય દુઃખનો મોજો ઉઠાલા મારી રહ્યો હતો;
અને તેને કાપુમાં રાખવા માટે તે જીવ ઉપર જોરાવરી દેખીતીજ કરતો,
તેના ચેહેરા પરથીજ દીસતો હતો. તેની આંખમાંથી આસુઓ, અતે ધણી
પણ રોકવાની જીવતોડ જહેમત તેણે કર્યા છતાં તડતડ નીકળી પડ્યાં.

ફેની તે દેખી દયાથી દાઝી ગઇ.

“બાંમ, તું એમ ના કર! એમાં તું શું કરશે?” તે તેને વળગી પડી,
તેનાં આંસુઓ પોતાના નાજુક હાથમાના જીણા રમાલ વડે પ્યારભરી પતા-
વતથી નુછતાં તે બદલા જવાંનને એક મીઠી બક્કી લઇ ધણીજ હેતથી
બોલી, “એ કંઈ તાહરં મનાવેલું માનવાનોજ નથી. તાહરા ધણી બી સમ-
જવવાના ગમે તેવા પ્રયત્નો એની આગલ ફોકટમાંજ જશે. હું નથી ધારતી
કે એ કશાથી બી સમજી શકે! એ કોઇ ઇનસાન નહી પણ હયવાન-હય-
વાનથી બી બદતર છે. તું શું કામ એમ ખેદ પામે છે?”

“ફેની, હું એટલાનોજ ખેદ ખાઉંછ, કે માહરી પર નહી કદીપી શકાય
એવા અધર્મી અપરાધીનો જવાબદાર હું હોવાનું આજ મુકાયછ; અને વધુમાં
માહરાં મામી, ખરં સર્વ જગ્યા ને જોયા છતાં આંધળાં બની તેને તેની
જુરી ને ખોટી માન્યતામાં ટેકો આપેછ. મને બીજાં કશાનો ખેદ કે ગમ
નથી. કાઢિ પાછો આવવાથી મામાનો વારસ તે થાયછ તે માટે મને જરા
અડઅણ નથી. તે માટે મને કંઈજ વાંધો કે ગુસ્સો નથી. પણ આવા ખોટા
આજો; ને તેને માહરી મામીનો પણ ટેકો? માહરા ખુદાય! એ માહરાથી
ન ખમી શકાય તેવુંજ છે.”

તેનો તે કકળાટ ખરાં દીલનોજ હતો. તે અમીરનો ફકીર બની ગયો હતો
તેનો તેને જરા જેટલો પ્રજા ગમ કે મુજકો નહી હતો, પણ તેના પર જે
આજો ચઢાવવામાં આવતાં હતાં, તેથી, તે ખરે મને દુઃખી થયે હતો.

“જા બાંમ, તું એમ શું કરેછ? તે કંઈ ખોટું કાણું નથી, તો
પછી તને ખીલીવાનું કે ફીકર કરવાનું શું છે? બોલવા દે એ લોકને ગમે

તે બોલે, તેની તું ને પરવાહ કેવી કરવાની?" ફેનીએ તેને દિશાઓ દીધી; "તાહરાં મામી બી ધણાજ હેવા સુના ને પ્રપંચી છે, જોતી કેવાં પળવારમાં તેવણુ કાકની તરફ ઢળી ગયાં। કેમકે હવે તે આય બધી ચહેમહેમને માલીક છે એટલે એવણુને હવે તાહરી તરફદારી કરવાની જરૂરતજ સુ રહી? બહેસ્તી શાપુરજીએ તેવણુને છેકજ એવારનીવાર કીધાં ત્યારે તેં કેવું બાદશાહી દિલ વાપરી ઉદાર બની એવણુ સાથ કામ લીધું હતું, ને જો આજે એ સરદારની શાનની તાહરી મામીએ કેવું ને કેમ રૂપ બદલીયું?"

બામે પોતાની દીલદાર ગમ જોયું. તે ખરજ કહેતી હતી. તેના બોલવામાં જરા જટલી પણ અતીશયોક્તી ન હતી. તેની સ્વાર્થી મામીએ પવન જોઇ પીકે તો વગર શકે ફેરવીજ હતી, અને બોલ બોલતામાં બામ તરફ પાસો ફરી ગયેલો દેખી પોઆર પડેલા પાસાપર પોતાની પસંદગી ઉતારવાની તેણીએ મતલબી અધીરાઇ બતાવતી હતી.

સ્વાર્થ કાણુને પ્રીય નથી? તે આજ સુધીમાં અપ્રીયજ કાણુને થયો છે કે તે લેડી આઈમાવ આઈમારાના બાબમાં થાય. તે એક સર્વોપરી સત્તાજ આદમ ઉપર આ કાણુમજુર અવતીમાં ધરાવે છે, ને અનુપમ માથા મેહેરબાનીઓ, વર્ષોની ભઠાઇઓ, હજારો હેશાનો, અને ગમે તેવા ઘાડો મિત્રભાવ કે સ્નેહ પળકવારમાં વીસરાવી મેલાવવાની જલદુષ શક્તિ ધરાવે છે।

"ફેની, તું ખરજ કહેજ," બામ પોતાની માથુકને પાસામાં દાખી બોલ્યો, "મહારી મામી મતલબી બની ગઇચ. માહરી પક્ષમાં પોતાનો કંઈ સ્વાર્થ સંધાતો નહીં જોઇ તે હવે માહરા ચંડાલ બાઇની પનાહ પકડી બેઠીછ।"

"તું તેની શીકર ના કર। તું સાચો છે તો તાહરો રાહબર તે પરવરદેગાર છે. તાહરાં સારાં નામને એ લોક બટો કે કલકં લગાડી હાલમાં ફાવી બી જશે પણ માદ રાખજે બામ ડીયર કે તેનો બદલો તેઓ પાસે કીરતારનો મુજો ઘનસાક માંમશે. કરજીને ફેજ તેઓ જરૂરજ પામશે।" ફેની મંબીરાઇથી બોલી.

"નહીં, ખુદ તેઓનું મણું ફરે, ગમે તેવા યુરં તેઓ માહરી સાથ બમે મમર માહકં યુરં આહનારાંઓનું પણ કું મણુંજ ઇચ્છશે." બામ મીઝેથી અને ખરાં દીલથી બોલ્યો.

ફેનીએ એ સમજી અજ્ઞયખી અને વખાણની ભેગી લાગણીઓથી પોતાની ધડકતી છાતીએ તેની ગમ જોયું, “હા, કેવો, કેટલો ભલો?” તે મનથી પટપટી.

“ફેની, હું કાલે સહવારના પોહરમાં લોડજી છોડી જવશ. અંહી રહેવું હવે મને હરામ છે. ડીયર, આપ આપણી છેલ્લીજ અને કદાચ-કદાચ,” તે બોલતાં ગદગદી પડ્યો, “આખેરી મુલાકાત છે.”

ફેનીએ ભખરાધને તેની ગમ જોયું. તે શું બોલનો હતો તે તેણી મુતલગ સમજી શકી નહી.

“કારણુ બામ?” તેણીએ ધ્રુજતે સાદે પુછ્યું.

“ફેની, કારણુ પુછવાનીજ શું અગત છે? કારણુ તું શું અટકલી શકતી નથી? માહરી હાલતમાં થયેલો મોટો ફેરફારજ કારણુ છે,” તે સમજી બડી મુશકેલીથીજ તેના મુખમાંથી બહાર પડ્યા.

ફેનીની આંખો તે સમજી આંસુઓથી તર થઈ ગઈ.

“બામ, તું શું એમ ધારેજ કે તાહરી હાલતમાં થયેલા ફેરફારને લીધે હું તને તજી દેવશ. તું મનીતો ગદા થઈ ગયોજ, તે માટે હું તને તજી દેવશ.” તેણીએ બામ ગમ દયા ઉપજાવે એવી કીસમે જોઈ કકલતે સાદે પુછ્યું,

“નહી, ફેની, માહરા જાન, હું તેમ નથી ધારતો; પણ હુંજ માનુંજ કે માહરે એમ કરવું જોઈએ. માહરી મુશ્કેલીની મુશીબતોમાં તને સાથે ખેંચવી નહીં જોઈએ. હું માહર કંઈ બી ફોડી લેવશ, પણ તને—તને માહરી મુશીબતો ને મુશકેલીઓની સાર્જીદ બનાવવા હું રાજી નથી”

“બામ, ત્યારે માહરી તરફ તાહરો પ્યારજ નથી?” ફેની સંતાપ કરતાં બોલી.

“ફેની, ખુદા ખાતર એમ ન માન. તું મને જીવથી બી અધીક વ્હાલી છે,” બામ તેણીને સમજાવતાં પ્યારથી બોલ્યો, “માહરી મતલબ તને કંઈ મુકી દેવાની નથી. નહીં, હું એમ કદી કરી શકશ બી નહી. તાહરા વગર માહરી જીંદગી અધકાર જેવીજ છે. ફેની, હાલ હું તને માહરી સાથે જોડી કંજાલ્યતમાં સળગતી કરવા માંગતો નથી. હું તું વ્હાલીને એક ધણીજ સારી નોકરીમાં છોડી જવાની આશા રાખુંજ. અંદેરીમાં આપણી કુખી

કેસલ' વાલી એરટેટની બાબુમાંની જળરસ્ત મીલકત ધરાવનારા રંચુનવાલા સર કોહીયારજી હીરામાણેકને ત્યાં એક નોકરી અપાવવા માંગુંછ. મરનાર મામાજી ગુજ્યાં ત્યારે મને સર કોહીયારજીએ જણાવ્યું હતું કે જો તાહરે કામ હવે વધુ વાર અત્રે ન હોય તો તેવણુ તને પોતાના બાળકોના શીક્ષક તરીકે પોતાને ત્યાં રાખવા ધણા રાજી છે. તેથી, ફેની, હું તને તેવણુને ત્યાં રખાવશ. તેવણુ એક ધણા નમાના, સાલેસ ને ભલા યુગ્ગર્ગ ગ્રહસ્થ છે, ને તેવણુને ત્યાં તું અહીં હતી તેટલીજ સુખી થશે એમ માનવાને મને જરા બી સંદેહ નથી. નહીં, ના. ના કહે તુને ત્યાં રહેતુંજ પડશે. માહરી ચીંતાં ના કર. હું મર્દ છેલ્લે ને માહરે આસાનીથી ફાડી દેવશ. હુંકે મુઠ માંજ હું કંથે સારે ઠેકાણે નોકરી લાગી જમ, કે જેમ થવાની મને પુરી આશા છે, તને માહરી ખ્યારી મોહરદાર તરીકે માહરા મીસ્કીન મકાંને જરૂર લઇ જવશ."

"હું એ સર કોહીયારજીને ત્યાં એથઆરામમાં રહેવા કરતાં તાહરી સાથ રહી દુઃખમાં અવત્યાં મારવાનું લાખ દરજ્જે વધારે પસંદ કરશ, બામ," તે ખ્યાર ઘેલી સુંદરીએ ધણીજ આજીજીથી જણાવ્યું.

"નહીં, તેમ હું થવા દેવશ નહી. હું હમણાંજ સર કોહીયારજી સાથે ટેલીફોનથી એ બામત નક્કી કરી નાખુંછ, તુને ત્યાં જવુંજ પડશે. નાજ ના કહેતી. ફેની, તુને આપણાં પાક ખ્યારના કસમ છે?"

"બામ, વાસ્તે પરવરને તુ એમ માહરી પર સીતમ ના કર! હું તું બહાલાથી જુદી પડવા માંગતીજ નથી! એ વિગેગ માહરાથી ખમાઈ શકાવાનોજ નથી!" ફેની તેને ગળે વઝગી આજીજી કરતી બોલી.

"ડીયર, તું મને દીઝગીર કરેછ. ના જીદ કર, ફેની, માહરા જન, માહરે માન. તાહરાં ને માહરાં આકેમતના ભઝાનેજ ખાતર હું તને એમ કરવા સલ્લાહ આપુંછ. તું કહેશે તો હું તને રોજ મળવા ત્યાં આવીશ. પછી કંઈ તને વાંધે છે," બામે તે ખ્યારની પુતલીને મોહમતથી મનાવતાં સમજાવી. તે સુંદરીએ પ્રથમ તો સાફ પોતાના બહાલાથી છુટું પડવા ધણુંજ કરમરીતે નાજ પાડી, પણ આખરે તે અને બામની મમતાભરી સમજાવત ને પતાવટ ફાવી. ધણીજ રીકજીક ને મુશકિલ મનાવત પછી તેના કહેવા મુજબ કરવા તે પ્રીયકર છોકરી કચુલ થઇ. તેણે હા પાડી.

“હું તને રોજ જરૂર મળવા આવશા” તેના હા પાડવાથી રાજી થઈ
 પ્યોમ તેને પ્રીતથી બગસીરી કરનાં બોલ્યો, “રોજ! અને મને કાંઈક કે
 આપણને એમ થશે વખત છુટા રહેવું પડશે નહીં”

મકરણ તેરમું.

“હું તમારે માટે ધણેજ દીલગીર છું, બકમનજી,” ઘરડા કુટુંબી
 સોલીસીટર મીઠા જોન કેનને ખરા દીલની દીલગીરીથી કહ્યું, “એ નહીં
 ધાયું” તમારા બાબમાં તો ધણુંજ પુરું બન્યું. બહેનની મધુ કરીજ એવું
 કહેવું ગયા કે બાળે અણધાર્યો તમારો તમામ રખડાટ થઈ ગયો. હું તમારે
 માટે દીલગીર છું.”

“તમારી દીલસોઝી માટે મીઠા જોન હું તમારો અભારી છું. કાલ
 પાછો ફર્યો તે સામે મને જરા ખોદ નથી, મગર એ જ મંબીર આણેયો
 માફરીપર મુકેજ તે માટે મને ધણેજ કચવાટ ને દીલગીરી છે!” બામે તે
 ભલા ડોસાની દીલસોઝી માટે ઉપકાર માનતાં પોતાનાં દીલનો એક પુરો
 ગમ ધણીજ લાગણીભરી કીસમે તેની આગળ પેશ કર્યો.

“મેં એને એ બાબત ધણું સમજાવ્યો, પણ એ સમજતોજ નથી.
 એ તો તમને ને સાથેસાથ મને પણ મરનાર સર શાપુરજીને પોતાની
 વિરધ ઉશકેરવા માટે ખાઇપીને સડોવેજ. તેનું કાંઈ નહીં, તમે તમારા
 દીલમાં એની એવી બેહુદી બકવાથી કાંઈ મારું લાવશો ના. એ એવો રહ
 બ્યતલ પેહેલેથીજ હતો અને હાલમાં મેં જોયું તો તેથી વીસ ગણો બ્યાદા
 બનેલો છે. હવે તો એ છેકજ ઝોખરી ગયેલો ને હાથથી ગયેલો પેશાગીર
 એવો બની ગયોજ. વાત કરવાની સબ્યતા કે સામા માણસનું સ્વમાન
 બાબવવાની સાથેસાથ છત્યાદી કનસાન્નતને છાનતા ને જોઈતા સહયોગ
 એનામાંથી તમામ સદા માટે દુર થઈ ગયલાજ જણાયજ. માફ કરજો,
 બકમનજી, હું ધણો દીલગીર છું કે જે માણસ માટે મને આટલી સખ્ત
 બાબમાં બોલવું પડેજ તે તમારો માનવ્યો ભાઈ છે. સમગ્ર મને કહેવું
 પડેજ કે તે એક હલકો હાડમાસર અને રહ્યાતલ પેશાગીર છે. કમજીજ

તેણે માહરી સાથે અતિ નાલાયક વર્તણૂક ચલાવી છે કે જે તમારા મરનાર મામાજીની વર્ગોની મોહનતા ને શર્મ માહરી આંખમાં ન હતે તો—તો ખરૂં કહું છું કે હું એને મને કીધેલા હડહડતાં અપમાન કાળે તેનો જવાબ મેળવવા ઇન્સાફની અદાલતમાં જરૂરજ ધસડને,” તે ડેસો બેઠક ઉપકરાધને બોલ્યો.

“હું ઘણેજ દીલગીર છું, મીં કેનન. જે ઘાતકી તરછોડ તમારી સાથે એ માહરા બાધએ કીધી છે તેને માટે હું એની તરફથી તમારી માંશી ચાહું છું. તે કસુરવાર છે, મગર તે છાલકાંપણું અને તુફાની તુંમાખમાં વાંટલાઇ ગયેલો છે તેથીજ તેમ છે. માહરી સાથે પણ એણે એવીજ ન-બોલ રીત વાપડી છે, તે પરથી હું સંદેહથી સમજી શકું છું કે તમને એ બાબતમાં કેટલું લાગતું હશે. મીં કેનન, હું તમારી એની તરફથી એકવાર એની નાલાયક ચાલ માટે દરગુજર ચાહું છું,” બાંમે પોતાના મુજબ બાધ તરફથી તે સોલીસીટર પાસે માંશી ધચ્છી.

“બહમનજી,” ધરડો મીં જૉન કેનન બાંમે તરફ વખાણથી જોઇ બોલ્યો, “તમે એક ખરાજ અમીરી ખાસ્વતના માણસ છેવ. કેવો ખુદસ્ત ને દોગખ જેવો જયરો ફરક તમે એક મા જણ્યા બાધઓ વચ્ચે બી છે. એક લોહીના છતાં તમે કેવા એકમેકથી ખ્વાસ ને ખાસ્વતમાં તમામ જુદા છેવ. તે એક તદનજ દુન્યાથી ઉપડેલો જાહેલ બદમાશ છે જ્યારે તમે અદરથપણુંના એક નાદર—”

પણ બાંમે પોતાની તારીફના શખ્દો તેના મ્હોંમાંથી વધુ બાહાર પડવા દીધા નહીં. તે વચમાં તેને અટકાવી બોલ્યો, “મીં કેનન, શું આપણે એ માહરા બાનજીલા બાધને કાઢીથી રીતે સમજાવી એવી નહીં ખાતરી આપી શકીશું કે, એ આપને માટે જે ધારે છે ને માને છે તે બધું બીલકુલ ગણત છે.”

“મને તેમ બને એવું તો નથીજ લાગતું, બહમનજી. એ પોતાના દીલથી તો જે જાહેર કરે છે તે ખરેખર બધું માનતો હોય એમ મને તો નથી દીસતું. માહરા વિચાર મુજબ તો એ બધા બાહારના એના દોગ છે.”

“પણ તેનો કંઈ સખખ ? તેમ કરવાનું એને કંઈજ કામ નથી. મરનારના વીસ મુજબ એ લોહીની લોડજ ને તેને લગતી તમામ માલ મીલકતનો

એકસો વારસ છે, પછી એને માહરી સાથે એમ નાદકનાં ચીથરાં ફાડવાની શી જરૂર છે ?”

“બણી છે !” ધરડા મી.૦ કેનને પોતાનું ડોકું મંબીરાધથી ધુણાવી કહ્યું, “તમને, એને એમ કરવાનું કારણ શું છે તેની માહિતી કદાચ નહીં હશે, મगर મને છે. એમ આપણી સાથે ફતવા ઉઠાવવામાં એની એક છુપી ને ઉંડી મતભલ છે.

“શું ?” બામે ઇન્તેજારીથી પુછ્યું.

“મરનાર સર શાપુરજી એને પોતાનો એકસો વારસ કરી ગયા ત્યારે એવી આશા ને કબુલાતથી કે એને પોતાના ન્દાના બાઇને સંપોવવો, અને જેમ દર માસે તમારા મામા તમને પુછતા હતા તેમ એ તમારા વડા બાઇએ મામાના મરણ પછી પુછવું. મેં મરનારની એ ઇચ્છા સાંમે સખ્ત વાંધો ઉઠાવ્યો હતો, કારણ કે મને પ્રથમથી એવો ખુદરતી ખટકો હતો કે મરનાર એમ કરવામાં એક ગંભીર ભુલ કરતા હતા. તેથી, મેં મરનારને તે વાર સમજાવવામાં કંઈજ બાકી રાખ્યું નહીં હતું કે તમારા એકલાના નામ-પર કંઈ ધરખમ તેવણું કરવું. કેમકે નહીં તો બલિષ્ઠમાં તમે એક બાઇએ વચ્ચે તનપાંચ યા અદાવત થતાં, તમારું શું થાય ? વગર શકે તે ઘટનામાં તો તમારો વડો બાઇ તમને રખડતા કરે; અને મરનારની ઇચ્છાઓ અને તેવણુને આપેલી કબુલાતોને અમરાઇએ મેલી તમારી સાથે ઉમટીજ રીતે વર્તી તમને હેરાન કરે. જે કે માહરી દલીલ બણીજ સંગીન ને માહરી લડત બણીજ વાજળી ને દરોખસ્ત હતી છતાં મરનાર સર શાપુરજીએ માન્યું નહીં. “બાઈ બાઇઓ છે, સુર્જી સમજીને ફેડી લેશે. થોડા કોઇ પારકા છે !” તેવણુ માહરા વાંધાને હમેશ એવા શબ્દોમાં ઉઠાવી નાંખતા; અને તેનું પરીણામ આજે એ આવ્યું છે કે માહરી વર્ષો અગાઉ કાંધેલી અગમચેતી ખરી પડી છે. તમે સમજ્યા, કાકની પંચાતીનું મુળ કારણ ?”

“હા, હવે મને સમજ પડી ! ત્યારે ખરી વાત તો બધી કેથી એમ છે. મરનારની મરજી મુજબ એને તેવણુના વારસ થવા પછી મને સંપોવવાનું છે; પણ તેમ કરવા એ શક્ય નથી તેથી એમ છીતાં છત્તરાર સાધી અને પોતાથી દૂર કરવા એ હચ્છેછ, અને તે માટે કંઈ ધરખમ કારણો આગળ તો કરવાં જોઈએ એટલે મને એની વિરુદ્ધ બામ બજાવવો ચીતારી તેમ કરવાના વેરમાં જાણે અને રખડતો કરી નાંખતો હોય તેમ ડાળ બાણેજ; ને

સાથ સાથ તમને એમાં સડોવેછ કે તમારાથી માહરી પક્ષમાં અવાજ ઉઠાવવાનું બને નહીં।”

“અચ્ચીનજ।” તે ધારાનો હીમાયતી બોલ્યો, “એની એ બાતેનની ઉંડી ને ખુરી મકમલ છે. પણ જો તમે ઇચ્છતા હોવ તો હું એને એમા ફાની જવા દેવા માંમતો નથી. તમે જો કહેતા હોવ તો આપણે એને ધનસાફની અદાલતમાં ધસડી આપણીપર મુકેલા આક્ષેપોનો જવાબ માંગશું. ને મને સંપૂર્ણ ખાતરી છે કે તે પુરવાર કરવામાં એ તમામ નિષ્ફળ જશે, એટલે આપણા મરનાર સર શાપુરજીની મરજી અનુસાર તમને સંપોવવાની એને ફરજ પડશે.”

“નહીં, હું તેમ કરવા ઇચ્છતો નથી।” બામે મોટાં દીલથી પોતાના તે ખુરા માગ્યવાને સતાવવાના અને આડકત્રા ઇલાજોથી તેને ઝેર કરવાના કશા ખી કડવા ઉપાયો લેવા ના પાડી.

“નહીં ! માઇ ગુડ સર !” સોલીસીટર મીં કેનન ઘણો અજબ થયો, “કારણ ?”

“કારણ, હું કોઇનું ખુર ઇચ્છતો નથી. તે ગમે તેવો ખી માહરી સાથ થાય, મગર હું કંઈ ‘ટીટ ફાર ટટ’ જેવું એની સાથ કરવા માંગતો નથી. ખુદા એનું બહુ કરે તે એને ખર્ચ ને સાઈં સુઝાડે એટલુંજ બસ હું ઇચ્છું છું ?”

“બહમનજ, તમે એટલા બલા બનોછ કે જે બલાઇ ખુરાઇની ગરજ સારેછ !” બામની અસાધારણ બલાઇ જોઇ આશ્ચર્ય પામી મીં કેનન બોલ્યો, “તમે ઘણાંજ બલા બનોછ, જોઇએ તે કરતાં ખી ઘણાંજ. મગર એ બધી તમારી બલાઇ તમામ હરામ ઢોળી દીધેલીજ છે !”

“નહીં, હું એમ ધારતો નથી. બલાઇ કીધેલી કદી અકારત જતી નથી. ખુરા સાથ ખી ખુરાઈ કરવામાં કશી હાંસલ નથી, પણ ખુરા સાથ બલાઇ કરવામાં તે ખુરાની ખુરાઇ તોડવાનો લાગ રહે છે,” બામે કહ્યું.

તેનો મક્કમ હરાવ ને દૃઢ નિશ્ચય એ બાબતનો જોઇ, સોલીસીટર મીં કેનનને વધુ દબાણ એ માટે કરવાનું વાજખી નહીં વીચારી, અખાડા કીધા. પણ તે છતાં ખી બામની ઉદાર મનોવૃત્તિ અને ઉમદા બલા ખ્યાસના હબરો જાગર વખાણો મનમાં કરવા વગર તે રહી શક્યો નહિ.

“ત્યારે તમે કંઈ વધુ એ જાખત કરવા ઇચ્છતા નથી?”

“જરા ખી નહીં? હું સહવારના આ લોડજ છોડી જઈશ, જે કે તેમ કરતાં મને બહુ લાગશે, કારણ કે એ માહરો વર્ષોનો બહો માનીતો ને પ્યારો છે.”

“તે તમે ક્યાં જશો?”

“એકાદ હોટલમાં હાલ તુરત તો ઉતરશ, પછી કંઈ નોકરીએ લાગી જઈ એકાદ મળહનું ઘર ખાડે લઈ થર પડશ.” બામે કહ્યું.

“તમને સારા મુસારાની નોકરી તુરતજ મળશે એવી મને ખાતરી છે, કેમકે તમારા જેવા વિદ્વાન સાયન્ટીસ્ટો કંઈ આ દેશમાં ઢગલે ઢગલા નથી, પણ તેમ છતાં ખી જે તમને નોકરી મેળવતાં મુશ્કેલી નડે તો માહરી ઓશીસમાં એક સારી ખેઈ તમારે માટે ફાજલ પાડવા બહો રાજ થવશ.”

“તમારો બહો ઉપકાર થયો, મીંડ કેનન! તમારી એ બધી માયા મેહેરખાનીઓ હું કદી વીસરશ નહીં, અને જરૂર પડે હું ખચ્ચીતજ તમારી એ સર્વે મેહેરખાનીનો લાભ લેવા ચુકશ નહીં!”

“ઓલ રાઇટ, પણ મીસ કામાનું શું? તેવણ ખી જોગ વગરનાં થઈ જતાં હશે? જે તેમ હોય તો તેવણને માહરી પેઢીમાં એક ટાઇપીસ્ટ તરીકે રાખવા હું રાજ છું. જે એવણની મરજ હોય તો બેશક એવણને મોકલજો!”

“ઓ, થેંક્યું વેરી મચે! મીસ કામા રંગુનવાલા સર કોહીયારજ હીરામાણેકના છોકરાંઓના શીક્ષક તરીકે થર પડી ચુકાંજ,” બામે તે બલા ગ્રહસ્થનો આભાર માનતાં કહ્યું.

“એ સમજ હું નેહાયત ખુશી છું. ત્યારે હું હવે રજા લઉંજ. તમે આજથી માહરા કુલ નથી એવું વિચારી માહરી સલ્લાહ કે મદદ લેવાથી દુર રહેતા ના. તમને કંઈ ખી મદદ કે સુચના જોઈએ તો જરૂર માહરે ત્યાં આવજો. મને તમારો એક મિત્રજ હાલમાં હતો તેવોજ હવે પછી પણ સમજજો, શરમાતા ના!” તે બલો ટાપીવાથો બધીજ બલાબધી ઉપહુ કહી બામને આંખીનેં હસ્તધુનન કરી ત્યાંથી વીદાય થયો.

પ્રકરણ ચૌદમું.

નશીબની ગત ન્યારી છે. કીસમતની કરામત અજબ દોરંગી અને બેઢંગી છે. કાણે એમ ધાર્યું કે વિચાર્યું હતું કે લોકની લોકની બાદશાહી મીલકતનો ખત્તાબ શેઠ્યો થોડીક ધડીની રમતમાં તે જખરદસ્ત મીલકતની માલેકીમાંથી દુર થઇ અચાનક રખડતો યા રઝળતો થશે? અરે, કાણે એમ વમાન્યું હશે? તે દીવસે સુરજના ઉગવા સાથે પોતાને સર્વના હકદાર માલિક ધારતા બલા બામને કે કોઇ દીગરને પશુ શું સ્વપ્ને વરીક એવો ખટકો થયો હશે કે તેજ દિવસના સુર્યના ગાયેખ થવા અગાધ કોઇ બીજે દાવાદાર એકાએક બામનના પીલાની માફક પુટી નીકળી તેને ઓર્ચાંતી ખરતી આપશે?

કાઠ બનાજી—બામનો વડો બાઈ એકાએક પુટી નીકળશે અને પોતાના મામાના વારસ તરીકે પોતે હોવાનો દાવો કરશે એવી જો ધરડા અપંગ સર શાપુરજીને સ્વપ્ને પશુ ખાંતિ હતે તો—તો આજે એમ ન બનતે; તેવણની ઇચ્છાનું ઉલ્લંઘન ન થતે. પશુ બનીબમાં કોઇ પેશી નીકળ્યું નથી. લખ્યા લેખ ટળતા કે મટતા નથી; તેઓના લલાટમાં એવું બનવું સરખું હશે તો પછી તેવું બન્યા વગર કેમ રહે?

ધરડા સોલીસીટર મીં જોન કેનને એવું કંઈ બનવાનું બવીશ તે કંઈ વીલ બનાવતી વેળાજ બાપ્પું હતું અને મરનાર સર શાપુરજીને એવું ઢંગધડા વગરનું વિચિત્ર વસ્તત ન કરવાની ધણી ઓજરખાલીથી સદ્લાહ વરીક આપી હતી. પશુ નખરાખાજ નશીબનું ચક્ર કંઈ એમજ ફરવાનું નીર્માણ હશે તે સર શાપુરજી તેવું સમજવેલું સમજ્યા ને મનાવેલું માન્યાજ નહીં. તેવણને જખરો વહેમ વીલ બનાવવા માટે હતો. તે મહાન વિદ્વાન સાયન્ડ્રીસ્ટને એ વીલે કંઈ એવોજ ખુરો કે ખોટો ધખારો હતો કે વીલ બનાવવાથી એક માણસની જીંદગીની દોરી ટુંકી થાય છે, અને તેથી તેવણને વસ્તત કરવા સામે જખરદસ્ત કમકમાટ હતો, પશુ વીલ કરવાની અતિ તેમણે આડકત્રી અનીવાર્ય ફરજ પડી. તે ફરજના હયાથનું કારણ ભેડી આજખારા અને તેની બેટી કુંભીની તેવણના તરફની હેવાખત વર્તણૂક હતી. તે બંને મા બેટીઓને પોતા તરફ એટલી હા

સુધીનો અણગમો અને વિરોધ દેખાડતાં નીહાળી તેવણુને અત્યંત દોષ અટથો, અને પરીણામમાં તેઓના એ ધાતકી નાતરસ કર્મોની શીક્ષામાં તેવણે એક વીલ કયું, કે જેની રૂએ પોતાની તમામ એસકેયામતના એકલા માલેક તરીકે પોતાના મોટા ભાણેજ કાઢને ઠેરવે.

“હું તમને યામના નામ પર કંઈ કરી જવાની બક્ષામણુ કરું,” સોલીસીટર મીં કેનને તે વાર વાંધો લીધો.

“નહીં, કંઈજ જરૂર નથી. વળી યામ કોણુ કાઢનો ભાઇજ કેની ? તે તમે શું એમ ધારો છ કે તે પોતાની મા જાપાનેજ વીસરી જશે ? નહીં, મીં કેનન માહરા ખાતરી છે કે એ લોક સુજી સમજીનેજ ચાલશે, અને કાઢ પોતાના નાહના ભાઇને કશી બી પાંતીની જરાક બી અડચણુ આવવા દેશે નહીં.”

“એ બધી તમારી તકરાર વાજબી છે. પણ માહરી તમને સલાહ છે કે યામ કાળે એ ધણુંજ જોખમબર્યું છે; કદાચને બવીશમાં એ બેઉ ભાઇઓ મરાય, કે એવું કંઈ બી થાય તો કાઢ પોતાના ભાઇને વગર હરકતે રજડતોજ કરે. તેથી હું સુચના કરું છ કે અંદર કંઈ નહીં તો એવી એક હલમ ઉમેરાવો કે કાઢએ પોતાના ન્હાના ભાઇને કોઇ બી કેસમાં સંપોવવો.”

“ઓ નો પ્લીમ્ઝ ! હું કહું તેમ કરો. હું વીલ લાંબુ જરા બી કરવા માંગતો નથી. આપણે એ બાબત કાઢને મોઢેમોહું સમજાવીશું.” સર શાપુરજીએ જણાવ્યું; “વળી હું કાંઠાં હમણાં ને હમણાં મરી જવાનો છેડો જે તેની વાત.”

“તે તો ખરું, મગર આજે કાઢનો બરોશો નથી અને પૈસો એક એવી ચીઝ છે કે ભાઇ ભાઇને તો શું પણ બાપ દીકરા વચ્ચેના અંતરને પણ એક સપાટે વીસરાવવાની ખુરી લાલચ ધરાવે છે.”

“હવે એ વાત જવા ઘો ! એ બાબત તમારી સાથે હું મળતો મધ થકતો નથી. મેં કહ્યુંછ તેમજ વીલ તમે તૈયાર કરી લાવો,” સર શાપુરજીએ જણાવ્યું. તેવણુ દિલે ધણાંજ બોલા ને બલા હતા અને એવા માણુ-સોના દિલમાં એક ધણીજ સાધારણ પ્રકારની નખલાઇ બલકે દુરચણુ જેમ હમિશ રહે છે તેમ તેવણુ પોતા જેવાજ અંતરના બોલા ને બલા બધાને ધારતા હતા. અને તેથીજ, સોલીસીટર મીં કેનનની શીકરોને તેવણે હસી

ઠાઠી હતી. તે બધા યુગર્ગ મેદસ્થના માનવા ને ધારવા મુજબ તેમ બનવું જ તદ્દન અશક્ય હતું. અને એ મુજબ તે વીલ થયું. અને પછી શું બન્યું તે શું અમારા સુઘ વાંચનારાઓને ફરીથી લગ્નાણીથી સમજાવવાની નાહકની તકલીફ ઉઠાવતી પડશે ?

બામ ફના થઇ ગયો. તે લોકતી લોકો છોડી એક વચ્ચે વાંધેના પારસી માલેકાના હોટેલમાં જઇ રહ્યો, અને કંઈ નોકરી મેળવવાની તલાશમાં પડ્યો; અને તેને તુરત મળી. તેના જેવા શીખેલા, બહેલા, કામેલ અને વિશ્વવિખ્યાત વિદ્વાન સાયન્ટીસ્ટના હાથ હેઠળ વર્ષો સુધી તરબતર પામેલા જવાનને નોકરી ન મળે એ તો બનવાનું જ ન હતું. મુંબઈની વીક્ટોરીયા જુબીલી ટેકનીકલ ઇન્સ્ટીટ્યુટના ટેકનીકલ ફીસ્ટીના ખાતામાં એક મદદનીશનો ઓધો તેને, સારા દરમાયાએ તુરત મળ્યો.

ફેની બી ગોઠવાઈ ગઈ. રંગુનવાલા ચોખાના શાહ સોદાગર સર કોઠી-ધારણ હીરામાણેકના છોકરાંઓના શીક્ષક તરીકે તે રહી. કાલે પછુ તેણીને પોતાની ખાનગી મદદનીશ તરીકે રહેવાની માંગણી કરી; પછુ તે તેણીએ ઉપકાર, ખર્ચે કહીએ તો તુચ્છકાર સાથે ના પાડી. પોતાના પ્રાણુપ્રિય બામને હડહડતા જુઠા પ્રપંચી આજોથી કળકે લગાડનાર તે મુજબ માણસની મદદનીશ તરીકે તે રહીજ કેમ શકે? તેણીએ સાફ ના પાડી. કાલે પછુ બી સમજાવ્યું, ધણું બી મનાવ્યું, ધણું બી કરમરીને વરીક કહ્યું, પછુ તે એકની એ થઇજ નહીં. તે ગઇ. અને પોતાની પીઠ પાછલ એક બુરા બદમાશને પોતાનો કટ્ટો વેરી બનાવતીજ ગઈ.

કાલે ફેનીને જોતાં સાચજ એહદ મોહ પામી ગયો હતો, તે છોકરીની પરીસરત સુંદરતા ઉપર તે એટલો લલચાઇ ગયો હતો કે તેને પોતાને એક ખાનગી મદદનીશની જરા બી અંગત કે જરૂર ન હતાં, તે તનોમન રૂપસુંદરીને પોતાની નજર આગળ રાખવાની મક્કસદથીજ માત્ર તેણે તે માંગણી કરી. પછુ તે તેણીએ નકલુમેક્ષી જોઈ તે ગુસ્સે થયો. તેની ઘણી બી સમજાવટ ને પટાવટ હતાં તે ચરીએહેર પુતળાને પોતાની અરજ ન સ્વિકારતાં જોઈ તે ઘણો કોષે અઢ્યો. પછુ તે કશું કરી શક્યો નહીં. કેમકે ફેનીએ મોટી બજાઈથીજ ના પાડી, એટલુંજ નહીં પછુ તે સાચ લગેલગ વળી કુખીએ તેના મદદનીશ તરીકે કામ બજાવવાની પોતાની પુરી ખુશી દાખવી, એટલે તેને વધુ દયાણુ ફેની ઉપર કરવાથી ફરજિયાત બાજબ આવવું પડ્યું. પછુ

તેજ વેળાએ તેણે મનમાં સપથ લીધા કે ગમે તે ભોગે પણ તે મધુર મોહીનીને કંઈ બી કરી પોતાના સપાટામાં લેવીજ !

અને તે પોતાના કસમને વલગી રહ્યો. જેવી તેને ખમર પડી કે ફેની સર કોહીયારજી હીરામાણિકને ત્યાં નોકરીએ ગયલી છે કે તુરત તે પોતે પણ કુંભી આઈમાયને સાથે લઈને અંદરીમાં કુંભી કેસલમાં આવી રહ્યો, અને ફેની પર બારીક નજર રાખતો થયો.

અચારનવાર તે સર કોહીયારજીને ત્યાં ફેનીને મળવાના ઇરાદાથી જતો; અને તેણીની સંગત ચાલુ સાંભવાની દરેક કોશિશ કરતો. પણ ફેની તેનાથી અલગી ને અલગીજ રહેતી, કારણ તેને માટે તેણીના મનમાં જખરા શીટકાર ને અભાવ હતો.

એવી રીતે દાહાડાઓ ગળડી જવા લાગ્યા.

બામ રોજ સાંજના, ફેનીને વચન મુજબ, મળવા આવતો હતો; અને પોતાની હાલતમાં હજી જરીક વધુ સંગીન ફેરફાર થતાં તુરતજ તે મસતા-પાઅંદાજ માથુકને પોતાની મધુરી મોહોરદાર બનાવવાની અનેક ખાતરીઓ આપી તે અધીરી બનેલી સુંદરીને ધીરજ આપતો હતો.

તેણી અધીરી બની હતી. તે પ્યારા જવાનને વિયોગ તેણી માટે ધણો કારી થઈ પડ્યો હતો; અને સાથ સાથ વળી મુજી કાઢ પોતાના ખડયા પગ ગાલીચા વેર લઈ ગયો હતો; અને અચારનવાર તેણીની સતાવણીઓ પણ કરતો હતો; જો કે તેની ખમર તેણે બામને કરી ન હતી. જે બી તેણીની ઉતાવલી બનેલી અધીરતાનું એક સબળ કારણ હતું.

પણ એ બધો વખત આઈમાય શું કરતા હતાં? તેવણનાં તો ગલાં પરજ છરી હતી. બેહરામ શું કરતો હતો તે જાણવા તેવણ આતુર હતાં. તે હોડજની માલિકીમાં થયલાં અચાનક ફેરફારથી વાકેફ થયેલો હતો કે નહીં તે જાણવા તેવણ આતુર બન્યાં હતાં, કેમકે હવે રંગ ફેરવાવાથી તેવણને આશા આવી હતી કે કાઢ કુંભીને કદાચ પોતાની મોહોરદાર કરે, અને તેથી તેવણ પોતાની દીકરીને કાઢતી નજર આગળજ રાખતાં હતાં, અને તેનું દીલ જીતવા અનેક તરખ્યતોથી તેણીને કેળવતાં હતાં.

અને, તેથી, બેહરામને મળવા તેવણ આતુર હતાં, કે તેને મળતાં તેના નાતરસ કામથી હાથ ઉઠાવવા તેવણ તેને ચેતવે. પણ તેવણની વધતી

જતી શીકરો વચ્ચે કાઢીને પત્તોજ નહીં લાગ્યો. તે બક્ષા માણસના ફરજાંદની તો કરી ધનસલજી જણાતી ન હતી. દાહાડાઓ નીકળી ગયા પણ તે ખુશીનું ખોળિયું નજરે આવ્યુંજ નહીં; ના એટલુંજ નહીં પણ તેણે માંથે ઉઠાવેલાં હથેલતનાક કામનો આગળ આરંભ થયો પણ જણાયો નહી. આઘમાથે એકાદ બે વાર ખાસ મુંબઈ જમીને પણ તે અભાગ્યાને માટે ચાપતી જુસ્તેજો કરી જોઈ હતી; પણ તે તો જાણે દટાઈ જાયો હતો.

અને તેનું કારણ હતું. તે નામચીન તો હાથમાં રાખતા પરાણા તરીકે ઉતર્યા હતા. એક ઇંગ્લેજ ઝવેરીની દુકાનમાં ચીક ઝડપનો દાવ સફાઈથી અજમાવા જતાં તે નેકનામ સપડાઈ જવાથી પરીણામમાં તેવણ શેડ નવ દિવસ તુલીક મુદત હવા ફેરવદલ કરવા નામદાર સરકારની મેહર-ખાનીથી સિધાવ્યા હતા.

પણ તેવણ છુટ્યા તેવાજ પોતાના નેકીમર્યા કામે મંડી ગયા. લાગલા તેવણ લોહતી લોહજ પર દોડ્યા, અને ત્યાં બધું બંધબસ જોઈ, અસેમસે તેઓ સર્વ કાઢાં કઢારાયાં હતાં તેની બાળ કાઢી, જે દાહાડે છુટા તેજ દાહાડે અદેરી આવી પુગા હતા.

એ બી દરદીને ભાવનુંજ થયું હતું. તેનો શીકાર ચાલી ચલાવીને આવાં એકાંતમાં આવી રહ્યો, એ તેણે ધાયું કે તેને માટે એક ધણી મોટી ખુશનશીબીનીજ ખાત હતી, કેમકે હવે તેનું કામ સહેલાઈથી અને સંપુર્ણ સરજામ નગર તકલીફે ઉતરશે એમ દીરનું હતું. મુંબઈમાં બર વસ્તીવાલા મોટા હતા ઉપર તે કાંઈ બધું બળ્લી સફરો ન હતો, પણ હવે અંહી તો તેણે વિચાર્યું કે ફ્લેટો બધો ચોખ્ખો ને સાફ કુદરતેજ તેને માટે જાણે ખાસ કર્યો હતો.

કુંભી કેસલ તરફ સાંહજના ઝળઝળાંમાં તે જતો હતો, તેટલાં એક ન્હાની વલાણુ આગળ તે ઝામ્મીતો કેળીને અથડી પડ્યો.

"માફ કરજો મુરખી!" તેણે તુરતજ માફી ચાહી; અને બીજીજ પળે તે કોણુને અથડી પડ્યો હતો તે નજર ઉંચકી જોતાંજ તે જખરા અકળાટ ગભરાટને મારે પાણી પાણીજ બની ગયો, "હું કુંભી કેસલમાં તેના માલિકને મળવા જવા માંગુજ." તેણે અંદરખાનેથી ખુબ ધડક ધુળરામાં સપડાયલાં જીમરે જેમ તેમ જે મોઢમાં આવ્યું તે અડાવ્યું, "હું ધારંજ કે તમે તેવણ છેવ!"

“નહી બા, હું કુમ્મી કેસલનો માલીક નથી. એના માલીકને તમારે મળવા જવું હોય તો તેવણુ હમણું કેસલના બાગમાંજ ફરેછ. જાવ, તેવણુ તમને ત્યાંજ મળશે!”

“થેંકયુ-થેંકયુ વેરી મચ, સર!” બેહરામે કડપમાં જણાવ્યું ને ત્યાંથી ચાલવા માંડ્યું.

“મેન્સન નોટ, પ્લીઝ,” બામે સમ્મતતાથી ઉત્તર કર્યો. તે તેજ હતો. રોજના ધારા મુજબ તે સાંહજના ફેનીને મળવા આવ્યો હતો, અને મળી બેટીને તે મુંબઈ જવા સ્ટેશન તરફ પાછો ફરતો હતો. બેખખર વિચારો તો તેને શું સુરતા હતી કે તેનો જીવ લેવા ટાંપી રહેલા, બલકે બંને મરતબા નીશફળ કોશેશો કરી ચુકેલા સાથ તે ધડીએ તે સમ્મતતા ને સાળેસાધથી વાત કરતો ઉભો હતો.

“માર્ચા દાર! એ આવે શું ગોલો પીડાલો વર્ષોછ? કંઈ સમજ પડે? આપ અંદન ચાઈ તો કહે જે હું માલીક નથી ને માલીક તો કોઈ બીજોજ છે; ત્યારે આવે મંગળ સુરતીને બંને મરતબા ગરદન મારવા તો મેં નાહક જણાયા પીડાણુયા વગર અમરથોજ કહાડ્યો કે?” બામની જતી પીઠને ફરી ફરીને જોતાં અજબબીથી દંગ ચઇ મયલો બેહરામ વિચાર કરતાં બખડ્યો, “ચુકનેસ મી! હું બી શું કાંટાનું કટેસર કરી ચુકુંછ! આપ વિચારો કોઈ વગર ફોકટનોજ માર્ચો જતો! ને બેહેન આલાં તો તે જણી એરેઝર ફાકતે? લાવ તો એ કુમ્મી કેસલનો સરકનો માલીક થતો હમણુ-કહેજે બાગમાંજ ફરેછ તે ચીમાઈને જોઈ તો ખરો કે એ કોણુ ને કવો છે કે ફરીથી એવી ગંબીર જીલયાપમાં વગર ફોકટનું મને પડતું પડેજ નહીં. વળી કોઈ બળતાની ગરદન મરદમ જશે તો કાંઠાં આપદા?” અને એમ બખડતો અને વિચાર કરતો બદકાર બેહરામ કુમ્મી કેસલ તરફ આવ્યો.

મકરણ પંદરમું.

રંગુનવાલા શાહ સોદાગર સર કોલીયારજી હીરામાણિકની મોટી મીલકતને લગતા તે જખરસ્ત બાગના એક એકાંત ખુણામાં મુકવામાં

આવેલા એક ન્હાના પાંકડા ઉપર ફેની કામા ગમગીન વિચારમાં લીન બેઠી હતી.

આમ તુરતનોજ તે સુંદરી આગળથી તેને રોજના રાખેલા મુજબ મળી બેઠી, તે મહાપુત્ર સાથે કલાકેક દિલપુરા વાતચીતમાં વખત ગુમરી ગયો હતો.

જેમ અને એમ જલદી મોકલાવાની વાત આજે તે પ્યારા જવાંત આગળ તેણીએ પાછી છેડી હતી. તે મીઠી મધુરીને એમ એટલી દાહાડે દાહાડે અધીરી બનવાનો મુસ્તકીમ સખ્ય હતો. બામનો પુરો માગ્યો કાઉ હવે છેલ્લા થોડા દીવસ થયા ખડયા પગ છેક માલીયા પરજ લઇ જતો થયો હતો. તે મહા પુરો હવે તે રૂપસુંદરીને આસ્તે આસ્તે વધુ પજવતો; પોતાની અળખામણી ને અધારી થઇ પડતી નાપસંદ સોખત નેમએ તે કરતાં પણ વધુવાર તે મધુરીની ખુલ્લી ખદ્મગી ને કરાજી છતાં, રાખતો હતો; અને અસે મસે મોહબતના મીઠા સખુનો તેણીના કાનમાં રેડતો થયો હતો. એ ફેની માટે અકળામણુ થઇ પડી. તે, એથી, જેટલી ગુસ્સે થઇ તેટલીજ ગાભરી પણ પડી. ગાભરી એટલા માટેજ કે કડવા ઝેર જેવા તેના મોહબતથી ભરપુર મીઠા સખુનો, અને તેની ધીક્કાર ઉપગમવાતારી નાપુરા સોખત તે રોકી કે છોડવી શકિત નહીં હતી.

તે એક પરાયા ઘરમાં અને વળી એક, આખર કરેને, નોકર હતી; એટલે તેણીને પોતાની ફરજતો વેળાસર બળવરીજ પડતી હતી; અને હુઝ્યો કાઉ તપ સાંધી બરાબર એની કોઇ તેણીની ફરજતો બળવણી વેળા-એજ સર કોઢીયારજીને મળવાને મસે ત્યાં આવતો હતો, એટલે તે પ્રીયકર સુંદરી પોતાની ફરજતો બળવણીમાંથી કંઇ બી ધરખમ કારણની ગેર-હાજરીમાં, મુકત થઇ જઇને પણ તેની પુરી સંગત યા કમકમાટ ઉપ-બળવનારું પ્યારની ખેલજામયા ટાહેલાંઓ સાંભળવાના કંટાલામાંથી અલગ થઇ જઇ શકતી ન હતી. તે બ્યારે હાલમાં સર કોઢીયરજીના છોકરાઓને શીક્ષણ આપતી હોય, યા તો પોતીકા શીખ્યો સાથ ફીન્ડરગાર્ટનની પંધતી અનુસાર તેઓને શીક્ષણ આપતી બાહાર બાગમાં રોકાયતી હોય તેવી વેળાએજ હુઝ્યો કાઉ હમેશ આવતો હતો, એટલે તે નાજનીન કંઇ બી કરી શકતી ન હતી. કાઉને પોતાની આગળથી આલી જવા તો અલગતાં, તેણીથી કહેવાયજ નહીં, અને સાથ સાથ તેજ વખતે વળી પોતાની ફર-

જાની અજવણીમાંથી બી પરહેજ રહી જવાનું એમ વખતે વખત પાસે નહીં. એમ તો એકવાર સર કાઠીયારજી આગળ તેણીએ એવી ફર્યાદ કરી કાઠિની સંગતમાંથી છટકવાની એક ચાલાક વેતરણ કરી હતી કે તેવણે મહેરબાની કરી છોકરાઓને શીખવવા સાથે એક તમામ અલાહેદા રમ બંગલામાં કાઠી આપવો, કેમકે હાલમાં તેઓનું (છોકરાઓનું) ધ્યાન બરાબર ભાગતું જણાતું નહીં હતું. પણ તેણીની એ સીક્રતથી ખેલી જોવણી ખાજી નીસફળ ગઇ. તેણીની તે ફર્યાદના પરવારામાં સર કાઠીયારજીએ હસીને જણાવ્યું કે તેમાં વણુદ જેવું તેવણું કશું જોતા ન હતા. “હું નથી ધારતો કે એમ હોય, દીકરી ફેની,” તેવણે આગળ જારી રાખ્યું. અને જણાવેલું સર કાઠીયારજીને ઇન્સાફ આપનારું થઇ પડશે કે તે બધા બુજર્ગ અદસ્ત ફેનીને કોઈ પ્રસાદ તરીકે ન ગણતાં પોતાની બેટીઓ સમાન જાણી તેણીને તેવાજ એકાક્યથી બોલાવતા પણ હતા, “તું જ્યારે છોકરાઓને શીખવેજ ત્યારે ઘણું ઘણું તો રમમાં હું એક ને આપ પાસેના કાઉ રહેજ, બીજું તો કોઈજ રહેતું નથી, કે તે ઉપર છોકરાઓનું લક્ષ ખેંચાતાં, લેશન પર બેખાન બને; અને વળી તે કોસાજી મોટીથી હસીને બોલ્યા, “તું છોકરાઓને એવી તે બારી કામેલ્યતથી શીક્ષણ આપેજ કે હું બી તે હોંશી હોંશીજ સમજીજ, ને મનમાં ઇચ્છીજ પણ કે માહરો માસ્તર તાહરાથી માત્ર અર્ધી બી એ કામેલ ને લાયક હોતે, તો આજે હું જે છેડે તેથી કંઈ જુદોજ તે જરૂર મોટો હોતો!” અને એટલું બોલી તે બધા કોસાજી પાછું મોટે સાદે હસ્યા.

અને હવે ફેની કરે તે બી શું? એક ચાલાક બાજી ધણી કુશલતાથી તેણીએ અજમાવી જોઇ પણ તેના આપો ફેજ આપેલો નીલાલી તેણીએ, તે બાજીમાં બુઢાજીને વધુ ક્યાણ કરવાનું જેરડકાપણ વિચારી, અખાહ કયું.

પણ ત્યારે હવે કરવું શું? કાઠિની તો તે ખરે અને કાયર થઇ ગઇ હતી, એટલે એકો ઉપાય બામને જલદી લગ્ન કરી નાખવા તે અધીરી પડી સમજાવતી હતી. આજે બી તેણે તેમ કરી જોયું હતું. માજની કમણાં કાંઈ એવું પગલું ભરવાની હીમતજ ચાલતી ન હતી. તે એક સદા મુસારાએ નોકરી લાગી મથો હતો એ ખરું, મગર તે મુસારો કાંઈ, તેના વિચાર મુજબ, એક માટી બેમસ્તું બેગું પોપણ આખર દરકારથી કરવા માટે પુરતો નહીં હતો, જ્યારે અમો ખરું જાહેર કરવાની રમ લઇએ તો બામની

આમ બીલીક તદ્દન ખોટી હતી. તેનાથી ચાર ગણો ઓછો પગાર ધરાવનારઓ વગર બીલીકે પરણી જઈ આજે સુખી સંસાર ભોગવી શકે છે. પણ એમાં બામની કસુર નથી. તે એક વખત એક લક્ષ્યાત્મીને એક પુરો વારસ હતો, અને હાલ તે જે પગાર લાવતો હતો તેથી વધુ મોટી રકમ તે ફર માસે પોતાના માનગી માસિક ખર્ચ તરીકે ખાઈ ખર્ચી નાખતો હતો, એટલે તે એના વિચાર મુજબની આવી દુકં રકમમાં પરણી જવાની હામ નજ બીડી શકે તો તેમાં અચરતી શું છે?

તેથીજ, તેની હીમત ચાલતી ન હતી. ફેનીની ગમે તેટલી પણ બજાઈ સમજાવતો છતાં તે સાફ ના તું નાજ કહેતો હતો “એ કદી બનેજ નહીં. એટલા દુકં પગાર પર આપણો નીભાવ થઈ શકેજ નહીં,” તે હંમેશા એ વાત નીકળતાં એટલુંજ કહેતો હતો, “ફેની, થોડો વધુ વખત સગર કરી જા. બહાલી, હું તુને પરણી માહરી મુફલેસીની મુરીખતોની દાણુ આપતોમાં સપડાવવા માંગતો નથી. તું બહાલી તેઓ કંઈ ગળ્ય શોષવાને સરખાવલીજ નથી. તાહરાં જેવું એક નાણુક મુલાખ ગરીબાઈના ગળખખર્ચા હાંડેસામાં કચડાઈ કરમાય તે હું સાંખી શકુંજ નહીં. બસે તે કરતાં મને જાતી પર પત્થર મુઠી માહરાં તને માહરી કરવા તલખી રહેલાં દીલને સખત બનાવી, જીવ ઉપર જોરાવરી બી કરી એજારગી ધણુ વખત પણ થોળવું પડે !”

બસ આજ તેના ચાલુ બોલો હતા, અને તે ખરા દિલથી નીકળતા હતા એમ શું સમજવું જોઈશે? ફેની માટે અગાધ પ્યાર ધરાવતા તે બલાં જવાનની તેમ સમજાવવાની પુરેપુરી નેકનીશ સામે શું એક ધડીબર પણ શકની આંગલી ટાંકી શકાશે?

નહીંજ, તે તે બલા સાલેસ જવાનના બીતરના ઉંડાણમાંથીજ નીકળતા તમામે તમામ પ્રમાણીક ઉભરાઓ હતા. ફેનીને તે સધળું આપના મીસાલ રોશન હતું, અને બામ ઉપર પાક પ્યારની અધાગ શીદાગીરીથી કુરખાન થતી તે પ્રીયકર સુંદરી, તે વહાલા જવાનની તેણી ઉપરની એટલી બધી હદ સુધીની જાનફેશાની અને શીદાગીરીની, કદર કરતી હતી, પણ તેણી માથાર બની મઘ હતી. બદમાશ કાઉની મેરહેમ સતાવણીઓ ફીન ઉગે લધતી જતી જોઈ તેણીને એ બાબત ફરી અને ફરીથી બામ હજુર અનેક વાર છેડવી, બનીવાર્ય, પડતી હતી.

આજે પણ તેણીએ તેમજ કરી જેમું હતું, અને બામે ધારા મુજબજ તેનો તે જવાબ આપી થોડા વખતમાં બધું સફળ ઉતરવાનું પોતાની આશાનું વિગતવાર બ્યાન ધણીજ મોહનતથી તે મીઠી મધુરીને પાછું ફરી એકવાર કહ્યું હતું.

તે પર વિચાર કરતી તે સર કાઢીપારજીના તે જમરદસ્ત બાગના એક એકાંત ખુણામાં, બેઠી હતી.

“શું કરું બામ વહાલો તો રોજ એજ મને સમજાવેજ, તે બધું ખરું નરું કરી દીધા વગર એ બાબત વધુ દયાથી તે બી હું એ વહાલા પર કેમ કરી શકું?” તે પરીએહેર પુતલી ગમગીન અદાઓએ દર્શાવત કરતી હતી, “એ મુલો કાઢ તો દીન ઉગ્યે મને વધુ ને વધુ સતાવેજ. તે બી તે સાચું ક્યાં પુલીક?”

એજ વખતે તેણીની પાછળ આવેલી ગીચ ઝડીઓમાં કંઈ ખડખડાટ થયો. તે શાથી થયો હતો તે જેવા તેણી ફરે તે પહેલાં તેની સતાવણીઓનું મુળ કાઢજ સામેથી ત્યાં આવતો તેણીએ જોયો. તેને જેઠ ફેનીના સોહામણા એહેરા ઉપર અણગમતા અને કચવાટનો ખુલ્લો ચીલ્લો ચડ્યો. હવે ત્યાંથી છટકી જવાય તેમ બી નહીં હતું. તે ધણેજ નજદીક આવી લાગેલા હતો એટલે તેની નજર ચોરાની સટકી જવું તદનજ અશક્ય હતું. તે તેણીને જેઠ હસ્તો હસ્તો આગળ આળ્યો અને શંકહેન્ડ માટે હાથ લાંબો કર્યો.

“અલો, મીસ કામા તમે અહીં છેવ કે?” તેણે શંકહેન્ડ કરતાં ને તે નાણુક હાથ જોડ્યો તે કરતાં બ્યાદા વખત પોતાના હાથમાં રાખી મેલતાં કહ્યું.

“હાજી!” ફેનીએ લગ્નર ડરસાથીજ જણાવ્યું અને પછી પોતાનો હાથ જોડ કરી ખેંચી લીધો.

“વાહ! શું સુંદર જગા તમે બી સાંજને છેડે એકાંતમાં બે ધડી મહામવા માટે શોધી કાઢીજ! તે તમરા જેટલીજ સુંદર છે!”

“એહેરબાની કરી તમે સીઢીજ વાત કરો, મી. બનાજી,” ફેનીએ શુસ્સો કરી તીખાસથી કહ્યું.

“એથી સીધી વાત મેં કદી કાઢ સાચે કરીજ નથી, ફેની. હું ખરુંજ કહુંજ કે તું જેટલી મનોહર છે તેટલીજ આ તાહરી સાંજનો વખત પસાર કરવા માટે શોધી કાઢેલી જગા પણ છે.”

“તમે છેકળ બેશરમ બનેાછ,” ફેનીએ નેણ ફેરવી કહ્યું, “મેહેરબાની કરી અને ફરીથી એ નામે બોલાવતા ના. તમને તેમ અને બોલાવવાનો કંઈજ હક નથી.”

“સ્પેન્ડીડ! રીયલી સ્પેન્ડીડ! ! ફેની, એ તાહરા ગુસ્સામાં તું ઝોર બી બપાદા ખુબસુરત લાગેછ, બીચીવ મી!” તે હસીને બોલ્યો. તે બેઅદબને વધુ અને વધુ બહેકતો જોઇ ફેની ગુસ્સાથી તપી ગઇ, અને બેઠક ઉપરથી ઉડી ઉભી થઇ, ત્યાંથી ચાલી જવા માડી.

“સખર ફેની.”

“મેં તમને એકવાર કહ્યુંની, સાહેબ, કે એ નામે અને બોલાવવાનો તમને જરૂરક બી હક નથી.”

“ઓ યસ, મેં તે સમજ્યું, અને તેના જવાબમાં જણાવવાની રજા ચાહુંછ કે તે હક તમારી પાસથી હું મેળવવા માંગુછ,” તે તેના હાથ પકડી તેણીને પોતાની હજુર બેચવાની કોશિશ કરતાં બોલ્યો, “મેં તું બહાલીને જોઇ ને જોઇછ તે હહાડાનો હું તાહરી પર શીદા છું.” ફેની, માહરા જન, બોલ તું માહરી થશે?

“નહીં!” ફેનીએ ગુસ્સાથી મગડાટ કર્યો, “અને અને હવે જવા દેવ, અને રોકી રાખવાનો તમને કંઈજ અધીકાર નથી.”

“નહીં? કારણ?”

“કારણ હું બીજાની થવા કમ્બલ થઇ છું.”

“કોણ સાથે? પેલા માહરા ચંડાળ ભાઇ બામ સાથે?”

“હા?”

કાઉએ તે સમજી બારે ગુસ્સાથી પોતાના દાંતો કચકચાવ્યા. તેની આંખોમાં બપાનક ચળકાટ ચળકી રહ્યો. એ પણ અગાઉનો તેનો નરમાસથી ભરપુર મીઠો હાવભાવ તમામ ગાયેબ થઇ જઇ, તે વીકાળ અને ઝુલુની એહેમમાં બની ગયો. તેણે ફેનીનું કાંડુ મજબુત કચકચાવી પોતાના હાથોમાં પકડ્યું.

“કદી નહીં, એ કદી બનશે નહીં. માહરા સીવાય કોઇ દીમરની મોહરદાર તું કદી થઇ શકશે નહીં. ફેની, હું, તને માહરા જનથી બી બપાદા ગાણુંછ, અને તુને માહરી મોહરદાર થવુંજ પડશે.”

“કદી નહીં! બામ સાથ જો હું ન બી જોડવાઈ હોતે તો બી હું તમને નાજ કહેતે,” ફેનીએ જવાબ કર્યો.

“સમજ?”

“સમજ હું તમને ખરા જીમરથી ધીકારું?”

“કારણ?”

“કારણ તમે મોટા હીયકારા બદમાશ અને એક હડહડના લુચ્ચા છેવ. ચાલો ખસો. અને જવા દેવ. નહીંકર હું ‘યુમ પાડીને મદદ માંગશ,’” ફેનીએ બપટી કરી.

તે સમજી તે મુજી હસ્યો.

“પાડ્યા કરની તાકરે જોઈએ તેટલી યુમ. અહીં આવેજ કાણુ જો તેની વાત, ને આવ જડે ખુણેથી બંગલે અવાજ પોહાંચે એમ માનું એવો કંઈ જોટસોટ તું મને ધારેજ શું કે એમ બપટી કરેજ? જો, ફેની, ડાહી થા, માહરં માન. તું તો સમજી છે. આવ એક તાહરા લાજનીજ વાત છે. બામને જતો મુક. માહરી મોહરદાર બન. તે બીખારીને પરણી તું શું કરવાની છે. હું લાખ્ખોનો માલીક છું અને તે બધાની રાજ કરતી રાણી હું તને બનાવશા!”

“હું એ બધી તમારી લાજચોને ઠોકરે માહું. મને એકદમ ચાલી જવા દેવ!” ફેનીએ ચુસ્તો કરી તે મુજના હાથમાંથી છુટવાની ખેંચ-તાણુ કરતાં કહ્યું.

“હું તને ફરી એકવાર સીધું પુછુંજ, તું માહરી—”

“હા. નહીંજ-નહીંજ! તમે કહેવા કરવા શું માંગોજ? હું તમને જીમરથી શીટકારુંજ. જવા દેવ મને એકદમ;” તેના હાથમાંથી છુટવાના ફાકટમાં વલખાં મારતાં તેણીએ કહ્યું.

“તું પરતાએ; મને તરછોડી ખતા ખારો! મેં તને માહરી કરવાના સપથ લીધાજ, ને ગમે તે કરીને હું તને માહરી કરશ. હું તને ચેતાડીજ છોડરી, કે હજી બી સમજી જા, નહીં તો પરીણામ બધુંજ ખુરં આવશે!”

“તમારી એવી હીયકારી બમટીઓની હું જરા બી પરવાહ કરતી નથી. તમે એક યુજદીજ બદમાશ છેવ કે એક ઓસ્તને બમટીથી દગરા-વવાની એવી હીયકારી રીસો વાપરોજ.”

“હીક છે, હવે જોઇશું કે માહરી ધમકીઓ ખરી છે કે ખાલી, સમજી. હું તાહરી પર હજી દયા કરવા માગું છું; કેમકે હું તને ચાહું છું; અને જો તું કહેશે તો તું જાહીને ખાતર બોમ તરફ પણ ઉદાર દિલ ખતાવવા તૃપ્તિ હું તૈયાર થવશ. માટે સમજી જા, ફેની કાલીંગ, ને આવ અને એક કીસ આપ, ને માહર માગું કબુલ રાખ,” તે બદકારે તેણીને મનાવી લેવાની એક નમણી ને છેલ્લી કાશિશ કરતાં કહ્યું; અને તેના એક હાથ પકડી પોતા તરફ ખેંચી.

તે સુંદરી તે મુજના બસમાંથી છુટવા અદ્વાતદડી કરવા પડી, એક તીણી ચીસ પાડવા તેણીએ પોતાનું મોહ બોલ્યું. પણ તેની તે હીલચાલ એટલી જાદુ બદમાશ કાઉએ પોતાની હાથમાંનો રમાલ તેણીના મોંઢા ઉપર અપટ ઢાખી દીધો, અને તેના ગુલાબી રૂપસારો ઉપર ખોસો લેવા વાંકો વધ્યો.

તેજ પછે તેની પછવાડે આવેલી ઝાડીમાંથી એક આકાર ઘણેજ ઉસ્કેરાઈ ગયલો બાહાર ધસી આવ્યો, અને કાઉના દમલાનો કાલર ટટરાવીને પકડી એક આંચકો મારી ફેનીથી તેને છુટો કરી, ધકેલો મારી એક બાજુ કર્યો.

ધાસ્તી અને અભયખીથી ધુજતાં ફેનીએ પોતાની મદદે ધાઈ આવનાર તે શખ્શ ગમ જોયું, અને જોળખાણની એક ચીસ તેણીના મુખમાંથી બાહાર પડી જતી તેણીએ જેમ તેમ અટકાવી; અને ઘણુંજ મીઠા સાદે એક “થેંક યુ” કરી; તે જવાનનો આભાર માની એક બીધેલી હરણીની આદાએ ગજરાયલી અકબાયલી તે ત્યાંથી નાહી.

પણ તે સહાંજે તેણીને અભયખીઓ અનુભવવાનો સમય હજી ખતમ થયો ન હતો, કેમકે હજી તે નવા આવનાર અને કાઉને એકમેક તરફ તીરસકાર અને ઝનુનથી ધુરકતાં છોડી તેણી ઘણે દુર નાહશી નહીં તેટલાંજ એક પુરાણ વખતના મોટા વિસ્તારના ઝાડની બાજુમાંથી વસાણુ લેતાં એક બીજા આકારને તેણી ધમમમ દેતી કે અચડી પડી.

મકરથુ સોળમું.

તે ગરીબ બાળા અળ્યબી અને ધાસ્તીથી હડગડી બધ તેમાં નવાઇ શું છે? બનાવોજ બધા એકા એવા ઉપરાસાપરી ને ઉત્તરાસુસરી ચીત્ર-વીચીત્ર તે ટુક અરસામાં એકાએક બની ગયા હતા કે તે સકુમાર સુંદરીના નાશુક જીગર ઉપર અસર કરવા કાર્યસાધક થઇ પડ્યા વીના રહેજ નહીં.

હજી તો બાંમને મોહોબતથી મળી ભેટીને તે વ્હાલીથી છુટા પડ્યાને ઝાઝો વખત થયો નહીં, તેટલાં તેને સદાનો અભ્યુગમનો અને અગાખમણો કાઉ એચીનો આવી મળ્યો; અને આજે તો તે ધીકારાયલા પુરાએ ખરડેના પગ છેક ગાલીયા વેર લઇ જઇ તેણીના હાથની માંગણી, હડેએક કરી હતી. ના એટલુંજ નહીં પણ તે માંગણી સીદી રીને સ્વીકારાયથી ન બેનાં તે પુરાએ બેસુમાર ધમકી પણ આપી જોઇ અને તેની પણ અસર તે પ્રીયકર પોરી ઉપર ન થયથી નીહાલી છેવટે તેણે જાસ્તી અને બજાજેરી વાપરવાની ઉધાડી અને હીચકારી ચેલેજ પણ કરી. અને તે ગરીબ ગર્વી બાળાને તેની મરજી ઉપરાંત, જુહાડી જગરસ્તીનાજ જુદમથી પોતાની હવસી માથમાં પકડી કીસી લેવાની પણ પાક બેહસાઇ તે નાંપાકે કરી લેવાની તે એકલા એકાંતમાં તક હાથ ધરવાની તમામ યુજદીલ પેરવી કરી. પણ ફેનીએ જીવ ઉપર આવી અછાડપછાડ કરી મેત્રી તેની કમકમાટ ઉપજાવનારી બગલગીરીમાંથી છુટવાની એક દીલેરી ભરી ફારીશ કરી, પણ તે કમજોર નીરાધાર અગળા બદકેરદાર કાઉના ચઢતાં બજા અને જોર આમળ શું બીસાદમાં? તેણીની સમજણી તે હાંમતભરી તમવીજ ફેમટમાં ગમ. ધીરે અને ધીરે તે તેની ધીકાર ઉપજાવનારી જોદમાં વધુ અને વધુ દબાવી ગઇ; તેનાં ગુલામી કેપ-સારાએ તે મહા પુરાના ઉસ્કેરાઇ લાઇ બની અયજા હવસી એહેરાની લગેલગ નમદીક ખેંચાતા ગયા, પણ તેજ પગે પાસે આવેથી ઝાડીમાં ખખડાઇ થયો, અને અંદરથી એક આકાર ધસારાબધ તે કબલ સુંદરીની વહારે દેખઇતોજ ઉસ્કેરાયલો ધાયો, અને બદમાશ કાઉના દગલાનો કોલર ખુબ તતરાવીને પકડી એક આંચકો મારી તેણીને છુટી કરી તેને એક બાજુ ધકેલો મારી દુર કર્યો. તે બાંધેલી બાળા તે એકાએક એથી મદદ આપવા કુટી નીકળેલા તે જવાબ તરફ ઉપકારથી નજર ઉંચકી જોતાં પાછી અબ-

ચખીથી સખત થોડી. તેને તેણીએ તુરત ખીજાણ્યો. ને તેજ જવાનું હતો કે જેને તે મધુરીએ પેલા પેહેલા અકસમાનવાળી વાદ્યગાર થઇ પડેલી સાંજે લોકી લોકીના દરવાજા આગળ બમનાં જોયો હતો; “અને ત્યાર પછી બેંચ પર ચઢ્યા તે બે-જીવેણુ હુમલાઓનો જવાબદાર પણ તેજ ઇસમ હતો, એમ તેણી ખાતરીપૂર્વક માનતી થઇ હતી. તે વગર શકે તેજ હતો. ફેનીએ તેને જોનાં સાથ તુરત ખીજાણ્યો અને તેજ વખતે વીજળીક ઝડપે એક વિચાર તેના મગજમાંથી ઝપાટામાં પસાર થયો. તે અંદી કાંચ આવ્યો હતો, અને ઝાડીમાં બરાબ તે શું કરતો હતો? શું તે બામનો જીવ લેના તત્પર હતો? શું તે બામની પુડે તેજ મકમદસર ચાલ્યો ચલાવ્યો મુગધથી છેક અંદેરી વેર ધકેલા ખાતો આવ્યો હતો? તેમજ હોતું જોમએ, તેણીએ વીચાચું, અને તે વીચારનાં સમેત તે મોહોત જોવી શીકી મારી જઇ વધુ હેમડથી હડમડી ગઇ.

પણ તુર્નવેળા શું બોલવું ના શું કરવું તે તેણીને સુજ્યું નહી, એટલે તુર્ત થેંક ચું કરી, તે જવાનની તેણીને કાગની તકલીફ માટે આભાર માની તે ત્યાંથી સરી ગઇ.

તેણી વાહોમ દોડી, જાણે પોતાના મનમાં પેલા પડેલા ધુરા ને ત્રાસદાયક ખ્યાલોને તેમ કરી તે દુર રાખવા માંગતી હોયતી તેમ. પણ તેટલાં આપણે ગયા પ્રકરણમાં વાંચી આવ્યાં તેમ એક મોટાં ઝાડના થડ આગળથી વળતાં તે એક કોઇ બીજા આકારને અચડી પડી!

તે કોઇ અજોજ અબળા હતી. તેણીને એક જાડા ‘વેલ’થી છુપાવેલો હતો, પણ તે જાડી જાડીના ખાંચા ખાંચાઓમાંથી જેટલું જોઇ શકાતું હતું તે પરથી કહી શકાતું હતું કે તે જુવાન અને દેખાવડી હતી.

તેણીની આંખો કંઇ ગુસ્સાના સળળથી અંગારા મીસાલ ચમકારા મારતી હતી. તેણીના એક હાથની મુઠ્ઠી મજબુત તતરાવીને વાળેલી હતી અને તેણીના બીજા હાથમાં એક રમકડાં જેવી સમકલી બે બારની રીંવા-સ્વર પકડેલી હતી.

તે એક ધારતી હિપ્પાને એવુંજ એક ડરામણું ચીત રજુ કરતી હતી, અને તેને ધ્યાનથી જોતાં સાથજ આપડી ફેની થયરી ગઇ. પણ તે કંઈ બોલે ના કરે તે અગાઉ, મુંઝી રહેવાની તેણીને ઇશારત કરી, તે કોઇ

અંગ્રેજ અળખા તેણીને ત્યાંથી દુર એક એકાંત ખુણામાં બીજી તરફ ધસડી તાણી ગઈ. -

ફેની પર ધારતી અને અમ્મયબીની ભેગી લાગણીઓ એટલી તો ગાંઠાય આવી ગઈ હતી કે તે કંઈ બોલી જ નહીં; ગુપ્તગુપ્ત જરા બી સવાલ ઉઠાવ્યા વગર તે તેણી સાથે ગઈ.

“તમે શું માંગો છો?” એક એકાંત ભાગમાં જઈ લાગી થોભતાં ફેનીએ જીભ ઉપાડી અંગ્રેજીમાં પુછ્યું.

થોડીક પળ સુધી તે અળખાએ એકી ટગરે ફેની ગમ જોયું, પછી ધીરેથી અને ધીમેથી ફેનીની બેસુમાર અમ્મયબી વચ્ચે તેણીએ સાફ ગુજરાતીમાં પુછ્યું, “તમે એના કોણુ થાવ?”

“કોણુના?” ફેનીએ સવાલ કર્યો.

“તમારી પર હમનાં બળજેરી ને જખરદસ્તી વાપડવા જતો હતો તે દેવનામ દેવના!”

“એક ધણીજ દુરની સગી,” ફેનીએ ઉત્તર આપ્યો, જો કે ક્ષિણથી તો કશેા બી જવાબ તેણીને નહીંજ દેવાનું તેણીએ ધણું પણુ ધચ્છ્યું, મગર તેણીના સત્તાવાન હાવભાવ ને કરડા અવાજના તરાતરાએ તેણીને નમ્ર બનાવી મેઝી બોલવાની ફર્જ પાડી.

“હું ધારતી’તીજ કે એ નાંપાક પોતાની દગાબાઝ જાળ તમારી ઉપર નાંખતો હશે, અને, તેથીજ” પોતાના હાથમાંની દગલ ખારતી નાહતી રીવોલ્વર ફેનીને અતાવતાં તેણી બોલી, “અને, તેથીજ આય મેં ઉપ્યોગી થઈ પડે કરી બાહાર કાઢી રાખેલી હતી.”

“તે શું તમે એને મારી નાંખવાના હતાં!” ગભરાટથી ફેનીએ પુછ્યું

“હા!”

“કારણ?”

“એ મુજી જીવવા માયક છેજ નહીં!” તેણીએ જવાબમાં મગધાટ કર્યો, “જેમ તમને આજે હસાવવા કરતો હતો તેમ એ બદકેરદાર બદમાશે બીજી અનેકોને હસાવી પામ્યાલ કીધી છે. એના જેવો એક કાલો નામ, સંસારનો સડો જીવવો ના સમ્બાર છે!”

“તમે કાણુ છેવ જે એને વીશે એટલું એટલું ખુદ બોલો?”
ફેનીએ ભડકી જઇ પુછ્યું.

“એ મહા મુશ્કના નાપાક બસમાં ફસેલીઓમાંની હું એક છું. એ જેન્ટલમેન લોકરની મોટી મોટી વાતો ને ડાંગો પર લોભાઇ જઈ, એ કસ-રવેજે મને પરણવાના આપેલાં વચન ઉપર આંધળો વીશવાશ મેલી મેં માહરું ધ્રુમાન, સ્વમાન, અને દામન ખરાય કરી હતી. હું ઠગભ, માહરી ભોભા-ઇનો એ ચંડાલે લાભ લીધો. અને માહરી છુંદગીનું સત્યાનાશ વાળી નાખ્યું.

“એ તમને કાંઈ મળેલો?”

“બ્રાહ્મણમાં, તાંહાં હમારા વચ્ચે એહોખત બંધાઇ. મેં એને દિલના ખરા જોશથીજ આહયો, જ્યારે એ ઇનસાનના રૂપના હવવાને માહરી સાથે સરપામ દગોજ ખેલ્યો. માહરી નમળાઇનો લાભ લઇ એ છુટો થઇ ગયો, મને તજ દીધી, અને—અને—” તે દુઃખી ઇચ્છિજ અબળા પોકે પોકે એટલું બોલતાં રડી પડી.

દુઃખથી તે તમામ આજેજ આવી ગઇ, તે કસાઇએ તેણીને દીધેલા દગાની વાદથી તેણીની છાતી ફાટી જતી હોય તેમ તે માહેનમ કરવા પડી.

“હું ખુદ તમને કહી શકતી નથી. તે વચુંવી કહેવાની હાલ માહ-રામાં તાકાત નથી, પણ એટલું બસ થશે કે એને માહરી સાથે ને માહરા વાહલા ભાઇ સાથે કરેલા સમતાન્યત દગાનો હડહડતો કીનો લેવા હું એની પુકે પુકે અંહી તુલીક આવીઁ. હજી એ ચંડાલ પોતાના પાપી પ્રયત્નો તજતો નથી, પોતાના કાળાં કર્તુકો મુકતો નથી. હજી તો એ તમને ફસા-વવા માંગતોતો ને તે બી. મેં જોયું કે વળી જોર જુલમ ને જખરદસ્તીથી. એક જરા જો પેલો કોઇ નવો તમારી મદદે નીકલી આવેલો બહાદર જવાંન મોડો આળ્યો હતે તો ખચ્ચીત હું એને માહરી આપ રીવાજવરથી વીધી નાંખતે; કે જેમ કરવાનો લાગ હું આજે કેટલો વખત થયો શોધ-તીજ ફરંજ,” તે ધણું ઉશકેરાટ અને કડવાસથી બોલતી હતી. તેણીનો ધુજતો અવાજ તેણીની છાતીમાં ઉભરાતા અંત વગરના કહેરના બખાલાનું કંઈ માપ દેતો હતો.

તે ખુનખાર ચોરતો ભયભીત દેખાવ જોઇ ફેની ટાઇટ થઇ ગઇ.
“હું નથી ધારતી કે તમે એક એવું જખુન કામ કરવા તૈયાર થશો,” ફેની તેને દયાથી સમજાવતાં બોલી.

“જરૂર,” તેણીએ મોટેથી પુકાર્યું, “જરૂર બાળવશ. માહસ હાથથી એ ઇચ્છીશનું લોહી રેડશો. એ, ત્યારેજ હું શાન્ત પડશ; ત્યારેજ માહરા બાઇના મુવેલા શય પર હાથ મુકી લીધેલા પત્રીત્ર કસમની બાળવણી હું પુરેપુરી બદલ કરશ; હા, ત્યારેજ, હું માહરા બાઇની ખરી એની કહેવાવશ, માહરા બહેસ્તી બાઇની સાચી માળખ ગણાવશ,” તેણી દીવાનીની આંધળી ઘરેક શબ્દો વધતી અને વધતી ઉચ્છેરાતી જતી બોલી, “હું કરશ, જરૂર—જરૂર—કરશ !”

અને પછી ઝનુનના આવેશની ઘેઘઘામાં ગીરફતાર થયલી તે દીવાની જેની બેઠેલી ઓરત બીજીજ પણ ત્યાંથી રૂમમાર દોડી ગઇ !

પ્રકરણ ૧૭ મું.

તે પત્થર થઇ ગઇ !

તે ઓરતના તનબદનમાં પ્રજ્વળી રહેલા કીનાના જળરક્ત નિશાને એટલી બધી હદ સુધીનો અવધી કરતો નીહાલી તે ગરીબ બાળા થર્સરી ગઇ. તેણીનો ઉચ્છેરાયેલા અને ગુસ્સાના જળરા કડવાસથી તમામ કાળો ઠણુક મારી ગયેલા બીડીક ઉપજાવે એવો ગજબનાક દીસતો એહેરો તે ત્યાંથી ચાલી જવા પછી પણ થોડોક વંખત તેણીની બજરાયત્રી અશમો આગળ સ્થીર બની ચીટકી રહ્યો. તે જતા આકારને એરી ટગરે ફગલાયલી અશમોએ નીહાલતાં તે સુંદરી ત્યાં થંભ થઇ ઉભી રહી ગઇ.

“માહરા ખુદાય, એ ઓરત છે કે કોઇ ખવિસ ! એનો એહેરો કેવો ખારાસથી કાળો ઠણુક મારી ગયો હતો ! એની આંખ કેવી વીજળીના અમકારા જેવા અમકારા કરતીતી ! ગરીબ બીચારી, મને એની ધણી હજા લાગેજ. બદમાશ કાકીએ ખરેખર એને ધણીજ હેરાન કરી હશે, તેથીજ, બીચારી એમ મગજથી બેમગજ બની ગઇજ,” ફેની જરા વાર રહી ધીરથી પોતાના મન સાથે, તે દુઃખી દીવાની જેવી અમળાના હાથ ઉપર તરસ ખાતાં બગડી; અને પછી અફસોસની એકે હાથ તે બદમાખત આંદે મારી બંગલામાં જવા ફરી.

જરાં વારમાં તો તે મધુરી તે ઝોરનને તમામ વીસરી ગઇ. યામના જમની કાંની પુઠે લાગેલા પેલા પારસીનો વીચાર આવતાંજ, તે અંગ્રેજ ઝોરતના સર્વ દુઃખોની ગમનાક કશીયતથી, તેણીનાં બલા અને દીકરીના હૃદયમાં ઉપજેલી માયાની લાગણીઓ, ગાયેજ થઇ ગઇ. તે તેણીને ભૂલી ગઇ, અને યામ વાસ્તે શીકરમંદ ગતી. રમે પેલો કોઇ મુજ પોતાનો પાપી હાથ ફરી સાંધે; ઓ, રમે તે કંઈ તેના પ્યારા યામના જીવ ઉપર ફરી અલાપ નાંખે !

તે પ્યાર ઘેલી સુંદરી ચીંતાતુર બની. ખાવા પીવાનું કંઈ તેને રમ્યું કે મમ્યું નહીં. પોતાના ઝોકાંત ઝોરડામાં એકલી એકલી તે ચીંતાની તાસ-વીસની જખરી અકડવકડમાં પડી.

ખીજ હાથ પર ફેનીને કાઢના બદકાર બસમાંથી છુટી કર્યા, અને તેણીના ત્યાંથી ચાલી જવા પછી, કાઢ અને બેહેરામ એકમેકને ગુસ્સાથી ધુરકવા પડ્યા.

“તું કોણુ એવો તેવો મુવોજ ?” કાઢએ ગુસ્સાથી નેણુ જમાવી પુછ્યું.

“ઓહોહો ! બપાવા, તમે તો તારીફ લાયક લાયકીથીજ વાત કરોજ,” બેહરામે આસ્તે રહી ચેષ્ટા કરતી ઢમે જણાવ્યું, “મગર, હું એમ પુછું કે મને સવાલના કરનાર તમે પોતેજ કોણુ બહાદર માણુસ છો ?”

“હે ! તમે કહેવા શું માંગોજ ?” બેહરામે મોટા ગુસ્સો કરી બખાવ્યું, “એકદમ ખુલાસો કરો કે તમે કોણુ છેવ ને આપ કોઇના ખાનગી બાગમાં એમ બરાતા છુપાતા ફરવાનો તમને શું હક છે ?”

“ધીરે, બાપુ ધીરે, મગજે મરડાઇને લોહી બોહી ચઢી જશે તો ચટ ને પટ હેતા કે ટપ દઇને પડી જઇ અહીંજ મરી જશો,” બેહરામે પેતરા બર્પા.

“મુડનેસ મી ! તું કોણુ શયતાન માહરી વચ્ચે આવનાર બજોજ ?” તાહરી તાકાત શું કે તું મને કંઈ પણુ કરતો એમ ઓચિંતો કુટી નીકળી અટકાવે, કે માહરા કામની વચ્ચે હોમાય ? તું મને ઓળખેજ કે ?” કાઢએ ઉશકેરાઇ જઇ તેને મારવા તેનાં દીલપર ધસી જતાં જેમ તેમ અટકતાં કહ્યું.

“ખીલકુલ નહીં !” કાઢએ તોરથીજ જણાવ્યું.

“તેમાંનું નહીં તો તું એમ માહરી સાથે ગુસ્તાખીથી વાત કરવાની શેખી કરેજ નહીં,” કાઉ બેહરામ તરફ તીરસકારથી જોઇ પટપટયો.

“હેં ! તે શું તમે કંઈ કોઈ જ્યોર્જ જ્યોર્જમાં બપવા ઇચ્છો છો શું ?” કાઉએ બેહરામનું ઉભાઇ જાય તેમ ટકોર કરી.

“બહમાશ, તું શું ધારેછ, હું કોણ છું ?”

“ધણું ધણું તો આય બાગના કારભારી, ખીચું કોણ ?” બેહરામે ચુકવ્યું.

“યુ ઇનફરન્સ જુર, જાણુ ને હુજ કે હું કુંગી કાસકનો માલીક કાઉ બનાજ પોને છું; ને માહરા કામની આડે આવવા માટે હું તને જોશમાં ચાંચડ મારવા મોકલવાની ઇચ્છા ધરાઉંછ, શું સમજ્યો કે ?” કાઉએ ગમડાટ કર્યો.

“બનાજ ? લોહરી લોડજના માલીક ? બાઈ જેવ !” કાઉએ અચર-તીથી આંગળાં કરડયાં.

“હા ! હવે સુધ ઠેકાણે આવી કે ? હું ! એમ અડખરાની કાંની માહરી તરફ ડોળા ફાડીને જોયછ શું ?” કાઉએ બેહરામને પોતાની તરફ અચરતીથી ટીકતાં જોઇ સવાલ કર્યો. તે તો અજબજ અયો હતો. એક ઘણીજ વીચીત્ર અને હલકી કીસમે પેલી કોઇ છોકરી પર જબરદસ્તી કરતાં નીહાળેલા આય કોઈ તેના જવાબ દેખતા રહ્યાતલને લોહરી લોડજનો માલીક જાહેર થયેલો જોઇને તે તો અમ્મયખીથી અડીજ ગયો.

“બાપજી આવો !” તેણે વીચાર્યું, “સર શાપુરજી આધમારાનો આ નવો વારસ થતો તો કોઇ એ—વન કારગો મુવોછ. કોઇ સદંતરજ વીંટી પરનું નંગ બળપુંછ. એ હવે એની સાથ કેમ પાતલો ફાવશે ?”

“કેમ એ મક્કમનુઠા, સમજ્યો કે ? એમ માહરા એહેરા શું બાપી બાપીને હુરકેછ. ટાંટયા દીક્ષા પડી ગયા કે ?” કાઉએ બેહરામ ટાંટટ થઈ ગયો હતો એમ માંતી ટકોર કરી.

“હેં—હેં—હેં—હેં ?” બેહરામ ખડખડાટ મોટેથી હસી પડ્યો. કાઉનો પીતો તે જોઇ ઉછલી આવ્યો.

“હેં, હસેછ ? બહમાશ, તું કહેવા શું માંગેછ ?”

“એજ કે આજે માહરી જીંદગીમાં હું એક નવું લેશન શીખ્યો ?”
બેહરામે કહ્યું.

“શું ?”

“કે કોરમાઓ હાથકલાસમાં ખપતી દીપ-ટોપ સોસાયટીઓમાં બી
છે. આજેવેર તેમ હશે એવું હું નહીં માનતો હતો.”

“સરકલ, તું એમ ખોલી મને કોરમામાં ખપાવવાની હાંમત કરેછ, તો લે આંચ,” કાઉ સુમાર વિનાનો જીંજર બની જતાં તેના દીલ પર તેને ઠોકરી નાખવાનીજ મક્કસદથી ચુસ્સામાં ધસી ગયો; પણ બેહરામે ચપલાઈ વાપરી બાજુ ખસી જઈ, ધણીજ સફાઈ અને સીકતથી એક મજબુત મુકકો કાઢીની ગરદન પર મારી દીધો, અને તેના લાગેલા શૅકથી કાઉ ગમરડી ખાઈ થોડે દુર જઈ જમીન પર જકાયો અને તેજ પળે બેહરામ ત્યાંથી વટાણા વાવી ગયો.

“આજેજ, જે હોય તે આજેજ રાતે કંઈ બી કરી એ માથે ઉઠા-
વેલાં કામનો નીકાલ કરી નાંખવો જોઈએ. વધુ વખત કાઢવામાં કંઈ માલ નથી. તક પણ ઠીક છે. લાગે બી મજાહનો છે. જગ્યા બી દરેક પાંતીએ માહરાં કામને લાયક ને દરોગસ્ત છે તો ત્યારે ખોટી દીલ કરવાની જરૂરજ શી છે ?” બેહરામ ત્યાંથી ઝડપી કદમે નીકળી જતાં બળડયો.

મકરણ અહારમું.

ચિંતાં મહા પુરી ચીક છે. વમર દવાખાનું એક જીવલેણ દરદ છે. ઇનસાનના શાંતી અને સુખનો ગયે ભવનો મોટો શત્રુ છે. પાપી અને બહકારોને તેઓના બદકરતુકોનો મુઝો નતીજો અપાવતો ખુદરતનો એક જોખી દટકો છે. કમનશીય તે છે કે જે ચીંતાના દારૂન દરદની જીવલેણ બીમારીથી પીડાય છે. ઇન્સાફની સુગાલમાંથી, કંઈ બદ કર્મો કરી, નાહસતા ભામતા પાપીઓની પુઠે ઇન્સાફની સુગાલ કોઈ પણ પળે પોતાની ગરદન

પર આવી પડવાના ગજબના કામચલાઉ જાણે છે. ડર ડર પછે તે જાણપતે ઉપર એટલો તો જાયજ રહે છે કે તેમના તે હાથ દુઃખની ગણના કરવા તે માલીકે સાહેબ સિવાય બીજા કોઈ અશકત છે.

રાતના સાડા અઝારનો અમલ હતો. ધમધોર ચુપકીરી અંદરીમાં કુંભી કુંસલની અતરાધમા રાજ્ય કરતી હતી. સા કોઈ વગેસગે થઈ ગયું હતું, અને તે એકાંત જગા તે વખતે ઝોર બી એકાંત ને બચાવક દીસતી હતી.

આ કુંભી કુંસલમાં પણ સર્વ રાતની શાંતીની મીઠી રાહનુમાઈમાં ગરક ગયલાં તે મોટા મહેલમાં એક સિવાય બધા રૂમોમાં અધિકાર ફેલાયેલો હોવાથી જણાતાં હતાં.

બાગ તરફ ખુલતી તે આલીશાન મકાનની પહેલે મજલેની એક રૂમની બારીમાંથી આ લાઇટ ખુલ્લી જણાતી હતી. તે કાંઈ બનાજનો બેડ-રૂમ હતો. કંઈ હાથ ચીંતાના ગજબથી ઘેરાયેલો તે એમથી તેમ પાંજરામાં પુરેલા સિંદની માફક પોતાના રૂમમાં ફરતો હતો. મઘ સાંહજે તેણે પહેરેલાં કપડાં હજી તેના દીક્ષપરજ હતાં. એક ટેબલ ઉપર વીસ્કીની ડીકાન્ડર, સોડાની બે ત્રણ બાટલીઓ અને એક ગલાસની જોડ વેરવીખેર પડેલાં હતાં.

તેના દીલમાં કંઈ છુપે ગભરાટ બારે ધરધરી મચાવી તેને ઢીલો ઢ્ય કરી મેલતો હતો. બખરાયલી સુકીતસ ચશ્મોએ તે અવારનવાર રૂમમાં કશાથી પણ જરા બી ખખડાટ યા અવાજ થતાં બીહી ધ્રુજ પડી આબુ-બાબુ મોટા ગભરાટથી જોતો હતો; અને પછી બરપા થયેલા ગભરાટના આંચકાના જોશને સમાવવા તે દમખદમ વીરકીના પેગો નોશ કરતો હતો.

“શયતાનનો હવાલો એ નાપાક નડતાને !” તે એમથી તેમ ફરતાં આટલી ઉભો રહી ગુરસાથી પોતાના હાંતો કચકચાવી, પોતાના હાથની મુઠ્ઠીઓ તતરાવી વાળી ધણુંજ કડવાસથી બોલ્યો, “શયતાનના જપ્તાએ તો છેક છેલ્લી ઘડીએ આવીને બધો આંટો બાફ્યો. તે સુંદર પંખેરાને માહરા હાથમાં સપડાયજી ઊડાવી લીધું, ને ઉપરથી મને મારીને પોખારાં માપી ગયો. ઠીક છે, બચ્ચા; તું જે હોય તે, બીજી વાર માહરા હાથમાં તું સપડાવો જોઈએ, ને પછી જો કે માહરા વીરધની તાહરી આજની હીલચાલોનો કેવો ખુરો તે કડવો નતીજો તને આપવો પડશે. માહરા ખુદા!

એ શું ? એ શાનો ખખડાટ ? કોણ છે ?” બહાર બાગમાં ઝાડોના પાંદડાંએનો પવનમાં હીલવાથી ખખડાટ થતાં, તેણે બેઠક ચમકીને બીહી ધુણ જતા ધાસ્તીથી હડબડી ગમતી ચશ્મોએ આગુઆગુ જોઇ ગમરાટ કર્યો; પણ કંઈ ઉત્તર પોતાના પ્રશ્નના જવાબમાં ન મળવાથી એકવાર ફરીથી ચોકાશીની નજર તે રૂમની આગુઆગુના અનરાધમાં ચોમેર નાખી, પીહ-સ્કીનો એક બમપર ડોઝ લઇ પોતાની શીકરોને હાંકી કાઢવાની એક મીથવા કોશિશ કરતાં તે હસીને બોલ્યો, “ફાટ ! હું અમસ્થોજ બીહી ધુણ પડુંછ. ફેકટમાંજ જરા જરામાં ચીંતાથી ટાઇટ થઇ જઈછ ! એમસડ ! હવે અહીં કોઇ મને તે બનાવ માટે ધરવા પડવા ત્યાં વેરથી ધકેલા ખાનો ધસડાઇ તણાઇ આવે એમ લાગતુંજ નથી. ખચ્ચીતજ, બીહવા ધુજવામાં હું સર્વાંગ મુર્ખ જાનુંછ. હવે મને કંઈજ કોઇ કરી શકનાર નથી. બાપરે ! એ જોળો કોણનો ?” બીજીજ પળે બહાર ગામમાં આવેલા મોટા દરખતની ડાળીએનો એજો પવનના હાલવાથી તે રૂમમાં પડતાં તેને જખરી ચમકવા થઇ આવી, અને તેનું કપાળ પરસેવાથી તમામ ભીંજાઇ ગયું. તે બધો આખો દીલે પાણી પાણી થઇ ગયો, અને એક ખુરશીમાં ધમધમ દેતો કે અવાચક જેવો બની બેસી પડ્યો, “માદરા ખુદાય ! એ કોણનો એજો ? વીલ્યમનો ? એ નહીં—નહીં, પરવર નહીં. ના મને એમ સતાવ, વીલ્યમ, ના મને એમ જીત બની તું બીહીવરાવ ! મેં તને માર્યો નથી. તું જુડો છે, હડહડતો જુડો. મેં તારી સાથ દગો કાવો નથી. તું જુલેજ, ખોટું માનેજ, ગોથું ખાયજ. જા, જા. વારતે ખુદાને તું મને છોડી જા !” તે ચીચવાઇને પુકાર્યો. તેની આંખો સુકી ટસ બની રહી જાય નીકળી આવે એટલી હઠ સુધીની બહાર ખેંચાઇ તણાઇ રહી, તે પડેલા જોળાની જગા ઉપર એકકી ટગરે ચોકીજ રહી હતી. કંઈ ભયંકાર અણદીઠ દેખાવ તેની ચશ્મોએ તે જોઇ રહ્યો હોય, અને તે ત્રાસદાયક ચીત્ર વધુ જોતાં તે ધુજતો ને કમકમતો હોય તે કીચમે તેણે જરા વારમાં પોતાની આંખો બંધ કરી દીધી. મીનીટો સુધી તે એમ બંધ ચશ્મોએ પડી રહ્યો. જરા હીલ્યો કે ખીસ્ચો બી નહીં, કે ના તેણે પોતાની આંખો ખોલી. પુતલાં મીસાલ સ્થાવર ને સ્થંભ બની જમ તે સુખદાયક આર્ગચંચરમાં ચીટકીજ રહ્યો.

અર્ધો કલાક ઉપર એમ નિઃશ્વાસ પડી રહેવા પછી, તેણે પોતાની આંખો ખોલી, અને ખીધેલી ચશ્મે તે એકાંત ઝોરડાની અંદર ચોતરફ પોતાની અખરાયલી નજર ફેંકી; અને વીસ્કીનો અસાધારણ બમપર ડોઝ

એક ટાંસે ઝોટયો; અને તે જલ્દી પીણીની અસરથી ઉપજેલી હીમતની મદદથી તે ઉઠ્યો, અને પાછો તે એકાંત રૂમમાં એમથી તેમ ફેરા ફરવા લાગ્યો.

“બાહ ! હું બી એક ફેરા મહેડો છેલ્લો ! અમરોજ પીણી પુછને અકબાઈ ગભરાઈ ચૂકે,” વીરકીના પેટમાં પડેલા સરેહતાના અચરોટથી છુટેલા એ ઘડીના શુરની બરકતથી તેણે પાંચું વિમાસવા માંડ્યું, “હું બી એક પહેલે નંબરનો ગ્રોજ છેલ્લો કે પવનના હાલવાથી પણ પુછ પાડી બાંધેલો ને—”

તેજ વખતે તે રૂમના બારણાં પર હળવેથી ટકોરા પડ્યા, અને વલી પાછી હેબલધસકની અમક વા કાઢે બનાજ પર પુર જોશમાં ગાલેબ આવી. ડોળા ફાડી તેણે બારણાં ગમ જોયું. તે ઉધાડુંજ હતું. અંદરથી બંધ કરતાંજ તે વિસરી ગયો હતો. તેની છાતીના પાત્યાં તે જોતાં ડરથી ખેસી જવા લાગ્યાં. તેની રંગમાં ફરતું લોહી પણ એ પણ સ્થિર થઈ ગયું. યા પરવર ! એ કોણ આવી મોડી રાતે તેનું બારણું ઠોકતું હતું ?

ફરી એકવાર ધીમેથી પાછો ટકોરા પડ્યા; અને કાઢેના અવતાર આધસના પાણીમાં ઝબકાળી કાઢેલા એકાદ માણસથી વધુ સારો તો તે પણ નજ હતો.

બારણું તે પછી ધીમેથી ખુલ્યું. હળવે હળવે તે કોષએ બાહારથી ઉંઘાડ્યું; અને ઉબર ઉપર એક આકાર આવી ઉભો, જે જોઈ કોષએ તાવેલો બાલો તેની છાતીની આરપાર ચલાવી દીધો હોય તેમ કાઢે અમકયો.

“ક-કોણ મ-મા-રી !” તે ત-ત-પ-પ થઈ ગયો, અને સુધસો ખોલી અર્ધો ખેદામ જેવો અર્ધો ઉઠેલો પાછો ખુરશીમાં ટુટી પડ્યો !

પ્રકરણ ઓગણીસમું.

તે એક હૃદયભેદક દેખાવ હતો.

ધારતી અને મજબનાકે આકતના બેચા ડરથી પાંદ્યાં પેરે તમામ દીશે પુજતો કમળાખત કાઢે સુધસો ગુમાવી એક લપેરા સમેત ખેડેલા જેવો

પુટી પડયો; અને અસાધારણ તરખાટથી સુકી ટસ બની નીકળી પડવા કરતી અશમેએ તે બારણાંમાં આવી ઉભેલા કોઇ ઝોરતના આકારને ટીકતો હતો.

તે ઝોરત પેલીજ હતી કે જે થોડાજ કલાક અગાઉ ફેની કામાને બામમાં મળી હતી; અને તે બાપડીને હેતલથી, તે એક તો તે અગાઉનીજ બીધેલી હતી તેમાં વધુ હેતલથી મારી હતી.

તે વખતના સ્થાને પણ હમણાં તે વધુ ખુનખાર નજરે આવતી હતી. બીજાની જેવા હુંબહું અમકારાજ ગોચા તેણીની આંખોમાંથી વરસી રહ્યા હતા. જ્યારે કહેર, ધીકકાર અને ગુસ્સાની સામટી બેગી લાગણીઓથી ઉસ્કરોડ રહેશે તે એકરો એટલે તો કદરો ને વિકાળ બની મથો હતો, કે એક ઝોરત સ્થાને કોઇ દોળખની છોડાયલી દેવી જેવી તે, તે વારે, વધુ લાગતી ને દીસ્તી હતી. તે જેની સાંમે બી રહી હોય તે બાપડાને માટે ગજબ પુરેપુરો તેના દારણ દેખાવ ઉપરથી પ્રગટ નીહાળી શકતો હતો.

તે અંદર આવી.

“કેમ, ઓ દોળખી, શું છે?” તેજે એહદ કડવાસથી કાઉ તરફ ધીકકાર સમેત બેઈ, પુછ્યું. “મને જોઈને ફાટીજ કેમ ગીયોછ? હેતલની કાંય ગીયોછ?”

“તું-તું—કોણ છે?” કાઉએ લથડતી ઝખાંને બડી મુસ્કેલીથી પોતાના અંતરમાં બ્યાપી રહેલા બેશુમાર ગભરાટ ઉપર જેમ તેમ કાણુ મેળવતાં પુછ્યું, “શું તું મારીજ છે—મારી?”

“હા; ઓ દેવનામ દેવ, હું મારીજ છું!” તેણી જવાબમાં બોલી, “મારીજ છું! મારી વિલખીજ છું!”

“તું-તું અંહી કાંય આવી—કેમ આવી?”

“કાંય આવી ને કેમ આવી?” તેણીએ ગુસ્સાથી ગમડાટ કર્યો, “જાણુ ઓ મહા મુજ પાસ્તી કે માહરી સાથના તાહરા અતુલ દગાનું વેર લેવા હું અહીં વેર આવીછ. જાણુ ઓ કસરેવજ કર્તુકી કે તાહરા માહરા બાઈ સાથના શયતાન્યત દગાનો ઇન્તેકામ લેવા હું અહીં આવીછ. શયતાનથી બહાર ઇનસાન, તાહરા બહર્મોનો નતીજે તને જોવડાવવા હું અહીં આવીછ.

સાધુના સાહચર્યમાં સંત્રાપવા એ નાપાક શયતાન તારાં પુરાં કોરમાંપણાનો સદાને માટે અંત આણવા હું અહીં આવીશ.”

“એ બધું તું કોણને કહેછ?” કાઉએ હીંમત એકઠી કરી તકાન્ને કર્યો. તે અંદરબાનેથી તો બધો ગજબનાક ગમરાટથી ચર્ચરીજ જતો હતો; પણ બહારથી શાંતી જાળવવાની એક જીવતોડ પણ વ્યર્થ કોશિશ કરતાં તેણે દમ કર્યો.

“તને, એ શયતાનના શરીર, તને! દરામી હીચકારા, તને! નામદં પુજાદીશ, તને,” મારી વિશ્વમીએ દાંતો પીસી કહ્યું. “હા! ખપરદાર, જે જરા બી તજવીજ માહરી પર હુમલો લાવવાની કાંપીછ તો તેજ ઘડીએ આપ રીવોલ્વરના એકજ બહારથી તાલફ મસ્તક વાંધી નાંખિશા!” તેણે પોતાપર હુમલો લાવવાની કાઉને છુપી તજવીજ કરતાં પોતાની ચકોર ચશમથી ઝટ પકડી તુરતજ પોતાના ગાઉતના ખીસાંમાંથી એક ન્હાની દગલ ખારની રમકડાં જેવી રીવોલ્વર કાઢી તેની સાંમે ધરી કહ્યું.

“અય ઓરત, તું કોણ છે જે એમ રાતને વખત માહરા અંગણમાં પેસી આવી એમ મને ખીહીવરાવવાની શરકથી કરેછ. અયઘડી આપ રમ ને અંગલો ગુપ્તગુપ છોડી જ. નહીંતર પોલીસના હાથમાં આપશ.” કાઉએ રીવોલ્વર જોઇ બડકી જઇ તેને જેર લાવવાનો દમ દાટી સિવાય બીજો કાંઈ આરોજ નહીં જોઇ જણાવ્યું.

“હું કોણ છેઉ? બદમાશ બદકાર, તું હજી તો મને પુછેછ કે હું કોણ છેઉ?” મારીએ બેહદ ઉસ્કેરાઇ મગડાટ કર્યો. તેણીનો ખુબસુરત મુખડો ગુસ્સાની ઘેસઝાથી ઉસ્કેરાઇ કદરખીલામણી હદ સુધીનો વિકાસ બની ગયો, અને તેણીની ચશમોમાં અંગારાજ જળના થવા; “હું કોણ છેઉ?” તે ચીંચવાઇ. “તાહરી બયંકાર દગાખાઝીનો નીર્દોષ ભોગ! બીજું કોણ? ખુબસુરત ઇબલીસ, શું તું મને પીછાનતોજ નથી? મને જાણતોજ નથી?” તેણીએ એવું તો ટગર ટગર વિકાળ આંખોએ કાઉ તરફ જોયું કે હેબકથી હડબડી જઇને તે પાણી પાણી થઈ ગયો.

“તેમ કાણે કહ્યું, મારી?” તેણે હવે ફરવી તોલ્યું, “હું કાંહાં એમ કહુંછ કે હું તને પીછાનતોજ નથી. હું તો એમ પુછુંછ કે તું અહીં કાંય આવી ને શું કામ આવી?”

“તને એક વખત મેં કહ્યુંની કે માહરી સાથે તેં રમેલા હડહડતા
છળનો ધર્ત્તકામ લેવા હું અહીં આવીશ, અને માહરા ભાઇના તેં કાષિનાં
હીચકારાં ખુનો નતીજે તને ચખાડવા આવીશ.”

“એ જુદું છે,” કાકાએ કહ્યું, “મેં ખુન કીધુંજ નથી. પણ ડયુએલ
રમતાં તાહરા ભાઇ માહરા હાથ પર જાનથી બેગન થયોછા!”

“જસ બંધ કર તાહરી હડહડતી લાંબાડ બકવા. હીચકારા, તાહરે
સધળું પાપ પુરેપુરું પકડાયુંછ. માહરા ભાઇને હીચકારા દગાથી મારી, તે
ધુપાવવા અને પોતાને સલામત બનાવવા તેં મુઝાએ માહરા ભાઇના સાથીનું
પણ કાટકું કાઢી નાંખવાની કોશીશ કીધી. પણ જાણ, કે તેમાં તું ફાંચ્યો
નથી. તે બચ્યોછ, અને તેણે ખરું સધળું જાહેર કીધુંછ, સમજ્યો. મનમાં
એમ ન મલકા કે તાહરાં જુરા કર્તુકથી કોઇ માહેર નથી.”

“શું ઓઢાવન બચ્યોછ? ને તેણે બધું ખરું કયુલ કીધું?”
શ્રીકેકો ફર્ય મારી જઈ કાક બોલ્યો.

“હા!”

“હોય નહીં—અને નહીં. મેં એની પર જરાબર નેમ તાંકીનેજ બહાર
કરેલો હતો, ને તે જાણી આપ્યાદ તેના મસ્તકમાં લાગતી મેં નજરે નજર
નાસ્તાં નાસ્તાં જોયશી હતી” કાકાએ અબાડો બાલ્યો. તે ખબરના શોકની
અસરમાં તે પોતે પોતાને તમામ ભુલી ગયો.

પાપ બોલતું નથી પણ બોલે છે, એનો કાક બનાજીથી
ખીજે બેહેતર પુરાવો કર્યો મળશે? પોતાના પાપી કર્મની વાત તે
પોતાને મોઢેજ તમામ બેકામ બની જઈ કયુલ કરેલો હતો, એ બદીને
ચાર કોઇ નથી એ સિદ્ધાંત કેવું પાછું એકવાર તેના આજમાં બાપુકાર
સાચુંજ સિદ્ધ કરે છે.

તેણે કયુલ કીધું. બાપુકાર ખરું કયુલ કીધું; અને પછી તુરતજ
પોતાથી શું ઘણું બેવિચારપણામાં નિકળી ગયો હતો તેનો ખ્યાલ થતાં તે
ઘણાંજ અતવત ને પસ્તાવામાં પડ્યો.

મારી વિશ્વની તે સમજી જસતી ઝનુની ને બ્યાદા વિકાળ બની.

“નીચ કર્તુકી, એક સ્થાને ખ્યેના હીચકારા ખુની, તું તાહરે મોઢે
કયુલ કરેછ તે વાત તો પછી તેથી તે બેહેતર પુરાવો ખીજે શું જોઇએ?

તેં માહરા ભાષને હડકતા દગાના કાગાથી માર્યો; તેનાં શરીરનું, તાહરે તે કીધું બદ કમ છુપાવણ તે તે પર આમેલીનો પડશે. હાંધ્યા, હીચકારી રીતે ખુન કીધું; ને પછી તું ખુનદીલ બાયશે ત્યાંથી નાશી આવ્યો. ઓ મહા ખુરા, તેં શું એમજ ધારી ને માની મુક્યું કે તે તાહરે પસીદ કામ છુપું રહેશે, ને તેનો નતીજો તુને નહીં મળશે; તાહરી ખુરી કરણીનો ફેજ તું નહીં પામશે? ઓ દોજખી, જો તેં એમ ધાર્યું હોય તો તું જુલ્યોજ, તેં થાપ ખાધીજ—હું વિલ્ચમ વિલ્ચીની બેહેન મારી વિલ્ચીએ તે તાહરા પાપી અપરાધનો ઇન્સાફ તને આપવા તાહરી પુકેપુક દુન્યાના ગમે તે ભાગમાં ખી જવાના સોમદ લીધાજ,” તે એકાંત રમ મારીના ગુસ્સાથી ગીગવાયણા ધુજતા સાદે બધા ધમધમી રહ્યો; “મેં સોમદ લીધાજ માહરા દગાથી માર્યા ગયલા બહાલા માજવાના મુવેજા શય ઉપર હાથ મેલીને કે તેને એમ હીચકારી રીતે વીધી નાખનારા ખુનદીલ બાયલાને દુન્યાના છેડા-માંથી ખી ગોતી કાઢીને માહરેજ હાથે માહરા ભાષના વેરમાં મારવો; અને આતે તું મને મર્યોજ—અને હવે,” તે ધણીજ અનુની બની દાંત્યાં પીસી બોલી, “અને હવે હું તને માહરે હાથેજ ઠાર કરીશ. તાહરા પાપી કામોની તપસીલ વિગતવાર, તુને મારવા અગાઉ માહરે મોંઢેથી, કહી સમજાવી—તુને હું માહરે હાથેજ જબેલ કરીશ!” હદ બહાગ ગુસ્સાના અનુનથી તે આખે દીલે ધુજતી હતી, અને તેની આંખો અંગારા માફક ચમકારા મારતી, છતાં અજબ જેવું હતું કે તેના નાગ્નુક કરમા ધરેલી રીવાજવર જરા ખી કાઢીના મસ્તકની બરાબર વચમાં લીધેલી નેમથી ખસતી ન હતી,

પ્રકરણ વીસમું.

—:—

“તું જુલેજ, મારી;” કાઉએ બોકડાં સમ નરમ બની જવાના ઢોંગી પેતરાં ભરતાં પતાવટ કરી, “એવું કર્યું જન્યુંજ નથી. તાહરા ભાષને મેં દગાથી માર્યોજ નથી. તેજ માહરી સાથ વીઝોડું લેતો દિવસે આવ્યો, અને હું તને બેવજા થયો છું એવું જણાવી પોતા સાથ ડુખ્યેલ રમવાની મને દુખભરી ફરજ પાડી. માહરી તેમ કરવાની જરા પચ્છ છુટ્ટા ન હતી.”

“કારણ તું તદન એક હડહડતો આવશે છે; હીયકારો છે.” મારીએ મગડાટ કર્યો.

“નહીં, એ કારણ નથી. કારણ તો એમ છે કે હું તને એવકા થયેજ ન હતો. હું તને પાક પ્યારની અદગ શીદાગીરીથીજ આહતો, તે વખતે ખી હતો અને, મારી, આજે પણ છું. ડીયર, હું તને પવિત્ર પ્યારના એવા તો અગાધ ને બળવાન જોશથી આહુંજ કે માહરા પાકીજેહ પ્યારનું માપ હું તને આપી શકતોજ નથી !”

“બસ કર, એ દોજખી, બસ કર ! જુઠાપણાંની ખી કંઈ હદ હોતી જોહએ, પણ તું બેશરમ બદકાર તો તે હદની ખી હદ કુદાની ગીયોજ.”

“ નહીં તું ભુલેજ, મારી, ડીયર, મારી,” કાકિએ તે છેડાયલી ને ખુન પર ચઢેલી ઓરતને મોહઅતથી મનાતી લેવાની બાજુ ખેલી, જ્યારે તેની બાનેનની ઇચ્છા તો કંઈ જુદીજ ને ઓર હતી. મારીની નગર ચોરાની તેણીના હાથમાંની જલ્લેમ આગ્નિપ્રતાપ હીનવી લેવાની ને તક શોધતો હતો અને તેજ માત્ર એકલી નિષ્ણાથી તે તેણી સાથે એમ પ્યાર ને મોહઅતની લાંબી લાંબી વાતો કરવા પડી ગયો હતો. મૃત્યુ આ બાજુ મારી વિલ્ખી કાંઠાં કાચી હતી. તે બદકેરકાર ખુરાને તે હવે રજેરમ પીઝાણી ચુકી હતી. એટલે જોતો ને પ્યારના ઢોંગ કરતો પોતાની જગાએથી તેણીને બહાલથી બેઠવાના દેખાવ કરતો ઉઠવા ગયો કે તુરત તેણીએ મગડાટ કરી તેના કાન ખોદ્યા, “ખબરકાર, જરા ખી ન હડતો તાહરી જગાએથી નહીં તો તેજ પજે ગોળીમહાર કરશ. તું મને એવા જુઠા પ્યારના ઢોંગથી મનાવવા કે સમજાવવાની એવકુકાબજરી તજવીજ ના કર. તાહરાં તમામ પત્નીદી પાપોની પુરેપુરી વિગતથી હું તદન વાકેફ છું, સમજ્યો ?

“મારી, હું ખુદાને હાજર નાજર બાણી કહુંજ કે હું તુને——”

“ચુપ બેશરમ ખુરા, ચુપ ! તે પવિત્ર નામ પણ તાહરા પાપી ને દોજખી મુખમાંથી બહાર ના કાઢ. તું મને કેવો ને કેટલો આહતો’તો તે તો મને તમામ શેશન છે. તેમાંજ તે માહરા મરહુમ બાઈ આગળાં ઓ’આયનના દેખતાં પૌરપરાક જાહેર કરવાની શેખી કરી હતી કે તાહરાં માહરી સાચના દેખાણી મેહઅતનાં દરાંપરાં બધા માત્ર બહારના ઢોંગ હતા. સત્ય જેવું તેમાં

જરરાક ન હતું, ને તાહરો હવસ પુરો પાડવાજ તે અને હસાવી હતી. અને ત્યારેજ માહરો મરનાર બાપ એ સમજી બેહદ ઉશકેરાયો. તાહરા એવા મોટા દગાની તેને સ્કેજ પી વક્રી રવખે પણ રાખી ન હતી, ને તેને એમ ઇન્સાન્યત તણ વાત કરતો જોઇ તે બેશુમાર ગુસ્સે થયો, અને એક મદાને મદની કાંની પોતા સાથે દંડ યુદ્ધ કરવાની તને ખુલ્લી બેચેન્જ કરી, કુને તે, તે હેરેમને, કેટલી કરાજ ને ડર પછી સ્વિકારી, અને પછી તે શું કીધું ?

‘ઓ હીયકારા, તેં જે કામ પછીથી કીધુંજ તે એક ઓરત પણ કદી ન કરે એવું નીચમાં નીચ હતું.

પીસ્તોલખાજી તમો વચ્ચે બેઠવામાં આવી. તમે એવી શરત કરી કે બરોબર નવ પગલાં ચાલી પછી રીવોલ્વર એકબેક પર ફરીને છોડવી. પણ તેને બદલે તેં શું કીધું ? શયતાન્યત કામો તેં માહરા બાપ સાથે બણીજ હીયકારી રવેસે કર્યો; એટલે ગરીબ બિચારો માહરો બહાદર પણ બેખબર બાપ પોતાની પ્રતિજ્ઞા મુજબ સાતમું ને આઠમું પગલું ભરતાંજ તે પીડેથી છોડેલી ગોળીથી બેગન થઇ ગયો. તેં ખુજદીલ બાયલાએ નવને બદલે પાંચ પગલાં ભરી એકાએક ફરી જઇ માહરા બાપ પર પીસ્તોલ ચલાવી હતી.

એટલુંજ કરીને તું મુજ કાંઠાં ધરાયો ? એ તાહરું પોપ માહરા બાપનો મદદનીશ ફાડી મારશે તેની ખીહીકતા ડરથી તેને પણ તેં અચાનક વીધી નાખ્યો, ને ત્યાંથી તાહરો પલીદ પ્રાણ અચાચવા તું જીવ લઇ નાહો. તેં અગાઉથીજ એવું ઘોર કર્મ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો હતો, અને તેથીજ તું તાહરી સાથે કાઇ મદદનીશ લાવ્યો ન હતો.

પણ ઓપ્રામન તત્કાળ મુવો નહીં. મરવા અગાઉ તે સુદ્ધીમાં આવ્યો, ને તેણે બધી વિગત જાહેર કરી. તેં કેવા દગાથી તે બન્નેને માર્યા હતા તેનું વિગતવાર વર્ણન અમો બધાઓએ તેની પાસેથી જાણ્યું. ને તેજ વખતે મેં માહરા ખ્યારા બાપના હંડા મારી ગયલાં શય ઉપર હાથ મેલી પ્રતિજ્ઞા લીધી, કે તેનું આવી હીયકારી રીતે ખુન કરનારનું લોહી માહરા પોતાના હાથે રેડવું.

ત્યાર પછી હું તાહરી શોધમાં નીકળ્યા. ગામે ગામે ને શહેર શહેર ઉત્તર અને દક્ષીણ અમેરીકામાં તાહારી બાપ કાઢતી તાહરી પુઠે પુઠે ફરતી, પણ ત્યાં તું માહરે હાથ આવ્યો નહીં.

એમ કરતાં કરતાં તાહરી ખચર મેળવતી હું શીફ્ટ્સીયામાં આવી ને ત્યાંથી પકડી પતીજ મળી કે તું તાહરે વતન મુંબઈ જતો રહ્યો હતો.

હજારો માઇલોને લાંબે છેટે તું જતો રહ્યો હતો છતાં હું માહરા પશ્ચિમ સપતને વળગી રહી. હું તાહરી પુકે અંદી આવી ને તને કેટલીક મહેનત બાદ શોધી કાઢ્યો.

હવે એકજ સ્ત્રીજ માહરે યમનથી રહી છે, ને તે તાહરા પલીદ જીવનો આખેરી અંતગ માહરા હાથે લાવવાની છે," તેણીના ધુજતા સાદથી તે એકાંત ઓરડા તે રાત્રીના વ્યવતા એકાંતમાં બધો ધમધમી રહ્યો.

કાઠિ ધુજ પડ્યો. તે ખુનપર ચઢેલી ખુનખાર ઓરતનો બચસ્ત દેખાવ, તેણીની આંખમાં ચંમકારા મારનો કીનાનો કાળાસ, અને તેનો અમાત્ર કોવથી કાઝો કાચુ મારી ગયેલો એહેરો એ બધું તેના જેવા એક હીચકારાને તમામ થર્થરાવીજ મેળવા તદન પુરતું હતું.

"તું-તું-શું-મને ખરેખર મારવાજ આવીછ ?" તેણે લથડતી જગ્યાને અને બેસી જતાં જીગરે પ્રશ્ન કર્યો.

"હા !"

"મારી, ડીપર મારી, તું જુએછ. તું ધારેછ ને માનેછ તેમ બધુંજ બન્યું નથી. તાહરા બાઇને મેં દગાથી માર્યો નથી. હું આપણા વચ્ચેના પાક પ્યારના કસમ લઈ જણાઉંછ કે—"

"સુપ, ઓ બેહવા ખુજદીસ, સુપ, કંઈ બી વધુ તાહરા મોઠાં પાપના બચાવમાં વારતે બોલોને બોલતોજ ના !" મારીએ ગગડાટ કરી તેને હડધુત કર્યો.

"પણ—પણ—" કાઠિ હજી કંઈ બોલવા ગયો, પણ મારીએ તેને બાંગ મારી થર્થરાવી મેલી સુપ કરી નાંખ્યો.

"બસ, ખામોશ ! હું તને ત્રણ મિનીટ આપુંછ તે અરસામાં તાહરે જે કંઈ તે દયલુ દાવરની બંદગી કરવી હોય તે કરી લે. તાહરાં ખુરાં કપડોની માંશી ઇચ્છી લે, કે જોને વારતે તું તદન નાકાવક છે !"

એક પણ ત્યાં પાછી ધણીજ ગંભીર સુપકીદી પંચરાઇ. કાઠિ છેકજ હીમત હારી બેઠો હતો. મોહોલના બહેમ હતો એમ અચાનક પોતા સામે

ડાળા છુરકતો. અવી ઉભેલો જોઇ તે ફાટીજ ગયો. તે હતોજ યુરો—એક એવો યુરો કે જેવો ખીજે કોઈ યુરો થયો બડો મુશકીલ છે; અને એવા હીચકારા યુરોઓ મોહોતને શરણ થવા—અને તેમ કરી પોતાની કરણીને ફેળ તે દયાળુ દાદગર પાસ મેળવવા જવા ઇચ્છે શાંતું? તેઓતું પાપી અંતઃકરણ અનેક અધાર અને અધર્મી પાપો કરતી વખત જરા પણ દમ-મગતું નથી, મગર અજબનો ઘટો તેઓ માટે ઠોકાંતાંજ નેઓ કેવા ને કેવે ફેળે પુણે પોતાને જોય છે તે તે મહા યુરોઓજ જાણે છે.

કાઉનો ખી તેજ હાલ હતો. તેનાં પાણી ખી તમામ મરી ગયાં હતાં. કાઠથી ખી નહીં ડરનારો, કાઠની પણ પરવાહ નહીં રાખનારો, પીકનો છેડો માંથે લઇ ફરનારો તે વડેલ ફતાઉ હીમત હારી ઠડોગાર તેના મોહોતની વાત નીકળતાં થઈ ગયો હતો.

મિનીટ ઉપર તમામ શાન્તીમાં પસાર થઇ ગઇ. પછી પાછી એકવાર આજીજી માટે જખાંન કાઉએ ખોલી.

“મારી, દયા કર, હું કપ્યુંછું. માહરી જીલ થઇછું, પણ તું બહાલી મને માફ કર. હું તુંને હવે પુરતી સુખી કરશ, એવી સુખી કે જેવું સુખ જોવાતું તાહરા સ્વપ્ને પણ સરખાયતું ન હશે. હું તને માહરી મોહરદાર બનાવશઃ માહરા લાખખોના વારસાની રાજ કરતી રાણી કરશ;” તેણે ધણુજ ગમગીન અવાજે કહ્યું.

“ધુર્ત ! લ્યાનત છે તાહરા એવા પેસા ને સુખ પર ! માહરા બાઇના શખપર હાથ મેલી લીધેલા ગંભીર ને પવિત્ર કસમ તો હું ગમે તે ભોગે ખી અદા કરશ તોજ હું રહેવશ. માહરો જન જરી તો ખી માહરા એ સપતના કરજની બળવણીની ફરજમાથી પાછી પાણી કરશ નહીં ?” મારીએ મોટા તુચ્છકારથી તેને દેખડાવેલી લાલચો માટે ધણો ગુસ્સો કરી કહ્યું; અને તે બોલતાં તે જરા બેધ્યાન જેવી ઉશ્કેરાતને મારે, બની ગઇ. એક સેંકડબર તેણીએ અત્યાર તુલીક સાચુત તાંકી રાખેલી રીલાંસ્વરની નેમ ખીસી, અને તેનો લાભ લુચ્ચા કાઉએ તુરત લીધો. એક કુદ્દા સમેત ઉઠી ઉભો થઇ, બાબુમાં જરા દુરથી પડેલુ રુદ્ધ ઉઠાવી, તે ગુમાવીને તેણે મારી તરફ ફેંક્યું. તે આપાદ તેણીના મસ્તકમાં જઇને જોરમાં લાગ્યું; અને તે આપડી લોહી છૂલવાણ બની લપેરો આઇ જમીન પર તુટી પડી, પણ પડતાં પડતાં પણ તેણીએ પોતાનો કાનો, જે તે

જાનથી બી હાલને કાજ તો જ્યાંદા વ્હાસો કરી બેઠી હતી, તે લીધો. બેસુ-
માર વહેતાં લોહી વચ્ચે લપેરો ખાઇ તુટી પડતાં પડતાં પણ કાઉ તરફ
ખનાયસે નેમ લઇ તેણે બે ગોળીઓ છોડી, જે આખા કાઉના ખુરાં નશીબે
બંધ બેઠી. એક જીમરતોડ ચીસ સમેત કાઉએ પોતાનો પાપી પ્રાણ, એકક
પછી બંધે ગોળીઓ આખાદ તેના હૃદયમાંજ લાગવાથી, તત્કાળ મેલી દીધો;
અને તેજ હાલ મારીતો બી થયો. જમીન પર પડતાં સમેત તેણે પણ
પોતાનો દેહ ત્યાગ કર્યો!

બરાબર એજ વખતે એક બીજી બચલીત કીકયારીથી તે એકાંત
મકાંત ને જગ્યા તે રાત્રીના બીયાબાન એકાંતમાં ધુજી રહી, અને તે સાથ
લગોલગ એક જબરદસ્ત ધબકારો બાહાર બાગમાં સમગ્યો.

એ શું થયું હતું?

પ્રકરણ એકવીસમું.

બેહરામ વરી ગયો. કાઉને એક મજબૂત મુકકો લાગ જોઇ તેની ગરદન
પર મુકી દઇ, તેના શોકથી તેને (કાઉને) લપેરો ખાઇ જમીન દોસ્ત થયેલો
જોઇ, તક સાંધી તે ત્યાંથી તુરતાતુરત કંઈ વાત વધી જાય એ ધાસ્તીથી
ખસી ગયો, અને ઝપાટામાં સ્ટેશન તરફ ચાલ્યો, ને, મનમાં નકકી વિચાર
તેણે કરી મેલ્યો કે તેજ રાતે લોહીતી લોહજના આ નવા માલીક ચતાનું
નિકંદન કાઢી નાખવું, એ સંધ્યું આગળ આપણે વાંચી આવ્યા.

તે ત્યાંથી નાકોસો સ્ટેશન તરફ ફરબેરજતો હતો, તેટલાં કુંભી કુંસલના
દ્વાર ઉપરથી પસાર થતાં તેને બેઠી આઇમાય આઇમારા મળ્યાં.

તેવણુ તેનેજ હુંડતાં આજેજ સુંબઇ રખડી આવ્યાં હતાં, અને તેનો
પત્તો નહીં લાગતાં નાશીપાશ અનેલાં જીમરે અદેરી પાછાં ફર્યાં હતાં.

તેવણુનાં તો ગલાં પરજ છરી હતી. કાઉની આમદથી બેહરામ નાવાકેફ
હોય તો તે આંહાની સુક કરી મેલે એ ધાસ્તીનાં ધડકુજારથી તેવણુ જીવ
ઉપર આવી ગયાં હતાં, અને બેહરામને પોતે સોપેલાં એ પલીદ કારજથી

હાથ ઉઠાવવાને કહેવા માટે તેનીજ શોધમાં તેવણુ આજ કેટલાક દિવસ થયા રાત ને દિવસ હતાં. પણ તે અમાગવાના પતો લાગ્યોજ નહીં, અને, તેથી અને શીકરમંદ અને દિવે દર્દમંદ તેવણુ અન્યાં હતાં.

પણ તેટલાં બેહરામ એમ અચાનક હાથ લાગી ગયલો બેધ તેવણુ છુટકારાને એક ઉડો દમ ખેંચ્યો. જાણે એક જગરદસ્ત પાહાડ તેવણુની છાતી પરથી ઉચકાઇ ગયો.

“બેહરામ!” તેવણુ પોતાના ભાઇને જોતાંજ સાદ માર્યો, “અહીં આવ,” અને એમ કહી લેડી આધારિયારા પોતાના માગવાને કુંમી કેસલને લગતા મોટા બાગના એક એકાંત ને ઉજ્જડ ખુણ્યાંમાં ખેંચી ગયાં.

“એ તું કાંઠાં દટાઇ ગયલો ઉતો?” આધમાયે પુછ્યું.

“વળી કાંઠાં? માહરા જેવા મોટા મોટયારાઓની પરાણાગત કરવા આપણી કદરદાન ખીટીશ સરકાર ઘણીજ કાળજી કરેછ તે તે નામદારને ત્યાં જરા ટુંક મુદતની મીલાકાતે ગયલો હતો,” બેહરામે હસીને ભરમમાં જવાબ, તદનજ નક્કાઈથી, કર્યો.

“વળી શું કીધું?” આધમાયે પોતાના ભાઇના ટકોર ભર્યાં બોલવાની મતલબ પામી જતાં પુછ્યું.

“કંઈ ઘણું નહીર. તે દાહાડે જરા હું માર્કસ કંપનીમાં ગયો, ને ત્યાં એક મડમ કંઈ હીરા ને બીજ્યાણુની વીટીઓની ખરીદી કરતીતી, તે તેટલાં ખુદાની બેહરવાનીથી એક ફાંકડી તક નશીબ સંજોગે હાથ લાગતાં મેં તેમાંની એક માહરા સદાના પોખાલ ગળવામાં ચપ દેતી કે સીફતથી સેરવી દીધી; પણ તેટલાં નખખોદના ખાધેલા સેલ્સમેનની માહરી પર નજર પડી, તો તે કાંઈ ભલાં માણસનાં પુરાં ફરજદે માહરૂં કંઈ પણ બચાવમાં સમજ્યા વગર ચટ કરતો કે મને ગલચીમાંથી પકડી પટ દેતો કે “બ્લેક બોટલ વિથ યલ્લો સીલ”ને સ્વાધીન કરી દીધો; તો તે માહરા બહાલાએ મને બીજે દિવસે માહરા હિતેચ્છું મિત્ર વડા મેજસ્ટ્રેટ મી. ઍસ્ટન આગળ ઉભો કર્યો, અને તેવણુ નેક નામદારે પોતાની સદાની ભલાઈથી મને થોડા દિવસ વગર ખર્ચે ને હીસાએ ચેન્જ ઉપર ફરજ્યાત બોહશાબોહશીથી મોકલી આપ્યો,” બેહરામ એટલું કહી મોટેથી હસ્યો.

“શટ અપ! ગધેડાની કંની હસેછ શાનો વરી?” આધમાયે ગુસ્સે કરી કહ્યું, “એ તાહરા પુરાં લક્ષણો છોડતોજ નહીં કે? કાહારે સુધરશે તું?”

“તે વળી હવે માહરામાં સુધરવા જેવું કંઈ જી બાકી રહ્યુંજ ન શું
જે? હું દરેક પાંતીએ તો એ-વન બની ગયોછ, ને—”

“તું છેલ્લીગાડી બકવા મુકા સીદી વાત કરા તાહરાં એવાં પુરાં કર્તુ-
કાથી મને જી ભોંયમાં બરાવું પડેછ.”

“ઓહોહોહો! નહીં-નહીં!! મેં તો આજેજ જનશ્યુ કે માહરી બેઠ-
નને પોતીકા બાઇનું એટલું બધું લાગેછ?” બેહરામે ટકાર કરી, “વાર.
ચાલ ત્યારે જવા દે એ માહરે લગતી વાત ને તાહરીજ કંઈ ખબર આપ.
હા જો, પહેલે તો મને માહરા ખરાં દિવની દિલગીરી દર્શાવી દેવા દે એ
તાહરાં સોંપાયલાં કામમાં મને મળેલી ન ધારી નિશ્ચલતા માટે. મેં તો
માહરે બનવું કયું; પણ એ તાહરે બાણેજ તો કાઈ એવો સરકણો
મુલોછ કે તેને બદલે કાઈ બીજેજ બખ્ખે મરતયા માહરે શીકાર થઇ
પડ્યો. સાફ થયું કે તે બચી ગયો, નહીં તો બિચારો નાહકનો જનથી
જતે, ને તું ને મને ઉપરથી બળાપો થતે. પણ વેલ, શીકર નહીં, હમ-
નાંજ મેં એ તાહરા ખરો બામને બરાબર જોયોછ, એટલે બવીશમાં પાછી
ગંબીર બૂલ કદાચજ થશે.”

“નહીં બવીશમાં એવું કરવાની કંઈજ જરૂર નથી.” આઇમાય બોલ્યાં.

“કાંય? કાંય? એટલામાંજ ધરાઇ ગઇ કે?” બેહરામે સવાલ કર્યો.

“નહીં! પણ હવે સમો બધો ફેરવાઇ ગયોછ. તું મને તે દહાડે મળી
ગયા પછી અણુધાર્યા ધણા મોટા ને મહત્વના ફેરફારો લાડજની માલેકીમાં
થઇ ગયાછ, એટલે હવે એવું કંઈ કર્પાણુ કાર્ય કરવાની સહેજ પણ
જરૂર નથી.”

“એ તું શું બકેછ? કંઈ સમજ પડે? લાડજની માલેકીમાં ફેરફાર
થયાછ? કાંય, કેવી રીતે? એ કંઈ ખાવાનો ખેલ ખેલ છે. કે લાડજની
માલેકીઓ બી એમ ચઢ ને પટ બદલાયછ,” બેહરામે અચરતી પ્રદર્શિત કરી.

“તું સમજ્યો નહીં ખરું શું છે તે?” આઇમાયે કહ્યું, અને પછી
બધું શું થયું હતું તે વિગતે તેને સમજાવ્યું.

બેહરામ તે સમજી ધણો આનંદ થયો.

“ઓતારીની! કયી બધી એમ કયુબર થઇ ગઇછ? તેમાજ ત્યારે
તાહરા પેલા બામ તોમ કાણુ પેલા પહેલા માલેકને મેં આજે સાંહજે

સ્સ્તામાં મુછયું ત્યારે મિચ્છારાએ એરડ્યું પીધા જેવું ફક્કમુર ફક્કુ કરી
મને જવાબ કર્યો કે તે લોહતી લોખ્ખનો માલીક નથી. પણ આશો, તેનું
કંઈ નહીં? બામ નથી ને તેને બદલે આમ કોઈ કાઢ છે, એટલે બધું તેનું
તેજ—સુવો નહીં ને છુત જેવું કેની? તાહરી મુશકેલી તો કંઈ, એથી,
ટળતીજ નથી, પછી તું શાંતી અડ કરેજ, કે હવે એ કામથી માઢરે હાથ
ઉઠાવવો,” બેહરામે પ્રશ્ન કર્યો.

“તેનું બી કારણ છે?” આધમાયે કહ્યું.

“શું?”

“કાઢ કુંવારો છે. અને તેનું માહરી કુચી સાથ નક્કી થશે એમ
મને લાગેજ. તેથીજ, હું આમ કામથી હાથ ઉઠાવવા તને કહુંજ. બામની
વાત તો દીગર હતી, તે તો પેલી મુછ ફેની કામાં નામની તેના મામાની
દુરની સગી સાથ બેબું ખોહી પ્યારથેથો બની ગયથો હતો, તેથી, મેં
તેનો સ્સ્તો કરવાનું તને કહેયું હતું કે અમારો ચોખ્ખો રખડાટ, તેમ થવે,
નહીં થઈ જાય. પણ હવે તો તેવું કંઈ બનવાની શીકર નથી, એટલે—”

“તાહરી ખાતરી છે કે તેવું કંઈ નહીજ બનશે,” બેહરામે પોતાની
બેહેનને બોલતી અટકાવી પુછ્યું.

“હા!”

“પુરેપુરી ખાતરી!” બેહરામે પાછું બાર મેલી જાણવા ઇચ્છ્યું.

“હા. પણ એમ પાછું ને પાછું પુછવાનો કંઈ સમય?”

“છે, તેથીજ, તો પુછુંજ,” બેહરામે કહ્યું “આલાં, જો સમજ. હમ-
ણાજ હું સર કોહીયારજીની પાસેની એસ્ટેટના બગીચામાંથી એકજણ સાથ
મજબુત હોજતોજ કરી આવોજ. તે કોઈ ફેની નામનીજ એક ધણીજ
રખવતી હોકરી પર બળજેરી ને જબરદસ્તી કરતોતો. પહેલાં તો તેણે
તેણીને પોતા સાથ સ્થાદીના ગાંઠથી જોડાવાની માંગણી કરી, પણ તે રખ-
સદરીએ તે જબરા તિરસ્કાર સાથ સાફ ના પાડી, પોતે કોઈ બામ સાથ
અઠરાઈ ચુકેલી હોવાનું જણાવ્યું. તે સમજ તે ધણો ગુસ્સે થયો, ને પેલી
નીરાધાર બાળા ઉપર જબરદસ્તી ને જુલમ કરવા લાગ્યો. હું એ બધું
બરાબરને. અચાનક તે બાળુ જઈ લાગેથો હોવાથી, સમજતો હતો, તે એ
તેનું હીમકારાપણું નીહાળી ધણોજ ઉશકેરાઈ ગયો ને તરતજ માહરી બરા-

બરાબરી જાણ્યોથી બહાર નીકળી હું તે કંઈસ મુંઝરીની બહારે ધાવો, ને તેણીને પેલા બહાર મુજના ખુરા બસમાંથી છુટી કરી. તે પોરી તો તરત ત્યાંથી વરી ગયું, પણ પછી મને તે જવાન સાથ ખુબ બાઝમબાઝી થયું. આજ્ઞાં, શું ધારેજ તે કાણ હતો?"

“કાણ” આધમાયે આતુરતાથી પુછ્યું.

“તાહરો નવો બાણજો—લોકતી લોકજનો નવો માલીક—કાઠી!”

મકરણ ખાવીસમું.

લેડી આધમાય આધમારા તે સમજ અચરતીથી ફારીજ ગયાં.

“એ તું બકેજ શું?” તેવણે બડી મુસ્કેલીથી પોતાની અબ્બયબીનો ઉભરો સમાવી પુછ્યું, “બેહરામ, એ તું શું બોલેજ?”

“જે મેં નજરો નજર જોયું ને કાનો કાન સાંભળ્યું તે. માહરી બોલી બેહેન, તું તાહરી બોલાઈમાંજ એમ જુલેજ. કાઠી થનોતો કોઈ છેકજ રદખાતલ માણસ છે. અમારી વચ્ચે થયલી દુક મુસાફાત ને વાતચીત પરથી મેં તે નકકી જોઈ ને જાણી લીધુંજ કે માહરા જેવાને બી ગજવામાં મુકીને ફરે એવો ઉઠાવગીરોનો શાહ એ છે. એ શું તાહરી કુંમીને વરતોતો? સુજમાંજ રોજ બોલજો એ ખ્યાલમાં બેહેન માહરી, યાદ રાખજો એમ કદી બનશેજ નહીં.”

“પણ તું કહેજ તે હું કેમ માનું? એ માહરી કુંમી સાથ ફરેજ હરેજ હસેજ બોલેજ, અને પોતાની એવીજ કાંઈ ઇચ્છા આપઁદાની હોય તેમ ફરેક રીતે વર્તેજ; ને તું મને આવીને આમ કહેજ તે તો માહરા ધ્યાનમાં ઉતરીજ શકતું નથી,” લેડી આધમારાએ પહરખારો કર્યો.

“એ કાંઈ હડહડનો બદમાશ છે. કુંમીને એમ દુસલાવી ફસાવી એ કારગો જરૂર ખરી જશે, એ યાદ રાખજો. હું તને અગાઉથી ચેતાઉંજ કે એની કાંઈ ખરાબી એ કારગો કરે તે પહેલાં તું સાવચ રહેજો, ને એને

રોકે. મેં નજરોનજર જોયું છે ને કાનોકાન સાંભળ્યું છે એ પેલી કાઠ પરીસુરત ફેની પર જાનોનીસાર શીદા શીદા છે, ને તેણી સાથ વરના આતુર ને ધનનેજર છે, બધકે તેણીને ગમે તેમ પણ—જેર જુદમ ને બળજેરી વરીકથી બી—પોતાની મોહરદાર કરવાની ઉપાડી ધમકી તે આપડી આજાને આજે આપેલી મેં ખુદખખુદ પોતે સમજેલી છે.”

લેડી આઘખારા તે સમજી મંબીર વિચારમાં પડી ગયાં.

“ધોવાયું ત્યારે તો.” તેવણુ થોડો વાર રહી ઘણાંજ નાશીપાશી ભર્યા સાહાદે બળડયાં.

“હવે ત્યારે તું શું કરવા માંગેછ?” બેહરામે થોડીક પણ ખામોશીમાં જવા દેવા પછી પુછ્યું.

“શું કરું? કંઈ સમજજ નહીં પડતુ મને તો? તું કહેછ તે જો ખરું હોય તો પછી આપરો તો પાછો રખડાતજ ચાય ને તે બી વળી વધુ ખુરો,” આઘમાથે મોટા બળાપાથી કહ્યું.

“દર ઇન ચેહ શક? ને આઘાં બેહેન, આય નવો થતો તાહરો બાણુજો તો કાઠ છેકજ હાથથી ગયલો ને દુન્યાથી ઉપડેલો માણુસ દીશેછ, તે કંઈ પેલા ઉમરાવ દિલના અસલ વારસ બામના જેવો ભક્ષા થઈ શકે એ તો તું માનતીજ ના,” બેહરામે મત આપ્યું.

“તે તો મને પોતાને બી એમજ દીસેછ. બામ તો જીગરે ખરોજ ભલો ને ઉદાર મનોહતીનો હતો. તેને તો બહેસ્તી શાપુરજી ગુજર્યાં તેજ બામમાં મને રૂ. ૫૦૦ નો મુસારો જે મરનાર મને આપતા હતા તે આપવો ચાલુ રાખ્યો હતો, દીકરી કુખીને પણ તેમજ ઘણીજ મોટી બક્ષાઈથી તેને યાદ કરી હતી,” આઘમાથે બામની બક્ષાઈના વખાણુ ગાતાં કહ્યું. ભલા બામની બાદશાહી બલાઈઓ હવે તેવણુને હૈયે ચડી. તેવણુ એક સપાટે હવે જોઇ ને જાણી લીધું કે કાઉ તરફથી બામના જેવી ઉદાર દિલાવરીની આશા રાખવીજ તમામે તમામ ફેકટ હતી.

“તે દેખાયછ કાઠ અમીરી ખાસીયતનો અને બાદશાહી જીગરનો,” બેહરામે પણ બામની તારીફમાં ગાડું ગળાડ્યું, “મને તો આજેજ એક એક બે પણ એની સાથ વાત કરવાનો સમો મદ્યો, પણ તેહલા કુંક અરસામાં મેં જોઇ લીધું કે એ ખરેજ એક ઉમરાવ દિલનો બાણુસ છે.

પણ હવે ત્યારે તું કરવા શું માગેછ ?” તે બુઝ્યાએ પાછું પોતાની મતલબ ઉપર આવનાં કહ્યું.

“શું કરે? અને કંઈ સુજતું નથી કે સમજ પડતું નથી, બેહરામ,” આઠ માથ ચુચવાયાં.

“જો એ બધી તાહરી રંજો ને મુશીબતોનો ફક્ત એક જ ઉપાય છે,” બેહરામે સમજાવ્યું.

“શું ?”

“બામ વાળો !” બેહરામે આહીરતા કહ્યું.

“નહીં! હવે તેવું હું કરાવનાર નથી !” આઠ માથે ધુજી પડતાં ના પાડી.

“કારણ ?”

“કારણ તાહરા ઘેર કર્મોથી હું બધી ત્રાસી ગઈછ. તું તો બપ્પે મરનયા જીવલેણ હુમલાઓ કરી ચાલી ગયો; પણ ત્યાર પછી માહરી હાલત કેવી દીવ્ર ધુમ્મવનારી ને ભુરી રહીછ તે તો મને એકલીને કે માહરા પરવર-દીગારને રોશન છે. બેહરામ, તાહરા નિસ્ફળ હુમલાઓથી આપું ગજબ દુઃખ મને શોષવું પડ્યુંછ. તો સફળ હુમલાઓ વખતે કેવું ને કેટલું દારૂન ગજબનાક શોષવું પડે ને તે વેળા માહરી હાલત શું થાય એ માત્ર વિચારથી પણ હું ધુજી પડુંછ. એ માહરું કામ નથી—એ આપણું કામ નથી, એક જીવને બેગન કરવો તે હું જોઈ ચુકીછ કે કંઈ થોડી ઘણી આરી-યતીનું સત્યાનાશ કારણ નથી !”

“કેમ વળી તું છેકળ હીચકારી ને નખળી પોત્તી થઈ ગઈછ કે ?” આઠાને આમ બીચકી ગયલી જોઈ બેહરામે મનાવ્યું.

“હીચકારી ? જરા બી નહીં. જો હું સહજ બી હીચકારી બની કે થઈ હોતે તો કેદહાડનો બધો ખરી વાતનો અભાડો વલી ગયો હોતે. એકકડી એવી દારૂન ઉચલપાચલો માહરા જીવરમાં થઈછ કે તેનો ખ્યાલ વટીક પણ અત્યારે કરતાં બી હું કમકમુંછ.”

“પણ ત્યારે તું શું બીખારડી બનવાનું પસંદ કરેછ ?” બેહરામે તેણીની નખળી પાછન્ટ પર પાછું દબાવ્યું કહ્યું. તે પોતાનું કામ કેમ કાઢી લેવું તે બરાબર જાણતો હતો, એટલે તેણે પોતાની બેહનની એ નખળાઈને

લાભ લેવાનું યથાર્થ માન્યું, “આલાં, કહેતી અને શું તું રખડતી રવડતી થવા માંગેછી?”

આલાં વિચારમાં ચુપ ઉભી. તેનું દિલ ડગમગી ગયું. બેહરામ કહેતો હતો તેમાં બી વચ્ચુદ હતું, એ તેણીએ તુરત જોયું ને જાણ્યું, અને અર્ધો અર્ધ પાછી તેની તરફેણમાં ઢળી ગઇ.

“તે તાહરી વાત ખરી, મગર કેવા ભયંકર અપરાધો—”

“શ-શ-શ! મુખ ના ખન. આલાં બેહેન, જોખમ વગર કંઇ મુશ્કેલ કારણે પાર ઉતરેજ નહીં,” બેહરામે વચમાં હેમાબ્યું.

“પણ આપ તે કંઇ જોવું તેવું જોખમભર્યું નથી.” તેણીએ શીકરથી કહ્યું.

“તે ખરું. મગર એનો બદલો પણ કેવો અફસાનુન છે; તેનો તો વિચાર કર. હું બી તે કાંઠાં વેર એમ કડકા બાલુસ ફર્યા કરું, માટે આપ નાદર લાગ હાથથી જવા દેવો એ કેવળ મુખાર્ધન છે. એમાં તને તેમજ અને પણ લાભ છે, એ વાસ્તે હું ચુકવા માંગતો નથી. આલાં, તું હા કહે યા નાં,” તેણે ઠાવથી કહ્યું, “મને તેની પરવાહ નથી. હું તો એ હામ બળવવાનોજ પણ; તેમાં તાહરા બાલને હરકત આવવા દેવાનો નથી એની ખાતરી રાખજે. ચાલ સાહેબજી, હું જાઉં છું ને હવે ઘોડા વખતમાં, આલાં, તું તાહરી ધારેલી મુરાદે પોહોંચશે એ નક્કી માનજે,” અને એટલું બોલી બેરહેમ બેહરામ, લેડી આઇબારા તેને કંઇ કહે યા અટકાવ કરે તે પહેલાં ત્યાંથી પવન વેગે નીકળી ગયો.

પ્રકરણ તેવીસમું.

લેડી આઇબારાનો તો અવતારજ છુટી પડ્યો. બેહરામને એમ દરંડાં ખની ગયલો જોઇ તેવણુ ડસજ થઇ ગયાં. તેવણુની સખત મના છતાં પણ તેને માથે ઉઠાવેલા પલીદી કારજથી હાથ ઉઠાવવાનું સાહ સાહ ના પાડી તે મુરો આ જાયો ત્યાંથી ચાલી ગયો તે જોઇ આઇબારા હેમકીજ ગયાં.

તેવણુના પાણી એક તો બપ્પે મરતબા બેહરામને મળી ચુકેલી નીબ્હ-
ફળતા જોઈ તમામે તમામ મરી ગયાં હતાં, ને રખે પાપનો ઘડો ધુટી નમ્ય
એ ધાડતી ધસક આજે દિવસે થયાં તેવણુને બેહદ સંતાપી ને મળવી રહી
હતી, અને વળી તેવામાં બેહરામે સાફ સાફ નાં પાડી કહી દીધું કે તે
દોષખી કામથી તે હાથ ખેંચનાર નથી, તે બાણી તેવણુ વિચારાં વધ-
તાંજ ગમરાયાં.

હવે શું કરવું તે તેવણુને સુઝતું નહીં. કેમ કામ આગળ એ
બાબતમાં લેવું તે પણ વિચારી કે આટલે શક્યાં નહીં. તેવણુ પોતાના
રૂમમાં જઈ ભરાયાં ને ડુરકે ડુરકે રડ્યાં. હવે તેવણુને પોતાના પુરાં કર્તુ-
કનો અનદદ પશ્ચાત્તાપ થયો. અરે ! કંઈ અવર ધડીએ તે સ્વતાન્યત સાદું
તેવણે બદબખત બેહરામ સાથે કર્યું હશે કે જેની આવી ગળબનાક સગા
તેવણુ નાહકમાં શોષતાં હતાં, અને વળી વધતું હેમકાવનાર તો એ હતું
કે બેહરામે આરંભેલા પુરાં કામનું સફળ પરીણામ તો હજીએ આવ્યું ન
હતું. અને તે અગાઉ તેવણુને આટલું આટલું ખમવું પડ્યું હતું તો કામ
પાર ઉતરવાના સંજોગમાં તેવણુને કેવું અને કેટલું ખમવું પડે ?

તેણી દમ બાંધીને રડી. છાતીમાં ઘેરાઈ રહેલાં દુઃખનો નિકાલ લાવવા
તે પુષ્કળ આંખપાણી કરવા પડી, પણ તેણીના મનનું સમાધાન થયું નહીં.
કોઈ જખરી છુપી ધાસ્તીએ તેણીના નાણુક જીવરમાં મજબુતાઈથી ધર
કર્યું હતું, અને બસ તેણીના પાપી દિલમાં પેધું પડેલો તરખાત સમતાં
સમતોજ નહીં હતો.

“શું કરે ?—હવે શું કરે ?” તે એટલુંજ ફરી અને ફરી પુકારતી
“કોણની મદદ લઉં, કોણને કહું ? માહરા પરવરદીગાર, મેં શું એવાં મયે
બવ જણુન પાપ કર્યાં હશે કે તેની આવી સખ્તમાં સખ્ત સગા તું મને
હાલમાં કરેજ. એ બેહરામ, માહરે બધ નહીં પણ કોઈ આમળે જમાનેનો
કટો શત્રુ મુવોજ,” તેણી ડુરકે ડુરકે રડતાં બગડતી હતી, “શું કરે ?
દિકરી આલાને કહું, તેની સલ્લાહ લઉં,” તે ગંભીર વિચારમાં પડી. કલાકો
એમ ડરાવનારા વિચારોની ભારી તાપની દિલભેદક સખ્તાઈ વચ્ચે ગબડી
મવા. ખાવાનો વખત થયો. તેની આયા તેણીને તે માટે બોલાવતી બપ્પે
તણુ તણુ મરતબા ધકેલા ખાઇ ગઈ પણ તેણી સરવળી નહીં.

બસ તેણીનું અંતઃકરણ એક ગળબનાક છુપી ધાસ્તીથી બધું ધરધરી
ગયું હતું. કંઈ દારણ આદતનું વાદળું તેણીના સરપર હાલ લટકતું હતું

એવી કંઈ ભેદી આગાહી, તેણીનું દિલ કરતું હતું. ને તેથી તે બધી હેમ-કાઠને લાકડું જ બની ગઇ હતી.

કલાકો, એમ દિલ દુઃખવાનારા જુરા વિચારોની તાસવીસમાં પસાર થઈ ગયા. અર્ધા ઉપર રાત ગુજરી ગઇ પણ ભેડી આઇબારના ચીંતાથી ધગધગી જળી જતાં જીગરને સાંતી વધી નહીં.

ક્યાંથી વસે ? ક્યાંથી વસે ? ચીંતાના બધથી ભખરાઇ ગયલા, ગજબ-નાક ડરથી ધુણ ધડકી રહેલા પાપી આત્માને સાંતી ને કરાર તે ક્યાંથી હોય ?

પણ તેટલાં—ઓ ગજબ ! તેણી એક જગ્યા ઉઠાવો ખાઈ પોતાની પુરશીમાંથી ઉઠળી ઉઠી થઇ. તેણીના દિલના બાલેબાલ ધાસ્તી ને ગભરાટના માર્યા સુખ્યા માફક ખડા થઇ ગયા. તેણીની આંખો ગોખલામાંથી એમ બહાર નીકળી પડે એટલી બધી હદ સુધીની બહારનીકળી આવી.

તે બધી ગભરાટ અકળાટથી ધમધમી ગઇ. પીરતોલના બે જગ્યા ધડાકાએ તે રાત્રિના એકાંતમાં થયાં, અને તેઓની લગોલગ એક ઘણીજ કારમી ચીસ જીગર ફાડી નાખનારી સભળાઇ, અને તેની સાથ વળી એક જગ્યા ધબકારો—કાઠના ઘણીજ ઉચાઇએથી તુટી પડવાનો થયો અને તે સમજી હેમકથી હડખડી જઇને ધમધમ દેતી કે અર્ધા બેઠોશ જેવી પાછી પુર-શીમાં તેણી તુટી પડી.

જરા વારમાં તેણીનાં રમતું બારણું બહારથી ખુલ્લું, અને કુંભી ગમે તેમ લપેટી લીધેલી સાડી સાથ ફગલાયલી અંદર દોડી આવી.

“માય એ શું છે ? એ બંદુક ફુટવાનો અવાજ ને સીચ્યારીએ શાની ? કાઠના રમમાંથી એ બધું થયું હોય એમ લાગેછ ?” તેણીએ ગભરાટ કર્યો.

પણ આઇબાર લાજવાય સુપ બેઠાં. તેવણે તો ફગલાયલી ચસમોએ કુંભી ગમ દીકયાં કયું. કુંભી તેવણની નજદીક ગઇ, અને હાથ પકડી તેવણને લગભગ પુરશીમાંથી ખેંચી કાઢ્યાં, “ચાલોની માય, એમ શું કરોછ ને ? આપણે જઇને જોઇએ તો ખરાં કે કાઠના રમમાં એ શું થયુંછ ?” અને એમ બોલી પોતાની માયનો હાથ પકડી તેણીએ ખેંચવા માંડ્યું.

ભેડી આઇબાર તેણી પાછળ ધસડાયાં.

તેઓ બને કાઢના રૂમમાં ગયાં, અને ત્યાં સુધી રહેલો દિલ રૂંધી નાખનારો દેખાવ નીહાળી સ્તબ્ધ બની ગયાં.

એક બાળુ કાઢ લોહીથી ગમળટો તમામ જનથી ખેંચીને પડેલો હતો, તેથી જરાક દુર તેના જનની પ્યાસી મારી વિલ્ખી તેવેજ ધુરે હાલે લોહીના ખાખેચીયાંમાં સુતેલી હતી.

તે યુનખાર દેખાવ નીહાળી તે બને મા-બેટીઓ ટાકટજ થઇ ગયાં; તેટલાં તે રૂમનું બારણું પાછું ઉઘડ્યું, અને તે કસલના બે માણસો કાઢને લોહીસોહાણુ ઉપાડી અંદર આવ્યાં.

તેઓ બનેએ તેની તરફ જોયું, અને તે જોતાં સાથજ આંધમાય એક મજબુત લપેરો ખાઈ બેહોશ તુટી પડ્યાં.

તે તેવણનો ભાઇ બેહરામ બામખોટ હતો !

પ્રકરણ ચોવીસમું.

બેહરામ ખલ્લી ગયો. પોતાની બેહેનને કામડોલ વિચારની બની ગયલી જોઇને રૂમે તે ના પાડી, સોંપાયલા કામની આડે આવે એ બીહી-કથી દમકાટી કરી ત્યાંથી વટી જવામાંજ તેણે ડહાપણુ માન્યું, અને, તેથી, જુડી ધાંધલ ધરપચ કરી તે ત્યાંથી દોડ ધામમાં સટકી ગયો.

આણાં પહેલા બે નિષ્ફળ ગયલા હુમલાઓથી ત્રાસી ગઇ તો હરોજ એમ તે માનતો હતો અને તે સખખ સર ફરીથી એવો જીવલેણ દાવ નહોતજ અજમાવવા તેણી તેને આજ્ઞા દેશે એમ તેને તેણીના તેમ કહેવાની સાથ નક્કી માની લીધું, પણ તે કંઈ એમ હાથમાં બેઠેલી બાજી વગર ફલ આવવે જતી કરે એટલો સુમારો યા કાચો પોચો ન હતો. તે પોતાનું કામ પાકકુ કરી સેવા ઇચ્છતો હતો. રખડી રજડી અહીંતહીં અવારનવાર ન્હાના ન્હાના હાથ મારી પેટ ભરવાનું તે ખરે મને તીરસ્કારી કાઢતો હતો. તે તેમ કરવાથી ઘરાઇ ને કંટલાઇ ગયો હતો, એટલે આ ધરખમ સપાટો એક વખત મારી લઇ જીદગી વેર નીરાંતે મોજ્યાં મારવાની નાદર તક આલી ચલાવીને હાથ આવેલી તે ફેમ જતી કરે !

એક વખત તેની બેઠેન તેની મદદથી લોકોની લોકો ને તેને લગતી બીજાના માલ મીલકતોની એકલી શેઠાણી થઈ કે પછી આજુ તેણી પાસ, આહો તેમ, આકાશ આકાશ કરવાનું તેણે મનથી નક્કી કરી રાખ્યું હતું, અને વધુમાં વળી અને તો તેણી સાથેજ લોકોમાં ધામે નાંખી થઈ જવાનો નિશ્ચય તેણે કરી મેલ્યો હતો, એટલે એ બધી હમેદા ઉપર તે કેમ પાણી આસાનીથી ફરવા હય ?

તે, તેથી, ખોટી ધરપથ સરપથ કરી વડી ગયો, અને રોશન ઉપર જઈ ત્યાં એ ત્રણ કલાક ગાલી કાઢી છેક મોડી રાતે કુંભી કેસલ તરફ પોતાનું નાતરસ કામ સરંજામ ઉતારવાના પુરા હેતુથી પાછો ફર્યો.

કેસલ આગળ આવી પુગનાં, બાગના મોટા લોખંડી દરવાજાના આવ-જાવ માટે હમેશાં ખુલ્લાજ રહેતા ન્હાના બારણાં વાટે તે ધીમેથી અંદર પેડો, અને પછી બરાતો છુપાવો અંદર આવ્યો.

ઘોર અધિકાર તે વાર છવાઈ રહ્યો હતો. ચંદ્રમાં પણ વાદલાંઓથી ઢંકાઈ ગયો હતો. તે તતોસ્તો તતોસ્તો ઘણીજ ચોકશાઈથી બંગલા નજદીક આવી ચઢ્યો અને હવે શું કરવું ને કેમ કામ લેવું તેના વિચારમાં પડ્યો.

સધણું બંદોબસ હતું, તેમજ અંદર પણ એક રોશની નજરે આવતી ન હતી, તે પરથી તેણે વાજબીજ અનુમાન ખેંચ્યું કે સધલાં નીંદ્રા દેવીની મીઠી ગોદમાં તે પણ ભીરૂતાર હતાં.

તે અંદર કેમ દાખલ થવું તેના તોડ શોધતો તે મોટા આલીશાન બંગલાની ચારે દીશાએ ઘણીજ ચોકશાઈથી ફર્યો.

ચોથી સામડ તરફ વલણ લેતાં તે તરફ પહેલાં માલની એક ઉધાડી બારીમાંથી રોશનીનો પ્રકાશ નજરે આવ્યો.

તે કાણનો રૂમ હતો તેનો તે વિચાર કરવા પડ્યો, પણ તેટલાંજ ગોયા તેના વિચાર રૂપી સવાલના જવાબમાં કાઉ બનાજી ખુદ પોતેજ તે બારી પર નાંખેલો પડદો ખસેડી બહાર બાહુર નજરે ડોકાવા પડ્યો.

બેહરામ તે જોઈ તુરત એક ઝાડને ઓથે ભરાઈ ગયો.

એ ત્રણ મિનીટ વેર કાઉ બનાજીએ બહાર બાગમાં ચોકશાઈથી નજર કરી પછી પાછો પડદો ઢાંકી દઈ અંદર ચાલી ગયો, અને તે જોઈ છુટકારાનો એક ઉડો આસ ખેંચી બેહરામ પોતાની સંતાવાની જગ્યાએથી બહાર આવ્યો, અને હવે ઉપર કેમ જવું તેના ઘોર મંત્રીરાઈથી કરવા પડ્યો.

કાઢના રૂમની બારીની જરા નજદીકજ, તે બંગલાના છાપરા પરતું વરસાદનું પાણી જવા માટે એક સડંગ પાઇપ આવેલી હતી તે પર બેઠરામની તુરતજ નજર પેંચાઇ, અને તે બુરાએ પોતાની ચકાર ચશમથી કેમ કામ આગળ ભેવું તે તુરત જોઇ ને જણી લીધું.

તે જમીન પર બેસી ગયો, અને પોતાનાં બુટ કાઢી નાખ્યાં અને બેઠની લેસો એક સાથે બાંધી પોતાની ગરદન આસપાસ લટકાવ્યાં, અને પછી બહુજ સંભાળથી અને વાંદર જેવી ઝડપથી તે ઉભી પાઇપ બોલ બોલતામાં સલામતીથી ચઢી ગયો.

તે તેના જેવા પાવરલા બદલાશ માટે એક બચ્ચેઆલેકા બેઠ જેવું નજીવું કામ હતું. ક્યકમ વખત તેના પોતાનાજ બોલોમાં બેલવાની રમ્મ લઇએ તો “એ અશો ને બહી ગટરની પાઇપો” કે જેના બનાવનારને ને એમ તેના જેવા નગોને દાવતી થઇ પડે એવી સગવડ ભરી જગ્યાએ ગોઠવનારને તે દબરો હમ્મર દુવા દેતો ને ગરોથમાન બેઠેસ્ત છઞ્છતો હતો, તે તેના ચોરી છુટકાટના દોજખી કામોમાં એકથી અનેકવાર એક આશીરવાદ જેવીજ પુરવાર થઇ હતી. તેનો લાભ તેણે અનેકવાર લીધો હતો, અને ઘણી વાર તેની ગરકતથી “પીકી પાઇડી”ના હાથમાં સ્વાધીન થઇ જતાં તે ફટોકટ વખતે બચી ગયો હતો.

તે ઉપર ચઢી ગયો, અને પછી કાઢના રૂમની બાહરની કાચની બારીની સાંકળને ઝાલીને ધીમેથી બારી નજદીક પાળ પર પગ ટેકવતો ટેકવતો ગયો, અને અંદર પડદાની ફાટમાંથી ડોકાવ્યું.

તે તેજ પળ હતી કે જે પળે મારી વિશ્વની કાઢના રૂમમાં દાખલ થઇ હતી. તેણી તો ગમ સાંદજની કુંભી કેસલમાં ચોરી છુપીથી દાખલ થઈ, અંદર એક એકાંત ને સલામત ખુણામાં છુપાઇ રહી હતી, ને અર્ધી રાત પસાર થઈ જવા કેડે પોતાનાં કીનાના ધમધમતા નેશનો સમાવવા ત્યાંથી નીકળી હતી.

બેદરામે ફાટે ડોકે ને ઘડકતી છાતીએ પછી તે રૂમમાં તે બેઠ વચ્ચે ચાલેલી પ્રથમની તરાતરી ને ત્યાર કેડેની હોળતોજી સમજી.

તેનો દમજ તે બધું નવું નવું બેઠ ભરમથી ભરપુર જાણતાં ને સમજતાં ગોવા રૂંધાઇ ગયો. તેનું લોહી મારી વિશ્વનીની ગનખાર ને સીનાચાક ફેરીયત સમજી ઉઠળી આવ્યું. “ઓ! એટલી ભવાનક હદ સુધીનો એ કાઢ

ખનાજી પુરો હતો," તેણે મનમાં જુસ્સાથી વમાર્યું, "ખસ એવું થાયજ કે એને અતર ઘડી જઈને ચીરી નાખું !"

તેને ફાટે ડોળે બમ્બો મહેમાર જોયો. મારીની વિગતોનો બણીજ ટુંકા-મની તોડછોડથી કાઢને રહ્યો આપતાં જોઈ તેને બહુજ કેષ ચઢ્યો; અને હવે શું થાય છે તેની ઘડકતાં જીગરે વાર જોવા લાગ્યો.

તે બેઠ વચ્ચે આલેલી તોડછોડ ભરી ગુફતેગો તેણે ધ્યાનથી સમજી, ને પુરે-પુરો તે મારી વિલખીની તરફેણમાં દલી ગયો. તેટલા કાંઠને મારી પર અચાનક હલ્લો લઈ જવાની તજવીજ કરતો જોઈ તે જરા ગભરાયો, કે રખે તે મલાં પાપી પોતાના અગાધ અપરાધોમાં મારીનો ખી કાંટો કાઢી એક વધુનો ઉમેરો કરે, પણ તેટલાંજ મારી તેને રંગેરંગ પુગી વણે એવી તૈયારી કરી આવી હતી તે જોઈ તે ખુશી થયો.

તેણીએ પોતાના ગાઉનના ખીસાંમાંથી એક ન્હાની રીવાડવર કાઢી અને કાઢતું લોહી પોતાને હાથે રેડવાનો પોતાનો મક્કમ ધરાદો બનહેર કર્યો.

બેહરામને મનથી એ તો ધીકેલાં થઈ પડ્યાં. તેણે વિચાર્યું કે એ તો તેનું કામ આસાનીથી તેના પોતાના હાથ લોહીમાં ખરડ્યા વગર પાર પડી જતું હતું. કાઢતું નિકંદન એમ તેના વગર નીકળી જતું હતું એ તો તેને (બેહરામને) મનથી એક મોટી ખુશહાલીનીજ ખીના થઈ પડી.

પણ તેટલાં, ત્યાર પછી તે હૃદય ધુમ્બવનારો કારમો ખનાવ બની ગયો. તે જોઈ તે અડી ગયો. કાઢને સ્ફુલ્લ ઉપાડતાં જોઈ એક છલાંગ મારી ખારી કુદાવી તે રમની અંદર મારીની મદદે જવાના ધરાદાથી દાખલ થવા ગયો, પણ તેટલાં આ ગળજા! તેણે પકડેલો મારીનો સલ્લો તે પર વધુ વળન આવનાં એકાએક નીકળી આવ્યો, અને હવામાં એક અધર ગોલાંટ ખાઈ, એક કારમી ચીસ સમેત તે નીચે બહાર ખાગમાં ટૂટી પડ્યો!!

પ્રકરણ પચીસમું.

કર ને જો બહું અંહી ને અંહીજ છે. ભલાં મા લુમાં કરોનો ચોખ્ખો બદલો, અઝીઝો, આ હાથુભંગુર અવનીયાંજ જોવાનો છે. કરચીના ફેજ અત્રે ને અત્રેજ અજબનો છે.

નેમીનીજ આકેમન હતોહ છે. બલાઇનીજ કામચાખી છે.

પુરાણ ધડી બર હાવે છે, મગર આખરે તેનો પરાજય નક્કીજ છે. કોણ આજ સુધીમાં પુરા કરી કરી સુખી થયું છે? કોણ ના કર્યો જુરો આજની ધડી તુલીકમાં પોતાની પુરાઇની હતોહથી પુરાઇ પોતાનું સર સલામત ને અનામત રાખી શક્યો છે? કોઇજ નહીં! તો પછી પ્રીય વાંચનાર આ ન્હાનકડી કથાના ત્રણ પાત્રો લેડી આપવારા, બેહરામ આમભોટ કે કાઉ બનાજી શું ગણત્રીમાં? બલ્લભલાઓ પુરાઇ ને બદલદારીની સોડ સાંધી તારાજ ને ફના થઇ ગયા તો એ ત્રગડી શું બીસાદમાં?

તેઓ ફનાજ થઇ ગયા. એક સામટા ખુદરતના અચુક કહેરથી દુન્યા-થીજ ઉખડી ગયાં. તે મહાન ગંબી આપના એકજ મગર પુરેપુરા સાચુન ફટકાયે તેઓને પોતાની પુરી કરણીના તેજોજ લાયક ફેજ આખતાં કરી મેલ્યાં!

કાઉ બનાજી મારી વિલમીના બાઇનું બહુજ દિવ કમકમાવનારી હીચ-કારી હમે ખુન કરી આવી, તેણીના કીનાનો, મમે તેડવી તેમાંથી છટકવાની જીવતોડ અફડાતફડી ને જહેમત છતાં, ભોગ થઇ પડ્યો, અને મારી વિલમી ખુદ પોને તે પુરા નાખકના હાથ ઉપર તેજેજ કમનશીય મગર ધડીન ફેજે પુગેલી આપણે વાંચી આવ્યા છીએ. અને બેહરામ આમભોટ કાઉના જીવનો પ્યાસો તેનો કાંટો કાઢી નાખવાની હેરેમન મક્કસથી છેક ચાલ્યો ચલાવ્યો તેને અંદેરી વેર પુરો કરી નાખવા આવ્યો, અને તે પુરો બદમાશ પણ પોતાને ઘટતેજ ફેજે કુદરતના ગુપ્ત હાથે કટોકટ અછવામે પુગી ગયો.

એક કારમી ચીસ સાથ તે મોટી ઉંચઘએથી તે તુડી પડ્યો, ને તેની ગરદન તેમ થતાં ભાંગી ગઇ. તે પડ્યો તેની થોડેકજ દુર કેસલનો તમેશે આવેશે હતો ત્યાં સુતેલાં માણસો તેના પડવાના ધખકારાથી ભાગી ઉઠ્યાં, અને તે કે જે પડતાં સાથ તુરતજ પોતાના કર્તુકોનો ધનસાહ મેળવવા તે દાદગર દાવરની જનાખમાં પુગી ગયો હતો તેના લોહી લોહવાણુ શખને લિપાડી ઉપર લઇ ગયા.

અને ત્યાં શું બન્યું? તેને આવે અવતારે ને ફેજે પુગેસો જોઇ લેડી આખવારા હોશફરામોશ બની, એક મોટો શોક ખાઇ ગયાં. તેવજુ બેશુધ થઇ ગયાં. અને તે શોકની અસર એવી તો ગંભીર તેવજુ પર ઉપજ કે તેવજુ બિઆરા પોતાની યાદદાસ્ત સકિતજ ગુમાવી મેઠાં.

એક ક્ષણીજ ઝેરી તાવનો ભોગ ને બેદાશીમાંથી સુદીમાં આવ્યા પછી લેડી આઘપારા થઇ પડ્યાં, ને તેમાંથી કાબેલમાં કાબેલ કાકતરેના અઘાગ શ્રમથી બડી મુશકેલીથીજ તેઓ બચ્યાં, પણ તેઓની યાદદાસ્તશક્તિ તમામ ગુમ થઇ ગઇ. જીવકાળમાં બની અયલું બધું તેઓના બેગની તપ્તી ઉપરથી તમામ વીસરાઇ ને બુસાઇ ગયું.

બેહરામ બામખોટ કોણ હતો તે તો એક બેદન બધા માટે રહ્યો. કુંભી કેસલમાં તે કાંચ ને શું કામ આવ્યો હતો તેની ખરી વિગતોની માહિતી તો તેના તત્કાળ મરણ પામવા સાથ સદાની દરાઇજ ગઇ. તેમજ મારી વિલ્ખીનું પણ થયું. ખરૂં કોઇજ અટકળી શક્યું નહીં.

એટલીજ અટકલ માત્ર થઇ કે કાક તેણીને મુકાને બાઝીલથી વળે માપી આવ્યો હશે, અને તેથી ખારની મારેલી તે અખળાએ ત્યાં વેરથી તેની પુકે આવી તેનું ખુન કર્યું હશે, અને તેમ કરવા જતાં પોતે પણ કાકના હાથે જનથી બેગન થઇ હશે. ખુદ જુરીએ પણ એવોજ અભિપ્રાય આપ્યો, કાક ને મારીના સંબંધમાં; જ્યારે બેહરામ બામખોટ માટે એ મત આપ્યું કે મોરી કરવાની મક્કસથી તે કુંભી કેસલમાં ધુર્યો હશે, અને આક-સમાતીક ઉચાઇએથી તુડી પડવાથી, તે માર્ગે લાગી ગયો હશે.

અને એ રીતે બધા ધોર કર્મો ઉપર ખામોશીનો પડદો ખુદરતી પડ્યો.

હંમેશ જમ બનેછ તેમ થોડા દહાડા એ બનાવથી જરથોસ્તી આવમ ત્રાસીને તળે ઉપર થઈ ગઇ. મોંહ બાવતું બોલાયું ને લખાયું, અને આંતે પાધું બધું ઠું થઇ ગયું.

બધાઓ લેડી આઘપારા માટે કયા ખાવા લાગ્યાં. તે બિચારી બાઇ તે હૃદયભેદક દેખાવો જોઇ ત્રાસી જઇ યાદદાસ્ત શક્તિ ગુમાવી બેડી હતી એમ માની સૌ કોઇ તેવણ ગમ બારે દિલસોછ લખવતું હતું.

બહો બામ પાછો લોહતી લોડજને તેને લગતી તમામ માલ મીલક-તોનો હકદાર વારસ થયો.

ત્રણ વર્ષ એ બધા બનાવો બન્યાને આજે વહી ગયાં છે. એ અરસામાં બામના લગ્ન ફેની કામા સાથ થઇ ચુક્યાં છે, અને તેમના ખુશને વ્હાલથી રમાડતી લેડી આઘખાય આઘપારા લોહતી લોડજના કંપાઉડમાં ખુરશી પર બેઠેલી અવારનવાર નજરે પડે છે. તેવણની યાદદાસ્ત શક્તિ તો સદાની ગુમ થઈ ગઈ છે, છતાં પણ તેવણનું અંતઃકરણ કઇ

કુખી ગવાહી તેવણુના અસલના વખતના તે યુરાં કર્મો માટે વારંવાર કરે છે, અને ત્યારે આંખમાં આંસુઓ સહીત બોમનો હાથ પોતાના હાથમાં લઇ તે પોતાની આંખમાં આંખી તેવણુ ખરાં દિલથી તે બહાલા જવાનની અને ફેનીની મારી હજી છે.

“હું નથી સમજી શકતી કે મેં તમને શું ગેરહત્તસાદ કીધોછ, પણ મને લાગેછ—એવું ‘શીલીંગ’ થાયછ કે મેં કંઈ તમારી વીરધ ઘણુંજ જખુન કામ અગાઉ કીધુંછ, અને તે માટે હું તમે બંનેની ખરાં જીગરથી મારી ચાહુંછ,” તેવણુ હંમેશાં એમ બોલે છે. અને જવાબમાં બંને બોમ પોતાની સદાની બધી ને અમીરી મનોવૃત્તિથી બહુજ દિલ્લોશીથી તેમને ઉપરાસાપરી ખાતરીઓ આપે છે કે તેવણુ એવું કંઈ મનમાં લાવવું નહીં; એવું કંઈ વિચારવું પણ નહીં. “એવું કશું બન્યુંજ નથી મામીજી, તમે કાંઈજ કીધું નથી. એ તો માત્ર તમારા મનનો ધખારો છે. ખુદા ખાતર એવું કંઈ દીલમાં ના લાવો,” અને ફેની પોતાના પ્રાણુ પ્રિય પતિના ઉપલા શબ્દોને હંમેશાં ઘણીજ મીઠાશ ને માયાથી અનુમોદન આપે છે, અને તે સમજી ખતાવાર લેડી આધખારા ઉપકારથી છલાછલ ઉમરાજ જતાં આભારી જીગરે તે બંને પતિ પતિનો હાથ ફરી અને ફરીથી પોતાની આંખોમાં આંખે છે.

બોમનું સાયન્સ જરનલ એક ફતેહજી પુરવાર થઈ છે. તે કરવૈયા જવાનની બાહોશીબરી આગેવાની હેઠળ તે બધાં મોટા નામાંકીતપણાંએ આ દેશમાં અને આખા યુરોપખંડમાં પોહોંચ્યું છે.

કુખી પણ બોમની બલાઇ ને મેહેરમાંનીથી થર પડી ગઇ છે. એક ઘણે સારે ને લાચક ટેકાણે તે વરી છે, અને પોતાના ઘણી સાથે તે સુખી છે—સંતોષી છે; અને બલા બોમ અને બલી ફેનીને ખરા જીગરથી દુવા દે છે.

અને ત્યારે, વાંચનાર-ડીયર, હવે વધુની શું ગરજ છે?

ASK FOR THE
UNEXCELLED

*Persian
Hair Dye*

REFUSE
SUBSTITUTES

To be had from the Army
& Navy, Phillips, Thompson &
Taylor, Leach & Webber,
Kemp's, also from all known
Chemists and Druggists.

Sole Agents:—
HORNUSJI DOSABHOY & CO.,
Bombay No. 4. Tel. No. 511.

ડી. બેરામજી,

એમ. આઇ. બી. ટી., લંડન.

લગ્નના સાહ્યા, શર્ટસો અને ગ્રહસ્થાના ફેસીસો ફાંકડા કટના અને તમામ બંધ બેસતા સુંદર દેખાવના સ્ત્રીવવાનું મઠક. હાલના એયામમાં એક અપ-ટુ-ડેટ વસ્ત્રોમાં સજ્જ થયલા ગ્રહસ્થનો મોલો અને ટેક સર્વનું ધ્યાન ખેંચી શકે છે. અમે તમને તેવો ફેસ અમારા બોહોલી ગ્રાહકી ધરાવતાં લોકપ્રીય ખાતામાંથી તૈયાર કરી આપવા તત્પર છીએ. ત્રાયલી લઈ ખાત્રી કરી જુવો.

૭૨. મેડાજ સ્કીટ, કોટ, મુંબઈ.

ગ્રાંટરોડ વેરથી તમારે મારફીટ વેર ધકેલા ખાતા

જવાની કંઈજ જરૂર નથી.

જામ, જેલી, બીજીટ, સારડીન, કોકે, ચાંકલેટ, ઈ. વેલાતી ખોરાકી; સેન્ટ, લવન્ડર, કોલોનવાંટર, સાબુ, તેલ, હેરબ્રોથલો, જાતબતના મેકરોના; જાપાનીઝ અને ચાઈનીઝ કટલરી, તથા લેટ સોગાટને લાયકની હુમા ચીઝો; પેટન્ટ મેડસીનો, અને પરફ્યુમરી, મારફીટ ભાવે અમે વેચ્યે છીએ.

પીરોજશા નશવાનજીની કુંઠ,

શેકના ચાલ, ગ્રાંટરોડ, મુંબઈ.

માલિક:—પીરોજશા શાપુરજી બેસાનીયા.

મનુ પ્રધર્સ.

દરેક પ્રકારની પેટન્ટ મેડીસીનો, ઔષધીઝન, પર-
ક્યુમરી, સાયુઓ, તેલો, સેટો, ઇત્યાદી વિલા-
યતી સામાનની આ આગેવાન દુકાન કીદાયત
વાળખી ભાવ માટે જાણીતી છે. કમાવાની
ધારતી નથી. અનુભવ લઈ જોશો.

૯૬, ગનબૌ સીટ, કોટ, મુંબઈ.

વગર ભેલનું ચોખ્ખું દુધ

ફાંકડું માખણ,

સ્વચ્છ ઘી,

શ્રેષ્ઠ કીમ

પેરીશીયન ડેરી કું.
૨મરીડ લેન, કોટ, મુંબઈ.

એક
તંદરોસ્તી હજાર ન્યામતનું
અમુલ્ય સુત્ર સાચવવું હોય તો
અમારી વર્ષોની જાણીતી ડેરીમાં પધારો
ત્રાયલ લેવાની ખાસ એલતેમાસ છે.

નવરંગ.

ગુર્જર સાહિત્યના અનેક વિદ્વાન સાક્ષર સંજ્ઞનોની ઉમદા પ્રસાદીઓ પીરસ્તુ; હિન્દુ, મુસલમાન અને પારસી ક્રામમાં એક સરખા ઉમંગ અને ઉલટથી વંચાતુ; દર માસે બે ફાંકડી દુકાની વાર્તાઓ, બે અતી રસીલી ચાહુ વારતાઓ, બોધક નિબંધો, મનોરંજક રમુજ ટાલુકા દુવકાઓ, મનહર કવિતાઓથી જ્યોતપ્રેત થતું સૌન્દર્ય સંક્રાન્ત શ્રેષ્ઠ વાંચન પુરું પાડતું સાર્વજનિક માસિક.

અધિપતિ-અરદેશર ખરશેહજી દેશાઈ.

વારસીક લવાજમ રૂ. ૩૫.

એક સુંદર પુસ્તક એ માસિકના ગ્રાહકોને દર સાલ ભેટ મળે છે.

આજેજ નામ નાંખાયા.

મેનેજર, નવરંગ,

બલરગેટ, કોટ, મુંબઈ.

આંખની તપાસ તમારું સુકૃત
કરી અસા પથરના અશમા બનાવી
આપીશું. અશમાની કમાનો, આઈગ્લસો, સેન્ડ ગ્રાન્ડની જવેલરીઓ
મ્યુઝીકલ બોક્સીસ, હારમોન્યમો અમે કીફાયતે વેચ્યે છીએ.

અંખપાયર વૉચ એન્ડ

ઓપ્ટીકલ કું.

અશમા, ઘડિયાળ અને જવેરાતના વેપારી.

ખાનુઓ અને ગ્રહસ્થાને ખરના
વાંચો, ઓફીસ અને ઘરને લાયકના
કલોકો, ફેન્સી અને સાધારણ
ટાઇમપીસો, પ્રોટેક્ટર્સો, રીસ્ટ
સ્ટ્રેપસો. અને સાંકળીઓ ઇત્યાદી
વેચ્યે છીએ.

નહાના મોટા ઘડિયાળોને લગતું દરેક તરાંહનું સમારકામ
કીફાયતે ખાત્રીપૂર્વક કર્યે છીએ.

બજારગેટ સ્ટીટ, કોટ, મુંબઈ.

વીક્ટરી ટ્રેડિંગ કું..

ચાહ, કોફી અને જનરલ મર્ચન્ટ તથા
કમીશન એજન્ટ.

કલકત્તા, દારજીલિંગ, નીલગીરીની ઉત્તમ ચાહ, કોફી
માટે અમારી દુકાન મશહુર છે.

એક ફેરા મારી, એક ત્રાયલ લઈ જુવો.

૨૦૩, બોરા બજાર, કોટ, મુંબઈ.

King & Co.

Bombay Fine Art Studio.

Photoframe makers, Importer of pictures, Books,
Cashboxes, Birthday, Christmas & New
year's cards, & Stationery.

A Trial is Solicited.

Badri Mahal, Hornby Rd., Fort,
BOMBAY.

ઘરઘડું મસાલાનું પુરાણું મચક
હારવર અને સન.

જેના ચોખ્ખા અને જાતિ અનુભવથી બનાવેલા મસાલાએ
આ જુની દુકાનની નોખ વરસો થયાં ટકાવી રાખી
છે. જરૂર પધારો અને ખાતરી કરો.

હારવર અને સન
ધોબીતળાવ અને કોટ, મુંબઈ.

વીસાયતના દાંતના ડાક્ટર.

મનચેરશાહ સોહરાબજી નીકલસન.

નં. ૪૧ હોરનબી રોડ.

પીટીટની લાયબ્રેરી સામે, કોટ-મુંબઈ.

1. The first part of the paper discusses the importance of the study of the history of the English language. It is argued that the study of the history of the English language is essential for a full understanding of the language and its development.

2. The second part of the paper discusses the importance of the study of the history of the English language. It is argued that the study of the history of the English language is essential for a full understanding of the language and its development.

3. The third part of the paper discusses the importance of the study of the history of the English language. It is argued that the study of the history of the English language is essential for a full understanding of the language and its development.

4. The fourth part of the paper discusses the importance of the study of the history of the English language. It is argued that the study of the history of the English language is essential for a full understanding of the language and its development.

5. The fifth part of the paper discusses the importance of the study of the history of the English language. It is argued that the study of the history of the English language is essential for a full understanding of the language and its development.

બાલીવાલા

એન્ડ

હોમી.

ઓપ્ટીશીયનો અને પેપલ મેન્યુફેક્ચરર્સ.

ઉત્તમ કારીગીરી-ઉચ્ચ માલ-કીફાયત ભાવો.

હોર્નબી રોડ, } મુંબઈ. { કાલકાદેવી રોડ,
બ્રહ્મદેવે હોડલો સામે, { હનુમાન ઓટને નાકે.

